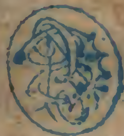
ANTONI LE GRAND

APOLOGIA
PRO
Renato Des-Cartes

CONTRA
SAMUELEM PARKERUM,
S. T. P.
Archidiaconum Cantuariensem,
INSTITUTA & ADORNATA,

juxta
Exemplar Londinense,
nunc
Impensis JOHANNIS ZIEGERI,
NORIMBERGÆ
Typis recusa
à
CHRISTOPHORO GERHARDO.

A. C. M. DC. LXXXI.

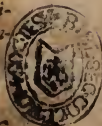

Excellentiſſimo Domino

Principi GAVRIÆ

DOMINO MEO,

Legionis Equeſtris Belgo - Germanicæ Chiliarchæ Pro Rege Catholico in Flandria, &c.

Excellentiſſime PRINCEPS.

Ihil certè magni hac in Apologia molior, dum Præſtantiſſimum hujuſce ſeculi Philoſophuũ defendendum aggredior, & Metaphyſicas ejus Poſitiones, intemeratæ eſſe certitudinis aſſero. Nam cui ſanæ Mentis unquam in dubium venit, Supremum quoddam Numen exiſtere, & Hominis Animam ab ejus corporea mole diſtingui? Annon id Barbari, id Agreſtes agnoſcunt & profitentur? At, nihil

aliud *Cartesius* in prima sua Philosophia ostendendum suscipit, dum Rationibus à Deí Idea, & vario Mentis & Corporis conceptu, Mortales ad Summi Entis venerationem compellit, atque Humanam percipiendi Facultatem à Materia discernendam esse demonstrat. Verùm, quoniam Vir Eruditissimus, & inter modernos Authores haud incelebris, ejus Rationum firmitatem concutere nititur, & Argumentorum, quibus ad id probandum utitur, momenta tantùm non aspernatur; mearum partium esse duxi, tanto pugili imbellem etiam me opponere, & Magistri mei Demonstrationes, ab omni infirmitatis suspicione eximere ac tueri. Hinc Opusculum hoc, *Illustrissime Princeps*, celeberrimo nomini Tuo nuncupandum consultum existimavi, quatenus sub Auspiciis Tuis tutamen sortiatur, & *Avitarum* Vir-

tutum ſplendore, ornamentum accipiat, & novum Decus nanciſcatur. Nam licet *Veritas* ingenito lumine fulgeat, & apparatum dedignetur, quo ſe Mortalium animis inſinuet; ea tamen eſt Gentis tuæ dignitas, ea Facinorum ejus gloria, ut ſub tanto Patrocinio prodire ambiat, & tam longè lateq; diffuſis laudibus clareſcere. Non hîc Animi tui dotes recenſeo, dixiſſe ſat eſt, *Excellentiſſimi Comitis Egmontani*, apud Sereniſſimum Magnæ Britanniæ Regem *Extraordinarii Legati* nunc *Proregis Sardiniæ conſtituti*, Te Filium eſſe, & bonorum juxtà ac Virtutum ejus Hæredem.

Ros unus, color unus,
& unum mane duorum
Sideris & Floris.

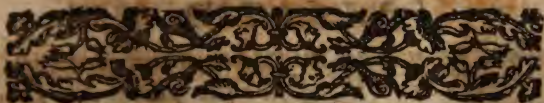
 Tan-

Tanti Viri tum domi, tum militiæ heroica facta meminisse animus non est, illa diffusiori calamo resumere alias statui. Accipe interim, *Illustrissime Princeps*, hanc pro Cartesio defensionem, in æternum Amoris pignus, & in clarum devincti Animi Indicem; quippe nihil mihi magis cordi est, quàm palam haberi.

Excellentiæ Tuæ

Devotissimus Cultor

Le Grand.

PRÆFATIO
AD
ATHEOS.

SÆpe mecum dubius hæsi, quid vos Athei, ad DEUM è Mundo abdicandum adegerit, quo fato impulsi, ut quem cæteri mortalium venerantur, non vilem modò habeatis, sed tanquam inutile Naturæ onus è rerum universitate amoliamini. An id seriò, an placida mente, an adhibita in consilium Ratione id aggressi estis? Haud equidem credo, qui ejus sum sententiæ, ut quis facilius Æsopi Fabulis assentiatur, existimetq; Gallum quondam cum Asino sermonem habuisse, quàm amplissimam hanc Mundi Fabricam, vi propria ortam esse, & citra moderatorem stare ac conservari. Nam quid in tanta Rerum existentium multitudine observari potest, quod DEI Majestatem ac munificentiam non arguit? Quæ ex eis adeò abjecta, ut Animos non exsuscitet, atque in Creatoris notitiam cognitionemque non deducat? Quippe licet Deus inconspicuus sit, nullaque visibili specie attingi queat, ex Rebus tamen productis, quemadmodum testatur 1.

Paulus, necnon ex mundo tam mirificè condito perspici potest, & absque peregrina instructione intelligi.

II. *Sicut enim Rerum transactarum memoria, inventionis subtilitate, omnique virtutis decore Mentis efficaciam agnoscimus, quamvis ipsa Corporis oculos effugiat: Sic Deum, Æternamque illam mentem, ex ejus operibus intelligimus, audacterque pronuntiamus, omnia Creata ejus benignitate subsistere, atque ab interitu vindicari.*

—— Superos quid quærimus ultra?
Juppiter est quodcumque vides, quocumque moveris.

Unde hæc sedulò apud me discutiens, intentaque mente agitans; citius faterer nullum prorsus extare Numen, omniaque incerto casu volvi, quàm tales reperiri Homines, qui Deum non esse asserant, aut eum confiteri detrectent.

III. *Hinc eos desipere, mentisque penitus expertes censeo, qui Dominum ac Rectorem è medio tollunt, & latum hoc mundi imperium præstantissima mente orbant, ac frustrantur. Enimverò quo alio, quàm amentiæ & delirii titulo, illos insignies, qui ut voluptati liberiùs vacent, sensuumque deliciis, sereno magis animo demulceantur, Universo Præsidem deesse sibi persuadent, subsannantque quemcunque memineris, insulsæ cogitationis vindicem? Sic dum brutescunt*

Corpora,

Corpora, Animaliumque conditionem sortiuntur, Mens tenebris obvoluta, quodammodo torpescit, & ingenitæ Rationis vim ac efficaciam amittit. Quippe veluti humi serpentes, nihil sublime contemplantur, iis solummodo addicti, quæ cuticulæ blandiuntur, aut pascendis sensibus inserviunt & adminiculantur.

Aliud Atheorum genus est, qui suæ sortis magnitudine elati, seipsos ut numina suspiciunt, amore sui capti & cætera quæque spernentes. Quod si innatæ Arrogantiæ Fortuna accesserit, atque Rerum, quas meditantur, successui suffragetur, protinus in furorem prolabuntur, & sibi ipsis sufficere autumantes, illum despiciunt, quem alii efferunt Naturæ Moderatorem. Unde mirum non est, si tanti vires suas æstiment, ac sua consilia inter reconditioris politiæ arcana reponant; quia cùm omnia illis ex animi sententia contingant, sui admiratione, in insaniæ morbum incidunt, & ab insita ratione prorsus delabuntur. IV.

Quosdam videre licet, quorum cerebella tam contumax vapor ex atra bile labefactat, ut nullo penitus futuræ Beatitudinis sensu tangantur. Obstat enim Hypochondria, ne summi boni fulgorem aspiciant, & mentis aciem, ultra eam, qua circumdantur, caliginem porrigant. Hinc erga genus humanum malevoli, ei perniciem optant, cui se odio esse experiuntur: & quemadmodum V.

miseri calamitatem suam sociorum turba solantur; Ita ipsi ereptam omnibus fælicitatis spem cupiunt, quatenus, si ipsis pereundum est, communi clade simul extinguantur. Cùmque supremi illius Boni suavitate, qua alii tantopere deliniuntur, præ animi molestia frui non possint, illud ut quid inane ac fictitium derident, & quod percipere nequeunt, abjectum & nullius ponderis reddere moliuntur.

VI. *Nonnulli Medicorum hoc quoque morbo corripiuntur, qui dum Hominum saluti invigilant, totique eorum conservationi incumbere gloriantur, nimiùm avida Corporum inspectione, virus in animum adsciscunt, & Artis suæ contagionem contrahunt; quippe Cadaveribus dissecandis intenti, cùm quicquam in humanis visceribus non observent, quod in Animalibus non deprehendatur, par in omnibus Temperamentum esse statuunt, ac simile Vitæ, ac Actionum omnium principium. Quippe congeneres vident in omnibus corporibus nervos & arterias; atque à similibus fontibus profectas. Vident humores tum à cerebro, tum à sanguine ad varia fermentationis seminaria devehi. Vident Sanguinem à Cordis compage circuitum suum ordiri, totoque vitæ decursu, eodem prorsus ritu, in omnibus conservari. Vident pares in cerebro spirituum series efformari, & varias sedes occupando, munia sua obire Vident eosdem mirabili*

diva-

divaricatione, in singulas Corporis regiones excurrere, & affines ubique motus causari. Vident Bruta Animantia, quæ Ratione destitui pro certo habent, charitate proles suas prosequi, & suæ quodammodò familiæ prospicere. Si igitur quæ ab Animantibus peragi cernunt, multiplici partium commixtioni tribuantur, quidni & Mundi Fabrica in Elementorum consensum refundatur, & absque Rei Incoporeæ imperio subsistat, sed ratis ingenitisque motibus gubernetur.

Alii sunt, qui vix Rationis participes, Religionem humanæ Authoritati subjiciunt, voluntque nihil inter Homines sacrum reperiri, quod ab eorum beneplacito & potestate non pendeat. Sic quidam nostri temporis scriptor asserere non erubescit, Apostolos, qui Verbi Incarnati Interpretes sunt, canones, quibus Fideles adstringerentur, condere haud potuisse, ni Civitatis, aut Reipublicæ consensus accederet: Ac proinde Scripturam, quam Sacram appellamus, non nisi apud eos pro Lege reputari, qui prius pro tali, civili potestate firmatam agnoscant: Leviathan, cap. 24. Et eodem Libro, cap. 38. apertè docet nequaquam fieri posse, ut Respublica diu se tueatur, authoritatemque illibatam servet, apud quam majoris pœnæ ac præmii mentio habetur, quàm quæ Magistratus irrogare queat, quæ hujus vitæ fruitio, ac ejusdem jactura existimatur: Ac idcirco concludit, quòd cùm æternæ vitæ VII.

ac mor-

ac mortis æternæ jus, prioribus supergrediatur, nec illud in civili potestate situm sit, citra rationem quosdam sibi persuadere, posse unquam perenni supplicio affici, aut sempiterna mercede remunerari. Hinc secundum illum Authorem, cum Religio nihil authoritati Divinæ debeat, & ab hominibus duntaxat obligandi vim mutuetur, quid superest, quàm ut nullus Deus esse statuatur, & quam de illo habemus Opinio, à Sapientibus, Reipublicæ causâ, ficta esse supponatur.

VIII. *Hi sunt præcipui Reipublicæ vestræ Cives, ô Athei, hi Heroes, quibus Deum è Cælo deturbare nitemini, hi nobilis sectæ vestræ fautores ac Antesignani. At quales, pueris certè imbecilliores, & qui non minùs animi sensu, quàm Ratione Rusticis & Agrestibus cedunt. Nam si vos interrogare fas est, quorsum numinis Majestatem tollitis, cur vanum ducitis, quod tota penè gens mortalium colit ac veneratur? Quoniam, inquitis, ille, quem nobis narras, Deus, inconspicuus est, & à mente quantumvis acutâ & singulari distinctè concipi nequit. An non magis Rationi consentaneum est, ut ea duntaxat existere credamus, quæ sensibus obvia sunt, quàm ad iis assentiendum arripiamur, quæ nos fugiunt, & nunquam in conspectum nostrum venere?*

IX. *Dignum tantis viris responsum! Non quicquam igitur in Natura subsistere arbitramini, quod oculis non patet? At si Epicuri Discipuli*

cipuli estis, qui Mundi ortum vagis & hinc inde gyrantibus Atomis acceptum refert, admittere quædam vos oportet, quæ sub sensus non cadunt, nulliusque obtutui objiciuntur. An aliquis vestrum Atomos unquam contemplatus est? Eas invisibiles esse Lucretius asserit, & omni prorsus colore destitutas. Quis varios earum motus, quorum ope, Mundi compages coaluit, aspexit? Quis inane, quis immane illud ultra Cælos spatium, in quo tenuia hæc Corpuscula reconduntur, oculis lustravit? Aut si fortean Mundum infectum esse cum Aristotele opinamini, quis vestrum ejus Æternitatem deprehendit? Quis illa, quæ vos præcessere tempora, intuitus est? Quis eorum omnium oculatus testis est, quibus, ipsi alios fidem habere vultis? An creditu difficilius esse putatis Deum esse Rerum omnium conditorem, quàm quòd ingens hæc Mundi machina ab æterno fuerit, & omni Authore destituta? Si immotum apud vos stat, nihil pro certo habere, quòd non fuerit obtutui vestro expositum, certè quantumvis Mundus iteratis vicibus producatur, nemo factum esse fatebitur, qui ejus constructionem non spectaverit. Verum, quis ille est, qui id testabitur?

Cæterùm an id, quod cum tanta asseveratione proponitis, perspectum sit, attendendum est, nempe quenquam de re certum esse non posse, quam præsens non contemplatus est: Vel verumne sit, quòd quæ sensibus non X.

decer-

decernuntur, pari dubitatione laborent. Et ſanè plurima à nobis pro exploratis recipi, quæ nunquam oculis expoſita ſunt, adeò manifeſtum eſt, ut nihil in Scientiis, ac in ipſo Vitæ uſu notius eſſe videatur. Quot enim propoſitiones, quas ſola mente volvimus, & quæ viſui nunquam objectæ ſunt, certiſſimas eſſe experimur? Quis in Geometria tantillum verſatus, non exploratum habet, Triangulum Figuram eſſe tribus rectis lineis conſtantem, quamvis talem Figuram nullis ſenſibus attigerit? Nam nequidem ulla Lineæ pars, quæ reverà recta eſſet, viſum noſtrum movit, cùm illas, quæ maximè rectæ apparent, perſpicillo pulicario attentius conſideramus, planè irregulares, & undularum adinſtar ubique incurvas deprehendimus. Quis ambigit quin Lutetia Pariſiorum reverà in Gallia ſit, Roma in Italia, Londinum in Anglia, etiamſi tales Civitates nunquam præſens ſpectaverit? Certè qui talem Famam improbaret, fluxæque fidei ejus Authores arbitraretur, neceſſum eſt, vel ut menti ſuæ vim inferat, aut quî in judicando regenda ſit, ignorare profiteatur. Quippe Ratio, ob quam credibilibus teſtimoniis aſſentitur, atque Moralem certitudinem nanciſcitur, ex eo ortum habet, quòd alios ſecundùm ea, quæ in ſe percipit, metiatur, ſtatuatque fieri haud poſſe, ut tot tantorumque Hominum aſſertiones & teſtimonia falſa ſint, & veritati publicæ adverſentur. Rationis enim munus eſt, de

Rebus quibusvis decernere, ac non minus de iis, quæ Sensus fugiunt, quàm quæ sub illos cadunt, ferre judicium.

XI. *Sed quid iis tamdiu immoror? Ab ignaris, à Rusticis ipsis eruditionem haurite. Si enim eorum quemquam interroges, quam ob causam, ejus Corporis membra modis variis cieantur; quorsùm ad ejus nutum, præsto sunt manus; cur versùs diversas regiones Oculi dirigantur? Haud mora reponet, quoddam in se ipso horum motuum esse principium. Si, quodnam illud sit? sciscíteris, Voluntatem assignabit, cujus imperio, omnia Corporis sui membra ad Motum aut Quietem adiguntur? Si mox urgeas, an unquam voluntatem suam visu deprehenderit; cujus sit figuræ, quo colore imbuatur? Ultrò fatebitur, illi quidem desiderium eam facultatem cognoscendi inesse, at illam nunquam oculis spectasse, ac proinde penitus ignorare, quo colore, quave figura instructa sit. Si respondentem premas denuoque instes, an quandam in se vim gubernatricem admittat, licet nullam suis sensibus speciem impresserit? Illicò annuet agnoscetque non omnia, quæ existere experimur, Sensibus metienda esse, sed quædam à nobis intelligi, quæ nullis lineamentis, aut membrorum figuris exhiberi queunt.*

XII. *Quidni idem vos sentiatis, Athei? Quidni quoddam etiam in vobis latere principium fateamini, à quo operationes vestræ manant & proficiscuntur? An illas unquam aspexistis?*

ſtis? Nemo inter vos adeò ſtolidus eſt, ut reor, qui id jactitet. At quid in Natura magis perſpicuum, quàm quòd cogitetis, ſive aliquas operationes eliciatis, quarum eſtis conſcii? Id enim adeò evidens eſt, ac per ſe notum, ut qui illud in dubitationem adduceret, de nulla Re prorſus certus eſſe poſſet. Gratis igitur Dei Numen eſſe inficiamini, qoniam ejus ſpecies non cernitur, aut quia nullibi gentium ſit obvia, quandoquidem præcipua veſtri pars, quæ inviſibilis eſt, certò vobis innoteſcit, nec de illius exiſtentia ambigere vobis fas eſt.

XIII. *Non obeſt, quòd non niſi Corpora in Mundo videantur, & quæ nobis obſervantur, rerum materialium ſint Imagines: Nam quis adeò amentia valet, ut Pictoris officinam ingreſſus, in qua præter penicillos, pigmenta, ac ſimulachra deprehendit, exiſtimaret hæc à ſeipſis eſſe orta, aut collatis viribus, ſe invicem produxiſſe, quoniam Artifex illic non apparet, qui penicillos confecit, pigmenta elaboravit, & picturas ad vivum expreſſit! An non immenſa Mundi magnitudo, accuratus ejus partium ordo, grata Rerum varietas, concinna omnium ſtructura, Opificem arguit, quamvis abſconditus ſit, & nunquam in mortalium conſpectum venerit? Nemo enim tam inſigne opus poſſe ſine Artifice fieri opinabitur, niſi qui deſipit, & qui in delirium, aut furorem redactus eſt.*

Fateor

Fateor equidem, Homines ubi in Causas secundas divulsè positas, animum intenderint, posse in earum contemplatione consistere, & ulterius gradum non moliri: At ubi ad earum nexum attenderint, animadverterintque sibi ipsis implicari, atque ad eundem finem conspirare, non possunt non earum Authorem agnoscere, & primum earum principium demissò animo venerari. Nam quis credat Siderum Orbes, qui undique capitibus nostris imminent, sine Opificis consilio circa se circumvolvi? An solo Fortunæ ductu factum esse existimatis, ut Sol ab Ortu in Occasum, aut Terra axi suæ innixa ab Occasu in Ortum, viginti quatuor horarum spatio indesinenter devehatur? Cur circulo Æquatori parallelo, idque tanta constantia ac stabilitate, ut tot Annorum millibus, nequidem uno momento aut celeriùs aut tardiùs processerint? Unde Planetæ situm tam commodum nacti sunt, ut vicinis orbibus prosint, nulli autem sint incommodo? Annon tam idonea Aeris temperatio, tam imperturbata Diei & Noctis vicissitudo, quadripartita Anni varietas, mutua Elementorum necessitudo, denique tam excellens & inimitabile Naturæ artificium Mundi Architectum spectandum nobis proponunt, & ejus Majestatem, decus, amplitudinem, splendorem, magnificentiam loquuntur, annuntiant, extollunt? Hinc David Dei operum Admirator unicus; omnia ut par est, XIV.

Opifici asserit, solidisque encomiis prosequitur, dum ait Psal. 103. Quàm magnificæ sunt opera tua, Domine! omnia sapienter fecisti; impleta est Terra possessione rerum tuarum.

XV. *Scio vos universi æternitatem tueri, & omnia, quæ miramur, in naturæ vim, aut insitam cujusque Rei indolem referre: at ubi ad id probandum compellemini, Deus bone, quàm futilia, quàm absurda ad Ingenii ostentationem profertis! Gerronum, qui in principum aulis versantur, prorsus æmuli, quibus si ludicra quæstio proponatur, imprimis insulsi aliquid ingerunt, & à communi Hominum captu abhorrens: si urgeantur, difficultatisque nodus nova difficultate constringatur, se pluribus modis irretiunt, & quæ antehàc levi negotio solvi poterant, aliis accedentibus involucris implicant, adeò ut, in quæ effugere moliebantur, absurda, incidant, & laqueis, quos vitare satagebant, corripiantur. Hæc sors vestra, Athei, hæc prætexta subtilitatis vestræ fortuna; quippe si quis à vobis sciscitetur, qui factum, ut mundus tam affabrè conditus sit, & quî omnes illius partes in tam concinnum ordinem redactæ sint, si illius opifex abest? Nihil nisi Corpora vos intueri dicitis: at si quis instet, an Corpora tam ordinatam seriem componere posse existimetis? Quoniam ad Agens incorporeum recurrere pudet, ipsis vim se movendi tribuitis; quæ certè si*

mente donentur, ô miseram naturæ vestræ conditionem, qui parem habetis stipitem, & Res etiam vilissimas nulla prorsus dignitate superatis.

Neque me latet, quid ad hæc reponitis, nempe numen, quod vobis annuntiamus, incomprehensibile esse, ac ita Rebus cæteris supergredi, ut sua Influitate, non minùs mentis quàm Corporis oculos, declinet. Admonet autem Ratio, ut non modò de ignotis judicemus, verùm etiam ne quicquam admittamus, quod non evidenter ac distinctè nobis objicitur. At quomodò id nobis perspectum erit, quod captum nostrum superat, & mente complecti non valemus? Duo hoc Argumento ingeritis, primum, quod incomprehensibile est, nullatenus ab Intellectu attingi posse. Alterum, quod ab Intellectu attingi non potest, nihil esse, sive non existere. Etsi haud ægrè posterius concedant Philosophi, fateanturque illud à nobis inter fictitia posse numerari, cujus nulla Idea, seu conceptio occurrit: quia cùm Res nostri intuitu veræ aut falsæ sint, in quantum tales à nobis apprehenduntur, seu cogitantur, & non nisi cognosci dicuntur, cùm sui Ideam, seu notionem exhibent, id sano sensu pro non ente reputandũ est, quod intelligi nequit. XVI.

Non pari ritu de Priori disserendum est, ut scilicet quod comprehendere non valemus, illud quoque ab Intellectu attingi non queat; ac proinde quando Deum Incomprehensibi- XVII.

lem esse philosophi admittunt, sic accipiendi sunt, quòd ea sit humanæ Mentis imbecillitas, ut perfectam Rei Infinitæ notitiam sortiri non possit, sive talem de illa habere conceptum, qui illi correspondeat, ac commensuretur. Nam aliud est, adæquatam substantiæ Infinitæ Ideam habere, aliud eam clarè percipere. Perspicua quidem & distincta Rei summè perfectæ notio, in nobis est, non autem integra & comprehensiva. Enimverò quis talem Sui ipsius cognitionem habet? Quis entis etiam Finiti essentiam omnimodè callet? An Corporum, in quorum contemplatione tantoperè versamini, naturam perfectè intelligitis? Quamvis igitur Deum omni ex parte, ut ita dicam, non capiamus, & ejus perfectionum Infinitatem exhaurire impares sumus, nihil tamen obstat, quominus Rei absolutè perfectæ Ideam habeamus, modulo nostro conformem. Quia quod Deum non comprehendamus, non ex Ideæ defectu, sed ex mentis nostræ angustiis oritur, quæ utpote finita, quod undequaque Infinitum est, complecti non potest.

XVIII. *Id adeò manifestum est, ut totum genus humanum hanc opinionem consensu communi tueatur. Qui enim summi, qui medii, qui infimi, hanc Numinis notionem non habuere? Antecedentia tempora repetite, in quorum Annalibus extare comperietis ullam gentem Divinitatis sensu unquã caruisse? Quibus veterum litteris proditum*

tum eſt, Atheiſmum in Regno, in Provincia, in Urbe, in Oppido publicè viguiſſe, & abolitam ibi penitus fuiſſe Numinis memoriam? Conſtat enim quòd nulla unquam fuerit Natio, quæ Deum aliquem non venerata ſit, imò nulla adeò immanitate efferata jactatur, quæ non aliquem Enti Supremo honorem non præſtiterit. Ab hoc fonte, quæ unquam in univerſo irrepit Idololatria originem habuit: Nam licet in numinibus eligendis Homines aberrarent, & debitum Deo vero honorem, in falſos Deos transferrent; hoc tamen ingenito principio innitebantur, ſupremum aliquod haberi Numen, cui honor exhibendus eſt, & Mortalium vota dirigenda. Nam unde profectum eſſe arbitramini, quòd nonnulli Solem aut Lunam colerent? Alii ignoto Deo aras ſtruerent? Imo quidam eo dementiæ laberentur, ut Bovem, Vitulum, Crocodilum, aliasque ignobiles Creaturas, & vice Dei ducerent, & Religione proſequerentur? Quemadmodum teſtatur Juvenalis, Satyr. 15.

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens.
Ægyptus portenta colat? Crocodilon adorat.
Pars hæc, illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin.

Niſi quia Entis ſupremi notione mens inſtructa eſt, ultrò ad ſe ei ſubjiciendum ferebatur, quod ante, & ſupra ſe eſſe exiſtimabat.

bat. Ratum haberi debet, quod omnium gentium consensione firmatur, nec absque temeritate anceps redditur, quod Homines in omni loco, & tempore probant & tuentur.

XIX. *Nihil moror, quòd vos è talium numero eximatis, ac Numen in natura Rerum esse inficiando, universalem Hominum consensum abnuatis. Nam qui estis vos, qui tam firmæ ac stabili veritati vim inferatis? Siccine paucorum suffragiis communis opinio infirmatur? Quid, Deus non est, quia Leucippus, Democritus, Epicurus, & similes impietatis asseclæ id asserunt? Quis dicet Humanum genus Rationis particeps non esse, quoniam nonnulli mentis inopes inveniuntur, & à Ratione aversi? An quia quosdam orbos in lucem edi videmus, idcirco cernendi Facultas non Homini propria est, nec omni convenit? Nemo, opinor, propositiones, quæ omnibus eruditis perspicuæ sunt, in dubium vocabit, quoniam pauci aliter sentiunt, & earum claritatem non assequuntur. Aliàs in cujuspiam potestate esset, fidem Veritati Morali, aut Theologicæ denegare, quoties eam capere non posset, aut intelligere dedignaretur. Rei enim amplitudo, seu Universalitas, non in cujusvis particularis Hominis assensu posita est, sed in analogia, quam cum communi Ratione habet, à qua, velut à Principio, Hominum cœtus & regitur & conservatur. Quicquid*

quid Rationi consentit, id verum est, & quod verum est, universaliter verum est. Sint fortè, qui annuere detrectent in Triangulo duo esse latera reliquo majora: aut duos Angulos æquales esse, qui ab æqualibus lateribus subtenduntur; nunquam tamen efficient, ut duæ hæ propositiones veræ non sint, & ab omnibus Geometris pro talibus non agnoscantur. Sic quantumcumqe Numini adversemini, O Athei, ejusque imperium respuetis, nunquam tamen obtinebitis, ut Mortales omnes, in Supremi Entis notitia consentire non dicantur. De Hominibus, inquit Tullius, nulla gens est tam immansueta, neque tam ferrea, quæ non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat.

Omnium siquidem Animis insculpta est Dei Imago, seu supremi Entis instinctus, cui Barbari, cui peregrinæ Gentes auscultant, & obsequuntur. Quascumque enim inviseritis, nullas numinis suspicione carere nusquam reperietis. Novi quidem Orbis detecti sunt Incolæ, qui pudore abjecto, omninò nudi vitam degant. Alii extra leges moresque projecti, ita ab humanitate abhorrent, ut nihil præter vultum hominis præseferre videantur; Verùm, nullos adhuc deprehendit Navigantium curiositas, qui Deum non agnoscerent, ac eum quodam cultu non prosequerentur. Enimverò Deus Animis nostris sui characterem impressit, XX.

 dum

dum nos ad ſuam Imaginem creavit, ſuaque naturæ ſimilitudinem impertitus eſt. Quæ adeò firmiter Animæ noſtræ inhæret, intimeque connectitur, ut nulla immanitate, nulla ferocia, nulla libidine ab ea avelli queat. Hinc Homines in periculo conſtituti, ſponte, ſoloque Naturæ impetu oculos in Cœlum dirigunt; palmas efferunt, repetitiſque vocibus, ejus opem implorant, quem Rerum ſuarum præſidem eſſe intelligunt.

XXI. *Omnibus enim mortalibus natura inſitum eſt, dum metu turbantur, aut in calamitate jacent, ad Supremum Ens, quod ipſis imminere autumant, confugere, ſub cujus umbraculo tutos ſe eſſe arbitrantur, ac confidunt. Annon id vobis aliquando contigit Athei? Hac ſaltem in re rectæ mentis eſtote. Nonne Dei cogitatio Animum veſtrum quandoque ſubiit, ubi fortè vos aut circumſtitit periculum, aut malum impendit? Fingite adeſſe Mortis præludia, & in extremo poſitam eſſe vitam, quis pavor tunc Vos non corripit, qua formidine non concutimini, dum veluti ſomno ſoluti, in propinquo ultorem eſſe cernitis, quem tam ſæpe ludibrio habuiſtis, & perfricta fronte eſtis aſpernati? At ſi quicquam veſtrûm ſepulchro non ſupereſt, ſi Deus univerſo extorris eſt, vanus profecto foret ille timor, & cui facilè Homines mederentur, modò tales ſe præſtent, quales haberi cupiunt; verùm, cùm ſcelerati omnes imminentis Judicis aſpectu*

terren-

terreantur criminumque pœnas, priusquam patiantur, præsentiant; id aliundè oriri non potest, quàm quia omnibus Mortalibus innata Dei notio est, & ita Humanæ naturæ infixa, ut ea vix quisquam careat.

Quidam ex vestris, hunc Numinis instinctum, non in Naturam, sed in Ambitiosorum Hominum astutiam refundunt; qui ut in alios imperium obtinerent, dominationique suæ magis obnoxios redderent, eos primùm Dei metu terruere, persuaseréque adfuturum aliqando Judicem, qui cujusque causam agnoscat, nullumque scelus inultum patiatur. Hinc Religio tanquam Imperii arcanum apud Imperitos invaluit, qua nimirum magis tractabiles redderentur, & servitutis jugum æquiori animo subirent. XXII.

At quid si illud precariò afferant, & quod in suæ Opinionis firmitatem finxere, politicorum utilitati adversetur. Nam si à Sapientibus efficta est de summo numine Opinio, si Reipublicæ causa inventa est Religio, ut Homines ad officium duceret; aperiant, quo tempore fraus illa emicuit, quo artificio in vulgus primùm inducta est, qui illius Authores, & qui illam cæteris prodiderunt. Nam quî contingere potest, ut qui omnia hæc detexere, non se ipsos priùs, mox cæteros Imposturæ admonerent? Quis credat dolum in omnes mortales, ipsis insciis, posse irrepere, qui tamen ipsis adeò exitiosus sit, ut vitæ tranquillitatem adimat, & XXIII.

dum nos ad ſuam Imaginem creavit, ſuæque naturæ ſimilitudinem impertitus eſt. Quæ adeò firmiter Animæ noſtræ inhæret, intimeque connectitur, ut nulla immanitate, nulla ferocia, nulla libidine ab ea avelli queat. Hinc Homines in periculo conſtituti, ſpontè, ſoloque Naturæ impetu oculos in Cælum dirigunt; palmas efferunt, repetitiſque vocibus, ejus opem implorant, quem Rerum ſuarum præſidem eſſe intelligunt.

XXI. *Omnibus enim mortalibus natura inſitum eſt, dum metu turbantur, aut in calamitate jacent, ad Supremum Ens, quod ipſis imminere autumant, confugere, ſub cujus umbraculo tutos ſe eſſe arbitrantur, ac confidunt. Annon id vobis aliquando contigit Athei? Hac ſaltem in re rectæ mentis eſtote. Nonne Dei cogitatio Animum veſtrum quandoque ſubiit, ubi fortè vos aut circumſtitit periculum, aut malum impendit? Fingite adeſſe Mortis præludia, & in extremo poſitam eſſe vitam; quis pavor tunc Vos non corripit, qua formidine non concutimini, dum veluti ſomno ſoluti, in propinquo ultorem eſſe cernitis, quem tam ſæpe ludibrio habuiſtis, & perfricta fronte eſtis aſpernati? At ſi quicquam veſtrûm ſepulchro non ſupereſt, ſi Deus univerſo extorris eſt, vanus profecto foret ille timor, & cui facilè Homines mederentur, modò tales ſe præſtent, quales haberi cupiunt; verùm, cùm ſcelerati omnes imminentis Judicis aſpectu terrean-*

terreantur criminumque pœnas, priusquam patiantur, præsentiant; id aliundè oriri non potest, quàm quia omnibus Mortalibus innata Dei notio est, & ita Humanæ naturæ infixa, ut ea vix quisquam careat.

Quidam ex vestris, hunc Numinis instinctum, non in Naturam, sed in Ambitiosorum Hominum astutiam refundunt; qui ut in alios imperium obtinerent, dominationique suæ magis obnoxios redderent, eos primùm Dei metu terruere, persuaseréque adfuturum aliqando Judicem, qui cujusque causam agnoscat, nullumque scelus inultum patiatur. Hinc Religio tanquam Imperii arcanum apud Imperitos invaluit, qua nimirum magis tractabiles redderentur, & servitutis jugum æquiori animo subirent. XXII.

At quid si illud precariò assèrant, & quod in suæ Opinionis firmitatem finxere, politicorum utilitati adversetur. Nam si à Sapientibus efficta est de summo numine Opinio, si Reipublicæ causa inventa est Religio, ut Homines ad officium duceret; aperiant, quo tempore fraus illa emicuit, quo artificio in vulgus primùm inducta est, qui illius Authores, & qui illam cæteris prodiderunt. Nam quî contingere potest, ut qui omnia hæc detexere, non se ipsos priùs, mox cæteros Imposturæ admonerent? Quis credat dolum in omnes mortales, ipsis insciis, posse irrepere, qui tamen ipsis adeò exitiosus sit, ut vitæ tranquillitatem adimat, & XXIII.

voluptatis, cujus ita avidi sunt, cursum turbet & interrumpat. An fieri posse putatis, ut Homines adeò sui negligentes unquam evaserint, aut Rerum, quæ ad ipsos spectant, immemores, ut se fraude irretios esse nunquam intelligerent, nec de illius origine, aut progressu inquirerent! Sed mente tranquilla, citraque examen sibi imponi paterentur? Damus id paucis, iisque rudibus & stolidis posse nonnunquam contingere; at nemo sibi facilè persuadebit Sapientes, Philosophos, Theologos, aliosque Doctrina insignes Viros posse hoc pacto illudi, ut Magistratuum versutiam non olfaciant, sed utroque brachio id amplectantur, quod fictitium esse existimant, & nullo sensu, aut ratione suffultum. Imò quo admisso, suæ libertati impetus fit, & inquietudo terrorque Animis incutitur.

XXIV. *Hoc enim præstigiarum ac imposturæ fatum est, ut ibi semel in lucem eruperint, continuò evanescant, & vim, quam antehac apud Homines obtinuerant, nunquam deinceps sortiantur. At quoties vos, duobus abhinc annorum millibus, hanc cantilenam cecinistis, numen à mundo abesse, ejus cultum non nisi Magistratuum esse fucum, quo securius in plebem dominentur, & nihilominus opposita inter Homines Opinio semper viget, & non minus apud Barbaros, quàm alios intemerata manet & inconcussa. Quod præstantius Argumentum adferri potest, ad ostendendum Dei Opinionem fictitiam non esse,*

esse, sed omnium Animis impressam, quàm quod omnium gentium judiciis approbetur, nec ulla Arte adhibita dedisci queat?

Id evidentius in Christiana Religione elucescet, quæ non humano astu, non regnandi cupidine, non promovendis hujus vitæ commodis in Mundo enata est; & tamen seu propria, seu mutuata è Cælo virtute, Dominantium potestati prævaluit, & Paganis ac Infidelibus devictis, Victrix evasit, magnamque orbis partem Imperio suo subjecit. At quibus mediis? An armata manu præliando? An principum copias fugando? Imò morti occumbendo, & hoc solo telo instructa, Deum integro affectu esse colendum, & ei potius, quàm Hominibus, quantumvis potentibus obtemperandum. Id aliquando futurum Regius Propheta vaticinatus est, Psalmo secundo, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges Terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Qui habitat in Cælis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos. Tunc loquetur eis in ira sua, & in furore suo conturbabit eos. Ego autem constitui eum Regem super Sion montem sanctum ejus: Dabo Tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos Terræ. Et nunc Reges intelligite; erudimini qui judicatis Terram. XXV.

Quicumque unquam extitêre Mortales, hujus semper fuere sententiæ, supremum Numen, XXVI.

Numen, Ens esse Æternum, Infinitum, Omniscium, Omnipotens, rerumque omnium, quæ præter ipsum sunt, Opifex. Verùm, si tale Ens non existit, Deique Idea à fingente Intellectu omninò dependet; qui factum est, ut totum genus Humanum, paucis exceptis Atheis, rei assentiatur, inani, & ex animi libidine efficta? Imò quomodo contigit, ut hujusmodi notio, omnibus Hominibus unquam occurreret, aut ab illis efformaretur? An sat dicere putatis à Legislatoribus ortam esse, quorum instinctu, Deus in Mundo primùm innotuit? Vel quòd hujus opinionis Authores, faventibus initio principibus, eam in vulgus sparserit, & ad cæteros mortalium, succedentibus annis demum traduxerint? Certè nemo sententiæ vestræ suffragabitur, nisi cum ignorantiæ infamia. Nam quis nescit nisi in Philosophia hospes, rerum Ideas non vocibus & verbis mentem subire, quæ nihil aliud, quàm Sonos, atque eorum Phantasmata nobis exhibent. Occasionem quidem Animæ præbent hujusmodi notiones eliciendi, sed nihil prorsus continent, quod ad res ipsas referri queant, nisi in quantum verba, communi Hominum consensu instituta sunt, quatenus conceptus nostros, seu Ideas significarent. Quare si vocum significata, per Ideas nobis repræsententur, necessum est, ut illæ à nostra cogitandi facultate procedant, ac proinde mentibus nostris à natura impressæ sint & insculptæ.

Nam

Nam quamcumque menti nostræ potestatem assignemus, constat illam imparem esse novas Ideas effingendi, seu producendi, quæ prius non fuerint; sed eas duntaxat componendi, atque Res ipsas, quarum sunt Imagines, variis modis inter se connectendi. Neque certè eam vim obtinet, ut non ens positiva aliqua notione apprehendat, sive Ens assequatur, in cujus conceptu, neque actualis, neque possibilis existentia continetur. Quo pacto igitur Rei Immensæ, Æternæ, summe potentis, Infinitæ Ideam ex nihilo, creare poterit? At id efficeret, si Deus non sit, sed tantùm fingitur, & Sapientum quorundam vafritie, in Hominum Animos irrepit. XXVII.

Nihil autem magis sententiam vestram labefactat, Athei, quàm in sceleratis conscientiæ stimulus, & inquieta anteactæ vitæ memoria. Nam si numen Mundo exulat, & non nisi Regnantium astu & industria, in mortalium animis viget; quorsum Impius mentis angore & cruciatu afficitur, ubi patrati facinoris recordationem Conscientia objicit? Cur tam acerbo metu concutitur? Cur in diffidentiam ac desperationem sæpius proruit? E diverso justi mentis securæ testimoniis fulti, nihil metuunt, aut exhorrescunt, quantumvis calamitatibus, penuria, tyrannorum sævitia dejicianiur, aut labascant? Unde tanta in his mentis tranquillitas, in illis verò animi tristitia & dejectio, si Judex non sit, qui virtutem præmio afficiat, & iniquitatem ulcisca- XXVIII.

ulciſcatur? Quis ſibi perſuadebit, poſſe Homines inviſibilis, neſcio, cujus non-entis timore percelli? Unde tanta Animi carnificina? cur veluti Furiis agitati contremiſcunt, ſi nullum Numen eorum actionibus præſidet, & eis fas eſt omnia pro lubitu exequi? Credite mihi, cuique Homini non modò Rerum delectus ingenitus eſt, ſed judicium, boni malique diſcrimen, quo unusquisque ad honeſta fertur, & averſatur turpia. Quantumcunque atrocia inſonti impingantur, is conſtantiam tuetur, ſemperque in propoſito perſeverat: Qui verò aliquo crimine contaminatur, aut labem in mente conceperit, pœnam ante oculos continenter verſari imaginatur, ſic ut in deliciis, in tripudiis, in conjugis amplexu, animi morſus ſentiat, & factorum pœnitentia ducatur.

XXIX. *Si verò mentibus humanis impreſſa non eſt Dei notitia, qui fit, ut aliquo Boni aut Mali ſenſu tangantur, & diſcrimen inter utrumque conſtituant? Quòd enim Bonum à malo diſcrepet, id ſupremæ cujusdam poteſtatis intuitu habetur, qua ſublata, Rerum delectum evaneſcere neceſſum eſt. Nam dato Homines ſine lege vivere, nulloque Imperii fræno coerceri, quisque tunc ſui juris factus, quod placet, rectum arbitratur, nihilque illicitum audiet, niſi quod præ imbecillitate ad metam perducere non valet.*

XXX. *Boni itaque & Mali diſtinctio, ſic à Deo veluti perfecta Recti regula pendet, ut neutrum humanis mentibus obvium fieret, niſi Bonum Supremum exiſteret, à quo probantur, & diverſitatis ſuæ vocabula ſortiuntur. Nam cùm honeſti & turpis ratio,*

ratio, qua Boni & Mali naturam sequitur, ad præmium & pœnam ordinem habeat, cúmque nemo sui ipsius judex constituatur, neque suetum sit, proprias virtutes mercede donare, aut vitia castigatione reprimere; nam quis factis suis præmia meritò persolvit? Quis in se ipsum animadvertet, si nullis legibus coerceatur, & sui ipsius testis & vindex? Nemo enim se reum aut fatetur, aut tacitè consentit, qui priùs eminentem sibi potestatem non agnoscit. Quare necessum est, ut Summum Bonum in natura detur, ad quod relatæ Hominum actiones, bonæ aut malæ existimentur. Deum Mundo ablegare, nihil restat, quod recti & obliqui Index sit, nihil quod innoxios ab injuria tueatur, nihil quod à sicariorum sævitia securos præstet. Omnia perversè aguntur, ubi quisque Lex est, & omnem Dominationem respuit.

XXXI. *Si propiora, & quæ intimiùs oculis admoventur, numinis indicia exigitis, mira, quæ nonnunquam in universo contingunt, animadvertite. Annon ea, quæ miracula passim vocamus, id arguunt? Annon quæ causis naturalibus supergrediuntur opera, Divinam potestatem testantur? Quis credat Hominem oculis ab origine captum, paucis verbis posse ad Rerum conspectum adduci? Vivis exemptum, & quem spiritus penitus deseruit, vitæ restitui; nisi Opifex adsit naturæ superior, qui Rerum ordinem ac decursum pro arbitratu invertat? Ad naturæ conditorem solummodo spectat, Causarum naturalium progressum sistere, & prout illi visum est, immutare. Quare si quid contra Naturæ ordinem patratum occurrat, meritò* Numini *acceptum refertur, à quo speciali ritu profluit.*

At

At quid si nihil simile in universo unquam peractum sit? Inquitis. Quid si quod miraculum nuncupas, luxuriantis Naturæ duntaxat opus sit, & Causarum occultarum productio? Cùm Rationis participes haberi velitis, Athei, quod ei consentaneum est, opinor, non respuetis; nihil autem magis cum ratione quadrat, quàm Majorum nostrorum monumentis fidem habere, & quod ipsi simpliciter, citraque commodi, aut utilitatis spem asserunt, pari affectu recipere. Alias si solos Sensus veritatis testes constituatis, nec quicquam verum arbitremini, quod Oculis non objiciatur, certè ad arctum Terræ angulum relegandi estis, & paucis limitibus cognitio vestra coercenda. Omnibus recta Ratione utentibus semper placuit, id pro vero accipere, quod priori ætate proditum est, modò probos Authores nactum sit, & omni exceptione majores, hoc est, ubi nulla fraus subit, & factum verisimilitudini non adversatur. Nam tale quid inficiari, quid aliud foret, quàm Rationi Rationem opponere, illudque rejicere, ad quod credendum summa evidentia adigit. Nam quid Puerorum imbecillitati magis affine, quàm id Oculis intueri velle, quod jamdudum elapsum est ac evanuit? Quid risu magis dignum, quàm prioris ævi facta in dubium vocare, quoniam per Demonstrationem mathematicam non elucescunt? Rerum enim anteactarum notitia, credibilibus aliorum testimoniis comparatur,

ratur,

verùm ipsarum monumentis firmitatem mutuentur.

Enimverò nemo Rationis compos, unquam ambiget, quin Miracula à Christo patrata sint, quandoquidem non illius modò Discipuli, & qui illius præceptis imbuti sunt; verùm etiam pertinaciores ejus Hostes, id testentur, id probent. Pilatus, referente Tertulliano, prodigia, quæ in Christi morte contigere, ad Tiberium Imperatorem transmisit, quibus commoti Cæsares, ita in Christum affecti sunt, ut eum proprio instinctu fuissent venerati, si servata dignitate, Religionem Christianam amplecti licuisset. Publius Lentulus ex Judæa Romam reversus, publica oratione coram senatu, quæ spectaverat, retulit; Jesum Christum nempe plures Mortuos in vitam postliminio revocasse, atque omnia Morborum genera curasse. Imò Christus ipse Judæorum incredulitatem improbans, & de sua Divinitate testimonium perhibens: Si opera, inquit, non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Sic ut de miraculorum veritate planè constet; nec nisi cum contumacia possit de illis dubitari. XXXIV.

At qui morborum insultus propulsantur? Qui lethalis infirmitas evanescit? Qui vita defuncti priori lumine restituuntur, si nullum extat numen, quod naturæ emineat, & ejus potestatem superet? Rem Nicodemus attigit, dum Christi virtutem admiratus, XXXV.

Scimus, ait, quia à Deo venisti Magister; nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Nam cùm miracula ad Causas naturales referri nequeant, earumque effluxum præterlabuntur, quicquam Divini intervenire necessum est, ubi Naturæ vis infertur, & ordinati Rerum motus perturbantur.

XXXVI. *Vestræ sortis misereor, Athei, nec minùs vos phreneticos, quàm amentes esse censeo, ni Rerum omnium Opificem agnoscatis, qui æquo jure virtutem remuneret, & scelus ulciscatur. Nam quid monstro similius videtur, quàm quòd Iniquus in hoc mundo vitam impunè traducat, malitiæque suæ præmium sortiatur; Justus autem penè omnibus vilis fiat, & vix aut nunquam innocentiæ suæ mercedem assequatur: Etenim si Deus non est, ubi perversorum coercitio, aut supplicium? Ubi Bonorum retributio, & dignus laboribus fructus? Si verò Deus adest, qui jus dicat, & cuique pro meritis præmium, aut pœnā decernat, heu vos miseros, qui ejus majestatem sprevistis, violastis præcepta, offuscastis gloriam, fidem prodidistis, & prius creditum abjurastis. Quid vobis infælicius, si quicquam vestri post hanc vitam remanet? Fortè in nihilum redigemini; at quid si superstites? Quid si in irati numinis manus incidatis? An non alitèr Homines, quàm bruta Animantia spirare fingitis? Sic Animæ vestræ extinguuntur, ut à morte quicquam vestri reliquum non sit?*

Verum

Verum quid si Hominis mens æterna sit? Quid si nunquam sit interitura? Imò & Corpus ipsum aliquando sit integritati restituendum?

XXXVII. *Cùm neutrum vobis certò constet, dubiique hæreatis, mortalésne sint Animæ vestræ, an interitus expertes, annon suadet Ratio, ut viam securiorem ineatis, & Deum potius esse, quàm non esse contendatis? Quippe si Deus est, summum Bonum assecuti estis; si non est, certè nullius rei jacturã facitis? Quid autem furori proximius, quàm omnem futuræ fœlicitatis spem abjicere, & se æternæ calamitatis discrimini exponere. Scitote igitur, quicumque estis Athei, immortalem esse Hominem, & ad Dei imaginem & similitudinem conditum. Quòd si Homo Dei imaginem refert, ejusque similitudinem exprimit, eandem cuot originè suæ naturam consequi necessum est, atque Æternitatis fore consortem. Piaculum enim est, id caducum ac mortale statuere, quad à Dei substantia prodiit, quodque à Divinâ mente Homini est inspiratum.*

XXXVIII. *Plura in hujus Argumenti evidentiã adducerem, ni præfationis limites transgredi vererer, nonnullosque suspicio subiret, me id ex proposito suscepisse, quod sanè non nisi Animi impetu aggressus sim; monere vos, Athei, volui, non rationibus vincere. Quippè si assertam Numinis majestatem cernere cupiatis, si macrocosmi Dominum, & microcosmi Opificem mentis Oculis contemplari animus est, Cla-*

rissimus Parkerus, Author Disputationum de Deo & Providentia Divina perlustrandus est. Is enim detecta primùm impietatis origine, validis adeò Rationibus Deum esse à Rerum Finibus, à mundi productione, à generis Humani ortu, & Corporis Humani structura ostendit, ut tantùm non demonstret. Sed quia Disputatione sexta, quam contra Scepticorum, & Academicorum disciplinam, atque Metaphysicas Cartesii meditationes instituit, celeberrimi hujus Philosophi Rationes ad Dei existentiam probandam, expugnare molitur, muneris mei esse duxi, tanti viri Doctrinam in suis meditationibus traditam defendere, & Rationes, quibus ad Numinis existentiam demonstrandam utitur, ab omni seu Erroris, seu Imbecillitatis suspicione, pro Ingenii mei modulo vendicare ac tueri.

XXXIX *Et quoniam Eximius Theologus, viæ, quam iniit Cartesius, de Rebus omnibus ambigendi, imprimis adversatur, assensusque sustinendi argumenta propugnat; nonnulla de Scepticorũ Dubitatione præfatus, Cartesianæ Dubitationis utilitatem ostendo, quæ in eo sita est, ut à præjudiciis liberemur, & mentem à sensibus, quibus in Rerum cognitione comparanda tantoperè distrahimur, abducamus. Mox laudato clarissimi Philosophi instituto, in Propositionibus Mathematicis quoque in ambiguo ponendis, donec, per explorata principia, earum Veritas certò innotescat, ad primum, & inexpugnabile omnis scientiæ principium enucleandum*

dum transeo, quod meritò pro Criterio, & indubitata veræ cognitionis nota, ab omnibus habendum est. Jacto hoc primæ Philosophiæ fundamento, nihil mihi facilius visum est, quàm discrimen inter Mentem & Corpus statuere, & cogitationem soli menti asserere.

Cæterùm cum Humana mens inter alias plurimas, quæ illi occurrunt, Ideas, Dei, seu Entis summè perfecti Ideam in se reperiat, ritè infertur, hujusmodi notionem nobis esse ingenitam, hoc est, non à sensibus haustam, neque imaginationis opera, Intellectui repræsentatam. Hinc etsi Deus Infinitus sit, nullisque limitibus coerceatur, nihil tamen obest, quin à nobis apprehendatur, quamvis comprehendi, seu per Infinitum conceptum exhiberi refugiat. Infiniti enim notio, ut vera habeatur, nequaquam comprehendi debet, quoniam formalis Infiniti ratio incomprehensibilitatem complectitur. XL.

Demum Dei existentiam ex ejus natura ac essentia clarè deduci contendo, quod non ex Argumentis modò, sed ex ipsis Responsionibus ad Objectiones factis manifestum esse arbitror. Ut mihi securius consulerem, Cartesii Rationes ubique adhibeo, imò ejus verbis magis quàm propriis non rarò utor, ut Lectori perspicuè appareat, quicquam adhuc contra ejus Doctrinam excogitatum non fuisse, ad quod prius non ipse responderit, aut quod illi opponi posset, non prævideritis. XLI.

APOLOGIA PRO CARTESIO.

Caput Primum.

Cur non nisi pauci Cartesii principia, & deductas ex eis Veritates percipiunt.

I. *Magni apud quosdam Homines Antiquitatis æstimatio.*

ADeò Antiquitatis gloria apud nonnullos Mortalium invaluit, tantamque in eorum Animis nacta est potestatem, ut Neoterica quæque inventa respuant, nihilque quod ipsi prosequantur, dignum autumant; quod ipsius Vetustatis authoritatem non adsciscit, & in sui assertionem, primorum Hominum canitiem non vendicat. Hinc *Novas* omnes Opiniones aspernantur, nihilque verum esse existimant nisi quod ab *Aristotele*, *Platone*, aut ipso etiam *Epicuro* traditum recipimus. Nihil præmonuisse juvat, eam esse veritatis indolem, ut præscribi nequeat, & non minùs Temporum intervallum, quàm Regionum privilegia supergrediatur; ipsis nunquam non suspecta est, nisi veterum suffragiis stabiliatur, & posterioribus seculis emineat. Audaciam

ciam enim esse ducunt à communi Hominum *sensu* discedere, & singulatitatis titulum, natis apud nos inventis, aucupari. Nam ac si apud priscos solos recondita foret veritas, & in eorum penetralibus occultaretur, non nisi ex ipsis eruendam esse pronuntiant, à quibus jus mutuatur, & præscribendi vim obtinet: quemadmodum *Tertullianus* de vetustissima Philosophorum doctrina *Libro de Animo, Cap. 2. disserit; Magis dicendo persvadens, quàm docendo; Leges Naturæ opiniones suas facit, omnia præscribit.*

Huic *Tertulliani* Opinioni impensè favet Eruditissimus Doctor, adversùs quem Apologiam pro Cartesio molior: Quippe *Disputatione sexta* Libri sui (de Deo, & providentia Divina) *in quâ contra Scepticorum & Academicorum Disciplinam, potissimum Ciceronis de Quæstionibus Academicis Libros, & Cartesii Meditationes Metaphysicas* disputat, postquam in superbum quoddam, procax, & fastidiosum Hominum genus, uti loquitur, invectus est, qui omnem Scientiæ *rationem* summa cum petulantia aspernantur, quique scientias malè fundatas esse, ac proindè à novis principiis inchoandas esse clamitant, in Cartesium demum impingit, quem licet summo Ingenii acumine præstitisse, & plurima in *Geometria* adinvenisse fateatur, quæ ipsi ingentem famam, immortalitatemque conciliarunt: Illi tamen succensere videtur, quòd tantum ausus est,

II. *Quid Samuelem Parkerum moverit adscribendum contra Cartesium.*

atque Scientiarum fines provehere, non ſat laudi duxerit, *niſi & nova omnium fundamenta jaceret.* Verùm, quid, ſi quod aggreſſus eſt Carteſius, egerit, quid ſi peregerit? an propterea ſuperbiæ, aut procacitatis inſimulandus eſt?

III. *Scientiarum & Artium Conditores ſemper honor ſequitur.*

VIDEO undique apud priſcos Authores Artium, & Diſciplinarum Inventores maximè laudari, & tanquam ſui ævi aut præſidia, aut decora à poſteris haberi. Video *Gallos* (ſi Cæſari Libro ſexto de Bello Gallico habenda fides eſt) *Mercurium* quondam inter Deos coluiſſe, quòd Scientiarum Conditor duceretur, ac eas Artes in Mundum introduxiſſet, quibus humanæ Vitæ *fœlicitas* ſtat, atque tam Animi, quàm Corporis bonis conſulitur. Video *Athenienſes* apud *Diodorum* Libro primò ver. Antiq. cap. 2. legem ab *Ægyptiis* mutuaſſe, quâ primum Nobilitatis gradum iis aſſignant, qui cæteris Doctrina eminent, aut novarum Artium inventores comprobantur. Video in ſacris Codicibus Geneſ. 11. quòd licet fœminarum nomina ſubticeantur, dum Hominum propagines enumerantur, *Noemæ* ob Artis præſtantiam, mentionem fieri, quæ lanificium, & pannum texere docuit, cùm antea Homines pellibus uterentur, & ſe ſolis Animalium exuviis, ab Aeris intemperie vendicarent. Honor Scientiæ & Artis individuus ſemper comes fuit, & inſeparabile ab earum Authoribus prœmium.

Artes nutrit honos, excelsæque indolis esca est Gloria. ----

SI ita se res semper habuit, annon meritò quispiam inquiret, quorsum igitur Cartesius, quem & seculi nostri Ornamentum, & Philosophiæ Restauratorem appellant, à nonnullis deprimatur, eique temeritati vertatur, quòd novam Philosophandi rationem intulerit, atque alia principia, quibus veritas indagetur, invenerit? Si nova repentinam Animo commotionem causantur, sive Admirationem in nobis pariant, cur apud quosdam Cartesii Doctrina vilescit? Causam profert vir eximius Sectione prima præfatæ Disputationis: *Inter recentiores autem alius nemo majori aut sui fiducia, aut aliorum applausu quàm Cartesius, omnium Scientiarum inventionem sibi arripuisse visus est.* En Cartesii crimen, en causa odii, quòd miserrimam Philosophiæ sortem miseratus, à communi ac trita Scientias tradendi Methodo recesserit, & novam de rebus disserendi viam sit ingressus. At tantùm Scientiarum fundamenta reperisse *visus est*, siccine? Quid si quod molitus est, præstiterit? Atque id præstitisse, testantur plurimi & doctrina, & ingenii acumine celeberrimi Viri, qui extructas ex ejus *principiis* Demonstrationes non solùm exosculantur, sed eas *Geometricis* haud inferiores agnoscunt.

IV. *Cur à quibusdam Cartesius, ut par est, non æstimatur.*

SIC testatur Author præfationis ad principia Philosophiæ More Geometrico demonstratæ:

V. *Præclarorum Virorum de Cartesio testimonia.*

ſtratæ : Alii (Philoſophi) jam receptam, & *in Scholis doceri ſolitam, alii novam proprio Marte adinventam, iſtam in ordinem redegerunt Philoſophiam, atque orbi literario propinarunt. Et quamvis diu multisque labor iſte irrito ſucceſſu ſusceptus fuerit, exortum tamen fuit tandem ſplendidiſſimum illud ſeculi noſtri Jubar Renatus des Cartes, qui poſtquàm in Matheſi quicquid Veteribus inacceſſum fuerat, quidquid inſuper à coætaneis ſuis deſiderari poſſet, nova Methodo tenebris in lucem protraxerat, Philoſophiæ fundamenta incuſſà eruit, quibus plurimas veritates ordine ac certitudine Mathematica ſuperſtrui poſſe, & ipſe revera demonſtravit, & omnibus, qui illius ſcriptis nunquam ſatis laudandis animum ſedulò applicuerunt, luce meridiana clarius apparet.* Unde haud immeritò *Henricus Morus*, illuſtris apud Cantabrigienſes Philoſophus Theologus, Epiſtola ad Dominum Deſcartes, ſic eum alloquitur : *Omnes quotquot extiterunt, aut etiam exiſtunt Arcanorum Naturæ Antiſtites, ſi ad magnificam tuam indolem comparentur, pumilos planè videri ac pygmæos : meque cum vel unica vice evolviſſem lucubrationes tuas Philoſophicas, ſuſpicatum eſſe, illuſtriſſimam tuam diſcipulam, Sereniſſimam principem Elizabetham, univerſis Europæis, non fœminis ſolùm, ſed viris, etiam Philoſophis, longè evaſiſſe ſapientiorem. Quod mox evidentiùs deprehendi,*

cum

tum inceperim scripta tua paulò penitiùs rimari & intelligere.

VI. *Qui Cartesii doctrinam semel amplexi sunt, eam semper tuentur.*

Imo si ingentem eorum numerorum spectes, qui Cartesianam Doctrinam secuti sunt, idem ipsis contigisse reperies, quod sui seculi Philosophis ac Mathematicis primùm evenisse *Galilæus* dialog. 2. Syst. Cosm. meminit, quod in Copernicanæ Hypotheseos assertoribus cottidiana adhuc experientia edocemur, illorum neminem unquam repertum esse, qui non priùs adversam *Ptolemaicam* Opinionem amplexus sit, adeoque perspectissimas *Ptolemæi* & *Aristotelis* rationes habuerit: cum è contrario nemo Ptolemæum Aristotelemque sequatur, qui Copernici partes antea tutatus est, eoque spreto in Aristotelis castra pedem intulerit. Quo Argumento facile ad credendum adduci possumus, illos, qui Veterum Philosophiam deseruerunt, ut *Cartesii* vestigiis inhærerent, evidentissimis ac urgentissimis rationibus fuisse ad id impulsos.

VII. *Cur Cartesii rationes Metaphysicæ non ab omnibus percipiuntur.*

Si scisciteris, quamobrem igitur tam perspicuæ rationes, cæteris aliis pari modo non manifestantur? Cur nonnullos fugiunt, qui iis intelligendis summam etiam adhibuere operam? Ad hanc tuam Cupiditatem facient Cartesii verba Epistolæ Dedicatoriæ ad sacram Facultatem Theologicam Parisiensem. Quamvis certas & evidentes illas putem, non tamen ideò mihi persuadeo, ad omnium captum esse accommodatas. Sed quemadmodum

modum in *Geometria* multæ sunt ab *Archimede*, *Apollonio*, *Pappo*, aliisve scriptæ, quæ etsi pro evidentibus etiam ac certis ab omnibus habeantur, quia nempè nihil planè continent, quod seorsim spectatum non sit cognitu facillimum, nihilque in quo sequentia cum *antecedentibus* non accuratè cohæreant, quia tamen longiusculæ sunt, & valdè attentum Lectorem desiderant, non nisi ab admodum paucis intelliguntur: Ita quamvis eas, quibus hic utor, certitudine, & evidentia *Geometricas* æquare, vel etiam superare existimem, vereor tamen ne à multis satis percipi non possunt, tum quia etiam *Longiusculæ* sunt, & aliæ ab aliis pendent: tum præcipuè, quia requirunt Mentem à præjudiciis planè liberam, & quæ seipsam à Sensuum consortio facilè subducat.

VIII. *Unde pauci sint studiis Metaphysicis idonei.*

NEC certè plures in Mundo, Metaphysicis studiis, quàm Geometricis apti reperiuntur: Ac præterea in eo differentia est, quòd in *Geometria*, cùm omnibus sit persuasum, nihil scribi solere, de quo certa Demonstratio non habeatur, sæpiùs in eo peccant imperiti, quòd falsa approbent, dum ea videri volunt intelligere, quàm quòd vera refutent. Contra verò in *Philosophia*, cùm credatur nihil esse, de quo non possit in utramque partem disputari, pauci Veritatem investigant, & multò plures ex eo, quòd ausint optima quæque impugnare, ingenii famam aucupantur. Quis enim nescit, plurimos

con-

contradicendi *impetu* arripi, atque illis veritatibus adversari, quas alii amplectuntur ac defendunt? Ut mobili & inquieta Mente gaudent, nullis limitibus coercentur & cogitationes suas non minus in *ignota*, quàm nota dimittunt. Se ad veritatem inquirendam se genitos esse jactitant, quam ritè venari arbitrantur, si in utramque partem rationes proferant, aut nullius Sensui adstringantur. Quisque vult, Doctrina præstare, & gloriosum existimat, pro veritatis decore decertare. Nam ut præclarè scribit *Martialis*.

Divitias & opes frequens donabit Amicus
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

IX. *Mens à sensibus avocanda, ad res Metaphysicas intelligendas.*

UNDE quamvis certa ac evidentiâ sint, quæ Cartesius stabilivit *principia*, & quas ex eis deducit veritates, *Geometricis* non cedant; quia tamen multa à teneris annis hausimus præjudicia, quibus nos exuere Adulti ægrè possumus; oritur, ut non nisi valdè attentis, & Mentem à rebus corporeis avocantibus ad amussim cognoscantur. Eam ob causam Responsione ad secundas Objectiones palam profitetur, nullum illi cum iis esse Negotium, qui cum ipso rem attentè non considerant, ac sedulò meditari recusabunt. Et hujus propositi causa, ex eo potissimùm elucescit; quòd cùm inter illa, quæ proponit, summa de omnibus *Dubitatio* contineatur, nihilque magis commendet, quàm ut singula diligentissimè circumspician-

ſpiciantur, nihilque prorſus admittatur, niſi quod tam clarè & diſtinctè fuerit perſpectum, ut non poſſimus ei non aſſentiri: Et è contra non alia ſint, à quibus *Lectorum* animos avocare cupiat, quàm ea, quæ nunquam ſatis examinarunt, nec ab ulla firma *ratione*, ſed Senſibus ſolis hauſerunt, non putat quemquam credere poſſe, in majore ſe errandi periculo futurum, ſi ea, quæ ei proponit ſola conſideret, quàm ſi ab his mentem revocet, & ad alia, quæ ipſis aliquo modo adverſantur, tenebraſque affundunt (hòc eſt ad præjudicia Senſuum) illam convertat.

X. *Qui veriſimilitudine contenti ſunt, de Veritate comparanda non ſunt ſolliciti.*

Alia etiam cauſa eſt, cur quidam obſervatam in *Carteſii* Meditationibus Methodum declinent, & concatenatas veritates fugiant; quòd Rerum veriſimilitudine contenti, de omnibus diſſerere affectant, parum de veritate comparanda ſolliciti, modò famam aliquam ſibi concilient. Nam cùm facilè, citraque magnum laborem, veri ſpecies in Rebus deprehendatur, & in omni propemodum materia occurrat, à veritatis, quàm reconditam putant, inveſtigatione abſtinent, quæ in quibusdam paulatim duntaxat detegitur, & non niſi enixè meditantibus ſe manifeſtat. *Analyſis* autem, quam ſolam in ſuis Meditationibus *Carteſius* ſequitur, veram viam oſtendit, per quam res Methodicè, & tanquam à priori inventa eſt, adeò ut, ſi lector illam ſequi velit, atque ad omnia ſatis attendere, rem non minùs perfectè intelli-

get,

get, ſuamque reddet, quàm ſi illam ipſemet inveniſſet. Nihil autem habet, quo Lectorem minùs attentum, aut repugnantem ad credendum impellat. Nam ſi vel minimum quid ex iis, quæ proponit, non advertatur, ejus *Concluſionum* neceſſitas non apparet, ſæpeque multa vix attingit, quia ſatis attendenti perſpicua ſunt, quæ tamen præcipuè ſunt advertenda.

XI. *A quibus ſuas Meditationes legi optat Carteſius.*

HINC Philoſophus in *præfatione* ad Lectorem, apertè inſinuat, ſe nemini Authorem eſſe velle, ut Primæ ſuæ Philoſophiæ initia legant, niſi iis, qui ſeriò cum illo meditari, mentemque à Senſibus, ſimulque ab omnibus præjudiciis abducere poterunt, ac volent, ſed quales non niſi admodum paucos reperiri ſat manifeſtum habet.

XII. *Carteſii adverſarii non tam malitioſi ſunt quàm ignari.*

QVOD igitur nonnulli, non ea, qua par eſt, humanitate, *Carteſium* aggrediantur, non tam id eorum malitiæ, quàm ignorantiæ tribuendum cenſeo, ortumque inde arbitror, quòd acutiſſimi Scriptoris Methodum, & rationes non calleant; vel ſatis Ingenii non habentes; vel ſatis Temporis ad eas diſcutiendas ſumere detrectantes. Quippe non trita & vulgari *via* Philoſophus, ut jam dixi, procedit, ſed inſolita Philoſophandi ratione utitur, à rebus ſcilicet ſub ſenſum & phantaſiam non cadentibus, quibus humanus Intellectus totus immergitur, Animum ſuum abſtrahit, profundiſſimarum Demonſtrationum nexum breviſſimo ſæpe

verbo-

verborum gyro, ut *Mathematicus* constringit. Odit enim profanum vulgus & arcet, qui præjudicatis Opinionibus adhærentes, seriò meditari secum aut non possunt, aut non volunt.

XIII. *Cartesii meditationes etsi ab omnibus non capiantur, non ab eis scribendis abstinere debuit.*

Non tamen inde inferendum est, *Philosophum* rectius facturum fuisse, si ab iis scribendis abstinuisset, à quibus legendis, permulti abstinere debent; quippè ea, quæ in *prima Mediatione* atque etiam in reliquis continentur, tam necessaria esse existimat, ut sine ipsis, nihil unquam firmum & stabile in Philosophia statui posse sibi persuadeat. Nam quamvis ignis & ferrum ab imprudentibus, aut pueris, sine periculo non tractentur, quia tamen ad vitam utilia sunt, nemo est, qui putet idcirco ipsis esse carendum.

CAPUT SECUNDUM.

Quid Sceptici, quidque docuerint, & an inter illos sit Cartesius numerandus.

I. *D. Parkerus Scepticis Cartesium annumerat.*

Haud satis mirari queo, quo pacto *Cartesius*, quem Dogmaticum tota Eruditiorum turba agnoscit, & qui rationes suas pro certissimis & evidentissimis proponit, à Clarissimo Doctore, pro *Sceptico* haberi possit, & inter eos recenseri, qui de rebus quibuslibet propositis assensum continent, nihilque adeò pronuntiant. Nam ubi tredecim Sectiones Disputatio-

tationis suæ Sextæ in Pyrrhoniorum & Academicorum repudianda Opinione impendisset, demum Decimam quintam hoc modo adoritur: *Jam verò cum qua lenitate suscepta sit veterum Scepticorum disciplina demonstraverimus, nihil opinor opus est ut ipsam eandem levitatem propter unum Cartesium nunc iterum reprehendamus.* Quasi verò Scepticorum sententiæ Philosophus accedat, & per omnia eos æmuletur.

QUALIS igitur fuerit *Cartesius*, & quos potissimum ex Antiquis sequatur, liquidius apparebit, si in mentem revocemus tres quondam inter *Græcos* fuisse Philosophandi rationes; Dogmatica, Acataleptica, & Sceptica. II. *Tres Philosophorũ secta inter veteres.*

DOGMATICI Philosophi appellati sunt, qui Rerum naturas se nosse profitentur, rataſque autumant quas se adinvenisse jactant Opiniones. Hinc secundùm nominis etymologiam, placita, seu *Decreta* proferunt, quibus, rebus quas examinandas suscipiunt, firmitatem conciliant. III. *Dogmatici.*

ACATALEPTICI dicuntur, qui de humani ingenii viribus nimiùm diffidentes, aut Naturæ producta nimis abstrusa, aut conceptu impossibilia arbitrati, non quicquam veri reperiri posse mordicus statuunt, sed veluti Res omnes tenebris involverentur, Mentis humanæ aciem fugere, aut saltem nequaquam posse comprehendi. IV. *Acataleptici.*

V. *Sceptici.* SCEPTICI via media incedebant, utriusque Sectæ participes. Quippe neque verum adhuc inventum esse decernunt, nec quid nequaquam inveniri, comprehendique minimè possit, deliberant: sed veluti suspensi assensum cohibent, sententiamque sustinent, quamvis veritatem inquirant, aut ejus contemplationi sedulò incumbant. Unde cùm illis argumentum propositum fuisset, quo humana libertas stabiliebatur, & cui respondendo impares se agnoscebant, illorum causam egit *Sextus Empericus* his verbis; *Cùm aliquis rationem nobis adfert, quam destruere non possumus, illi dicimus, ante nativitatem ejus, qui sectam, cui se sedit, introduxit, eam rationem, quam Secta ea ipsi præbet, bonam non esse visam, & tamen ea ratio, in rerum natura non desinebat esse, quamvis cognita non esset: sic etiam fieri potest, ut ratio, quæ eam destruit, quam adfert, in rerum natura inveniatur, quamvis nondum cognita sit, atque ideò non oportet cedere rationi, quam adfert, utut fortis etiam hoc tempore præsenti appareat.*

VI. *Sceptici à Græcis Ephecti appelli. Eorum Author, & discipuli,* EAM ob causam *Ephecti* à Græcis nuncupati sunt, quòd de re qualibet ambigerent, nullique quantumvis manifestæ ac evidenti assentirentur. *Academici quidem, quemadmodùm Agellius libro undecimo, capite secundo loquitur, Ipsum illud nihil comprehendi, quasi comprehendant, & nihil posse decerni, quasi non decernant. Pyrrhonei au-*

tem,

tem, ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videatur. Nam constat Scepticos à *Pyrrhone* Eliensi nomen habuisse, à quo hoc Philosophandi institutum potissimùm prognatum est, & dubitandi, deliberandique Methodus emanavit. Non incelebres habuit *Pyrrho* Discipulos; *Nausiphanem Teium, Timonem Phliasum, Hecatonem Abderidem, Philonem Naucidem, Eurilochum*, & quàm plurimos alios, qui etsi abstrusa omnia esse assererent, & toti in evertendis aliorum Dogmatibus occuparentur, Disciplinæ tamen formam conscripsere, quam velut legem ac Sectam posteri haberent, ac sequerentur. Ex iis jam nominatus, *Sextus Empericus* eminet. Plutarchi nepos, & quem tanti fecisse Marcus Antoninus fertur, ut cum illo jus diceret, eum jam Senex factus consuleret, atque in Rebus difficillimis, ejus sententiam amplecteretur.

VII. *Præcipua Scepticorum Decreta.*

PRÆCIPUA hujus Sectæ effata sunt: Quòd omni Orationi, aliæ æqualis ponderis, sive momenti orationes opponantur. Quòd omnia, quæ sub Sensum, aut Intellectum cadunt, sunt indefinita, hoc est, quantum ego capio, pro eo quod est, sibi videri. Quòd Aliquid magis unū non est, quàm aliud, ac proinde non magis uni propositioni assentiendum esse, quàm alteri.

VIII. *Secundùm Scepticos naturæ rerum non cognoſcuntur.*

SCEPTICI rerum quidem ſpecies, ſive apparentias admittunt, verùm tales in ſeipſis eſſe inficiantur; quales Senſu deprehenduntur. Unde ſi Scepticum quis interroget, an exempli cauſa, *Sol* ſplendeſcat, aut *Saccharum* dulcedine imbuatur, illicò ita ſibi videri reponet. Sed cùm ea, quæ in rebus Senſu deteguntur, externa duntaxat adjuncta ſint, & non niſi organa afficiant, ratione diſcerni non poſſe aſſeverabit, an intima *Sacchari* & *Solis* natura, talis ſit revera ejusmodi, quandoquidem certis Hominibus, temperamenti vitio, aliter videatur. Ad eum prorſus modum *Sceptici* in Ethicis loquuntur, quippe nihil à Natura pulchrum eſſe, aut deforme, nihil juſtum, aut injuſtum eſſe affirmant; ac proinde circa omnia dubii & ancipites, nihil determinant, imò ne id quidem ſe determinare abnuunt.

IX. *Quomodo intelligendi Sceptici, dum dicunt, ſe nihil definire.*

UNDE cùm Scepticus pronuntiat, *Nihil aſſero, nihil definio, nihil determino,* non ſic intelligendus eſt, quaſi aſſereret, definiret, aut determinaret ſe nihil aſſerere, definire, aut determinare; ſed veluti diceret, adeò vacillantis nunc ſum animi, ut nihil eorum, quæ proponuntur, quicquam dogmaticè affirmem, aut inficiar. Uti de *Arceſila*, qui mediæ Academiæ conditor fuit, Romanus Orator teſtatur 1°. Acad. q. *Arceſilas*, inquit, negat eſſe *quicquam, quod ſciri poſſit, ne illud quidem ipſum, quod Socrates ſibi reliquiſſet. Sic omnia latere cenſebat in occulto,*

culto, neque esse quicquam, quod cerni aut intelligi possit. Quibus de causis nihil oportere neque profiteri, neque affirmare quemquam neque assensione approbare: cohiberéque semper, & ab omni lapsu continere temeritate. Quæ cùm esset, insignis, tum aut falsa aut incognita res approbaretur. Neque hoc quicquam esse turpius, quàm cognitioni & perceptioni assensionem approbationemque præcurrere. Huic rationi quod erat consentaneum; faciebat, ut contra omnium sententias dies jam plerosque diceret. Ut cùm in eadem re paria contrariis in partibus momenta rationum invenirentur, facilius ab utraque parte assensio sustineretur.

X. *Censet Parkerus Cartesium cum Scepticis convenire.*

HÆC obiter de Scepticis, eorumque Effatis dicta sunto. Examinandum superest, num *Cartesius* in suis de prima Philosophia meditationibus, Scepticorum institutum secutus fuerit; nam id illi vir clarissimus initio Sectionis decimæ quintæ improperare videtur. *Quæ enim assensus sustinendi argumenta ipse* (Cartesius) *attulit, nisi quæ ipsi* (Sceptici) *prius attulerunt; se nimirum aut insanire aut semper somniare posse; quibus quid inter priscos magis tritum, quid sæpius repetitum legimus?*

XI. *Vindicatur Cartesius à Scepticismo.*

FATEOR equidem Philosophum, *Dubitationem* suæ, & aliorum Scientiæ præferri voluisse, ac proinde Causas in prima meditatione exposuisse, propter quas de Rebus omnibus ambigere liceat. At quo fine? quo pro-

proposito id aggressus est? Non ut ipsa *Epoche*, seu dubitatione gradum sisteret, quemadmodum fecere Sceptici, qui authore *Gellio*, nihil decernunt, nihil constituunt; sed in quærendo semper considerandoque, quidnam sit omnium rerum, de quo decerni constituique possit. Verùm, ut per *Dubitationem*, viam facillimam sterneret, ad Mentem à Sensibus avocandam, ac de iis, quæ postmodùm vera esse deprehendentur, in dubium ampliùs vocari non queant. Prout insignem Philosophum decet, veteres ac incertas opiniones exuit, ut novas & irrefragabiles sententias stabiliat, ac ita ab Erroribus, quibus ab ineunte ætate imbutus fuerat, se liberaret, ut demum aliquid firmum in Scientiis constitueret ac moliretur. An sic assensum cohibuere Sceptici? An ita mentem in libertatem asseruere, ut an indubiam & infallibilem veri cognitionem pertingerent? Imo potiùs de nulla re ullum unquam judicium ferebant, assequi desperantes, quod tantopere prosequebantur; uno verbo, semper dubitabant, ut ad verum, aut falsum nunquam pervenirent.

XII. *Quadam Cartesii Decreta, quibus ostenditur Scepticum non fuisse.*

Et ut Res, de qua sic agitur, extra omnem controversiam constituatur, quis *Cartesium* non Dogmaticum agnoscit, ubi tam serio, tantaque cum animi deliberatione asserentē videt, nobis de Rerum evidentia constare, atq; nullatenus, errori esse obnoxios, ubi perspicuè & distinctè rem percipimus; nos non

non casu, & cœcæ fortunæ impetu natos esse, 1.
sed à Deo, tanquam communi omnium Conditori prognatos.

Substantiam esse, quæ propria virtute existit, ac proinde Deo & Creaturis non pari ratione, sive uni voce, ut loquuntur *Dialectici*, convenire. Rei autem corporeæ, seu materiali, & Menti creatæ univocè competere. 2.

Substantiam, cui inest immediatè Cogitatio, *Mentem* vocari, & Substantiam, quæ est immediatum extensionis subjectum, & Accidentium, quæ extensionem præsupponunt, ut figuræ, situs, motus localis, *&c.* vocari *Corpus*. Et quemadmodum localis motus, situs, figura, modi sunt Corporis; Ita puram Intellectionem, Imaginationem Sensum modos esse rei Cogitantis. 3.

Duplicem esse Imaginationem, Corpoream, & Incorpoream; *illam* cerebri ministerio exerceri, *hanc* autem citra illius opem, mentem nostram exerere. 4.

Substantiæ Cogitantis *Voluntatem*, voluntariè quidem & liberè (hoc enim est de Voluntatis essentia) ferri, sed nihilominus Infallibiliter in Bonum sibi clarè cognitum: ac proindè libero nos pollere arbitrio, in cujus usu verò generositas posita est. 5.

In omnis Rei Idea, sine conceptu, *existentiam* contineri, quia nihil concipere valemus, nisi sub ratione existentis; sic ut possibilis, seu *contingens* existentia, in Rei limi- 6.

tatæ conceptu continetur, ſed *neceſſaria* & perfecta in conceptu eritis ſummè perfecti.

7. QUASDAM Ideas menti noſtræ occurrere; non à Senſibus hauſtas, aut aliarum ope in nobis genitas, ſed à Deo per ſe, & immediatè mentibus noſtris impreſſas, quas *innatas*; communeſque Rerum Ideas appellamus.

XIII. *Ut Carteſius à Scepticis differat.* QUÆ omnia Decreta, ſatis indicant Carteſium à Scepticorum opinione prorſus diſſentire, & eo fine de Rebus ambegiſſe, ut ad ſolidam Sapientiam obtinendam ſe compararet. Sceptici autem, quemadmodum obſervavit Lactantius lib. 3. de falſa Sapientia cap. 27. quaſi furibundi exiliunt; & exclamant, ſe cæcos eſſe & excordes. Hinc ex hac deſperatione; natam eſſe *Socratis* Diſciplinam exiſtimat, in qua Ignoratio & diſcitur; & docetur: Nec illos; qui Scientiam ſibi aſſumpſerunt; id ipſum, quod ſe ſcire putabant, conſtanter defendere potuiſſe. Qui, quoniam ratio illis non quadrabat, per ignorationem Rerum Divinarum tam varii, tam incerti fuerunt, ſibique ſæpè contraria diſſerentes, ut quid ſentirent, quid vellent, ſtatuere ac dijudicare non poſſis. An par ſit in *Carteſio*, ac Scepticis dubitandi ratio, id judicent, quorum Mens non ita in æquilibrio poſita eſt, quàm rationum ponderibus deprimi queat.

CAPUT

CAPUT TERTIUM,

Omnes propemodùm Philoſophi, à Dubitatione ad veritatis inquiſitionem proceſſerunt.

QUAMVIS *Dubitatio* Scientiæ adverſari videatur, & veritatis inquiſitionem præpedire; non tamen Cognitionis penitus expers eſt, imo nequaquam noſſe quis dicendus eſt, qui priùs non dubitaverit. Ab hac enim Philoſophandi Methodo, omnes penè priſci Doctrinæ viam inierunt, ſe ad Rerum evidentiam ac certitudinem facilè perventuros arbitrati, ſi *cum novis Rebus quaſi modò naſcentes*, ut loquitur Cicero, *hæſitarent*, & tamdiu ſuſpenſos tenerent animos, donec ad veri falſique judicium, perfectioribus Cogitationibus pervenirent. Nam cùm omnis cognitio, uti *Cicero* diſſerit. 4. Acad. q. multis ſit obſtricta difficultatibus, eaque ſit & in ipſis Rebus obſcuritas, & in Judiciis noſtris infirmitas, non ſine cauſa & Doctiſſimi & Antiquiſſimi invenire ſe poſſe, quod cuperent, diffiſi ſunt. I. *Dubitatio omnibus fermè Philoſophis communis.*

SOCRATES qui *Platonem* prò diſcipulo habuit, & cui ſuam diſſerendi rationem impertitus eſt, inter Philoſophandum dubitaſſe fertur; cui peculiare fuit, nihil quicquam de Rebus propoſitis ſtatuere: ſed *percontari, interrogare*, & quodam reſpondendi ritu, ſermonem moderari, ac refutare. Sic ita II. *Socrates à dubitatione rerum investigationem orſus eſt.*

ita loquentem *Plato* in Menone introducit: Non ego certa exploratâque rerum cognitione mihi consto, ut eo efficiam, quo alii dubitent: sed potius planè dubitabundus, in eosdem Dubitationis laqueos induco alios, quoniam Dubitationem præmitti debere existimavit, à qua velut Exordio, Rerum investigatio manat, & proficiscitur. Id apertè *Protarchus* indicat, dum ait, Dubitationem, non disputantis esse scopum, sed ut ad aliquid certi postmodùm deveniatur; ac proinde, ut ejus verbis utar, deliberare illum (nempe *Socratem*) ut alio modo Controversia componatur.

III. *Plato dubitandi modum affectat.*

NON ab hac procedendi via *Plato* abhorruit, sed Magistri sui vestigiis hærens, ad Scientiæ profectum, judicium retinuit, ut libratis utrinque Rationum ponderibus, quid eligendum foret, faciliùs assequeretur. Nam licet dum de Ideis, sive exemplaribus Rerum formis agit, aut Divinam providentiam explicandam aggreditur, Dogmaticus appareat, in pluribus tamen aliis, judicium ampliat, & Dubitantium ritum non in probabilibus tantùm, sed & in existentibus imitatur. Quemadmodum testatur *Augustinus libr. 8. de Civit. Dei cap. 4. Plato cùm magistri sui Socratis, quem fecit in voluminibus suis disputantem, notissimum morem dissimulandæ Scientiæ, vel Opinionis suæ servare affectat, quia & illi*

ipse

ipse mos placuit, factum est, ut etiam ipsius Platonis de Rebus magnæ sententiæ non facilè perspici possint.

NAM quid Dubitationi magis favens, & ad exercitatorium characterem magis accedit, quàm nullam certam viam inire, & in Scientiis comparandis quærere, an principiis ad finem potiùs, quàm è diverso à fine ad principia progrediendum sit? Uti apud *Aristotelem* refertur libr. de moribus cap. 2. Rectè enim Plato, & de hoc dubitabat, & quærebat, utrum via à principiis ad finem, & à finibus ad principia duceret. Non tamen vaga omnino, & in incerto constituitur *Platonis* Dubitatio; sed eam ad veritatis inventionem assumebat, quatenus examinatis, quæ in utramque partem, in medium afferuntur, rationibus, aliquid veri statuat, aut ad illud saltem quàm proximè accedat. Nonne igitur, (Platonis ipsius sunt verba in Epinomide) hoc maximè *fundamento constare videtur hæc nostra de Sapientia dubitatio & inquisitio, & ad hunc finem maximè referri? Quæ quidem amplior afficitur hac spe, quæ singulis inest. In iis vel maximè, qui seipsos, & alios omnis rationis genere prudenter & congruenter explorare possunt, &c.* IV. *Non tamen in Dubitatione hæret, sed ad cognitionem pergit.*

CARNEADES, etsi recentis Academiæ Conditor, non á priscorum Philosophandi ritu recessit; sed assensum in omnibus coercendum esse ratus, eos plurimùm insequebatur, V. *Carneades Dubitationem tuitus est.*

batur, qui verum reperiri posse judicarent, & plusquam verisimilitudinem Hominibus obviam fieri arbitrabantur. Quippe sustinebat esse *Rerum ejusmodi dissimilitudines, ut aliæ probabiles videantur, aliæ contra.* Id autem non esse satis, cur alia percipi posse dicas, alia non posse. Propter ea quod multa falsa probabilia sint, nihil autem falsi perceptum & cognitum possit esse. Itaque eos vehementer errare asserit, qui dicunt ab *Academia* Sensus eripi. Illud autem non disputatum, non inesse his propriam, quæ nusquam alibi, esset, veri & certi notam: quæ cùm exposuisset, adjungit dupliciter dici, assensum sustinere *Sapientem*, uno modo, cùm hoc intelligatur, omnino eum rei nulli assentiri: Altero, cùm se à respondendo, ut aut approbet quid, aut improbet, sustineat, ut neque neget aliquid, neque ajat.

V. *Dum voluit assensum esse cohibendum.*

Id cùm ita sit, alterum placere, ut nunquam assentiatur; alterum tenere, ut sequens probabilitatem. Ubicunque hæc aut occurrat, aut deficiat, aut etiam aut non, respondere possit. Nec ut placeat, eum qui de omnibus rebus continet se ab assentiendo, moveri tamen, & agere aliquod, reliquit ejusmodi visa, quibus ad actionem excitemur. Item ea, quæ interroganti in utramque partem respondere possumus, sequentes tantummodo quod ita visum sit, dum sine assensu, neque tamen omnia ejusmodi vi approbari, sed ea, quæ nulla re impedirentur. Sic Car-

neadis

neadis mentem explicat *Clitomachus* apud *Ciceronem* l. c. 4. Acad. q. Sed quam Sextus Empericus lib. 1°. Pyrrh. Hypoth. cap. 33. fusius aperit.

VI. *Utilem ac necessariam esse Dubitationem censuit Aristoteles.*

QUOD hæc dubitandi ratio, *Aristoteli* quoque arriserit, & ad probè judicandum utilem ac necessariam esse duxerit, ex plurimis ejus Scriptis manifestum apparet. Constat enim hunc Philosophum Topicis Disputationibus delectatum fuisse, & de rebus in contrarias partes differendi modum affectasse. Quippe nihil frequentiùs in magnis ejus voluminibus, quàm hæc verba reperiuntur: *paulò ante dubitavimus*, aut illa, *dubitaret aliquis*, aut ista, *quod miram habet dubitationem*. Quibus certè sat indicat, à Dubitatione ad causarum notitiam esse pertingendum, & citra ipsam, non posse ad certam cognitionem perveniri. Sed planiùs, & velut ex proposito libro primo Metaphysicorum, capite secundo, circa hanc rem, mentem suam aperit: *Propter Admirationem, inquit, & nunc, & primò cœperunt Homines Philosophari, à principio quidem, admirando ea, quæ de dubitandis faciliora erant. Deinde paulatim ulteriùs procedentes, etiam de majoribus dubitando.*

VII. *Quod ex ejus scriptis metaphysicis colligitur.*

ET certè de Aristotelis mente quisquis securus esse potest, si ad libri tertii Metaphysicorum inscriptionem attendat, quæ sic habetur: *utilitas Dubitationis, & de quibus priùs dubitare necessum est.* Quare nihil

evidentius ex Philoſophi ſententia, quàm *Dubitationem* eſſe neceſſariò Scientiæ inquiſitioni anteponendam, nec unquam veritatis lucem affulgere, ni priùs per examen dubia amoveantur, & pro utraque parte Rationes agitentur; ne ſcilicet aliorum ſententiis temerè receptis, aut rationibus, quæ eas fulciunt non probè perpenſis, eas amplecti, aut opponere videamur. Et hanc fuiſſe Ariſtotelis ſententiam, declarat *Fonſeca* lib. 3. metaphyſic. *Eſt aliud documentum planè generale, quod docet Ariſtoteles, non modò initio hujusmodi Scientiarum; ſed etiam particularium tractationum, quibus propoſita eſt rerum difficilium determinatio, à Dubitationibus initium ſumendum eſſe: nec vel utrumque id faciendum: ſed benè, hoc eſt, diligenter & accuratè, nullaque pro parte diſſimulata ratione.* Nam ſolvere vinculum nemo poteſt, qui vinculi nodum ignorat. Quare cum nihil aliud ſit, rei propoſitæ difficultates pro utraque parte diſcutere, quàm vinculorum mentis modos inſpicere, (nihil enim aliud ſunt Argumenta pro utraque parte, quàm vincula, quibus mens ligatur & impeditur, ne ultra progredi poſſit) is ſanè ad veritatis perceptionem optimè ſe comparabit, qui de propoſita re dubia diligenter & accuratè, pro utraque diſputaverit.

VIII. *Neceſſaria Dubitatio ad verum comparandum.*

E diverſo, qui à *Dubitatione* abſtinent, & Difficultates, quæ in propoſita Quæſtione latent,

latent, expiſcari dedignantur, etſi veritatem nonnunquam nanciſcantur, an autem ad Diſputationis finem pervenerint, planè ignorant; iis prorſus ſimiles, qui iter ingreſſi, neſciunt quantum quem deſtituerunt, ab eo, ad quem tendunt locum, diſtet, aut quâ ad eum pergendum ſit. Quippe licet ad locum, quem meditabantur, appulerint, implicati tamen tenentur, eùmne certò attigerint, aut ulteriùs contendendum ſit. Quarè cùm Dubitatio unica via habeatur, quæ ad veritatem inquirendam ducat, & qua ignorata, ab ea abripimur, tamdiu difficultatibus nobis inhærendum eſt, donec veritas innoteſcat, & fulgore ſuo mentibus noſtris ſe inſinuet.

IX. *Sceptici dubitant tantum, nec ultra progrediuntur.* A *Scepticorum* Dubitatione recenſenda, hoc in loco abſtineo, quia cùm, uti capite præcedenti obſervatum eſt, in Rerum contemplatione duntaxat occupentur, ac earum veritatem quibusdam falſitatis ſignis miſceri profiteantur, nihil unquam poſitivè decernunt, ſed omnia incomprehenſibilia eſſe exiſtimantes, aſſenſum retinent, nullique Opinioni aut favent, aut adverſantur. Quoniam ut benè animadvertit *Gellius*:

Judicia rei cujusque & ſinceras proprietates negant poſſe noſci & percipi.

CAPUT

CAPUT QUARTUM.

De Cartesiana Dubitatione, & maximo ejus in prima Philosophia usu.

I. *Quem ob finem de rebus omnibus primùm dubitavit Cartesius.*

CARTESIUS novam philosophandi Methodum adorsus, id assequi haud posse putavit, ni à primis *principiis* inchoaret, omniumque rerum existentiam in dubium vocaret, si quid aliquando *firmum* & perenne cuperet in Scientiis stabilire. Nam cùm animadverteret vir solertissimus, & in veritatis investigatione prorsus singularis, quàm imbecille sit humanum ingenium, & quàm multas de rebus ad Scientias spectantibus Opiniones, Infantiæ tempore, admiserimus, existimavit ab iis nequaquam nos posse liberari, ni illas abdicemus, atque omnia tum *dubia*, tum quæ aliquam Falsitatis speciem præseferunt, simul & semel rejiciamus. Longo enim usu observavit, non ingenio tardos duntaxat, & quorum flaccescit industria, à Sensibus decipi, verùm etiam sedulos, & quos acris discendi cupido incessit.

II. *Exuenda primo sunt omnia præjudicia infantiæ.*

QUIS enim non deprehendit Homines, in teneris annis, Bestiarum more, vitam agere, & à *sensibilibus* objectis variè percelli? Unde mirum non est, si in multis hallucinentur, erroresque adsciscant, qui fortè succedentibus annis tolli, aut emendari possent, nisi præjudicatæ Infantiæ *Opiniones* continuò adessent, easque nimium pertinaciter

citer foverent, ac tuerentur. Nam licet indefeſſo ſtudio, veritatem ſectemur, operamque demus manifeſtos *Errores* corrigendi; quia tamen nonnulli adhuc Mentibus noſtris inhærent, & eis indiſſolubili penè vinculo alligantur, fit, ut ab *iis* nunquam immunes evadamus, & ad vitæ terminum nobiſcum perſeverent. Quare omnibus præjudiciis amoliendis, optimum judicavit *Carteſius*, ad genuinam Scientiam adipiſcendam, judicium ſuſpendere, nullique Rei aſſentiri, donec novum examen accedat, quo Mens purior evadat, & certi ac veri cognitione, ſibi undequaque cohærente, exornari poſſit. Nam ut præclarè animadvertit *Theodoretus lib.* 10. *de cur. Græc. Aff.* *Quo pacto fidem habeat novis ac recentibus Rebus, qui priùs ex Animo non depulerit, quæ malè ſibi inſita fuerunt?*

Etsi hæc Regula ad res quaſcumque, quas nondum exploratas habemus, & de quibus aliqua incertitudinis ſuſpicio adeſt, extendi poſſit? ea tamen potiſſimum in iis, quæ Senſum movent, rejiciendis uſui eſt; utpote quæ præ reliquis, errandi *cauſas* ſuggerunt, occaſionemque præbent à vero declinandi. Quidquid enim eatenus ut maximè verum *Philoſophus* admiſerat, vel à Senſibus, vel per Senſus acceperat: cùm verò eos nonnunquam fallere deprehendiſſet, prudentiæ eſſe duxit, nunquam illis planè confidere, quæ nos vel ſemel de-

III. *Per Dubitationem à Senſuum erroribus cavetur.*

ceperunt. Quia non necessum est, ut Sensuum fidem repudiemus, errorem in his continuò deprehendamus; sed sufficit, si falsitatis suspecti sint, quemadmodum insinuat *Philosophus* Responsione quinta ad *Gassendum*: Ut probes Sensuum fidem mihi non debere esse suspectam, dicis, Etsi aliquando non utens Oculo visus sim ea sentire, quæ sine Oculo non sentiuntur, me tamen non semper esse expertum eandem falsitatem tanquam si non sufficiat ad dubitandum, quòd Errorem aliquando deprehenderimus, & tanquam si fieri posset, ut semper, quoties fallimur, adverterimus nos falli, cùm è contra in hoc *Error* consistat, quòd à nobis sub specie erroris non advertatur.

IV. *Quòd maximè rationi consentaneum est à Dubitatione erdiri.*

ENIMVERO quid magis Rationi convenit, quàm ab iis *judicium* cohibere, quæ nos in Errorem aliquando induxerunt, & suspecta habere Sensuum testimonia, quæ vel semel imposturam fecerunt? En Philosophi textus *Artic.* 1°. *primæ partis principiorum*: Quoniam Infantes nati sumus, & varia de rebus sensibilibus judicia priùs tulimus, quàm integrum nostræ Rationis usum haberemus; multis præjudiciis à veri cognitione avertimur: quibus non aliter videmur posse liberari, quàm si semel in vita, de iis omnibus studeamus dubitare, in quibus vel minimam incertitudinis suspicionem reperiemus.

NON

V. *Mens dubitando se à præjudiciis liberat.*

Non temerè igitur *Cartesius* Dubitationem primis Philosophiæ fundamentis prætulit: nam cùm illa nuda sit, ac simplex judicii suspensio, seu potiùs eorum recognitio, quæ ab incunabulis, ac juvenili ætate judicavimus, ut rectiùs postmodum percepta, animo complectamur, & contraria rejiciamus: per *eam* dubias ac falsas suas *Opiniones* sustulit, viamq; stravit, ad principia vulgò receptis certiora invenienda. Quia Dubitatio, (nequis sibi imponat) non *Rerum*, quæ considerantur, intuitu instituitur: sed ipsarum dubitandi Rationum; sic ut mentis dubitantis Affectio est, non autem rei dubiæ, quæ objicitur. Non enim quis ex eo quòd dubitat, Rerum omnium penitus ignarus est, imo earum, de quibus controvertitur, Ideas habet, sive illa concipit, quorum Imagines in ejus mente versantur. Aliàs dubitabundus hanc Quæstionem, *An Sol luminis effectrix causa sit*, proponens, sequeretur, quòd nullam de Sole cogitationem haberet, aut Ipsum, quod cottidiè oculis contemplatur, lumen, fugeret. Dum de *Rebus* omnibus igitur ambigitur, non ita fit de illis subtractio, ut nullus rei propositæ conceptus subeat, aut quasi causæ, propter quas Dubitatio instituitur, ignotæ sint; nimis enim præpostera foret hæc procedendi ratio, & parum Philosophicæ industriæ congrua. Sed *Dubitatio* confusam rei notitiam supponit Menti inhærentē, verùm citra assensum,

aut dissensum, quandoquidem Judicii suspensio utriusque expers est, & tam Affirmationem quàm negationem æquo jure repudiat.

VI. *Dubitationis in genere descriptio.* UNDE hanc generalem Dubitationem haud malè quis hoc modo descripserit: Universalem quandam eorum omnium, quæ Infantiæ & juventutis tempore judicavimus, ad examen revocationem, ut quæ rectæ Rationi consona sunt, resumantur, & adversa ablegentur.

VII. *Dubitatio non ad res, sed ad dubitandi rationes refertur.* EAM autem Philosophi mentem in prima Meditatione, ex iis, quibus utitur, verbis, clarè elici potest. Quippe in meditatione prima, ut se à præconceptis opinionibus securum se præstet, *falsas*, inquit, *imaginariasque fingam.* Ut â rebus, quæ occurrunt decipi posse se ingerat, *supponam igitur non optimum Deum fontem veritatis, sed Genium aliquem malignum.* Ut omnia corpora ab oculis submoveat, *Putabo Cælum, Aerem, &c.* Ut seipsum absque oculis, manibus, carne, & sanguine tueatur: *Considerabo meipsum, tanquàm manus non habentem, &c.* Quibus loquendi modis, sat aperit, quòd etiamsi omnes res illas contempletur, ac earum Ideas habeat; Judicium tamen suspendere affectat, donec per *Difficultatum* propositarum attentionem, veris tantummodo postmodùm assentiatur, & demum ad profundioris Scientiæ penetralia perveniat. Quippe mera hujus-

hujusmodi *fictio*, non Judicii partem facit, sed ei opitulatur ac inservit, non quicquam asserit, aut negat, sed cum attentione, nihil concludendo, nihil componendo defixa manet. Sic non erit necesse, quemadmodum animadvertit *Philosophus* initio primæ Meditationis, ut omnes opiniones falsas esse ostendatur, quod nemo fortè nunquam assequi posset; sed qnia Ratio persuadet, non minùs accuratè ab iis, quæ non planè certa sunt atque indubitata, quàm ab apertè falsis assensionem esse cohibendam, satis erit ad omnes rejiciendas, si aliqua dubitandi ratio in unaquaque reperiatur. VIII.

Tres sunt Dubitationis utilitates.

TRES sunt hujus Dubitationis *utilitates*, quas hic observare juvat, contra quosdam Calumniatores, qui eam tanquam supervacaneam exsibilant, veluti Hominis delirantis, aut somniantis figmentum obtrudunt.

IX.

Prima, ad præjudicatas Opiniones Infantiæ amovendas.

PRIMA est, quòd cùm humanus Intellectus non tabula rasa sit, sicuti *Aristoteles* imaginatus est; sed variarum Opinionum & Errorum coloribus, ut ita dicam, imbutus in eum ab ineunte ætate irrepserunt; necessarium videtur, ut qui ad Scientiam aspirant, & solidam certamque rerum Cognitionem meditantur, ab universali omnium *Errorum & Opinionum* abdicatione incipiant, & illa dediscant, quæ non recta satis judicii regula admiscere. Obest quoque

iis, qui discere volunt, magistrorum authoritas, quorum inventa sine ullo judicio probant, & ab aliis pecudum ritu ducuntur. Quoniam infirmissimo ætatis tempore, ut disserit *Cicero Lib. 4. Ac. q.* aut Amico cuidam obsecuti, aut unâ alicujus, quem primum audierunt, oratione capti de rebus incognitis judicant; & ad quamcumque sunt Disciplinam quasi tempestate delati, ad eam tanquam ad saxum adhærescunt. Quippe *Spurii* illi, & furtivè inducti conceptus, sinceram Veritatis Lucem obfuscant, & eam à legitimo suo Domicilio expellunt.

X. *Secunda utilitas, in mente formanda circa Veri electionem.*

SECUNDO, prodest hæc generalis præjudiciorum abdicatio iis, qui nondum philosophi, sed ordine philosophaturi, firmi aliquid reperire aggrediuntur; quique alia fundamenta non habent, quàm quæ à priscis hausimus. Per *Dubitationem* enim Animus purgatur, & dissipàta immaturæ ætatis caligine, Veritas Mentibus nostris affulget; Ut declarat *Cartesius* in Synopsi primæ meditationis, his verbis: In prima (Meditatione) causæ exponuntur, propter quas, de Rebus omnibus, præsertim *Materialibus*, possumus dubitare; quamdiù scilicet non habemus alia Scientiarum fundamenta, quàm ea, quæ antehac habuimus. Etsi autem istius tantæ Dubitationis Utilitas prima fronte non appareat, est tamen in eo maxima, quòd ab omnibus præjudiciis nos liberet, viamque facil-

facillimam sternat ad Mentem à Sensibus abducendam: Ac denique efficiat, ut de iis, quæ posteà vera esse comperiemus, non ampliùs dubitare possimus. Seponuntur igitur omnia *præjudicia*, & Mens ab Opinionum sordibus diluitur, usque dum inconcussa, & indubitabilia principia prodeant, & quid verum, quid falsum sit, postmodum innotescat.

XI. *Tertio inservit Dubitatio ad distinguendas materiales à Spiritualibus Rebus.*

TERTIA Dubitationis Utilitas est, ut per eam Res Intellectuales à Corporalibus discernamus & citra Fidei auxilium, etiam illa, quæ Sensus nostros fugiunt, liquidò apprehendamus. Nam cùm per eam, omnia Scepticorum argumenta, iis proponantur, qui eorum solvendorum adhuc rudes sunt, habitum priori contrarium inde contrahunt, omnia Corporum simulacra, ac extensionis, figuræ, spatii, motus, species, à conceptibus suis removendi. Hominum enim plurimi, *Infantiæ* præjudiciis mancipati, omnia sub materiali forma percipiunt, nec quicquam possunt nisi coloribus & pigmentis adornatum effingere. Ex eorum numero quondam *Augustinus* fuit, dum unicuique rei magnitudinem assignabat, & quicquid quærebat, sub quibusdam lineamentis, adinveniendum esse arbitrabatur: *Et quoniam cùm de Deo meo cogitare vellem, cogitare nisi moles corporum non noveram: Neque enim videbatur mihi esse quicquam, quod*

 tale

tale non esset, ea maxima & propè sola causa erat inevitabilis erroris mei.

XIII. *Cartesiana methodus ab omnibus in Veritatis investigatione sequenda.*

At huic hallucinandi principio opportunè *Cartesiana Methodus* succurrit, qua quicquid materiale est, aut cum Materia affinitatem habet, removemus; ad eam sic attendentes, ac si nihil esset, aut in Natura Rerum nunquam aliquid extitisset. Adeò ut, ad rerum Spiritualium cognitionem, materia, aut corpore non utamur, nec ullatenus nitamur, dum in Mentis humanæ, aut Dei contemplatione sistimur; Ac proinde sicuti passim experimur, eos magis *ferventes*, majorique zelo, in Dei cultum ferri, qui à Religione erronea transmigrant, quàm qui à teneris annis, in vera enutriti sunt. Sic hi sinceriùs *Veritatem* inquirunt, ac de Rebus Philosophicis certiores evadunt, qui anteà dubitaverint, & falsa reputaverint, quæ clarè non intuebantur. Quare cùm nihil magis ad firmam *Rerum* cognitionem assequendam conducat, quàm ut de rebus omnibus, præsertim corporeis, dubitare assuescamus; optandum est, ut *Lectores* non modò breve illud tempus, quod ad primam Cartesii Meditationem evolvendam requiritur, impendant, sed menses aliquot, vel saltem hebdomadas, in iis, de quibus tractat, considerandis, antequam ad alia progrediantur: Quippe ita fiet, ut longè majorem inde fructum capiant, & firmiorem de rebus Incorporeis notitiam nanciscantur.

HINC

XIII.

Hinc evidenter concluditur, *Cartesium* nequaquam pro *Sceptico* haberi posse; sive eorum morem imitari, qui omnia in dubium revocant, & nullum alium finem, quàm *Dubitationem* sibi præfigunt: Sed illum tantummodò dubitasse, quatenus explosis Infantiæ, rudis adhuc ætatis præconceptis Opinionibus, solida demum & inconcussa Scientiarum fundamenta inveniret; quæ, hoc modo, si quæ essent, effugere non possent. Dubitavit igitur *Philosophus*, sed ut à Dubitatione securum se tueretur; Judicium distulit, at nullatenus abstulit; recognovit quæ antea hauserat, ut post debitum examen, ad profundioris Scientiæ *firmitatem* pertingeret. Quare an Vir Clarissimus Sectionem suam decimam quintam benè inceperit, dum ait: *Jam verò cum qua levitate suscepta sit veterum Scepticorum disciplina demonstraverimus, nihil opinor opus est, ut ipsam eandem levitatem propter unum Cartesium nunc iterum reprehendamus*, prudens Lector Judex esto.

Immerito Cartesius inter Scepticos numeratur.

CAPUT QUINTUM.

Rectè Cartesius, ob Errores, quibus Sensus sunt obnoxii, de Rebus Materialibus præsertim particularibus dubitare aggressus est.

I.

Cartesio, dum solidam Sapientiam meditaretur, & indubitata Veritatis principia cogitaret, placuit *Prisco-*

Sensus passim ad Scientiam ducere existimatur.

rum vestigia relinquere, atque ab eorum judicio se subtrahere, quos tantoperè Antiquitas, sed immeritò, venerata est. Quippe nihil familiarius tum Ignaros, tum Eruditos, quàm admittere *Sensûs* naturalis cognitionis esse initia: imò solos esse, qui *Animæ Nuntiorum* munere fungantur, ea quæ foris geruntur, impertiendo. Enimverò philosophia, quam experimentalem vocant, & quæ hisce diebus maximè excolitur, tota penè Sensibus innititur, & à Phænomenis, quæ per eos eliciuntur, certitudinem ac dignitatem suam haurit. Eum inania meditari necessum est, qui iis relictis, abstractas Notiones venatur, & ad vana, quæ nihil solidi habent, abripi.

II. *Sensus non res etiam materiales detegere queunt.*

VERUM, quantum est illud, quod à Sensibus ad Animum nostrum demigrat? Quid illud, quod eorum ope edocemur; præter Rerum umbras, & externas earum Imagines? Illi, qui Sensus consulunt, eorumq; ministerio utuntur, Hominibus in *Platonis* antro inclusis, meritò similes reputandi sunt, qui externorum Objectorum simulacra duntaxat intuentur, atque ea tantum, quæ arcto caveæ suæ foramini objiciuntur, deprehendunt. Latiùs Mundus porrigitur, quàm ut à Sensibus detegi queat, & parum de ejus amplitudine discernere valemus, si eam per Ideam, quam de illo habemus, metiamur. Hinc ob istam Sensuum nostrorum imbecillitatem & angustiam oritur, ut *infinita* propemodum,

modum, quæ nos circumſtant Animalia, diu ignoraverimus, quæ nunc tandem Microſcopii ope deprehenſa ſunt, ac explorata. Ingens nihilominus aliorũ numerus ſupereſt, quæ inventa jam perſpicilla pervadere non valent, nec illa unquam in lucem proditura eſſe, ulla ſpes affulget.

III. *Senſus occaſionem menti prabent ſeipſam fallendi.*

Hæc excuſanda foret Senſuum noſtrorum obtuties, nec niſi injuriâ illis vitio verteretur, quòd infirmi ſint, & certis limitibus coarctentur, ni *Fallaces* eſſent, & ſuis nuntiis nos in Errorem ſæpiùs protraherent, hoc eſt, ni Mentibus noſtris occaſionem præberent, ſeipſis imponendi. Fateor equidem nos nequaquam à *Senſibus* circumſcribi, ut loquuntur *Juriſconſulti*, dum circa externas objectorum imagines verſantur, & eas prout in ſeipſis ſunt, nobis repræſentant; ſed ſolum dum judicium ferimus, res externas illis apparentiis eſſe conformes. Exempli cauſa, Lumen quis contemplatur, aut Calorem ſentit, in hoc nulla fraus ineſſe poteſt, cùm verò utrumq; percipiat, ſed tum demum eluditur, quando judicat *Calorem*, qui ſentitur, extra Animam eſſe, quæ illum percipit. Hinc verè dixit Auguſtinus: Senſus non eſt falſus internuntius, ſed falſus judex.

IV. *Fallacia Senſus multis exemplis oſtenditur.*

Quia igitur Senſus deceptionis *cauſas*, & Materiam ſuggerunt, & ad ipſis aſſentiendum ſpontè inclinamur, illorum repræſentationibus fallacia meritò adſcribitur,

atque ideò erroneorum Nuntiorum nomen obtinent. Nam quis non experitur à Sensibus proficisci, quòd *Remus*, qui integer est, Aquæ immersus, fractus appareat? Quòd *Turris* quadrangula, de longinquo cylindri rotunditatem simulet? Quòd *poma*, per vitrum aspicientibus majora videantur? Quòd *Semita Parallelæ*, ut concurrentes ad certam distantiam exhibeantur? Non Visus modò, sed & Auditus, quantumvis Disciplinæ Sensus reputetur, fallaciæ reus est: Nam in aurem percussus, *sonum* sibi tanquam à foris venientem percipere videtur. Siquis digito *aurem* obturet, tremulum quoddam murmur, quod exteriùs advenire arbitratur, audit. Qui cœlestis murmuris, & *Plaustri* strepitum auribus excipere assuevit, tonitru reboante, plaustri sonitum audire cogitat. Sic Tactus captionis arguitur, quando pavimenta manibus asperiora, pedibus leviora putantur, & in Lavacris idem balneum ferventissimum primò, temperatissimum subinde existimatur. Adeò ut nullus sit Sensus, qui de fallacia non reprehendatur, & nobis non aliquando illudat.

V.

Hinc Sensationes pro rerum principiis Cartesius admittere noluit.

MERITO igitur Cartesius sedulò Philosophaturus, & indubitata principia inquisiturus, *præjudicia* tanquam inveniendæ Veritatis impedimenta abegit, & se iis Opinionibus exuit, quas antea hauserat. Nam cùm quicquid priùs verum admiserat; *Sensibus*

sibus acceptum referret & perfectissima illi visa est perceptio, quæ illorum fidei inniteretur, non potuit non ipsis postmodum diffidere, ubi manifestos eorum Errores detexit, longoque usu expertus est, Rerum loco, nonnisi umbras Mentibus objicere. Admonet quippè Philosophica Prudentia, ne *iis* fidem habeamus, qui vel semel imposturam fecêre, & qui Rectorum vicem obeuntes, nos sperata Veritate frustrantur. Quare cùm *Cartesius* talia tunc inquireret Principia, quæ comparandæ Scientiæ famularentur, pro talibus Sensationes suas habere non potuit, à quibus tam sæpe fuerat delusus.

VI. *Excusantur Sensus ab erroribus.*

SICCINE, inquies, omnibus te Sensibus destituis, & nihil certum reputas, quod per eos demonstratur? Quis Judicio tuo subscribet? Nam licet *Res*, circa quas Sensus occupantur, vel ob suam parvitatem, aut nimiam ab organis distantiam assequi non valeant, non tamen eorum fides in dubium vocanda est: sed eorum imbecillitas potiùs incusanda, quæ talis est, ut non nisi justæ magnitudinis Corpora, & satis vicina percipi sinat. Quis credat te decipi, dum hæc exaras, dum digitis *calamum* premis, dum ex eo stillare atramentum cernis, & *chartam* nigrore afficere? Qua ratione efficies, ut dubitem an sit Sol, Terra, Cœlum, an Corpus, Manus, Oculos habeam?

QUID-

VII. *Eadem somniantibus, quæ vigilibus occurrunt.*

QUIDNI hæc omnia prudenti etiam Viro in dubium veniant? nam cùm is Homo sit, & se corporeis Affectionibus subjectum agnoscat, agnoscit quoque ei suetum esse noctu dormire, atque eadem *somno* oppressum pati, quæ sanus & sui compos experitur. Omnibus penè Hominibus commune est, iis per somnum inquietari, quæ *vigilantes* & soluti per dies exagitarunt; quemadmodum observavit *Claudianus Lib. 3.* Præfationis,

Judicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanaque nocturnis meta cavetur equis.
Gaudet amans furto: permutat Navita Merces:
Et vigil elapsas quærit avarus opes.
Blandaque largitur frustra sitientibus ægris,
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.

Si igitur non aliæ *Animo* cogitationes, resoluto in somnum corpore obversantur, quàm diurnæ actiones aut munia, quî certò decernam me nunc non illudi? Unde mihi illa securitas, non somniare, dum vigilem me esse affirmo? Respondet Vir Eximius Sectione decima quinta: *Quæ eadem est de somniantibus cavillatio, quod quamquam vigilemus an dormiamus, inter somniandum judicare non possumus; hæc tamen dum scribo, me vigilare certò novi, neque an dormiam dubitare possum.*

Non

Non! faterer equidem *cuique* Mortalium à Natura concessum esse, Vigiliam à Somno secernere, & certis indiciis nosse an expergiscatur, aut somno sopitus inter strata decumbat, nisi interveniret Memoria, suggereretque, iisdem cogitationibus me sæpenumero deceptum fuisse, quibus, dum hæc scribo, agitor. Quoties inter dormiendum me scribere existimavi? Quoties cum familiaribus colloqui? Quoties Amicum amplecti? Quoties, uti habet Virgilius 2. Æneid.

In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector
Visus adesse mihi, &c.

Immò quoties contendi, & velut mecum altercatus sum, me non in lecto jacere, non somniare, Rem oblatam Oculis intueri, præsentia manibus attingere? Quæ omnia adeò evidenter distinctèque Menti offerebantur, ut somno postmodum abrupto, in ea imaginatione permanerem, nec nisi post tempus, Somnia fuisse, mihi persuadere valerem.

Unde cum *Socrates* apud *Platonem* quæsisset, quo argumento demonstrari posset, si quis roget, utrum hoc tempore dormiamus, & quicquid cogitemus somniemus? an vigilemus, & revera inter nos disseramus? Respondet *Theætetus: Omnia enim tanquã retrò commeantia se metuò consequuntur. Nam eo, quo nunc modo disputabamus nihil impedit,* *quo-*

VIII. *Difficile est somnium à Vigilia distinguere.*

VII. *Eadem somniantibus, quæ vigilibus occurrunt.*

QUIDNI hæc omnia prudenti etiam Viro in dubium veniant? nam cùm is Homo sit, & se corporeis Affectionibus subjectum agnoscat, agnoscit quoque ei suetum esse noctu dormire, atque eadem *somno* oppressum pati, quæ sanus & sui compos experitur. Omnibus penè Hominibus commune est, iis per somnum inquietari, quæ *vigilantes* & soluti per dies exagitarunt; quemadmodum observavit *Claudianus Lib. 3.* Præfationis,

Judicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanaque nocturnis meta cavetur equis.
Gaudet amans furto: permutat Navita Merces:
Et vigil elapsas quærit avarus opes.
Blandaque largitur frustra sitientibus agris,
Irriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.

Si igitur non aliæ *Animo* cogitationes, resoluto in somnum corpore obversantur, quàm diurnæ actiones aut munia, quî certò decernam me nunc non illudi? Unde mihi illa securitas, non somniare, dum vigilem me esse affirmo? Respondet Vir Eximius Sectione decima quinta: *Quæ eadem est de somniantibus cavillatio, quod quamquam vigilemus an dormiamus, inter somniandum judicare non possumus; hæc tamen dum scribo, me vigilare certò novi, neque an dormiam dubitare possum.*

Non!

Non! faterer equidem *cuique* Mortalium à Natura concessum esse, Vigiliam à Somno secernere, & certis indiciis nosse an expergiscatur, aut somno sopitus inter strata decumbat, nisi interveniret Memoria, suggereretque, iisdem cogitationibus me sæpenumero deceptum fuisse, quibus, dum hæc scribo, agitor. Quoties inter dormiendum me scribere existimavi? Quoties cum familiaribus colloqui? Quoties Amicum amplecti? Quoties, uti habet Virgilius 2. Æneid.

In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector
Visus adesse mihi, &c.

Imò quoties contendi, & velut mecum altercatus sum, me non in lecto jacere, non somniare, Rem oblatam Oculis intueri, præsentia manibus attingere? Quæ omnia adeò evidenter distinctèque Menti offerebantur, ut somno postmodum abrupto, in ea imaginatione permanerem, nec nisi post tempus, Somnia fuisse, mihi persuadere valerem.

Unde cum *Socrates* apud *Platonem* quæsiisset, quo argumento demonstrari posset, si quis roget, utrum hoc tempore dormiamus, & quicquid cogitemus somniemus? an vigilemus, & revera inter nos disseramus? Respondet *Theætetus: Omnia enim tanquã retrò commeantia se metuò consequuntur. Nam eo, quo nunc modo disputabamus nihil impedit,* VIII. *Difficile est somnium à Vigilia distinguere.*

quo-

quominus dicamus, nos quasi in somnio quodam discere: Nec certè inepta est somniorum similitudo istis sermonibus, quemadmodum cùm per insomnia somnia videmur commemorare. Cum igitur à Somno Vigiliam distinguere nequeamus, & pari modo Res in utroque statu, nobis objiciantur, quî de veritate Rerum, quas nobis Sensus exhibent, constabit? Quis spondebit *nos* non soporari, dum vigiles ac vegetos esse arbitramur? Quo docente discemus insomnes potius objecta intueri, tactuque percipere, quàm dum somno graves, eadem agere videmur? Hæc seriò meditanti manifestum fiet, Dubia esse omnia, quæ nobis per Sensus ingeruntur, ac proinde ad Scientiam, ad quam aspirabat *Cartesius*, eos prorsus evanidos esse ac inutiles.

IX. *Imo utriusque Veritas æque evidens est.*

IMO animadvertit *Philosophus* in Dissertatione de Methodo, ob Somniorum errores, non debere cogitationes, quas vigilantes habemus, in dubium vocari. Nam siquis *Geometra*, exempli causa, novam aliquam Demonstrationem inveniret, ejus profectò Somnus non impediret, quominus illa vera esset. Quantum autem ad errorem Somniis nostris familiarem, illum nempe, qui in eo consistit, quòd varia nobis objecta repræsentet, eodem planè modo, quo ipsa nobis à Sensibus externis inter vigilandum exhibentur, non in eo nobis oberit, quòd occasionem det ejusmodi Ideis, quas à Sensibus

vel

vel accipimus, vel accipere putamus, parum credendi: possunt enim illæ etiam dum vigilamus non rarò nos fallere; ut cum ii, qui morbo regio laborant, omnia colore flavo infecta cernunt; aut cum nobis Astra, vel alia corpora valdè remota, multò minora, quàm sint, apparent. Omnia enim sive vigilemus, sive dormiamus, solam evidentiam Rationis judicia nostra sequi debent. Hæc Philosophus.

X. TANTAM inter Vigiliam & Somnum affinitatem Vir eruditissimus non agnoscit, ac proinde inanem esse Cartesii simulationem opinatur, nec ullatenus sibi persuadere valet, quî hac fictione, præjudicatæ Opiniones è mentibus nostris eluantur: *Quennquamne à se extorquere censuit* (Cartesius) *ut Solem nunquam lucere, se corpus nullum habere, totum parte majus esse ex animo opinetur? Cum enim ipso judice insanus sit, qui ista omnia incerta diceret, qui ea falsa dicunt, omnium certè qui insaniunt, desperatissimos judicare deberet.*

Objicitur, ea, quæ oculis obversantur non posse in dubium vocari.

XI. QUAMVIS his verbis, Cartesio adversari videatur, illi tamen maximè favet, & ut ita dicam, illius interpres haberi potest. Observat enim *Philosophus* multis in locis, maximum interjacere discrimen, inter Vitæ actiones, & Veritatis inquisitionem: cùm una ad Theoriam, altera ad praxim tendat, quæ in communi Hominum vita exercenda est, & sæpiùs absque manifesta certitudinis explo-

In Rebus ad vitæ usum pertinentibus, probabilitas sufficit, ut quis eas amplectatur.

exploratione. Nam quantum ad usum Vitæ, ut habet Philosophi textus prima parte princip. Artic. 3. quia persæpè rerum agendarum Occasio præteriret, antequam nos dubiis nostris exsolvere possumus, non rarò quòd tantùm est verisimile cogimur amplecti: Vel etiam interdum, etsi è duobus unum altero verisimilius non appareat, alterutrum tamen eligere. Quicquid enim probabile est, ad Vitæ communis commercium spectans, sæpe illud sequi præcipit Cartesius, licet exacta probatio non præcesserit. *Et de talibus nemo unquam sanæ mentis dubitavit.*

XII. *Certitudo autem in iis, quæ ad Veritatem spectant.*

Cum verò de indubitata Animi certitudine agitur, is certè planè insanus esset, qui fidem Sensibus haberet, & vanam non censeret, quam nobis de rebus Opinionem ingenerant. Nam licet Natura me, utpote ex Mente & Corpore constantem doceat, ea quidem refugere, quæ *Doloris* sensum inferunt; illa autem prosequi, quæ sensum *Voluptatis*, & talia: Verùm, non apparet, illam præterea nos admonere, ut quicquam ex istis Sensuum perceptionibus, sine prævio Intellectus examine, de rebus extra nos positis concludamus, quia de his verum nosse, non ad Compositum pertinere videtur, sed ad Mentem solam. Tria hac de re exempla profert Philosophus Meditatione Sexta.

PRI-

XIII. *Tribus exemplis oſtenditur Senſus non vera exhibere; primo.*

PRIMUM, quamvis Stella non magis oculum meum, quàm *Ignis* exiguæ facis afficiat; nulla tamen in eo realis, ſive poſitiva propenſio eſt ad credendum illum non eſſe majorem; ſed ſine ratione ab ineunte ætate judicari.

XIV. *Secundo exemplo.*

SECUNDUM, quamvis ad Ignem accedens ſentio *Calorem*, ut etiam ad eum nimis prope accedens ſentio *Dolorem*, nulla profectò ratio eſt, quæ ſuadeat in Igne eſſe aliquid ſimile iſti Calori: ut neque etiam iſti *Dolori*, ſed tantummodò in eo aliquid eſſe, quodcumque demum ſit; quod in nobis Senſum caloris & doloris efficiat.

XV. *Tertio exemplo.*

TERTIUM, etſi in aliquo Spatio nihil ſit, quod Senſus moveat, non ideò ſequitur, in eo nullum eſſe Corpus; ſed video in his aliisque permultis ordinem Naturæ pervertere eſſe aſſuetum, qui nempè Senſuum perceptionibus, quæ propriè tantùm à Natura datæ ſunt, ad Menti ſignificandum, quænam Compoſito, cujus pars eſt, commoda ſint, vel incommoda, & eatenus ſint ſatis claræ & diſtinctæ, utor tanquam Regulis certis ad immediatè dignoſcendum, quænam ſint Corporum extra nos poſitorum eſſentia. De qua tamen nihil niſi valdè obſcurè & confusè ſignificant.

XVI. *Cum errori ſint Senſus obnoxii, non eis fides habenda eſt.*

CUM igitur Senſus ſuſpecti ſint nuntii, & non raró credulos in errorem inducant, ſuadet Ratio, ut aſſenſum cohibeamus, do-

nec alia quædam certiora detegantur, & innotescant. Quæ autem illa sint, in sequentibus aperientur.

CAPUT SEXTUM.

Qua ratione Cartesius Res generales & Mathematicas Veritates in dubium vocavit.

I. *Quid movit Cartesium ad vocandum in dubium generales rerum affectiones.*

POSTQUAM Cartesio necessarium fuit, Opiniones Sensibus innixas evertere, ac ostendere *Scientiam*, quam meditabatur, debilibus his fulcris nullatenus posse superstrui; *Generalium* quoque Rerum abdicationem cogitavit, eisque assensum denegavit, quamdiu inconcussa fundamenta investigaret, & ad inexpugnabilem Sapientiam pervenire moliretur. Quippe quum Scientia stabili fundamento innitatur, & certam ac evidentem rationem exigat, dignitate sua privatur; & in Opinionem degenerat, ubi imbecillis est ratio, aut objectum, quod contemplatur, non nisi confusam sui speciem exhibet. Sic licet *Generalia* Rerum attributa Mentibus nostris occurrant, & eas suis, ut ita loquar, coloribus afficiant; nam quis Rei *Corporeæ* ideam, prout quid est tribus dimensionibus constans; sive prout Res est, in longum, latum, & profundum extensa, in mente versari non experitur? Quis non

clarè percipit, *Figuram* in genere esse Rerum extensarum extremitatem? Quis non Corporum *magnitudinem*, tam continuam, quàm discretam intelligit? An aliquem integræ mentis *Tempus* fugit, per quod durat? & *situm*, quo materiæ partes in ordinem rediguntur?

Hæc tamen quamvis communia, & omnibus Hominibus familiaria, pro *dubiis* reputari possunt, ubi de inconcussa certitudine comparanda agitur. Nam cùm videamus nos in iis, quæ certissima videbantur, fuisse sæpissimè deceptos, & ea pro veris recepisse, quæ facto postmodum examine, falfalsa esse deprehendimus, naturali instinctu admonemur, ut dubia saltem ea consideremus, & de eorum veritate ambigamus, quamdiu nondum certiora, quàm quæ ex teneræ ætatis præjudiciis, Præceptorum placitis, Affectuum propensionibus *fundamenta* hausimus. Præterea, cùm in Mentem Dei alicujus Omnipotentis cogitatio venit, qui pro suo arbitratu, aut ob alias rationes, quas ignoramus, nos ejus naturæ creaverit, ut in iis etiam, quæ nobis evidentissima videntur, fallamur, videmur de generalibus Rerum Attributis, æquè ac de reliquis dubitare. II. *Possunt omnia attributa in dubium vocari.*

Vir Clarissimus eadem sectione 15. facti impossibile esse arbitratur, ut quis omnibus notionibus se exuat, & ad tempus dubias falsa- III. *An quis possit naturas universales omnes abdicare.*

falſasque exiſtimet. Verùm, priusquam illud probatione manifeſtum reddat, ambigit ipſe, ſerióne & reipſa, an joco duntaxat, & voce tenus de omnibus dubitaverit Carteſius. Si ſeriò, *ſint autem*, inquit, *validæ rationes, ob quas de omnibus dubitari vellet Carteſius, an ſerio itaq; dubitaverit, Sólne ſit, Cælum, Terra; habeat ipſe caput, oculos, manus?* Huic ſuæ interrogationi Carteſii verbis alicubi ex ejus Meditationibus deſumptis, reſpondet, *nequaquam, neque enim de iis quiſpiam ſanæ Mentis unquam ſeriò dubitavit.*

IV. *Diſtinguenda ſunt Vitæ actiones, à Veritatis investigatione.*

OPTIME! & quid naturali rationi magis conſonum reponi poteſt? Quoniam ut Capite præcedenti obſervatum eſt, inſulſum omninò videtur, & rationi planè extraneum, ubi de *Vitæ* actionibus quæſtio eſt, Senſibus non credere, & ſuſpectos falſitatis habere tam fidos humanarum actionum directores. At verò ubi de *Veritatis* inquiſitione agitur, dico de omnibus dubitari poſſe, imo pro falſis exiſtimari, ad alia animadvertendum, quæ quia hoc pacto rejici non poſſunt, hoc ipſo eſſe certiora demonſtratur. Quoties de cogitationum mearum Veritate, ſecurum me eſſe putavi, dum *Solem* intuitus, illum non duorum pedum magnitudinem excedere judicabam? Dum *Cælum* fornicis inſtar extenſum, *Terram* in planitiem porrectam percipiebam? Quæ poſtmodùm invictis Demonſtrationibus, conceptibus meis

meis diſſona & adverſa inveni. Quidni in iis, quæ diſtinctiſſimè contemplari videor, pari ritu decipiar, & dum *Corporis* Naturam in genere, ac ejus Affectiones conſidero, dum oculos in *Solem* dirigo, dum caput, dum manus me habere affirmo, fallar, & nihil niſi umbra, & earum omnium Rerum ſimulacra Menti obverſentur? Quandoquidem ea, quæ Vigilanti ojici apparent, omninò ſimilia noctu Dormienti, & inter ſtrata decumbenti ſæpè occurrant. Seriò igitur, & non ob *levitatem* & *inconſiderantiam*, de omnibus Carteſius dubium movit; ſed propter *meditatas & validas rationes*, quas anteâ breviter perſtrinximus.

V. *Seriò rerum omnium abdicationem Carteſius cogitavit.*

At quid *ſi joco tantum & fictione*, ſubjicit Vir Eximius, *dubitandum eſſe velit, quid quæſo profuit? cum inani iſta ſimulatione nullæ omnino præjudicatæ opiniones eluuntur? Atque adeò ſuis dubitandi principiis nihil earum revera ſuſtulit, & niſi ſuſtulerit, certæ adhuc & indubitatæ ſuperſunt, quas ſcilicet nullis rationibus, etiamſi omnibus viribus id unum ipſe conatus ſit, tollendas fateatur.* Miror prudentem Doctorem fingere potuiſſe *Philoſophum* per jocum, & nomine tenus, Res omnes in dubium traxiſſe, cùm ipſe prorſus contrarium in fine Meditationis primæ afferat his verbis: Tandem cogor fateri, nihil eſſe ex iis, quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconſiderantiam & levitatem; ſed

 prop-

propter validas & meditatas rationes, ideoque etiam ab iisdem non minus, quàm ab apertè falsis accuratè deinceps assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire. Quibus verbis, sat apertè ab ea temeritate immunem se reddit, qua Imprudentes, & à Ratione aversi, de Rebus, ad quas intellectus non attendit, judicium suspendunt; atque ab illa inconstantia se absolvit, quam vagi, & nulli rei addicti Homines, in actionibus suis præseferunt.

VI. *Sufficit ad dubitandum quòd rationes quæ offeruntur dubiæ sunt.*

At quæ validæ sunt illæ rationes, *inquies*, ob quas *Philosophus* de omnibus dubitare potuit? Paucis dicam: Cùm in Meditatione prima præsertim, non de *Dubitatione* illa, quæ ad Vitæ usum transfertur, ut præmonui, ageret: sed de summa illa, quam Metaphysicam appellat; satis illi fuit ad judicium suspendendum, si id, quod intellectui objiciebatur, minimam falsitatis suspicionem ingereret: cùm ad Veritates metaphysicè certas investigandas, non major dubiorum, quàm planè falsorum ratio habenda sit. Quemadmodum ipsemet in responsione ad septimas Objectiones testatus est. Eæ enim sunt satis validæ rationes ad cogendum nos ut dubitemus, quæ ipsæ *dubiæ* sunt, nec proinde retinendæ. Atque *validæ* quidem sunt, quamdiu nullas alias habemus, quæ Dubitationem tollendo, certitudinem inducant. Et quia nullas inveniebat in prima Meditatione, quantumvis con-

conſpiceret, & meditaretur, &c. idcirco eas, quas habuit ad dubitandum, *validas* eſſe dixit ac *meditatas*.

VII. *Non Notiones, ſed Opiniones per dubitationem tolluntur.*

VERUM, quoniam ita Viro Clariſſimo aliquatenus placet, detur Carteſium joco, & per luſum de omnibus dubitaſſe, quid inde mali ſecuturum eſſe imaginatur? Quid! inquit, *iſta ſimulatione nullæ præjudicatæ opiniones eluuntur*. Et quibusdam interpoſitis; *& certæ adhuc & indubitatæ ſuperſunt, quas ſcilicet nullis rationibus, etiamſi omnibus viribus id unum ipſe conatus eſt, tollendas fateatur*. Si præjudicatarum Opinionum vocabulo intelligat, Rerum *Ideas*, five notiones, quæ menti noſtræ obverſantur, ſpontè largior, ſeu ſeriò, ſeu joco *Carteſius* præjudiciorum abdicationem moliatur, non poſſe univerſas deponi & elui: Uti Capite præcedenti obſervatum eſt. Si verò per præjudicatas Opiniones, omnes illas Opiniones uſurpet, quas judicia anteà à nobis facta Animo impreſſerunt, quid obeſt, quin omnes exuere poſſumus, & ab iis tanquam falſis aſſenſionem cohibere? Nam cùm judicare & non judicare ad *Voluntatem* pertineat, & illius ſit actio, manifeſtum eſt, eam in poteſtate noſtra eſſe, ac proindè penes nos eſſe, *Opiniones*, quæ talibus judiciis innituntur, eluere, tollere, amoliri. Quandoquidem ut quis præjudicia deponat, nihil aliud requiritur; quàm ut apud ſeipſum proponat, nihil eorum, quæ antea affirmavit,

F 5 vel

vel negavit, antequam id rurſus ad examen revocarit, affirmare, vel negare, etiamſi intereà eas omnes notiones memoria retineat.

VIII. *Qua ratione licuit Carteſio de Veritatibus mathematicis dubitare.*

Eadem libertate licuit Carteſio *Mathematicas* Demonſtrationes in dubium trahere, atque illa principia pro inexploratis habere, quæ anteà ut per ſe nota recipiebantur. Id Viris prudentibus peculiare eſt, ut nihil ab Homine extraneum ſibi ineſſe arbitrentur, ac proinde communis imbecillitatis memores, ſibi accidere poſſe credunt, quod aliis contingere cotidiano uſu experiuntur. At cùm nonnullos in *Mathematicis* Demonſtrationibus Carteſius erraſſe compeririſſet, & quædam pro certis & evidentibus admiſiſſe, quæ falſa poſtmodum apparuere: cogitavit ſe quoque in iis falli poſſe, ac ita à Veritate poſſe abduci, dum *duo* & *tria* ſimul addebet, vel *Quadrati* latera numerabat, aut ſi quid aliud facilius effingi poteſt; nam in nobis hanc libertatem eſſe experimur, ut ſemper ab iis credendis, quæ non planè certa ſunt & explorata, abſtinere poſſimus, atque ita cavere, ne unquam erremus.

IX. *Mathematicæ Demonſtrationes non adeò certæ ſunt, ut de illis ambigi non queat.*

Enimvero quidni cum ratione dubitaret Philoſophus, cùm plurimæ *Mathematicæ* Demonſtrationes obſcuræ ſint, neque iis conſtent, quæ per ſe nota habentur, & rebus, quæ demonſtrantur, propria. Hinc *Plato* de Republica, quemadmodum obſervavit *Pererius Libro primo* in Acroſim. Phyſic. cap. 12. dicit,

dicit, Mathematicos ſomniare circa Quantitatem, & in tractandis ſuis Demonſtrationibus, non ſcientificè, ſed ex quibusdam ſuppoſitionibus procedere; quamobrêm non vult doctrinam eorum appellare Intelligentiam, aut Scientiam, ſed tantum Cogitationem. In quam ſententiam multa ſcribit *Proclus* in primo libro ſuorum commentariorum in *Euclidem*. Verum tametſi neque *Platonem*, neque *Proclum*, neque alios Philoſophos, graves habemus hujus Sententiæ Authores, tamen id per ſe manifeſtum fit cuivis, qui vel leviter attigerit eruditum illum Mathematicorum pulverem. Nam ſi quis ſecum repræſentet, atq; diligenter conſideret demonſtrationes *Geometricas*, quæ libris Elementorum *Euclidis* continentur, planè intelliget, eas ſic eſſe effectas, ut ante diximus.

X. *Exempla Demonſtrationũ Mathematicarũ, quæ non gignunt Scientiam.*

Ac de multis unum, aut alterum proferam exemplum. Geometer demonſtrat *Triangulum* habere tres Angulos æquales duobus rectis, propterea quòd Angulus extern', qui efficitur ex latere illius Trianguli producto, ſit æqualis duobus Angulis ejusdem Trianguli ſibi oppoſitis. Quis non videt hoc *Medium*, non eſſe Cauſâ illius paſſionis, quæ demonſtratur? Cùm priùs natura ſit *Triangulum* eſſe, & habere tres Angulos æquales duobus rectis, quàm vel produci latus illius, vel ab eo latere fieri Angulum æqualem duobus internis? Præterea, tale medium habet ſe

omni-

omninò per accidens ad illam Passionem; nam sive latus producatur, & fiat Angulus externus, sive non, imo tametsi fingamus productionem illius lateris, affectionemque Anguli externi esse impossibilem, nihilominus tamen illa Passio *Trianguli* inesset; at quid aliud definitur esse Accidens, quàm quòd potest abesse & adesse rei præter ejus corruptionem? Ad hæc illas propositiones; Totum est majus sua parte: Æquales esse lineas, quæ à centro ducuntur ad circumferentiam: Illud latus esse majus, quod Angulo majori opponitur, & id genus alia, quæ crebrò usurpat in demonstrando, in quàm multis Demonstrationibus, eas pro medio adhibet, & inculcat Mathematicus; ut necesse sit ex his Demonstrationibus, quæ constant prædicatis communibus, non gigni perfectam Scientiam.

XI. *Jure merito à Cartesio de Veritatibus mathematicis dubitatur.*

QUARE cùm apparentes sint duntaxat Mathematicorum Demonstrationes, & earum certitudo non à Rerum natura pendeat, potuit *Cartesius* jure merito illas ut incertas reputare, donec aliundè earum evidentia ipsi innotesceret.

XII. *Cùm Cartesius, Deum nondum noverit, dubitare potuit, an non esset deceptor.*

ALIAM addit *Cartesius* suæ Dubitationis causam: Cùm insculptam scilicet Memoriæ haberet & veterem, & omnibus penè Hominibus communem sententiam, *Deum* quendam esse, qui omnia possit, quique cuncta pro beneplacito operatur, & à quo omnia condita sunt; quidni summus ille Rerum & Crea-

Creator, & Moderator, pro infinita ſua agendi libertate effecerit, ut nihil eorum, quæ intueri videmur, verum ſit, & in iis decipiamur, quæ nobis notiſſima apparent. Nam quamvis ad naturam *Trianguli*, exempli gratia, attendentes, concludere cogamur, tres ejus Angulos duobus rectis eſſe pares, non tamen idem concludere posſiumus, ſi ad naturæ noſtræ Authorem mentis aciem convertamus, quoniam tunc dubitandi cauſam invenimus, ex eo, quòd nullam talem Dei ideam habeamus, quæ nos ita afficiat, ut nobis impoſſibile ſit cogitare, Deum eſſe *Deceptorem*. Quippe tam ei facile eſt, qui veram Dei notionem non habet, quam nos non habere jam ſupponimus, cogitare ſuum Authorem Deceptorem eſſe, quàm non eſſe Deceptorem: Quemadmodum illi, qui nullam habet *Trianguli* ideam, æquè facile eſt apprehendere ejus tres Angulos æquales eſſe, quam non eſſe æquales duobus rectis.

XIII. *Et quo minus potens fingeretur, eò magis ab eo decipi poteſt.*

Si urgeas, non neceſſarium fuiſſe, ut Philoſophus, ſe productum fingeret à ſummo numine, à quo falli poſſet. Reſpondeo, quemcumque originis ſuæ Authorem finxerit, ſeu *ſeipſum*, ſeu alium quemcumque, quò minùs potentem ſui Opificem aſſignet, tanto magis credibile eſt, ſe tam imperfectū eſſe, ut ſemper fallatur, ac proinde de rebus omnibus materialibus, & Senſibilibus, meritò dubitandi rationem *Carteſius* iniit.

CAPUT

CAPUT SEPTIMUM.

Non frustrà Cartesium, malignum quendam Genium suppofuisse, ad Rerum Dubitationem validiùs firmandam.

I. *Fictio scientiæ comparandæ aliquando famulatur.*

CUM certitudo Metaphysica, evidentiam postulet, & obscuram instabilemque persuasionem aversetur; sat Cartesio videri poterat, ad eam Scientiam, adquam aspirabat, si præconceptas *Opiniones* amoliretur, & eas ut dubias, quales reverà sunt, spectaret. Sed quia in Meditationibus suis, præcipuus ei scopus fuit, de rebus Philosophicis agere, quæ non nisi *certa* cognitione comprehenduntur: necessarium quoque cogitavit eas Falsas fingere, & tanquam imaginandi facultate omnino dependentes. Hac in re, eos imitatus est, qui ut *Baculi* curvitati medeantur, & ad pristinam rectitudinem restituant, illum in partem adversam deflectunt, & in ea aliquamdiu detinent. Sæpe enim *Fictio* proficua est, & ad Veritatem illustrandam, non raro utiliter adhibetur. Sic *Astronomi* Siderum motus considerando, varia in Cœlo simulant, ut Zodiacum, Æquatorem, & alios circulos, quos ignorant, qui supera incolunt. Sic *Geometræ* quasi ludibundi, Figuras contemplantur, novas effingunt, & inventis alias lineas superinducunt.

Sic *Archimides* ex paucissimis Hypothesibus, stupenda confirmavit de *Sphæra* & *Cylindro*, de *Circuli* dimensione, de *Lineis Spiralibus*, de Conoidibus & Sphæroidibus, de quadratura Parabolæ, hoc est, portionis contentæ à linea recta, & Sectione Rectanguli coni. His quoque adjutus, numerum *Arenæ*, non illius modò, quæ circa Syracusas, & circa reliquam Siciliam existebat; verùm etiam illius, quæ in universa habitabili simul & inhabitabili Regione ubique contineri possit, determinavit. Sic denique Philosophi penè omnes, falsas nonnunquam *Hypotheses* proponunt, dum è quibusdam assumptis principiis, Rerum universum secundum Naturæ leges paulatim nasci perpendunt: quia satis se præstitisse arbitrantur, si ea, quæ supponunt, talia sint, ut omnibus Naturæ phænomenis respondeant.

II. *Hypothesibus utuntur Mathematici & Philosophi.*

Ad eum modum, *Genium* aliquem insignis malitiæ *Cartesius* commentus est, qui, utpote summa potestate, & incredibili astutia instructus, nos præstigiis illudere nititur, & data opera in fraudem allicere. Quoniam hac ficta Hypothesi, de Opinionibus nostris securiùs diffidimus, atque non tantũ dubias, sed & falsas esse, citra quodammodò Erroris suspicionem apprehendimus. Nam tali *Genio* activam Falaciã tribuendo, quî Errores vitare possumus? Qua arte, qua industria, quibus præstigiis, nos ab ejus vafritie immunes reddemus, cùm sciamus illi propo-

III. *Ad eum modum finxit Philosophus esse malignũ aliquem genium.*

propositum esse, nos decipiendi, & ne quid Veri attingamus impediendi. Certum est interim, nihil inde periculi, vel erroris, ut loquitur *Cartesius*, sequuturum, & nobis plus æquo diffidentiæ indulgere non posse, quandoquidem non de Rebus credendis, aut agendis Quæstio est de Philosophicis duntaxat, quæ certa Scientia, & irrefragabili certitudine comprehendi debent.

IV. *Objicitur genii maligni fictionem adversari rerum cognitioni.*

ERUDITISSIMO Theologo hæc Hypothesis non placet, horrere videtur, quòd in ignorantiæ prætextum, Deus decepto supponatur, summaque ei calliditas attribuatur, à qua omninò secundum naturam alienus est. *Cùm verò,* inquit eadem Sectione decima quinta. *Deum Opt. Max. malignum quendam Genium esse finxerit, qui datâ opera in omnibus, quantum potuit, nos fefellit, itaque fecit ut in iis, quæ perfectissimè scire arbitremur, maximè fallamur; hoc fateor neminem ante se finxisse, cùm verò ipse finxerit, è præcipitio se planè misit, atq; ita ruit, ut nunquam se postea sustinere possit.* Enimverò quomodo aliqua perfectissimè scire arbitrari possumus, quamdiu omnina dubia esse supponimus, Deceptoremq; adesse fingimus, qui omnem suam industriam in eo ponit, ut nobis imponat, & Res oblatas falsis imaginibus præsentet.

V. *Potest Deo confusè cognito aliquid tribui, quod vere cognito non potest.*

AT hi scrupuli facilè evanescent, si attendatur, magnum esse discrimen ponendum inter Deum Verum, & clarè *cognitum*, &

Deum

Deum non nisi confusè apprehensum. Certum enim est, Deum clarè cognitum, nullo pacto ut Deceptorem concipi posse; ac pari impossibilitate nunquam fieri posse, ut illi quicquam falsi, hoc est, ab ejus natura alieni tribuatur. Nihil autem obest, quominus Deo obscurè tantum cognito aliquid ex suppositione adscribatur; quia quod ita fingitur, & illi ex *Hypothesi* imputatur, non tam à *Voluntate*, tanquam aliquid verum assignatur; sed solùm *Intellectui* examinandum proponitur; atque adeò nullam boni, aut mali rationem formalem includit; aut si quam includit, à Fine, cujus gratia Hypothesis facta est, sortitur. Quando igitur Cartesius Deum, quem clarè non noverat, sive quando se nondum nosse putabat, ut Deceptorem finxit; non id illi vitio vertendum est, quum ea simulatione, ad Intellectum magis illustrandum usus sit, seu ad Dei naturam clariùs cognoscendam, seu ad aliis evidentiùs ostendendam. Verùm, ne fortè hac explicatione, *Cartesio* iniquus fiam, quod supervacaneo sermone, Mentem ejus interpreter, Dico, illum nunquam Deum Opt. Max. malignum quendam *Genium* esse finxisse, nec ei illam calliditatem indidisse, qua ad deceptionem nos traheret. Agnovit quidem Bonitati Divinæ haud repugnare, ut interdum fallamur, atque ut id contingat, permittere; Illi autem nunquam positivam fallaciam affinxit, quem Optimum, & om-

nis Veritatis Authorem appellat, ſed illam in *Genium* quendam *malignum* tranſtulit, quem aſtu & verſutia inſtructum, ut omnes ſuas Opiniones eſſe falſas imaginaretur, ſuppoſuit. Supponam, inquit, non Optimum Deum (eſſe deceptorem) ſed *Genium* aliquem malignum, eundemque ſummè potentem & callidum, omnem ſuam induſtriam in eo poſuiſſe, ut nos falleret. Quibus verbis, ſat apertè inſinuat, hanc fictionem non Deo Benigno; ſed maligno cuidam Dæmoni acceptam ferre, cui fallendi potentiam adſcripſit.

VI. *Non dubitavit de omnibus Carteſius, ut in dubitatione maneret.*

UNDE patet, non ſatis matura conſideratione, quæ ſequuntur, Virum Eximium ſubjunxiſſe: *Cùm verò ipſe finxerit, è præcipitio ſe planè miſit, atque ita ruit, ut nunquam poſtea ſe ſuſtinere poſſit.* Quaſi verò, ex eo quòd Carteſius omnia in dubium trahat, & quæ ſub Intellectum cadunt, falſa eſſe arbitratur, de ejus ſatute actum ſit, & ita dubiarum & falſarum opinionum laqueis implicitus provolvatur, ut nunquam ſe ab eis extricare valeat. Et quî ſe ab eis liberare poterit? ſubjungit Vir Clariſſimus; *Si enim tam perverſè facti & conſtituti eſſe poſſimus, ut falſa ſemper pro veris percipiamus, quo quæſo initio Scientiæ cujusvis fundamenta ordiemur?*

VII. *Optima Carteſii methodus ad ſcientiæ fundamenta eruenda.*

RESPONDEO, nulla alia faciliori methodo, quis Scientiæ fundamenta ordietur, & ad Rerum cognitionem certiùs perveniet, quàm

quàm si *Cartesii* exemplum secutus, de omnibus dubitandum esse censeat, & per generalem judicii suspensionem simul & semel ea prorsus abdicet. Quoniam eo pacto, ab Infantiæ & affectuum *præjudiciis* immunem se tuetur, atque Veri cognitione se exornandum exhibet. Non tamen ad Vitæ finem hujusmodi Dubitatio protrahenda est, nec quæ falsa esse semel finximus, pto talibus semper habenda sunt; quemedmodum fecere *Sceptici*, qui humanam imbecillitatem causati, omnem animi operam in dubitando locabant: sed ad tempus duntaxat judicium differendum est, donec tandem velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus, ut loquitur Philosophus, nulla amplius prava consuetudo judicium à recta ratione detorqueat. Fingere igitur possumus, à perverso aliquo *Genio* nos illudi, at non *ut semper falsa pro veris percipiamus*; sed ut facilius postmodum transacta dubitatione, & dispersa Genii caligine, à Falsis *Vera* discernamus, & genuina Scientiæ fundamenta eruamus.

QUARE citra rationem (salvo tamen meliori judicio) sequentia à præstantissimo Theologo adduntur. *Quantacumque enim perspicuitate res ipsæ nobis sui fidem fecerint, nihil tamen ad assensum unquam efficient, quamdiu manet desperata illa dubitandi ratio probabile esse, ut omnia contra quàm sunt nobis videantur.* Quoniam illi prius animadver- VIII.

Dubitatio non ad res, sed ad nostram cognitionem est referenda.

 ten-

tendum erat, *Dubitationem* non ob res ipſas fieri; ſed potiùs ob dubitandi rationes, quæ nobis occurrunt. Vel illius intuitu, qui nondum veram Philoſophandi viam ingreſſus, ſolo Naturæ lumine, ad Res cognoſcendas accedit. Verum Vir Clariſſimus videtur *Dubitationem* & Falſitatem Rebus affingere, quaſi quæ ſemel ut incerta, aut falſa apprehenduntur, nunquam certa, aut vera reddi queant. Cùm potiùs ſupponere debuiſſet Dubitationem & certitudinem, non ut Objectorum eſſe proprietates, quæ illis perpetuò inhæreant; ſed ut relationes *Cognitionis* noſtræ ad Objecta: Sic ut Dubitatio & Certitudo ſolùm in noſtra Cogitatione conſideranda ſint. Sin verò aliter ſenſerit, volueritque nulli nos rei aſſentiri poſſe, quamdiu de illa ambigimus, damus manum, idque ultrò quod intendis, largimur; Cùm Dubitatio Rei ignoratio ſit, non notitia, judicii dilatio, non affirmatio, aut negatio, & qua manente, nulli rei ſit aſſenſus aut diſſenſus.

IX. *Ex maligni genii fictione, nihil mali ſequitur.*

At quid inde mali oritur, quòd quis ut inconcuſſa Scientiarum fundamenta inveniat, dubitet, omnia objecta falſitatis ſuſpicetur, perverſæ naturæ *Genium* effingat, qui illum ſuis artibus in *errorem* inducat? Quid prohibet, ut qui Philoſophica tantum meditatur, de iis judicii aſſenſum cohibeat, non adhibita mora, quæ ad evidentem & diſtinctam Rei perceptionem requiritur? Id

pan-

pandat Vir eximius, & apertiùs ea in re mentem ſuam aperiat.

X.
Non inſervit Dubitatio ad Dei exiſtentiam probandam.

SED ubi ſatis acerbè contra præjudiciorum everſionem invectus eſt, ac rationum vanitatem, quibus omnia in dubium revocantur, oſtendere animum adjecit; ad Dubitationis effectus tandem delabitur. *En igitur*, inquit, *unde initium ipſe* (Carteſius) *duxerit, quod Deum demonſtrare poſſit, eumque neque falli, neque fallere.* Adeóne fœcunda eſt ignoratio? Quid! tantum poteſt mentis incertæ & dubitantis Affectio, ut ea poſitâ, illicò ſupremum numen exiſtere deprehendatur? Imo ejus eſſe naturæ, ut non fallere, neque falli queat? Admittit quidem *Philoſophus* utilem eſſe *Dubitationem*, ut nos à præconceptis Opinionibus liberet, viamque facillimam ſternat ad Mentem à Senſibus abducendam: Non tamen ad aliquid probandum, aut ad *Veritatem* aliquam ſtabiliendam. Quis credat, Dei Exiſtentiam ex Rerum omnium ſubtractione conſequi? An inter Deum, & univerſalem judicii ſuſpenſionem connectio neceſſaria intercedit? *Abdicatio* non niſi ad eum ſpectat, qui nondum clarè & diſtinctè quicquam cognoſcit: quomodo autem talis, aut per Ideam, aut per effectum, Dei Exiſtentiam demonſtrabit? Niſi dicatur *Scepticos*, quibus familiaris fuit Rerum omnium abdicatio, clarè nihilominus aliquid percepiſſe, quod tamen ipſi abnuunt, & ignorantiæ patroci-

nantur. Non igitur à Dubitatione *Cartesius* initium duxit, quòd Deum demonstrare posset; sed post Dubitationem; per eam Animum præparavit, non quicquam ejus ope stabilivit. Deum existere demonstravit, non ambigendo, sed *ratione* in arbitrium ascita, cui soli evidenter & distinctè percepta manifestantur, & patescunt.

XI. *Dei Veracitas non hoc loco, sed cap. 16 examinanda.* NONNULLA in eadem Sectione decima quinta Eruditus Theologus subjungit, ad probandum Deum fallere posse, modò delictum absit, & fraus citra alicujus injuriam committatur. Sed quia *Cartesius* in prima Meditatione, quam Reverendus Dominus in ea Sectione, potissimum impugnandam suscepit, nondum Deum se nosse præsupponit, & illius Existentiam in tertia duntaxat Meditatione demonstrare adoritur, ea, quæ illic adfert, in Capite decimo sexto examinanda consultò differo.

XII. *Quare Opus fuit fingere malignũ aliquem genium in prima Meditatione.* INTERIM ægrè fert Vir Clarissimus, quòd ut Res falsas, imaginariasque *Philosophus* fingeret, invidum, perversumque Dæmonem constituerit, qui data opera, fucum faciat, nosque Veritate, quam inquirimus, frustretur. Quippe illi satis fuisse arbitratur, si fictus ille Deceptor, facetus lepidusque habeatur, dum nobis ita illudit, ut Cœlum, Solem, Terram, aliáque omnia, quæ cùm non sint, existere videantur. *Nihil igitur opus erat*, inquit, *malignum finxisse, ut hujus præstigiis ludat, satis est, si facetum puta-*

taveris. Sed quare opus non fuit *Genium* malignum potiùs quàm ludicrum simulare? si illi ratio suppetit, cur ita fieri non debeat, cur illam non adfert? Id meritò à quocumque exigere fas est, ubi non tam authoritate, quàm rationibus decertatur. Verùm, quia fortè idem in *Cartesium* retorqueri posset, quòd insigni malitia Deceptorem commentus sit, ejus mentem paucis explicabo. Cum Scientiam *Philosophus* tunc quæreret, quæ foret à minima etiam *erroris* suspicione libera, quicquid ejus evidentiæ obstare poterat, in medium adduxit, ut ostenderet, tanti etiam Deceptoris intuitu, suam infallibilitatem ac certitudinem vendicare.

XIII. *Cùm affinis sit Somno Vigilia, non certò noscitur, quid per alterutrum repræsentatur.*

HOC Responsum Viro Erudito mecum constare non videtur, qui Sensus suos consulendo, & detecto oculis *Solis* splendore, affirmat, se Solem aspicere; neque ea de re ambigere, quantumcunque Dæmon ille malignus obluctetur, & præstigias exerat. *Pro immensa itaque sua potentia me fallat, sive facetus ille, sive malignus Deus, insanus sim, si cùm nunc Solem aspexerim, an aspiciam dubitarem. Atque tu ipse an bona fide dubitares tres angulos esse æquales duobus rectis; quadratum quatuor duntaxat latera habere; duo & tria esse quinque; res quasdam materiales existere, &c.* Observatum est, in præcedentibus, Sensus non veros esse Rerum Judices, & circa objecta, quæ nobis exhibent, non raro decipi: quod etsi non *for-*

malem, materialem ſaltem falſitatem implicat. Quod ſi ita ſe Res habet, unde, quæſo, nobis apparebit, *Solem* eſſe, qui noſtris oculis objicitur, aut quem nobis objici imaginamur. Cùm ſimiles prorſus cogitationes dormienti & ſomnianti occurrant, quales nunc ad Senſuum evidentiam provocamus? ſi actionum noſtrarum conſcientiam, tanquam Vigiliæ teſtem adducamus, quomodo nobis Vir Clariſſimus perſuadebit, quòd *Sidus*, quod præſens eſſe exiſtimat, ſomno ſolutus potiùs, quàm eodem gravis intueatur? Decipi igitur poteſt, & ſic meritò dubitare, an Solem nunc verè aſpiciat, necne; ac proinde *non is plusquam inſanus reputandus eſt, qui plus certitudinis quàm Solem eſſe, aut ſe corpus habere, in re quavis poſtularet.* Quia ſæpiùs experimur, nos eadem dormientes, quæ vigiles pati, & in alterutro ſtatu poſiti, pro Opinionibus noſtris confligere & præliari.

XIV. *Deo ignoto, ambigi poteſt de certitudine Veritatũ Mathematicarum.*

SIMILI ritu nunquam certi eſſe poſſumus, in *Triangulo*, tres Angulos eſſe duobus rectis æquales: *Quadratum* quatuor latera continere: unum & duo facere tria; ni priùs pro certo habeamus, Deum non poſſe eſſe fallacem: Verùm, cùm Deum exiſtere nondum Carteſio in prima Meditatione innoteſceret, de prædictarum Veritatum evidentia, abſolutè certus eſſe non potuit, niſi anteà clarum & diſtinctum Dei conceptum haberet, qui eum affirmare faceret,

Deum esse summè Veracem. Atque cùm illud, inquam, tunc temporis non apparuerit, sufficiens illi dubitandi ratio adfuit; an in Triangulo tres Anguli pares essent duobus recti, & an *Quadratum* non plura aut pauciora latera complecteretur.

XV. *Nihil certitudine Metaphysica acquiri potest, nisi per Dubitationem Cartesianam.*

HINC dilucidè manifestum apparet, quàm Cartesiana abdicatio, iis utilis sit, qui ad solidam Sapientiam contendunt, & Sensibus neglectis, soli claræ Cognitioni indulgent; quandoquidem citra illam, nihil quicquam evidenter percipi queat, ea nimirum evidentia, quæ ad certitudinem Metaphysicam requiritur. Unde nullatenus Viro Eximio assentiri valeo, dum ait: *Quid itaque opus est nos ipsos fictis & inanibus istis dubitandi rationibus fatigare, cùm sine labore, sine temeritate, sine periculo res omnes, quas scire sit operæ pretium, certò intelligamus?* Quàm fælices nos, si id, quod pollicetur, præstare posset! Hinc à nobis lubentes, omnem dubitandi rationem amandaremus, eamque ut inanem rejiceremus, si ad nullam certitudinem nos promovet, & quæ discenda nobis proponuntur, citra *laborem*, citra temeritatem, citra periculum certò intelligamus. Sedes igitur suas professores deserant, exulent Academiarum Magistri, ablegentur à Civitatibus Doctores, si ad Scientiam sine *labore* pervenire valemus, si Disciplinarum abdita sine *temeritate* panduntur, & quod scitu necessarium est, sine *periculo* obtinemus.

mùs. An fortè nihil noſtra intereſt, ſi Logicæ, ſi Mathematicis Diſciplinis, ſi Geometriæ Analyſi damus operam, quæ dum ingenium acuunt, imaginandi Facultatem defatigant? An Theologia, in qua tam inſigniter verſatus eſt Vir Clariſſimus, negligenda eſt, quoniam Veritates à Deo revelatæ, humani ingenii captum excedunt, & ſæpe non absque periculo & temeritate diſcutiuntur?

XVI. *Priùs de rebus dubitandum quàm ut aliquid ſtatuatur.*

SEDULO perpendat Eruditiſſimus Theologus, an non faciliùs ſit, circa Philoſophiæ initia, à Dubitatione ordiri, & oblatas utrinq; rationes ventilare, quàm absque ullo examine, & cum magna ſui fiducia, omnia ſcrutarì, omnia concludere. *Nam quo pacto, ut diſſerit Plato, Fidem habeat novis ac recentibus Rebus, qui prius ex Animo non depulerit, quæ malè ſibi inſita fuerunt?* Et cùm id egerit *Carteſius*, & deducta à Senſibus præjudicia priùs depoſuit, quàm Verum inveſtigaret, quod demum fuit ejus Fatum? Quæ ſors illum manſit? En, *Miſerrimo hujus Philoſophi exitu, modeſtè ſapere diſcamus, qui cùm ingenii fiducia fretus in altum, ſpreta naturæ ſuæ conditione, evolare vellet, mox in tam profundum delapſus ſit dubitationum gurgitem, ut quantumcunque poſtea eniſus ſit, nunquam potuit aut enatare, aut pedem figere.* Hoc eſt, quantum ego aſſequi valeo, ita dubiis involutus permanſit, ut nihil poſteà veri, nihil certi inde deduxerit. Priusquàm verò tanti Viri judicio ſubſcribamus,

lis

lis instituatur, & cui palmam & ratio & institutio assignaverint, Victor esto.

CAPUT OCTAVUM,

Ut primum omnis Scientiæ fundamentum Cartesius invenerit, & quale illud sit.

QUAMVIS Rerum omnium abdicatio, ut præmonui, Scientiæ inutilis sit, & ad Veritatem aliquam stabiliendam nihil conducat; Ita Cartesius tamen ad Res Intellectuales considerandas Animos præparat, & eos præjudicatis intempestivæ ætatis *Opinionibus* exuit, ut citra illam nihil solidi, nihil cum ratione ostendi posse videatur. Quemadmodum *Aristoteles* Lib. 3. Methaphysic. cap. 4. testatur: *Certa enim cognitio, quæ sequitur, solutio est eorum, quæ antea dubitabantur.* Hinc *Cartesius* postquam circa omnia, quæ sub ejus cogitationem cadere possunt, dubium movit, periculum demum fecit, num fortè aliquid superesset, quod inter dubia non retulisset, & si ita ancipiti & suspenso quicquam obversaretur, quod in dubium non revocarat, id sibi velut Basim, cui tota ejus Cognitio inniteretur, retinendum sententiæ fuit. Et licet omnia, ut ante patuit, submovisset, nihilque eorum, quæ sibi repræsentarat, ut Verum agnosceret: quippè non de iis solùm, quæ Sensibus attinguntur, dubitarat; verùm etiam de illis omnibus, quæ menti obvia sunt, sive

I. *Adoritur Cartesius post omnium abdicationem, aliquid certi invenire.*

ſive à ſolo intellectu apprehenduntur; aliquid tamen, quod explorandum eſſet, reliquum fuit.

II. *Poſt omnium abdicationem, ſe exiſtere certò Carteſius infert.*

At qua arte, inquies, quibus machinis, illud eruet, cùm *in tam profundum delapſus eſt dubitationum gurgitem, ut quantumcunque enitatur, nunquam poſſit aut enatare, aut pedem figere?* Revera non ægrè admodum. Nam cùm omnia per abdicationem ſuſtuliſſet, animadverteret verò eum, qui ſic judicio ſuſpendit, eo ipſo, quo hoc facit, exiſtere, ſe eſſe concluſit; non quatenus Capite, Manibus, cæterisque Corporis membris conſtat; quia hæc jamdudum ablegaverat, ſed quatenus *Dubitans, Cogitans, &c.* Si quis Somnum obtrudat, dicatque eadem ſimulacra pari modo ſomniantibus, ac vigilibus occurrere, nihil efficiet: Nam ſive quis ſomno obrutus, ſive experrectus, cogitat, tamen eſt ſi cogitat. Ac proinde intellexit Philoſophus, ſe Rem, ſeu Subſtantiam eſſe, cujus tota Natura, ſeu eſſentia in eo tantùm conſiſtit, quòd cogitet, quæq; ut exiſtat, nec loco ullo indiget, nec ab ulla Re Materiali ſeu Corporea dependet.

III. *Uniuscujusque exiſtentia adeò nota eſt, ut nullo modo de ea dubitari poſſit.*

Verum, Te tantillum contine, ſubjunges, cùm Homo ſis, ac idcirco Erroribus obnoxius, unde te non falli judicas, cùm ex tua Dubitatione, ſeu Cogitatione te exiſtere concludis? Quid ni impoſturam patiaris, & cum Rebus cæteris fictitium quid ſis, & evanidum. Imò certè *ſum*, ſi erro, ſi decipior, & qua-

& qualemcumque Deceptorem mihi objicias, qui aſtu valeat, omnemque in me fallendo induſtriem impendat, ero tamen, quamdiu me decipi ſupponetur. Nec denique quæcumq; alia dubitandi cauſa proponatur, ulla unquam adferri poteſt, quæ de mea *Exiſtentia* certiſſimum me non reddat. Imò quo plures ambigendi rationes in medium adducentur, eo plura adducentur Argumenta, quæ me exiſtere perſuadebunt. Quia etiamſi in Rebus aliis circumveniri poſſim, nequaquam verò in propriæ Exiſtentiæ meæ cognitione. Quemadmodum præclarè obſervavit *Auguſtinus* ad *Evodium*. *Quare priùs abs te quæro, (ut de manifeſtiſſimis capiamus exordium) utrum tu ipſe ſis? An fortaſſe metuis, ne hac in interrogatione fallaris? Cum utique ſi non eſſes, falli omninò non poſſes.* Adeò ut, quamvis me omnibus *Senſibus* deſtitutum ſpectes; quamvis à me Corpus, Figuram Extenſionem, motum localem removeas, *ſum* tamen, ſi aliquid me eſſe *cogito*, & quocumque me ad dubitandum verto, in has voces erumpere cogor, *Cogito, Dubito, igitur ſum.*

IV. *Ego cogito, ergo ſum eſt per ſe notum.*

Hoc effatum tam manifeſtum, tantaque ſoliditate præditum eſt, ut de ejus Certitudine nullatenus ambigi queat; Cum fieri non poſſit, ut qui cogitat, ſe cogitàre non cogitet, & conſequenter ut is, qui ſe cogitat cogitare, non ſit. *Non entis* enim *nullæ ſunt Affectiones*, aut operationes. Unde ſicuti *Archi-*

Archimedes Geometricarum demonſtrationum claritate nixus, non niſi punctum extra Tellurem noſtram exigebat immobile, in quo pedem figens, hanc totam loco amoliretur; ſic *Carteſius* Archimede fælicior, ope ſuæ Methodi fretus, inconcuſſum principium veſtigans, *Veritatem* invenit ab omni prorſus dubitandi cauſa liberam; Adeò ut ei tanquam immobili principio, tota Scientiarum moles innitatur. Quippe illud tale eſt, ut ab eo ſolo rectè primus progreſſus inſtituatur, ad probandam aliarum Rerum exiſtentiam: quod quilibet propria experientia cognoſcere poteſt: Nam etiamſi verum ſit, ea quoque exiſtere, quæ Senſibus detegimus, non tamen à *Senſuum* judicio, tanquam à re per ſe nota, initium faciendum eſt, ad rerum exiſtentiam manifeſtandam; quandoquidem plurima dubia non temerè quæſita, ſed Viro cuivis prudenti ſeſe offerentia, de Senſuum teſtimonio objici queunt. Reſtat igitur ut hoc effatum, *Cogito, ergo ſum,* omnium Veritatum norma ſit ac menſura: quippe id pro firmo ac immobili principio habendum eſt: *Quicquid tam evidenter, ac diſtinctè cognoſcitur, quam iſtud, id verum eſt.*

V. **Dogmatici Scepticis præferendi.**

QUAMQUAM Vir eximius hunc conatum non ſpernat, tacitèque fateri cogatur *Carteſium,* in eum Beatitudinis apicem perveniſſe, ut Veritatem ſaltem unam, ſuæ Methodi auxilio attigerit; *Scepticos* nihilominus

minus illi præfert, ingeniique palmam *Academicis* concedit, qui ut ab omni assensu, suam libertatem contra *Dogmaticorum*, ut ajebant, insolentiam tuerentur, incerta omnia, & incognita esse voluerunt. *Cartesius* autem eandem philosophandi semitam ingressus, *omnia in dubium tantummodò revocare voluit, ut ea ratione, summam de omnibus certitudinem investigaret. Quo conatu rem suam longè minori acumine quàm veteres Scepti confecisse visus est.* Dubitationem Scientiæ anteponendam nondum antea ab ullo assertam audiveram. Quid! ingenii solertiam arguit, de omnibus Rebus ambigere, & nullum alium præter Dubitationem, sibi finem præfigere? quî hujusmodi incertitudo ab Ignoratione discrepat? Quid Rerum planè nescio, aut de illis ambigenti interest? Itane satius erit tuendæ libertatis gratia assensum perpetuò cohibere, quàm Verum scrutari, & earum naturas pervadere? Quomodo igitur is erit censendus

Fælix, qui potuit rerum cognoscere causas.

Si ignari, si de omni re ambigui, majori acumine rem suam conficiunt, quàm qui ad Sapientiam aspirant, & Veritates detegere moliuntur?

VI. *Parkerus Divinam providentiam stabiliendo Scepticis adversatur.*

AN fortassis, quales fuere *Sceptici* Virum Clarissimū latet? *Qui omnium Rerum, quemadmodum scribit Gellius, fidem veritatemque mixtis confusisquè veri atque falsi signis*

nis ita incomprehensibilem videri ajunt, ut quisquis Homo est, non præceps, neque judicii sui prodigus, his uti verbis debeat. Vereor profectò, ne *Scepticos* hîc nimium extollendo, proprium institutum inconsultò deprimat, & armis, quæ in *Cartesium* contorquet, sibi vulnus inferat. Nam cùm tota Disputatione sexta, Pyrrhonios & Academicos insectetur, qui omnem de summi Numinis providentia, de boni & mali legibus, certitudinem eripiunt, quidni ipsis potius laudi ducat, quòd ita fluctuent, & rem suam cum majori acumine peregisse pronunciet, quàm fecerit ipse, qui divinam Providentiam asseruit, & Boni malique regulas esse demonstravit?

VII. *Cartesius se dogmaticum esse ostendit.*

NIHIL efficiet præclarus Vir, dictumve excusabit, si *Cartesium* ut Scepticum denuò proponat; quippè luce meridiana evidentiùs est, illum Scepticos aspernari, cum Academicis subsistere fastidientem, Philosophum existimari velle & Dogmaticum. Quare depulsa tota Dubitationum turba, velut è caligine, in lucem erumpens suam ex præsente cogitatione existentiam adstruit, intrepidèq; profert, *Ego sum.*

VIII. *Illud, ego cogito, ergo sum, ita evidens est, ut dubitando clarum evadat.*

HOC principium adeò perspicuum est, tantoque lumine se mentibus nostris ingerit, ut sive *Deum* in rerum natura existere credam; sive, *Atheorum* exemplo, extra Mundum relegem; sive *Sensuum* testimonio standum esse judicem, sive illos malè fidos esse

esse testes arbitrer; sive mentem meam existere; sive illam fictitium quid esse supponam; denique sive me, qui credo, qui judico, qui arbitror, qui suppono, Mentem esse statuam, aut Mentem esse inficiar, inconcussum tamen manet, me, *qui Cogito*, existere. Adeò ut illud ita evidens sit, ut quoties de eo *dubito*, fateri cogar verum esse.

IX. *Non potest quis ex actionibus corporis, sed ex sola cogitatione colligere se esse.*

REVERENDUS Doctor hunc apparatum improbat, atque ut supervacaneum rejicit; quandoquidem aliunde existentiæ nostræ certitudinem elicere possumus. Nam quis se ut Hominem contemplatus, non statim se existere intelligit? Quis non quavis alia actione sua se esse colligit? Cur tot præparationibus opus, cùm Cartesius *simplici intuitu, sine solenni ista diei indictione, sine prolixa meditationum serie, sine tanto syllogismorum strepitu sat notum sibi habere potuisset.* Id quanquam cum asseveratione à Clarissimo Viro adducatur, omni tamen probatione destitutum est. Nam quicquid præter *cogitationem*, in suæ existentiæ demonstrationem attulerit, nunquam illius certus erit, certitudine scilicet Metaphysica, de qua hîc potissimum est quæstio. Nam quamcunque aliam *Actionē* adduxerit, non tamen ex ea se esse infallibiliter concludet, nisi in quantum internum agendi Judicium Cogitatio est, de qua sola illatio vera est. Nequaquam autem de *Motu corporeo*, à quo

Dormiens non raro affici sibi videtur, quamvis interim quiescat, & tranquillus in lecto recondatur. Adeo ut ex eo, quod quispiam se manum, se pedes agitare apprehendit, dubio procul, Mentis, quæ illud apprehendit, existentiam verè deducit; non autem Corporis, aut aliquarum ejus partium, quæ moventur quare statuendum est non *simplici alio intuitu*, non quacumque Corporis actione, potuisse Cartesium *notum sibi habere potuisse*.

X. *Ego Cogito, ergo sum, non est Syllogisticus discursus.* Et ut omnis ambiguitas circa hoc effatum: *Dubito, cogito: ergo sum,* tollatur, observare hic operæ pretium erit, hanc Orationem non discursum Syllogisticum esse, quo unum ex alio infertur; adeo ut ad illud in forma reducendum, hanc propositionem addi necessum sit: Quicquid cogitat est, vel existit; cogito ego; igitur ego sum. Quia cum *Præmissæ* in Syllogismo, Conclusionem evidentia superent, & ei Notione antecedant, sequeretur datas præmissas, fore ipsa Conclusione & clariores & notiores: ac proinde illud *Ego sum,* non foret omnis philosophicæ cognitionis fundamentum, imo à Conclusionis dignitate deviaret; cũ certa non esset, & dubiis tantum præmissis inniteretur. Nam cum *Cartesius* Universales propositiones in dubium prima Meditatione revocaverit, qui aliquam firmitatem nanciscetur, si illius veritas ab illis dependeat, & ab iisdem totam suam claritatem desumat?

mat? Quare in Reſponſione ad ſecundas Objectiones ita ſcribit: Cum autem advertimus nos eſſe Res Cogitantes, prima quædam notio eſt, quæ ex nullo Syllogiſmo concluditur; neque enim cum quis dicit, *Ego cogito, ergo ſum, ſive exiſto,* exiſtentiam ex Cogitatione per Syllogiſmum deducit, ſed tanquam rem per ſe notam ſimplici mentis intuitu agnoſcit; ut patet ex eo, quòd ſi eam per *Syllogiſmum* deduceret, noviſſe prius debuiſſet iſtam majorem: *Illud omne quod cogitat, eſt ſive exiſtit;* atqui profecto ipſam potiùs diſcit ex eo quod apud ſe experiatur fieri non poſſe ut cogitet, niſi exiſtat, unde effatum illud, *Cogito, ergo ſum,* pro unica ſolummodo propoſitione habendum eſt, quæ huic æquivalet, Ego ſum Cogitans.

XI. *Propoſitio univerſalis ex particularibus eſt deducenda.*

HINC evidens apparet Virum Eximium, non ſatis ad hoc attendiſſe, dum ſolennem diei, qua Rerum abdicatio facta eſt, indictionem ut ſuperfluam exiſtimans, ait: *Sine prolixa Meditationum ſerie, ſine tanto Syllogiſmorum ſtrepitu ſat notum ſibi habere potuiſſet,* nempe, ſe eſſe: Quia nullo Syllogiſmo ad ſui exiſtentiam probandam philoſophus uſus eſt; imo nullo uti debuit, quemadmodum ipſemet id teſtatur, in Reſponſione ad Inſtantias *Gaſſendi,* ſimile quid objicientis. Præcipuus enim *Gaſſendi* error hac in materia fuit, quòd Enunciationum particularium cognitionem, ſemper ex univerſalibus ſecundùm Syllogiſmorum Dialectices

ctices ordinem, deducendam esse supposuerit. Qua in re, quomodò Veritas indaganda sit, se ignorare prodidit. Constat enim inter omnes Philosophos, ad eam inveniendam, initium semper à notioribus *Particularibus* fieri debere, ut postea ad *Universalem* perveniatur: quamvis etiam reciprocè Universalibus inventis, aliæ particulares inde deduci queant.

XII. *Geometer colligit Universalia axiomata ex rebus particularibus.*

ITA si puer in *Geometriæ* Elementis instituendus est, hoc principium generale: *Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent, erunt æqualia*: aut *Totum singulis partibus* majus est, non capiet, nisi particularibus exemplis illustretur, quia ea est Mentis nostræ natura, ut generales propositiones ex particularium cognitione efformet. Patet igitur, quod hujus effati; *Ego cogito, igitur ego sum*; veritas non sit ex majori universali deducenda, cùm adeò evidens animo appareat, ut ab ea credenda temperare sibi non possit, cùm fortè de illa tum primùm cogitare incipiat.

CAPUT NONUM.

I. *Quid tam clarum nobis est, ac nostri existentia verum est.*

De Criterio, sive nota indubitata veræ Certitudinis.

CUM nemo ambigere queat se existere, ex eo, quod sit Cogitans, & certitudine planè irrefragabili se cogitare, hoc est, affirmare, negare, imaginari, intel-

ligere percipiat, indubitata consecutione, hoc enunciatum, *Cogito*, sive *sum Cogitans*, infert esse solidissimum totius Philosophiæ fundamentum. Quia cum de nulla re certi esse possumus, quamdiu an existamus, nos latet, & omnis nostræ Affirmationis & Negationis veritas, ab hoc principio pendeat, rectè pronunciat, *Ego sum*, esse per se notũ, nec per aliud evidentius posse manifestari. Cùm verò in Scientiis nihil aliud investigetur imò nihil aliud desideretur, ut Res, quæ tractantur, pro *compertis* habeamus, quàm ut omnia inconcussis ex principiis deducantur, eaque non minùs evidentia & distincta evadant, quàm principia ipsa, ex quibus emanarunt; apertè sequitur, ut quicquid eam claritatem adsciscit, sive quicquid nobis pari claritate & evidentia innotescit, ac principium jam repertum; atque omne, quod huic principio sic consentaneum est, ut ab eo talem involvit dependentiam, ut si de illo ambigatur, de principio quoque ambigendum sit, pro verissimo admittere debemus.

UNDE pro Criterio, & infallibili Certitudinis nota recipiendum est: *Omne illud mihi verum est & certum, quod valdè perspicuè & distinctè concipio, sive apprehendo.* Ea enim est perspicuitatis & evidentiæ efficacia, ut à nobis assensum extorqueat, & fieri nequit, ut rei alicujus claritate Animus con- II. *Nota Veritatis in omnibus Scientiis observanda.*

cutiatur, quin illicò velut Lanx ponderibus impositis, cedat, & spretis omnibus præstigiis, quibus ab ea depelli potest, illam probet, atque ut veram amplectatur. Hinc Platonici comprehensibilem vocari Rationem dicunt, quæ est communis Evidentiæ & Veritatis. *Sic Plato in Phædone, Ecquando igitur Animus veritatem assequitur; nonne Animus ratiocinando, seu alio quodam modo res ipsas perspicuè contemplatur? Certè. Tunc vel optimè ratiocinatur, cum ipsum nullus Corporis Sensus offenderit, seu visus, seu dolor, seu voluptas. Sed ipse apud seipsum maximè sit, quantum potest, Corpus nulla communitate contingens, rem ipsam certo instituto persequitur. An ita res habet, illum Hominem, qui maximè & exquisitissimè comparatus sit, ad ipsius rei, in qua disquirenda versatur, naturam cogitatione comprehendam: illum nimirum proximè accessurum ad illius rei naturam cognoscendam atque intelligendam.*

III. *Judicium claram rei notitiam sequitur.*

QUIPPE si rationem inquiramus, quorsum tanta cum Animi securitate, me esse *Rem cogitantem* affirmem, nulla alia occurret, quam quia illud tam manifestè & distinctè percipio, ut ei assentiri cogar, nec à me in dubium ullatenus revocari queat: Omnium enim Animis, inquit *Cartesius, part. 1. principior. Artic. 43.* à natura impressum est, ut quoties aliquid clarè percipimus, ei spontè

ſpontè aſſentiamur, ut nullo modo dubitare poſſimus quin ſit verum. Nam cùm cognitionem noſtram judicium ſequatur, & per Ideas, quæ menti inſunt, de Rebus decernamus, fit, ut quicquid in Rei Idea clarè, & diſtinctè continetur, illud de *Re* dici, & verè prædicari queat. Ut quia in Idea *Trianguli* includitur, quòd tres ejus Anguli pares ſint duobus rectis, Angulorum æqualitatem de *Triangulo* affirmare licet. Et quia in Idea *Circuli* continetur, quòd lineæ ab uno earum puncto, ſeu Centro ad peripheriam cadentes, ſint æquales, rectè etiam de Circulo linearum *paritatem* affirmare licet.

VI. *Per hanc Regulam, quicquid clarè cognoſco, verum eſt, tollitur omnis dubitatio.*

Et hoc pacto tollitur ſumma illa Dubitatio, quæ ex eo petebatur, quòd neſciremus, an forte talis eſſemus naturæ, ut in iis etiam falleremur, quæ nobis evidentiſſima eſſe videntur. Quin & aliæ omnes dubitandi Cauſæ prius recenſitæ, facilè ex hoc principio tollentur. Non enim amplius Mathematicæ Veritates nobis ſuſpectæ eſſe debent, quia ſunt maximè perſpicuæ. Atque ſi advertamus, quid in Senſibus, quid in Vigilia, quidve in Somno clarum ſit, ac diſtinctum, illudq; ab eo, quod confuſum eſt, & obſcurum diſtinguamus, facilè quid in qualibet Re pro vero habendum ſit, agnoſcemus. Certum enim eſt, nihil nos unquam falſum pro vero admiſſuros, ſi iis duntaxat aſſenſum præbeamus, quæ

clarè & diſtinctè percipimus. Quia cùm prædicta *Dubitatio*, non ex claræ perceptionis defectu, ſed potiùs à quodam fingendi exceſſu, & quicquid excogitandi libertate, quod Scientiarum *certitudini* adverſabatur, profecta ſit; ambigi nequit, quin hujusmodi enuntiata adeò dilucida ſint, ut nullæ de iis dubitandi rationes reperiri queant, præter hanc unicam, quod Deus quiſpiam (dum nimirum ejus natura ignota ſupponebatur) talem nobis indolem largitus ſit, ut etiam circa illa, quæ evidentiſſima intueri putabamus, deciperemur. Verùm cum de ejus Veracitate nobis conſtet, eumque omnis luminis datorem agnoſcamus, in iis, errare non poſſumus, quæ clarè & diſtinctè nobis obſervantur.

V. *Et omnis Veritas in quacunq; Scientia ſtabilitur.*

QUIPPE hæc unica eſt *Regula*, nec ullam aliam fingere poſſumus, quæ aliquem uſum in Scientiis adipiſcendis habeat. Cùm qualemcunque Demonſtrationem expectaveris, illa nihil prorſus efficiet, nec earum fundamenti rationem obtinebit, niſi quatenus clarè & diſtinctè apprehendetur; ac proinde diſtincta & evidens Cognitio, unicum & ſtabile eſt principium, quo aliquid de re cognoſcibili, non tantùm certò & decretoriè ſtatuitur; ſed *Lapis Lydius* haberi poteſt, quo Veritas exploratur, & quandonam verum judicium de Rebus profertur, detegitur. Enimverò, ſi ſedulò meditemur, accuratiuſque examinemus, cur à nobis impetrare non

non valemus, ut confusè & obſcurè *perceptis*, quamdiu talia exiſtimamus, aſſenſum præbeamus; à clarè autem & diſtinctè cognitis, illum cohibere penes nos non ſit, ſtatim Intellectus lumen ſuccurret, inſinuabitque id ita à nobis fieri, quoniam in iſtis *falſitatem* aut incertitudinem: In iis verò *veritatem* & certitudinem deprehendimus. Sic ut evidens & diſtincta perceptio, Cauſa ſit, cur judicium noſtrum verum & ſtabile eſſe pronunciemus; obſcura autem & confuſa cur dubium & incertum.

VI. *Unde oritur, ut decipiamur in iis, quæ arbitramur clarè cognoſcere?*

SI ita ſe res habet, inquies, quo pacto fit, ut nos tam ſæpè *deceptos* eſſe experiamur, etiam in iis, quæ Sole clarius ſcire credebamus? Unde habemus, quòd in iis, quæ clarè & diſtinctè nunc cognoſcere putamus, certum ſit, nos neque falli, neque falli poſſe?

VII. *Error noſter oritur ex defectu accuratæ cognitionis.*

ALIUD mihi, quod reſpondeam, non ſuppetit, quàm quòd nos clarè & diſtinctè non cognoviſſe, quod falſum eſſe poſtmodùm deteximus: ſed nobis nimia præcipitantia impoſuiſſe. Nec id certè mirum videri debet, cùm pauci inveniantur, etiam inter Liberalium Diſciplinarum *Profeſſores*, & alios, qui publicè docendi munus ſuſcipiunt, qui huic *ſtudio*, ut par eſt, operam navant, aut ad illam evidentiam aſpirant. Quare quid mirum, ſi in iis ſæpè decipiamur, quæ clarè & diſtinctè viſi ſumus cognoviſſe? Quia non perceptionis noſtræ perſpicuitatem à ſolo *Intellectu*, à quo expectanda eſt, petivimus:

ſed vel à *Senſibus*, vel à falſo aliquo *præjudicio*, eam deſumpſimus. Nam quis eſt, qui Infantiæ tempore, non judicavit *Terram* planam eſſe; *Cœlum* ad modum fornicis extenſum; *Sidera* veluti clavos in Firmamento affixos; *Solem* & *Lunam* cæteris aliis aſtris majores, ac ſi id evidentiſſimè & certiſſimè intuitus eſſet? Et illud ipſum eſt, in quo multi deluduntur, aut ſi verum judicant, id ſolùm caſu contingit, non autem ex ſuæ Cognitionis evidentia. Quemadmodum monet Philoſophus *parte* 1. *princip. Artic.* 44. Certum etiam eſt, inquit, cùm aſſentimur alicui rationi, quam non percipimus, vel nos falli, vel caſu tantùm incidere, in *Veritatem*; atque ita neſcire nos non falli. Id ſanè raro contingit, ut aſſentiamur iis, quæ advertimus à nobis non eſſe percepta; quia lumen Naturæ nobis dictat, nunquam niſi de re cognita eſſe judicandum. In hoc autem frequentiſſimè erramus, quòd multa putemus à nobis olim fuiſſe percepta, iisque memoriæ mandatis, tanquam omninò perceptis, aſſentiamur; quæ reverà tamen nunquam percepimus.

VIII. *Ut quis de re, quam apprehendit, certus eſſe poſſit.*

FUNDAMENTUM igitur, cui omnis humana certitudo nititur, in hoc dici poteſt conſiſtere: Imprimis, ut ſtatim aliquid à nobis rectè percipi putamus, ſpontè, naturalique lumine impulſi, *verum* illud eſſe nobis perſuademus. Si verò hæc perſuaſio tam firma ſit, ut nullam unquam poſſimus habere

bere causam dubitandi, de eo, quod nobis ita persuademus, nihil est quod ulterius inquiramus, habemus omne, quod cum ratione optare licet. Quid enim ad nos, si fortè quis fingat illud ipsum, de cujus veritate tam firmiter sumus persuasi, *Deo* vel *Angelo* falsum apparere, atque ideò absolutè loquendo falsum esse? Quid istam absolutam falsitatem curamus, cùm illam nullo modo credamus, nec vel minimum suspicemur? Supponimus enim persuasionem tam firmam, ut nullo modo tolli possit, quæ proinde persuasio idem planè est, quòd perfectissima certitudo. Sed dubitari potest, an talis certitudo, sive firma & immutabilis *persuasio* habeatur. Et quidem perspicuum est, illam, non haberi de iis, quæ vel minimum obscurè, aut confusè percipimus: Hæc enim qualiscumque obscuritas satis est caussæ, ut de ipsis dubitemus. Non habetur etiam de iis, quæ quantumvis clarè, solo *Sensu* percipiuntur, quia sæpè notavimus in Sensu *errorem* reperiri; ut cùm *Hydropicus* nivem videt ut flavam: non enim minùs clarè & distinctè illam sic videt, quàm nos ut albam. Superest itaque, ut si quæ habeatur, sit tantum de iis, quæ dilucidè ab *Intellectu* percipiuntur.

IX. *Objicitur nullos fore fideles, si solà clara perceptio est sequenda.*

DICES fortassè, si hæc Regula in omnibus judiciis servanda est, nulli erunt in Mundo Fideles, nulli Christiani; quia cùm *Voluntas* claram & distinctam mentis cognitio-

gnitionem ſequi debeat, quomodò quis Fidem amplectetur, cùm obſcura ſit, & ſoli Divinæ Authoritati innitatur.

X. *Fides ſuam certitudinem & claritatem habet.*

RESPONDET Philoſophus, Fidem quidem de obſcuris eſſe, non tamen illud, propter quod, ipſam amplectimur, obſcurum eſt: ſed omni naturali luce illuſtrius. Quippe diſtinguendum eſt inter materiam, ſive *rem* ipſam, cui aſſentimur, & *rationem formalem*, quæ Voluntatem movet ad aſſentiendum. Nam in hac ſola ratione perſpicuitatem requirimus. Et quantum ad *Materiam*, nemo unquam negavit, illam poſſe eſſe obſcuram, imo ipſammet obſcuritatem. Cùm enim judico, obſcutitatem ex noſtris conceptibus eſſe tollendam, ut abſque ullo errandi periculo ipſis aſſentiri poſſimus, de hac ipſa Obſcuritate clarum judicium formo. Deinde notandum, claritatem, ſive perſpicuitatem, à qua moveri poteſt noſtra Voluntas ad aſſentiendum, duplicem eſſe, aliam ſcilicet à lumine naturali, & aliam à *Gratia divina*. Jam verò etſi Fides vulgo dicatur de obſcuris, hoc tantum intelligitur de *Re*, ſive de materia, circa quam verſatur, non autem quòd *ratio formalis*, propter quam rebus Fidei aſſentimur, ſit obſcura: Nam contra, hæc ratio formalis conſiſtit in lumine quodam interno, quo à Deo ſupernaturaliter illuſtrati confidimus ea, quæ credenda proponuntur, ab ipſo eſſe revelata, & fieri planè non poſſe, ut ille mentiatur, quod omni naturæ

naturæ lumine certius est; & sæpe etiã propter lumen Gratiæ, evidentius.

UNDE magna cum ratione postmodum infert, *Turcas*, aliosque Infideles, non ex eo peccare, quòd Religionem Christianam non amplectantur, quoniam Rebus obscuris, ut *obscura* sunt, nolint assentiri; sed vel ex eo, quòd Divinæ Gratiæ interius illos moventi repugnent: vel quòd in aliis peccando, se gratia indignos reddant. Atque audacter dico, *Infidelem*, qui omni gratia supernaturali destitutus, & planè ignorans ea, quæ nos Christiani credimus à Deo esse revelata, ipsa tamen, quamvis sibi obscura, falsis aliquibus ratiociniis adductus amplecteretur, non ideò fore Fidelem, sed potius in eo peccaturum, quòd ratione sua non rectè uteretur. Nec puto ullum orthodoxum Theologum aliter unquam de his sensisse. XI. *Non peccant Infideles obscura quod Christiani non fiant.*

SI fortè roges, qui tanta in Conceptibus nostris evidentia comparari queat? XII. *Quomodo acquiritur clara notitia in conceptibus nostris.*

Breviter cum Philosopho respondeo *prim. parte princip. Artic. 75.* Primò omnia præjudicia sunt deponenda, sive accuratè est cavendum, ne ullis ex Opinionibus olim à nobis receptis fidem habeamus, ni priùs iis ad novum examen revocatis, veras esse comperiamus. Deinde ordine est attendendum ad notiones, quas ipsimet in nobis habemus, eæque omnes & solæ, quas sic attendendo clarè & distinctè cognoscimus, judicandæ sunt veræ. Quod agentes imprimis advertemus,

temus, nos existere, quatenus sumus naturæ Cogitantis; & simul etiam esse *Deum*, & nos ab illo pendere, & ex ejus Attributorum consideratione, cæterarum Rerum veritatem posse indagari. Quoniam ille est ipsarum causa. Et denique præter notiones Dei, & mentis nostræ, esse etiam in nobis notitiam multarum propositionum æternæ veritatis, ut quod *ex nihilo nihil fiat, &c.* Itemque Sensuum quorundam, qui nos afficiunt, ut *doloris, caloris, colorum, saporum, &c.* quamvis nondum sciamus, quæ sit causa, cur ita nos afficiant. Et hæc conferentes cum iis, quæ confusiùs ante cogitabamus, usum claros & distinctos Rerum cognoscibilium conceptus formandi acquiremus.

XIII. *Hæc Regula non in vitæ actionibus, sed in veritatis contemplatione sola est attendenda.*

CÆTERUM animadvertendum est, hanc Certitudinis regulam, non ad *Vitæ* usum extendendam esse, sed solùm ad *Veritatis* contemplationem. Nam quod ad Vitæ actiones spectat, tantum abest, ut putem nullis nisi clarè perspectis esse assentiendũ, quin è contra ne quidem *Verisimilia* puto esse semper expectanda; sed interdum è multis planè ignotis, unum eligendum, nec minùs firmiter tenendum, postquam electum est, quamdiu nullæ rationes in contrarium haberi possunt, quàm si ob rationes valdè perspicuas fuisset electũ. Ubi autem agitur de *Veritatis* contemplatione, quis nescit unquam ab obscuris, & non satis distinctè perspectis assensionem esse cohibendam?

CAPUT

CAPUT DECIMUM.

Summa cum Ratione Mentem à Corpore Distinctam Cartesius comprobavit.

SUPPOSITO quòd distincta, & evidens Cognitio, sit Voluntatis norma, quam in Judiciis suis sequi debeat, ac proinde illud verum sit, quod à nobis perspicuè & distinctè percipitur. *Cartesius* Substantiam Cogitantem esse rectè intulit, & ab omni prorsus Materia semotam. Nam cùm an *Corpus* habeamus, dubitare, imò omnia Corpora, per Rerum abdicationem, è medio tollere possimus, nequaquam verò ambigere licet, quin simus, sive existamus, quamdiu dubitamus, sive cogitamus; per claram & distinctam Intellectus operationem deprehendimus, nos Substantias esse, & ab aliis Rebus, quas completè intelligimus distinctas; ac proinde nos, in quantum Cogitantes, non Cœlum, non Terram, non Ventum, non Ignem, aut quodlibet aliud *corpus* esse quandoquidem de eorum omnium existentia dubitare possimus, & illa per claram Intellectus operationem à nobis removere. Nullum autem majus Distinctionis inter duas Res argumentum reperiri potest, quàm quòd in utramque partem nos convertentes, nihil planè in una deprehendimus, quod ab altera non sit diversum.

I. *Ut nobis innotescit distinctio Mentis à Corpore.*

NIHILO-

II. *Explicanda sunt nomina Corporis & Mentis.* NIHILOMINUS quoniam id à quibusdam controvertitur, nec omnium mentibus hæc lux affulget; ad difficultatem, quæ ex nominum ambiguitate oriri posset, tollendam; juvat hîc obiter explicare, quid per *Corpus*; quid per *Mentem* intelligendum sit; & an non fortassis hæc duo Vocabula; uni & eidem Rei aliquando tribuantur.

III. *Quid Corporis nomine intelligendum.* CORPUS passim dicitur Substantia in longum; latum; & profundum extensa; cujus præcipuæ proprietates; *Impenetrabilitas*; *Divisibilitas*; *Figura*; quibus tanquam formis, sive Attributis in ejus cognitionem devenimus.

IV. *Quid Mentis.* MENS vocatur Substantia Cogitans, sive Res facultate cogitandi; aut percipiendi prædita: Cujus formalis ratio in eo potissimum sita est; quod Conscientiam inferat: In Mente diversæ Cogitationes reperiuntur; quia *alia* est Cogitatio cùm vult; *alia* cùm intelligit; *alia* cùm dubitat; *alia* cùm affirmat aut negat; &c. Et illæ sunt Formæ; quibus Substantia; quæ Mens vocatur; intelligitur.

V. *Mens & Corpus conceptibus planè distinguuntur.* UNDE patet, nihil planè in Corporis conceptu includi; quod ad Mentem pertineat; nihilque in Mentis conceptu; quod ad Corpus spectet: Ac proinde hæc duo esse revera distincta; adeò ut si una Res sit materialis; altera ut immaterialis & incorporea sit, necessum est. Quid enim hæ duæ Ideæ commune habent? Quid ad earum discrimen ampli-

amplius requiritur, quàm ut una ſine altera concipi queat, vel etiam alterutra ſine comparte & ſocia exiſtere apprehendatur? Ita evidens eſt illorum Oppoſitio, ut quis faciliùs admittat *Hominem* eſſe *Saxum*, Circulum eſſe Triangulum, Codicem eſſe Domum, quàm Cogitationem cum Corpore conſentire, ſeu materialis naturæ eſſe participem. Quippe ſi rogem, cur Homo à *Saxo*, Circulus à *Triangulo figura* diſcrepet, aliud reponi non poteſt, quàm quia unum ſine alio intelligi poteſt; & quamvis in pluribus conveniant, aliquid tamen in illis reperiri, in quo diſcriminantur.

VI. *Poteſt haberi Conceptio Mentis, etſi nulla dentur corpora.*

CONCEDIT quidem præclarus Theologus Sectione decima ſexta, ex Cogitatione, exiſtentiam noſtram legitimè inferri, lubensque largitur, quòd Subſtantiæ ſimus Cogitantes; at negat inde colligi mentem noſtram à Corpore eſſe diſtinctam. *Quamobrem verò,* inquit, *non cogitet ipſum Corpus? Quòd inquit* (ſcilicet Carteſius) *cùm Corpus eſſe negaverim, iſto tamen negato me cogitare ſcio. At falsò negaſti (ut probè noris) te corpus habere. Cur itaque cùm quòd cogites te eſſe concluſeris, Corpus non ſit, quod ſe eſſe cogitet?* Optandum profectò, ut Vir Clariſſimus magis ſedulò Philoſophi ratiocinium perpendiſſet, & qua ratione diſcrimen inter Mentem & Corpus collegerit attendere dignatus eſſet. Scripſit *Carteſius* nos dubitare non poſſe, quin Mens noſtra

existat; quia ex hoc ipso, quod dubitemus, sequitur illam existere: sed interim nos posse dubitare, an ulla *Corpora* existant: Unde collegit & demonstravit istam à nobis clarè percipi, ut rem existentem, sive ut Substantiam, quamvis nullum planè Corpus concipiamus, ac etiam negemus ulla Corpora existere; ac proindè mentis conceptum non involvere in se ullum conceptum Corporis.

VII. *Sufficiunt varii de Mente & Corpore conceptus, ut illa distincta censeantur.*

Quod Argumentum adeò mihi evidens apparet, ut nihil illustrius ad probandum *Mentem* à *Corpore* distingui, adferri posse censeam. Verùm quia ita Reverendo Domino placet; detur *Cartesium*, cum Homo fuerit, atque vero Corpore constiterit, se corpus habere, non potuisse inficiari; an propterea Corpus cogitare, & à mente indistinctum esse inferendum erat? Nihil minus. Uti præclarè animadvertit Philosophus in sexta Meditatione: Et quamvis fortasse (vel potiùs ut postmodum dicam pro certo) habeam Corpus, quod mihi valdè arctè conjunctum est: Quia tamen ex una parte claram & distinctam Ideam habeo mei ipsius, quatenus sum tantum *Res Cogitans*, non extensa; & ex alia parte, distinctam ideam *Corporis*, quatenus est tantùm Res extensa non cogitans, certum est, me à Corpore meo esse distinctam.

SED

Sed majoris evidentiæ gratia, detur quod Mens & Corpus, quæ omnibus suis modis dissentiunt, ita tamen secundùm Naturæ Authoris imperium, ita concordent, ut ex mutatione in *Mente* facta, eodem tempore, mutatio in *Corpore* oriatur; & vice versa Corporis mutatio, in Animam mutationem inducat; adeò ut certi eorum modi simul ponantur & desinant; Nihilominùs hæc compositionis unitas, non Corporis & Animæ naturam variabit, sed adhuc distincta manere intelligentur. Sic licet quis se *Corpus* habere, negare non possit, non tamen inde sequitur Extensionem & Cogitationem, quæ unum Compositum efficiunt, ita inter se confundi, ut quicquid uni attribuitur, alteri quoque attributum affirmare necessum sit.

IX. *Ex eo quod corpus & mens unum compositum faciant sequitur eadem esse.*

Hæc Responsio Clarissimo Viro non satisfacit, urgetque nos de una & eadem Re incompletos conceptus habere posse, ac proinde ex eo quòd mentem, Corpore negato, intelligere valeamus, non sequi ab eo esse separabilem. *Quasi vero*, inquit, *de re quaque conceptus, ut vocas, inadæquatos fabricare non liceat.* Verùm, quandonam id licet? Quoties id nobis lubuerit? nequaquam. Nam cùm Ideæ, quas de rebus habeamus, à propriis nostris cogitationibus proficiscantur, nec de re aliqua, quæ extra nos est, certi esse possumus, nisi per *Ideas*, quas de illis, in nobis esse experimur; cura adhibenda est, ne Judicia nostra ad Res ipsas referantur,

IX. *Quandonam Res per conceptum inadæquatum concipitur?*

aut illis quicquam positivum affingatur, quod in earum ideis prius deprehensum non fuerit. Quare ut cognascamus an Conceptus nostri per aliquam Mentis abstractionem *inadæquati* sint, sufficit si examinemus, annon illam ex subjecto aliquo magis completo desumpserimus: sed ex aliqua Idea, quam in nobis reperimus, magis completa & perfecta; Atque annon illam per Intellectus abstractionem, ex hac desumpserimus, hoc est, cogitationem nostram ab aliqua ejus *parte* abducendo, quod in ista Idea deprehenditur, ut Animum majori cum attentione applicemus, & magis sedulos ad aliam partem nos præbeamus.

X. *Mens & Corpus non possunt concipi per conceptus inadæquatos.*

Sic cùm considero *figuram* aliquam, non cogitando de Substantia, aut Quantitate, cujus est figura, abstractionem mentalem facio, quam postea agnoscere facilè possum examinando, annon *Ideam* hanc, quam de *Figura* habeo, desumpserim ab aliqua alia, quam antea habuerim, & cui ita juncta sit, ut licet possit quispiam de una cogitare, altera omissa; nequeat tamen illa negari de hac altera, quando de utraque cogitatur. Etenim hoc pacto clarè video Ideam *Figuræ* adjunctam esse ideæ Extensionis, & Substantiæ, quandoquidem impossibile est, ut concipiam Figuram aliquam, negando esse illi Extensionem ullam, aut etiam negando Extensionem hanc esse Substantiæ alicujus. At verò Idea substantiæ extensæ & figuratæ

completa est, quia possum illam per se solam concipere, deque illa negare cætera omnia, quorum Ideas habeo. Video autem mihi valdè clarum, Ideam, quam habeo de Substantia *Cogitante*, completam esse hoc pacto, nullamque esse in Mente mea Ideam, quæ illam præcedat, aut quæ sit cum illa ita conjuncta, ut nequeam illas rectè concipere, negando unam de alia, talis enim in me nulla esse potest, quin illius conscius sim.

MANIFESTUM igitur evadit, *Ideas* substantiæ extensæ, & substantiæ Cogitantis esse completas, ac proinde de quacumque non posse Conceptus inadæquatos, quemadmodum Vir Clarissimus voluit, fabricari. Sed pergit: *Tuum ipse corpus sumas, annon in eo extensionem concipias, motu & figura non conceptis? An itaque figura & motus à re extensa res sint diversæ & separabiles? Figuram concipere potes, non concepto circulo, an itaque in corpore rotundo aliud sit figura, aliud circulus?* Rectè infert Vir Eximius, Extensionem concipi posse, Motu & Figura non conceptis; quia ea est inter *Substantiam* & ejus *Modos* differentia, ut eam clarè & distinctè absque modis intelligere valeamus, ac proinde si Extensio, quæ Corporis naturam constituit, cognosci queat absque Motu & Figura, quæ sunt ejus modi, rectè concluditur Extensionem à Motu & Figura distingui. An propterea, *Figura & Motus*

XI. *Plus differt Mens à Corpore, quam substantia à suis modis.*

Motus à re extensa res sunt diversæ & separabiles? Nihil minus, quia in eo Modorum natura posita est, ut nullo pacto apprehendi queant, quin conceptum Rerum, quarum sunt *Modi*, in idea sua involvant. Exempli causa, si *Saxum* sphæricum sit & moveatur, illius quidem Figura rotunda absque Motu intelligi potest; & è converso ejus Motus absque rotunda Figura. Verum, nec Figuram illam, nec illum motum sine Saxi substantia concipere valemus; ac proinde liquet Figuram & Motum non esse *Res* à Saxi substantia *diversas & separabiles*. Hinc colligitur Modorum ideas, per mentis nostræ abstractionem duntaxat, incompletas reddi; quando nimirum illas absque Rebus illis, quarum sunt modi, consideramus. *Substantiæ* autem nequeunt esse non completæ, nec earum Ideæ à nobis inadæquatæ reddi possunt, per Intellectus abstractionem.

XII. *Rerum essentiæ alio modo concipi possunt, quàm sunt in se.*

Quod sequitur, fateor à me non ita probè intelligi: *Denique tua ipsa Mens res extensa sit, an inextensa, utrum mavis, de utroque cogitare potes, interim de cogitatione nihil cogitans*. Nam si verum est, non plura, quàm duo summa Rerum genera à Philosophis admitti; unum scilicet Rerum Intellectualium, hoc est, ad *Mentem*, sive Substantiam Cogitantem pertinentium; aliud Rerum Materialium, sive quæ spectant ad Substantiam extensam, sive *Corpus*. Quî fieri potest, ut mens extensa aut inextensa apprehendatur? An arbi-

arbitratur Vir Clarissimus, à libera Voluntate nostra pendere, quòd Res essentiam suam habeant? Et quæ nobis placuerint Attributa eis assignemus? Quidni pari modo asseram, Ignem posse esse aut calidum aut frigidum? Nihil ad montem referre, an cum valle, aut sine valle concipiatur? Fateor equidem in iis, quæ mutari possunt, & quæ idcircô *Contingentia* vocantur, ut quòd quispiam eruditus sit, alius ignarus, quod Corpore firmo sit, vel imbecilli, alterutrum istorum posse illi attribui. In iis autem, quæ ad Rei essentiam spectant, & quæ ei indispensabiliter competunt, contradictionem implicat dicere, quòd alio modo se habere possit, & mens, quæ determinatam habet naturam, extensa sit, vel inextensa, cum Cogitatione concipi possit, vel sine Cogitatione; quia si inextensa est, necessariò *Cogitationem* involvit, & absque illa intelligi nullatenus potest.

XIII. *Conceptus Mentis & Corporis sunt omninò distincti & completi.*

VERUM, cùm ad hanc Veritatem validiùs firmandam addidisset Cartesius Distinctionem realem non ex eo inferri, quòd Res una per Intellectus abstractionem absque alia concipitur; sed ex eo solùm, quod unaquæque Res ut completa intelligeretur, subjunxit Doctissimus Theologus: *At unde hoc probes, aut quem qui contra disputaverit, tibi daturum putes? Quidni enim incompleti sint utriusque* (Mentis scilicet & Corporis) *conceptus; ut cùm Corpus tuũ rem extensam, non autem Cogitantem intelligas, non aliud facis, quàm*

quàm si idem sine erecta figura cogitares. Nihil hic novi quod superinducam, suppetit? Ad Regulam suprà explicatam Vir Clarissimus remittendus est; nempe non posse nos ullam Rerum cognitionem habere, nisi per *Ideas*, quas de illis concipimus; ac proinde debere nos de ipsis secundùm istas Ideas judicare; adeò ut illud à nobis ut impossibile cogitandum sit, & contradictionem involvere, quicquid Ideis istis repugnat, & adversatur. Sed *Mens* distinctè & completè, sive quantum sufficit, ut habeatur pro Re completa, percipi potest, sine ulla ex iis formis, sive attributis, ex quibus *Corpus* esse substantiam agnoscimus; & Corpus distinctè intelligitur, atque ut Res completa, sine iis, quæ ad Mentem pertinent: ergo distincti & completi sunt utriusque conceptus. Quoniam ut benè animadvertit *Philosophus* in Responsione ad quartas Objectiones; nullum majus argumentum Distinctionis inter duas Res haberi potest, quàm quod in utramque nos convertamus, nihil planè in ipsa deprehendamus, quod ab altera non sit diversum.

XIV. *Nulla certior inter Res Distinctionis nota, quàm penes conceptus qui de illis habentur.*

QUAMVIS illud millies ingessero, insinuaveroque, nihil in Rebus *positivum* admitti debere, nisi in earum Ideis priùs perceperimus, nihil tamen adhuc apud Virum Eximium præstitero, ni quoque ostendam hanc Idearum diversitatem, ad Rerum *discrimen* sufficere, satque esse, ut clarum & distin-

ſtinctum ſubſtantiæ Cogitantis conceptum habeamus, in quo nihil eorum, quæ ad Subſtantiæ Corporeæ conceptum ſpectant, continetur, ut illam à Subſtantia Corporea diverſam eſſe pronuntiemus. *Quid autem in re tam levi multa?* inquit, *Cùm corpus rem extenſam, mentem rem cogitantem; utramque ſubſtantiam eſſe intellexeris, an verò eadem, an diverſa fuerit, tuo ſolo conceptu non efficies, atque millies laceſſitus ut id ſeriò coneris, nunquam provocari potuiſti.* Non! quid igitur obeſt? Cur rationem non adfert, quæ contrarium perſuadeat? Si ad Rerum diſcrepantiam non ſufficit, quòd unam absq; altera evidenter percipiamus, aliam Diſtinctionis realis notam prodat. An cum *Peripateticis* obtrudet illa realiter differre, quæ ſeparatim ab ſe invicem exiſtere poſſunt? Tum urgeo, unde quis novit Rem unam ab alia ſejunctam eſſe poſſe? Quia non ſat eſt dicere ita fieri, ſed neceſſarium eſt, ut quod *Diſtinctionis* ſignum eſt, innoteſcat. Fortaſſis ad *Senſus*, tanquam ad humanæ eruditionis magiſtros confugiet, quibus Rem unam, ſublata altera intuemur, tangimus, olfacimus, &c. At quis neſcit quàm dubiæ fidei ſint Senſus, quàm ſæpiùs decipiant, & longè minùs de iis certi ſimus, quæ per illos haurimus, quàm quæ per Intellectum veſtigamus. Pluribus enim modis contingit ut eadem Res, ſub variis imaginibus, nobis obverſetur, ut in diverſis locis cer-
 natur,

natur, & pro duabus sæpè sumatur & appareat. Quid de illis dicendum, qui manu abscissa, *dolorem* in digitis se sentire queruntur, & non raro dubiant, an verè eis manus amputata sit.

XV. *Nostra cognitionis certitudo ab Intellectu pendet.* QUARE cùm à Sensibus desumenda non sit Cognitionis nostræ certitudo, restat, ut ab Intellectu solo Res percipiantur, & aliud non sit Rem unam absque altera sentire, quàm unius rei Ideam habere, atque percipere istam Ideam non esse eandem cùm alterius Idea. Hoc autem aliunde percipi non potest, quàm ex eo, quòd una citra alteram concipiatur; nec potest certò intelligi, nisi utriusque Rei Idea ita evidens sit ac distincta; atque istud realis Distinctionis indicium, ad illud, quod assignavit *Cartesius*, ut sit certum, reduci debet.

XVI. *Mens ex Augustino, se à Corpore distinctã cognoscit.* CONSTANS igitur ac immotum manet, Mentem & Corpus à perceptione nostra realem distinctionem sortiri, & penes conceptus, quos de illis habemus, diversa existimari. Nam ut præclarè suggerit *Augustinus* libro de Spiritu & Anima: *Removeat ergo à consideratione sua omnes notitias, quæ per Corporis Sensus extrinsecus capiuntur; quæ namque Corporalia sunt, eorumque similitudines, sensus, & imaginationes in memoriam infixæ, cum recordando reminiscuntur, ad exteriorem Hominem pertinent: quanquam istis quasi nuntiis Anima exteriora percipiat.*

Mens

Mens verò, cui nihil ipsa præsentius est, interiori, non simulata, sed vera præsentia videt se in se; nihil enim tam novit mens, quàm id, quod præstò sibi est; nec magis menti quicquam præstò est, quàm ipsa sibi; nam cognoscit se vivere, se meminisse, se intelligere, se velle, cogitare, scire, judicare; Hæc omnia novit in se, nec imaginatur, quasi extra se illa aliquo sensu Corporis tetigerit, sicut Corporalia quædam tanguntur; ex quorum cogitationibus nihil sibi affingat, ut tale aliquid sese putet. Quicquid ei de se remanet, hoc solum ipsa est, nihil enim tam in Mente, quàm ipsa Mens, nec quicquam sic mentem novit, quemadmodum mens. Cùm enim quærit Mens, quid sit Mens; profectò novit, quòd ipsa sit Mens; quæ seipsam quærit. Quid illustrius adferri potest, ad ostendendum *Mentem* immaterialem esse, ac proinde à *Corpore* penitus diversam?

CAPUT UNDECIMUM.

Ostenditur Cartesium, ritè à Dei potentia, Mentis à Corpore diversitatem desumpsisse.

QUAMVIS nullum certius realis Distinctionis argumentum afferri possit, quàm quòd Res una absque altera perspicuè & distinctè percipiatur; Nihilominus ne quis ad libitum fingeret *Mentem* & *Corpus*, ita Naturæ Autho- I. *Ex eo quòd Mens & Corpus sejuncta concipi possint, à Deo separari possunt.*

Authoris imperio esse unita, ut prorsus inseparabilia haberentur; Cartesius per Demonstrationem ostendere nititur, Deum sua potestate, duas illas Substantias qualicumq; vinculo connexas sejungere posse; ac proinde Mentem & Corpus esse realiter dinstincta. Demonstrationem his verbis instituit: Quicquid clarè percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus: sed clarè percipimus *Mentem*, hoc est, Substantiam Cogitantem absq; *Corpore*, hoc est, absq; Substantia aliqua extensa; & vice versa, Corpus absque Mente, ut facilè omnes concedunt: Ergo saltem per Divinam potentiam Mens esse potest sine Corpore, & Corpus sine Mente. Major propositio ex jam dictis manifesta est, ex eo quòd omnia, quæ ego percipio, à Deo quoque percipiantur, & conceptus meus nonnulla sit Conceptus Divini repræsentatio. Unde hoc pacto argumentor: Id omne quod clarè concipimus, idipsum *Deus* concipit, sive est in ejus conceptu, modo tamen illustriori & distinctiori, quàm in nostris conceptibus: sed quæ Deus concipit, & quæ ideò essentiam Veritatemq; in suis conceptib' habent, ab eo fieri possunt: Igitur quicquid clarè percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus. Minor quoque ex præcedentibus evidens est, cùm de *Mentis* propriæ existentia ambigere non valeamus, quamvis omnia, quæ à *Sensibus* unquam hausimus, falsa esse supponantur: Ergo clarè percipimus Substantiam Cogi-

tantem absq; Corpore, & viciſſim Corpus absque Subſtantia cogitante. Jam verò Subſtantiæ, quæ eſſe poſſunt una abſq; alia realiter diſtinguuntur: atqui Mens & Corpus ſunt Subſtantiæ, quæ una absque alia eſſe poſſunt; Ergo Mens & Corpus realiter diſtinguuntur.

HINC hoc ratiocinio, quorundam argumentum tollitur, qui licet liberè fateantur Mentem & Corpus poſſe ſeparatim concipi, *dubitationem* tamen ingerunt, an Deus ita illa univerit, aut tam arcto glutine inter ſe conjunxerit, ut ſint prorſus inſeparabilia: quia qualicumque vinculo aut glutine ea *Deus* copulaverit, certi ſumus illum poſſe *ea* ſeparare, & ſic abſolutè loquendo eſſe ſeparabilia; quandoquidem mihi hanc facultatem indidit, illa ut ſejuncta concipiendi. Idem de iis omnibus, quorum diverſas & completas Ideas habemus, dicendum eſt, aliàs Deus impoſtor foret, nec ullam Certitudinis Regulam haberemus, ex qua Veritas nobis conſtare poſſet. II. *Quocumque nexu uniantur mens & corpus, poſſunt à Deo ſeparari.*

VERUM, quicquid in hujus Veritatis aſſertionem adferri poteſt, præſtantiſſimo Theologo non arridet, & tanquam ebullientis Cerebri phantaſma aſpernatur. *Futilia ſunt omnia, & penitus pro libidine ſumpta. An non motum absque figura clarè & diſtinctè intelligis, & figuram absque motu, & utrumque absque corpore? Neutrum tamen neque à ſe neque ab iſto ſeorſim poni poſſe ab* III. *Ut motus & figura absque corpore concipi poſſunt.*

ipſo

ipſo Deo non minùs clarè & diſtinctè intelligis. Duo his verbis Vir Clariſſimus complectitur, & quæ majoris explicationis gratia, ſeparatim juvat examinare. *Primum,* Motum absque Figura & viciſſim Figuram absque motu evidenter & diſtinctè intelligi. *Secundum,* Motum & Figuram non talem habere à Corpore, cui inſunt, dependentiam, quin ab eo perſpicuè concipi etiam queant.

IV. *Figura & Motus non realiter, ſed modaliter tantùm ab invicem diſtinguuntur.*

QUANTUM ad *primum* animadvertendum eſt, non eodem modo nos Figuram & Motum intelligere, quo Extenſionem & Cogitationem; quia licet Motus absque Figura, & vice verſa Figura absque Motu diſtinctè concipiantur per Intellectus *abſtractionem* rem inadæquatè concipientis; Non autem ita diſtinctè & ſeorſim ut unumquodque eorum, tanquam ens per ſe, & ab omni alio diverſum intelligamus. Admittimus quidem inter Figuram & Motum diſtinctionem *modalem* interjacere: ſed cùm talis Diſtinctio, non niſi ad entia imcompleta ſe extendat, nunquam efficiet, ut Motus, aut Figura, ab omni alio ut quid diverſum intelligatur, ſed ad hoc Diſtinctio realis omninò requiritur.

V. *Motus & Figura extra ſubjectum concipi non poſſunt.*

QUOAD ſecundum, omnino falſum eſt, *utrumque* Motum ſcilicet & Figuram absque Corpore clarè & diſtinctè poſſe intelligi. Nam licet Figuram absque Motu, & Motum absq; Figura, & utrumque à Corpore abſtrahendo, optimè intelligere poſſimus, non tamen

men possumus completè motum intelligere absque Substantia, in qua sit Motus; nec Figuram absque Substantia, in qua sit Figura; nec denique fingere Motum esse in subjecto, in quo Figura esse non possit, vel Figuram in Subjecto Motus incapaci. Nam ponamus nullum in Mundo Corpus mobile reperiri, quis nobis persuadere poterit, aliquid *rotundum* esse, quemadmodum sine ulla Animi lucta concipere possumus Rem, quæ cogitat, etiamsi aliquid in Mundo extensum esse inficiemur. Imò completè intelligo quid *Corpus* sit, imaginando tantùm illud esse extensum, mobile, figuratum, &c. deque illo negando omnia ea, quæ ad *Mentis* naturam spectant: Et vicissim *Mentem* intelligo Rem esse completam, quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult, &c. quamvis in ea quicquam ex iis negem, quæ in *Corporis* Idea continentur. Quare quum Figura & Motus entia sint tantùm incompleta, & non nisi per Intellectus abstractioné concipiantur, mirum non est, si *neutrum ab isto*, (Corpore) *seorsim poni posse ab ipso Deo clarè & distinctè intelligamus*.

VI. *Cogitatio & Extensio non ejusdem rei inadæquati conceptus.*

PERGIT nihilominus Vir Eximius, & quæ de inadæquatis Motus & Figuræ conceptibus diximus, ad Mentem & molem Corpoream transfert. Contendit enim Conceptuum diversitatem, non semper Rerum diversitatem arguere, cùm fieri possit, ut ad Rem eandem, sub vario respectu referantur.

Acutè

Acutè profectò, atque ipsâ Rei solertia tibi aures omnium devinctas tenuisti. Sic ergo gravi vultu in scenam prodis: Me cogitare novi; rem autem cogitantem à mole corporea diversam esse, quòd diversi de iis habeantur conceptus. Quo cùm processeris spe nostra delusi exclamamus, non diversos fortè esse diversarum rerum sed incompletos ejusdem rei conceptus. Quibus verbis, non positivè negat haberi completos Mentis & Corporis conceptus, sed *fortè* tantùm aliter posse contingere, ut qui de Intellectuali & Extensa cogitant, incompletos ejusdem Rei conceptus formare queant. Sed quam obtrudit difficultas, facilè tolletur, si attendatur, quid per *Rem completam* à Philosophis passim intelligatur, Substantia nempe iis formis, sive attributis instructa, quæ sufficiunt, ut ex eis ipsa esse Substantia cognoscatur. Quippe Substantiæ non immediatè apprehenduntur, sed ex eo duntaxat, quòd quasdam formas sive Attributa percipiamus, quæ cum alicui Rei inesse debeant, ut existant, Rem illam, cui insunt, Substantiam vocamus.

VII. *Res clarius cognoscuntur, quo plura attributa in iis deprehenduntur.*

HINC quo plura novimus Rei alicujus attributa, eo clariùs illam intelligimus; ad eum modum, quo illos Homines magis novimus, quibuscum diu conviximus, quàm eos, quorum vultum tantùm intuiti sumus, aut nomen audivimus. E diverso si illam eandem Substantiam iis Attributis, ex quibus illam cognoscimus, nudare vellemus, omnem

nem prorſus notitiam de ea deſtruemus, atque ita voces quidem aliquas de ipſa proferre poſſemus, ſed quorum ſignificationem non clarè & diſtinctè perciperemus. Sic *Oculus* ſubſtantia eſt completa, ſi ſolus conſideretur, incompleta verò eſt ſubſtantia, ſi ad totum *Corpus*, cujus pars eſt, referatur. Pari modo Mens & Corpus Subſtantiæ ſunt incompletæ, ſi in ordine ad *Hominem*, quem componunt, ſpectentur; ſunt verò completæ, ſi ſolæ ſpectentur, hoc eſt, ſi iis Attributis indutæ conſiderentur, quæ illi peculiaria ſunt ac propria. Quare concludendum eſt, conceptus, qui de Mente & mole Corporea habentur, non *fortè* incompletos eſſe ejusdem Rei conceptus, ſed Rerum diverſarum, & quarum Attributa ſeu Formæ omnimodè diſcrepant.

VIII. *Ut Attributa à modis distinguuntur.*

Sicut abyſſus abyſſum invocat, & Res rem trahit, ita Viro Clariſſimo placet, novas difficultates excitandi, & quamvis ſat rectè *Carteſii* Senſum, prout auguror, apprehendat, recentes tamen conflictus amat, & veluti ingenium ſaperet, plura comminiſci, quædam proponit, quæ proprio Marte ſolvere poterat, ni id ab altero audire expectaſſet. Quippe nihil faciliùs fuit ex Carteſio, data, quam ipſe attulit, Rei Completæ definitione, colligere Rem incompletam dici, quæ non ut exiſtens conſideratur, & quæ ab alia non niſi per Intellectus abſtractionem, diſtincta concipitur; Nihilominus

nus ita quærit, *At iſto pacto dicas utinam quid ſit rem eſſe incompletam, cùm nullum attributum concipi poſſit, quin rem, cui inſit, ſubſtantiam eſſe agnoſcas, quod ab omni ſubſtantia nequeat eſſe ſecretum.* Etſi interdum per modos idem intelligatur, quod per Attributa, vel Qualitates, non tamen idem eſt *Modus* quod *Attributum*; Nam quicquid alicui Rei à natura tributum eſſe intelligimus, ſive Modus ſit, qui variari poteſt, ſive ipſamet iſtius Rei planè immutabilis eſſentia, id ejus Attributum nuncupamus. Ideo in Deo non Modos aut Qualitates, ſed *Attributa* tantùm eſſe dicimus, quia nulla mutatio eſt in eo intelligenda. Sic unum ex Attributis cujuslibet Subſtantiæ, eſt quòd per ſe ſubſiſtat. Sic *Corporis* alicujus extenſio, varios quidem in ſe modos recipere poteſt, quippe alius ejus modus eſt, ſi Corpus iſtud *triangulare* eſt, alius ſi *quadratum*: attamen Extenſio illa, quæ illorum modorum baſis eſt, ſi in ſe conſideretur, non eſt Subſtantiæ Corporeæ modus, ſed Attributum, quod illi ineſt, atque ejus naturam conſtituit. Sic denique varii ſunt Cogitationis Modi, ut *affirmare*, *negare*, &c. Verùm Cogitatio ipſa, ut eſt principium internum, ex quo omnes Modi iſti proficiſcuntur, non ut modus concipitur, ſed ut Atributum, quod Subſtanſtantiæ alicujus eſſentiam conſtituit.

UNDE

Unde patet, quòd etiamsi nullum Attributum concipi possit, quin Res, cui inest, cognoscatur, & ab omni Substantia separatim esse nequeat, non tamen omne Attributum esse rem incompletam, sed modos duntaxat, quorum Ideæ, ut ante dictum est, per nostræ Mentis abstractionem incompletæ redduntur; quando nimirum illos sine Re illa, cujus sunt Modi, consideramus. *Extensio* enim, quæ præcipuum est Substantiæ Corporeæ attributum, & *Cogitatio* Incorporeæ, non illis tanquam subjectis à se diversis insunt, cùm substantia Extensa aliud non sit, quàm Corpus, & substantia Cogitans aliud quàm Mens. Nam non ex eo, quòd Res alteri tribuitur, statim inferendum est, eam quid esse, ab illa, cui tribuitur re sive substantia diversum: ut in Attributis Divinis manifestum apparet, quæ ab ipso Deo aliquid diversum non sunt; cùm unam & eandem naturam constituant.

IX. *Modi res sunt incompleta, non autem Attributa.*

CAPUT DUODECIMUM.

Solam Mentem, hoc est, Substantiam Spiritualem, non autem Corpus possè cogitare.

I. *Quæritur cur Corpus quemadmodum Mens cogitare non possit.*

Quamvis non ægrè admittat Vir Clarissim⁹, ex Cogitatione nostra, Existentiam nostrã legitimè inferri, & fieri nequaquam posse, ut alicujus operationis conscii sim,, quin inde nos *Cogitantes* esse judicemus, persuaderi tamen nequit,

quit, cogitandi Facultatem, quam in nobis experimur, soli *Menti* competere, sed posse quoque ipsi moli corporeæ impertiri. Nam si nulla Menti & Corpori, quemadmodum ostendere nititur, distinctio interjacet, si uno posito, alterum perinde poni necessum est, atque si completi de ipsis conceptus haberi nequeunt, quidni iisdem privilegiis fruantur, & quæ Mens possidet, Corpus etiam obtineat? *Quamobrem verò*, inquit, *non cogitet ipsum Corpus? Quod, inquit*, (scilicet Cartesius) *cùm corpus esse negaverim, isto tamen negato me cogitare scio. At falsò negasti (ut probè noris) te corpus habere. Cur itaque cum quòd cogites te esse concluseris, Corpus non sit, quod se esse cogitet.*

II. *Cogitationis natura consistit in conscientia, seu Cognitione interna.*

QUARE mihi nunc ostendendum incumbit, ut postquam reale inter Extensionem & Cogitationem *discrimen* duobus præcedentibus Capitibus asserui, eorundem actuum subjecta esse non posse demonstrandum aggrediar. Quod ut faciliùs exequar, hîc breviter supponam *Cogitationis* vocabulo non aliud à nobis intelligi, quàm Perceptionem, Conscientiam, Cognitionem internam, quam unusquisque nostrum per se ipsum imeditatè percipit, quando ejus conscius est, quod agit, vel quod in ipso perficitur, quemadmodum tradit *Cartesius* prima parte principior. Art. 19. Cogitationis nomine intelligo omnia, quæ nobis consciis in nobis

nobis fiunt, quatenus eorum in nobis conscientia est. Atque ita non modò intelligere, velle, imaginari, sed etiam sentire, idem est hîc quod cogitare; in quantum sentire ad conscientiam refertur; quoniam tunc solam Mentem respicit. Hæc Cogitationis Idea, adeò Menti essentialis est, tamque intimè illi conjungitur, ut sicut ab illa divelli nequit, ita Rei alteri ab ea distinctæ convenire non potest.

III. *Cur Corpus Cogitationis capax non est.*

QUAMOBREM *verò, non cogitet etiam ipsum Corpus;* sive si Mentem Viri Clarissimi benè interpretor, quam ob causam Extensio, Quantitas, Motus, Quies, Figura, partium Situs, quæ in eo reperiuntur vim percipiendi, volendi, imaginandi, amandi, desiderandi, &c. non habent? Quid si forsitan Res Cogitans aliud non sit, quàm Corpus, sive eorum omnium complicatio?

IV. *Actus Cogitativi omninò distincti ... ab ... bus ... sio.*

RESPONSIO ex jam dictis evidens est: cùm enim Substantia non per seipsam immediatè intelligatur, sed per hoc duntaxat, quòd quorundam Actuum subjectum sit; Ratio postulat, imò usus ipse jubet, ut *Substantias*, quas diversorum planè Actu subjecta esse deprehendimus, diversi minibus nuncupemus; atque ut postmo attentè consideremus, utrum voces illæ versæ, unam & eandem Rem significent. *Actuum* autem quidam sunt quos Corporeos appellamus; ut *Magnitudo, Figura, Motus,*

 Quies.

Quies, & cætera omnia, quæ citra localem extensionem à nobis intelligi non possunt. Quippe fingere non possumus aliam esse Substantiam, quæ Figuram recipit, aliam, quæ Motum localem. Dantur præterea *Actus* alii, quos Cogitativos appellamus, ut *percipere, velle, imaginari, &c.* qui omnes sub communi ratione Cogitationis, sive conscientiæ conveniunt, atque Substantiam, cui insunt, Rem Cogitantem, sive Mentem dicimus, aut alio quolibet vocabulo, modò ne ipsam cum Substantia Materiali confundamus. Quoniam Actus cogitativi nullam prorsus habent cum corporeis Actibus similitudinem aut convenientiam, & Cogitatio, quæ communis est earum ratio, toto genere ab Extensione discrepat, quæ aliorum ratio est communis.

V. *Ac proinde Cogitatio nullo modo potest corpori convenire.*

HIS ritè perpensis spontè trahimur ad asserendum, Cogitationem Corpori non posse competere; quia si nulla Corporis & Mentis *actuum* affinitas interponitur; si esse conscium & esse extensum toto genere differũt, quo titulo, cogitandi Vim Rei corporeæ assignabimus? Quî illi perceptionem, Imaginationem tribuemus, si ejus, quem de illa formamus, conceptui hæ proprietates extraneæ sunt, & illius Modi Cogitantis Substantiæ modos excludant? Hinc *Cartesius* cuidam objicienti Cogitationes quosdam esse Corporis Motus respondit, Parte secunda Epistolarum Epist. LII. Æquè

verisimile esse, atque si quis Ignem esse glaciem; aut album esse nigrum diceret. Non enim habemus *albi* & *nigri* magis diversas Ideas, quàm *Cogitationis* & *Motus*, cùm nullam aliam viam habeamus, qua cognoscamus, utrum duo sint diversa, an verò unum idemque, quàm considerando, utrum diversas duas Ideas de illis, an verò unam tantùm habeamus.

SED ut ad Rem pressiùs accedamus, ostendamus Cogitationem non posse Rei extensæ, seu Substantiæ Corporeæ opus esse. Quippe quaslibet Figuras Materiæ assignato, & ut nihil intentatum remaneat, illius partes pro lubitu compingito, agitato, dividito, & in exiliores quantumvis comminutio; An putas ex his *Mutationibus* Cogitationem unquam adfuturam? Si id non succedat, crassiorem Materiæ massam elige, & si quam Figuris *virtutem* esse existimas, sphæricam, cubicam, quadrangularem, sexagonam, aliamve imprime, an cujusdam earum gratia, Cogitationem elicies? Negabis, ut opinor, & nullam hac vi pollere dices, Eam utique, quæ ad humani Corporis figuram partium, membrorumq; contextum accedit. Sed quia sunt, qui *Animam*, seu Substantiam Cogitantem, instar Venti, Ignis, vel similis rei subtilis ac tenuis, crassioribus humani Corporis partibus infusæ imaginantur, finge subtilissimam materiam in Myriadas innumeras quantumvis tenues, figura & motu

VI. *Ostenditur Corpus non posse Cogitationem elicere.*

ad arbitrium præditas, mox fac ut per Cerebri meatus, variis modis in rectum, in obliquum transmittantur, ſic ut earum agitatione, membrorum externorum motus ſequatur; an hoc pacto, Cogitationem oriri poſſe exiſtimas? Si affirmes, cur non idem de ſpiritibus animalibus dicendum eſſe opinaris, dum è Corpore humano elapſi, in Aëre vagantur, & tum in rectum, tum in obliquum feruntur.

VII. *Materia motu ſibi impreſſo nihil cogitationis molitur.*

PRÆTEREA, quis credat, quòd ſpiritus, qui certo ritu, per Cerebri anfractus deducuntur, & magis *recto*, exempli cauſa, quàm obliquo tendunt, cogitent, hoc eſt, velint, nolint, affirment, negent, &c. Imò Deum venerentur, Proximum ament, Virtutes exerceant, Vitia abominentur? Quis integræ mentis Vir ſibi perſuadebit; ut cum *Deus* mortalibus imperat, ut *eum* diligant, laudent, noſcant, contemplentur, ei fidem præſtent, ei obtemperent, nihil aliud jubeat, quàm ut ſubtiliſſima Sanguinis noſtri portio tali temperie imbuatur; agilis ſit, aut lenta; abundet aut deficiat, vel ut hoc aut alio modo concutiatur, aut quieſcat.

VIII. *Cogitatio expers eſt dimenſionis cujusque.*

ROGET nunc præclarus Vir, *quamobrem verò non cogitet ipſum Corpus?* aut, *cur cùm quòd cogites te eſſe concluſeris, Corpus non ſit, quod ſe eſſe cogitet?* Quandoquidem ita à communi Hominum ſenſu alienum eſt, quòd Materia ſit perceptionis capax, ut ſe delirare, & ſpectris ſe delectari, ipſo facto prodat,

prodat, qui illud asserit. Denique sæpius supra insinuatum est, ad Corporis naturam spectare, quòd tribus Dimensionibus constet; sive quòd sit longum, latum, profundum, divisibile in partes: Verùm, hæc Animæ nostræ, quæ est *Res Cogitans*, attribui non possunt, quoniam neque Intellectio, seu Perceptio, neque Volitio, neque Dubitatio, neque Affirmatio vel Negatio, neque ulla alia Cognitionis species, longa, lata, profunda intelligi, vel in partes dividi, vel pedibus, ulnis, passibus, &c. mensurari potest; igitur *Cogitatio* nullatenus ad *Corpus* pertinet. Nam quis valenti adeò ingenio, qui Cogitationis partem aliquam majorem, minorem, sphæricam, quadratam concipiat? Quis unam ejus partem in alterius locum transponi apprehendat? Quæ tamen omnia in quolibet Corpore clarè & distinctè concipiuntur.

IX. *Ac proinde nihil, quod ad materiam spectat, includit.*

Si cum Gassendo dicas, *Etiamsi Cogitationem de meipso habeam, nescire tamen utrum ista Cogitatio sit actio corporea, aut Atomus, quæ moveatur, potiùs quàm substantia Immaterialis.* Respondet Philosophus ad Instantias in secundam Meditationem: Judicas te esse Hominem, quia in te omnia deprehendis, propter quæ eos, in quibus illa reperiuntur, Homines vocas, sed quî scis, annon sis Elephas potiùs quàm Homo, aliquibus aliis, quas ignoras, de causis?

sis? Nam postquam *Substantia*, quæ cogitat, se Intellectualem esse judicavit, quia in se omnes substantiarum Intellectualium proprietates observavit, & nullas, quæ Corpori conveniant, animadvertere potuit, ex ipsa adhuc quæritur, quomodo noverit, annon sit Corpus potiùs quàm Substantia Immaterialis.

X. *Cogitatio non potest dici modus Corporis.*

FORSITAN quorundam sententiæ Eruditissimus Theologus suffragatur, qui autumant, Mentem quoddam eidem subjecto Attributum esse posse, cùm Extensione conveniens; ac proinde Cogitationem aliud non esse, quàm Rei Extensæ modum. Nam quid aliud sibi vult, dum ait: *Quidni enim incompleti sint utriusque conceptus; ut cùm corpus tuum rem extensam, non autem cogitantem intelligas, non aliud facis, quàm si idem sine erecta figura cogitares.* Sed erecta figura, respectu Rei extensæ, est *Modus*: Ergo qui rem Extensam absque Cogitatione intelligit, nihil aliud agit, quàm si Rem sive Substantiam sine Modo consideraret. At, non probè naturam Modi intellexisse videtur Vir Clarissimus, quæ in hoc consistit, ut licet *Rem* absque illo facilè apprehendamus; non tamen è diverso, *Modum* clarè agnoscere possumus, ni simul Rem, cujus est Modus, simul concipiamus. Verùm, perspicuè & distinctè intelligo Cogitationem sine Extensione, & vice versa, Extensionem sine Cogi-

Cogitatione: Igitur Cogitatio non eſt Rei extenſæ Modus. Sed aliquid Eximio Viro largiamur, & non de verbis contendamus, ab iis à comuni ſignificatione tantillum deviantibus, verus ſenſus elici poteſt. Demus, inquam, *Cogitationem* eandem ſubſtantiam eſſe cum Corpore, & non niſi ab eo modaliter diſtingui; ſi Subſtantiæ nomine, conceptum illum generalem *Entis* per ſe exiſtentis intelligat, qui Menti & Corpori communis eſt, & illi contra ordinarium loquendi modum, lubeat Cogitationem, qua conceptus ille impletur, ut mentem referat, modum appellet, non eſt, quòd illi tantoperè obluctemur, modò aliis nominibus, quàm quæ paſſim recepta ſunt, ſe uti fateatur, ne inde inter Res ipſas confuſio naſcatur. Verùm, quicquid moliatur, nunquam efficiet, ut *Cogitatio* & *Extenſio*, quas Modos vocat, inter ſe conveniant, niſi in generali hac ratione, quod *Entia* ſunt per ſe, ſed ſemper hæc ab altera planè diverſa manebit, imò una ab altera ſeponi & negari poterit. Hinc ſequitur Cogitationem & Extenſionem, quocumque nomine inſigniantur, tantum inter ſe diſcrepare, quantum Res ulla ab alia concipi poteſt diſtincta.

XI. *Ut Corpus & Mens diſtinguũtur, per ſimilitudinem Trianguli ſemicirculo inſcripti.*

Si fortè cum *Authore* quartarum Objectionum urgeat Vir Clariſſimus; unde nobis conſtare poteſt, non decipi, dum à Mentis eſſentia Corpus excludimus; quippè ad Diſtinctionẽ realem non ſufficere videtur, quòd unius rei notitia parari queat absque alterius *Primo*.

rius notitia; Nam qui certò novit *Angulum* in ſemicirculo rectangulum eſſe, ambigat verò, imò ſophiſmate deluſus neget quadratum baſis rectanguli æquale eſſe quadratis laterum, non tamen ei inferre licet dari poſſe *Triangulum*, cujus baſis quadratum æquale non ſit quadratis laterum. Imò etiamſi quis neget, quod illius baſis quadratum ſit æquale quadratis laterum, certus, tamen manet, quòd ſit *Rectangulus*, & clara diſtinctaq; remanet in ejus Mente notitia, quod unus ex ejus Angulis ſit rectus, quo ſalvo, ne quidem Deus efficere poteſt, ut non ſit rectangulus. Reſpondet Philoſophus, quantũ ad exemplum, multis modis differre. Nam primò, etſi *Triangulus* fortè in concreto accipi queat, pro Subſtantia nimirum, figuram Triangularem habente, certè proprietas habendi quadratum baſis æquale quadratis laterũ, non eſt ſubſtantia, nec proinde unũquodque ex iis duobus intelligi poteſt, ut Res completa, quemadmodum Mens & Corpus intelliguntur: nec quidem Res vocari poteſt, eo ſenſu, quo dixit, *ſatis eſſe, quòd poßim unam Rem (nempe rem completam) absque altera intelligere.* Quia non aſſeruit Facultates eſſe Res, ſed ipſas accuratè à Rebus ſive ſubſtantiis diſtinxit.

XII. *Secundò.* Secundo, clarè & diſtinctè poſſimus intelligere *Triangulum* in *Semicirculo* eſſe rectangulum, absque eo, quòd advertamus ejus baſis quadratum æquale eſſe quadratis

laterum;

laterum; non tamen ita possumus clarè intelligere *Triangulum*, in quo basis quadratum sit æquale quadratis laterum, quin simul advertamus esse rectangulum; Atqui & Mentem sine Corpore, & Corpus sine Mente clarè & distinctè percipimus.

XIII. *Tertio.* TERTIO, quamvis conceptus *Trianguli semicirculo* inscripti, talis haberi possit, ut in eo æqualitas inter quadratum basis, & quadrata laterum non contineatur, non potest tamen haberi talis, ut nulla proportio inter basis quadratum, & quadrata laterum ad hunc *Triangulum* pertinere intelligatur; ac proinde quamdiu ignoratur qualis sit ista proportio, nulla de eo potest negari, nisi quã am clarè intelligam' ad ipsum non pertinere, quod de proportione æqualitatis nunquã potest intelligi. Sed nihil planè in *Corporis* conceptu includitur, quod ad *Mentem* pertineat, nihilq; in conceptu Mentis, quod pertineat ad Corpus.

XIV. *Distinctio inter Mentem & Corpus; & inter quadratum basis & quadratum laterum.* ITAQUE quamvis dixerit Cartesius, *satis esse, quod possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, &c.* Non ideò potest subsumi; at clarè & distinctè intelligo hunc *Triangulum*, &c. Primò, quia proportio inter quadratum basis & quadrata laterum, non est *Res* completa. Secundò, quia non clarè intelligitur ista proportio æqualitatis, nisi in Triangulo rectangulo. Tertiò, quia nequidem Triangulus distinctè in-

ctè intelligi poteſt, ſi negetur proportio, quæ eſt inter quadrata ejus laterum & baſis.

XV. *Quid unitas naturæ & compoſitionis ſit.*

Ex dictis manifeſtum evadit, *Quamobrem non cogitet ipſum Corpus, & Corpus non ſit, quod ſe eſſe cogitat.* Quia quemcumque *Motum* corporeum, cui cogitationis nomen tribuas, aſſignaveris, fateri cogeris à Cogitatione eſſe diverſum: Nam cùm Ideæ, quas de illis habemus, differentes ſint, neceſſum quoque eſt, ut unum ab alio diſtinctum apprehendamus: quamvis propter conſuetudinem diverſas proprietates, quibus nulla affinitas intereſt, uni & eidem Subſtantiæ aſſignandi, contingere poſſit, ut dubitem, vel etiam ut aſſeram, me eſſe unum & eundem, qui cogito, & loco moveor. Etenim obſervandum eſt, duobus modis ea, quorum diverſas habemus Ideas, pro una & eadem Re ſumi poſſe: nempe vel *unitate Compoſitionis*. Ita exempli cauſa, non eandem quidem habemus ideam Figuræ & Motus: ut neque eandem habemus Intellectionis & Volitionis; neque etiam Oſſium & Carnis, neque Cogitationis & Extenſionis: Atqui nihilominus clarè percipimus illi eidem Subſtantiæ, cui competit ut ſit figurata competere etiã ut poſſit moveri, adeò ut figuratum & mobile ſit unum & idem unitate Naturæ; Itemque rem Intelligentem & volentem eſſe etiam unam & eandem unitate Naturæ.

turæ. Non autem idem percipimus de *Re*, quam consideramus sub forma ossis, & de *Re*, quam consideramus sub forma Carnis, nec idcirco possumus illas pro una & eadem Re sumere unitate Naturæ, sed tantum unitate *Compositionis*, quatenus scilicet unum & idem Animal est, quod habet Ossa & Carnes.

JAM verò quæstio est, an Rem Cogitantem & Rem extensam perspiciamus esse unam & eandem unitate *Naturæ*, ita scilicet, ut inter Cogitationem & Extensionem, aliquam talem affinitatem, sive connexionem inveniamus, qualem inter Figuram & Motum, vel Intellectionem & Volitionem advertim⁹, an potiùs dicantur tantùm esse unum & idem unitate *Compositionis*, quatenus in eodem Homine reperiuntur, ut ossa & carnes in eodem Animali, quod ultimum *Cartesius* affirmat, quia Distinctionem, sive diversitatem omnimodam inter naturam Rei extensæ, & Rei Cogitantis, non minùs quàm inter Ossa & Carnes animadvertit. XVI. *Cogitatio & extensio sunt tantum una unitate compositionis.*

QUARE cùm illud, quod cogitare potest, Mens sit, sive Mens vocetur, atque Mens & Corpus realiter distinguantur, ac proinde nullum Corpus sit Mens, nullum Corpus potest cogitare. XVII. *Concluditur Corpus incapax esse cogitationis.*

CAPUT

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Deus sub nulla specie, aut Forma materiali, Menti nostræ occurrit.

I. *Cartesius inter alias Ideas, Dei Ideam in se reperit.*

UBI Cartesius *Mentem* suam contemplando, ejus existentiam intulit, & ejus perfectionibus probè intentus, ad eam, non autem ad ejus *Corpus* Cogitationem spectare demonstravit; illius penetralia intimiùs perscrutatus, alias Rerum imagines sibi spontè obversari deprehendit; non earum duntaxat, quæ per *Sensus* Animo ingeruntur, sed illarum etiam, quas spirituales vocamus, & quæ absque ulla specie Corporea Mentem nostram penetrant. Sed nullam clariorem distinctioremque, quam de *Deo* cogitationem reperit, quæ cùm à seipso tanquam à Causa exemplari proficisci nequeat, omni dubitatione postposita, Deum necessariò existere asseruit. Nam quamvis, inquit, *Meditatione tertia*, Substantiæ quidem Idea in me sit ex hoc ipso, quòd sim Substantia, non tamen idcircò esset idea Substantiæ Infinitæ, cùm sim finitus, nisi ab aliqua Substantia, quæ revera esset Infinita, procederet.

II. *Quid Ideæ vocabulo est intelligendum.*

HÆC assertio mirum in modum Eximio Theologo displicet, & tantùm non Cartesio, initio Sectionis decimæ nonæ, improperat, quòd id efferre ausus sit. *Tunc verò*, inquit, *illius Ideam in te habere jactitas? Nosti, quid sit*

ſit Idea? Quas Latini verum formas, Græci 'Iδέας vocant. Revera Ideæ nomen adeò ſimplex eſt, omnibusque ita evidens, ut per alias voces magis perſpicuas, vix explicari poſſe videatur. Nam cùm ſimplex ſit, ac per ſe notum, obſcurius reddi neceſſum eſt, quando Definitio accedit, & quædam vocabula ad majorem ejus claritatem adhibentur. Sed quia tam vehementer urget Vir Clariſſimus, quid *Idea* ſit, & an illa à *Philoſopho* noſcatur, paucis exponam, quid per Ideam *Carteſius* intellexerit. Satis manifeſtum eſt ex præcedentibus, Mentis humanæ naturam in *Cogitatione* conſiſtere, atque varias ac ſingulares Cogitationes, Mentis noſtræ *Modos* vocari; quemadmodum varias rei extenſæ ſive Corporis figuras, illius Modos appellamus. Cùm verò Modi illi cogitandi aliud non ſint, quàm Animi *Conceptus*, illos Ideas dicimus, ac proinde ut aliqua Definitionis ſpecie utamur: *Ideæ* ſunt Forma uniuscujusque noſtrarum Cogitationum, cujus immediata perceptione, earundem Cogitationum cognitionem habemus; Adeò ut nihil verbis exprimere poſſumus, qnando id quod dicimus, intelligimus, quin ex hoc ipſo evidens ſit, nos in nobis Rei per verba *Significatæ* Ideam, ſeu notionem habere. Concedat igitur Vir Doctiſſimus noſſe *Carteſium* quid ſit Idea, & quæ illæ ſint Rerum formæ quas Græci 'Iδέας vocant.

III. *Deus nulla specie corporea potest repræsentari.*

VERUM quid eo dato sequitur; *Tu igitur*, infert, *quâ forma, quave specie sit immensa Numinis Majestas intelligis? Si intelligere te ais, cur figura quadam non descripseris, aut fando non explicaveris.* Fateor equidem, neque Me, neque *Cartesium*, nec quenquam alium, qui rectè Philosophatur, posse hoc pacto Deum intelligere. Enimverò quis Deum sub aliqua *figura* sibi, aut aliis unquam repræsentare potest? Quis dicet Corporis *modum* posse nobis spiritualem substantiam exhibere? Quæ inter summi Numinis Majestatem, ei speciem, seu formam materialem, similitudo, ut hæc illam referat? Quando enim de Deo loquimur, implicat Ideam, quam de illo formamus, ulli *speciei corporeæ* consentanea sit. Quare sedulò cavendum est, cum de Deo, cæterisque rebus corporeis sermo habetur, ut Imaginationis species, ab Intellectus puri Ideis secernamus; atque eorum exemplum declinemus, qui Rem unam concipere se non autumant, nisi quam & imaginantur, sive illam sub specie materiali sibi proponunt. Quod ipsis ob inadvertentiam duntaxat contingit, quippè si in id, quod in mente sua agitur, Animum intenderent, multa sibi citra hujusmodi *species* observari experirentur. Quod sat arguit, nòn exiguum inter puram Intellectionem & Imaginationem discrimen esse interpositum.

EXEM-

EXEMPLI causa, dum *Triangulum* imaginor, non tantùm intelligo illud esse figuram tribus lineis comprehensam, sed simul etiam istas tres *lineas* tanquam præsentes, mentis acie intueor, & illud est, quod propriè imaginari appellamus. Si vero de *Chiliogono* cogitare velim, equidem benè intelligo illud figuram esse mille *lateribus* constantem, ac intelligo Triangulum esse figuguram constantem tribus: sed non eodem modo illa mille latera imaginor, sive tanquam præsentia contemplor. Et quamvis tunc propter consuetudinem aliquid semper imaginandi, quoties de Re corporea agitur, *figuram* fortè aliquam confusè mihi repræsentem, patet tamen illam non esse *Chiliogoni*, quia nulla in re est diversa ab ea, quam mihi etiam repræsentarem, si de *Myriogono*, aliave quavis figura plurimorum laterum cogitarem, nec quicquam juvat ad eas proprietates, quibus *Chiliogonum* ab aliis Polygonis differt agnoscendas. IV. *Non omnes figuræ possunt per Imaginationem attingi.*

UNDE apparet Virum Clarissimum, citra rationem à Philosopho exegisse, ut si Dei Ideam haberet, panderet *sub qua forma, quave specie esset immensa Numinis Majestas.* Quia Ideæ nomine, non Rerum materialium imagines in Phantasia corporea depictæ intelliguntur; sed omne *illud*, quod immediatè à Mente percipitur, quando cum veritate dicere possumus, nos Rem aliquam concipere quocumque modo illam conci- V. *Quid Dei nomine, intelligit Cartesius.*

cipiamus. Unde *Cartesius* Meditatione tertia, ut quid Dei vocabulo intelligendum vellet, sive quam ejus ideam & cogitationem haberet, declararet, hanc profert Definitionem: Dei nomine, intelligo Substantiam quandam Infinitam, Independentem, summè Intelligentem, summè Potentem, & à qua tum Ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque extat, est creatum. Quamvis hæc Definitio perfecta sit, & omnia Attributa sub Substantiæ *Infinitæ* vocabulo complectatur, manca Præstantissimo Theologo videtur, ni Substantiæ, quæ ut primum Attributum, Dei naturam constituit, certa figura assignetur, & quodam decore adornata in medium proferatur. *Substantiam*, inquit, *intelligimus & nos, quæ verò sit ejus forma, species & figura, à te discere libenter vellemus.*

VI. *Deus non potest sub venerabilis Senis effigie nobis exhiberi.*

Et ego, quam voluerit eligendam relinquo, speciem fingat, quæ hanc Substantiam illustret, & quæ illi placuerit imaginem Numinis Majestati adaptet, non obluctabor. Fortè Deum, prout aliquando *Gassendo* visum est, sub venerabilis Senis habitu nobis exhibebit? Prodeat igitur venerandus ætate gravis, fronte crispata, capite calvo, genis tumentibus, ore vivido; Illi barba emineat, & niveo colore aspergatur, acres sint illi Oculi, & Mundum, quem dextra tenet, pervadat & moderetur. An hoc genuinum Dei *simulacrum* reputandum est? Siccine

res Incorporeæ Oculis noſtris expanduntur? Ita Deus, qui Incomprehenſibilis eſt, à Mortalibus agnoſcitur? Id afferant, qui oculis omnia metiuntur, aut qui nihil verum exiſtimant, quod ſub Imaginationem non cadit. Falſitas autem hujus Opinionis ex eo facilè detegetur, ſi ad cogitationes noſtras attendamus, conſideremusque quàm evidenter judicia noſtra ab Ideis noſtris diſcrepent. Quippe ſi *Deus* ſub Venerabilis Senis ſimulacro nobis innoteſcere fingatur, quodcumque aliud judicium de Deo formemus, illud falſitatis arguere cogemur, ſi Dei Ideæ adverſatur, & ei in omnibus non correſpondeat. Quia naturali lumine ad credendum adducimur, falſa illa eſſe *judicia*, quæ à Rerum Ideis, quæ in Mente noſtra verſantur, diſſentanea ſunt, ac proinde nunquam cum certitudine affirmare poſſumus, Deum partium eſſe expertem, non Corpore conſtare, eſſe inviſibilem, & in omni loco reperiri. Quia hæc omnia cum Venerabilis Senis Idea non conveniunt, imò hæc duo conceptibus diſcrepant.

VII. SI dicatur, Deum ſub hac effigie nonnunquam Mortalibus ſe conſpiciendum præbuiſſe. Quid tum! an inde ſequitur, illam eſſe notionem, quam de Deo habere debemus? Aliàs inferendum quoque eſſet, nullum alterum de *Spiritu Sancto*, quàm Columbæ conceptum habere poſſe, quoniam ſub hac Hominibus aliquando apparuit, & ejus volatum imitatus eſt.

Alias Spiritus S. ſub ſpecie columbæ cognoſceretur.

VIII. *Deus benè definitur substantia quædam Infinita, independens &c.*

Postquam frustra Vir Clarissimus sciscitatus est, quæ Divinæ Substantiæ esset species, & qua *figura* terminaretur, demum in verbum quoddam offendit, quod ne datam à Cartesio Dei definitionem amplecteretur, impedivit. *Quandam enim esse cautè an callidè, seu potiùs imprudenter dicis? Quid enim hoc est, quàm quæ fuerit, te omninò nescire?* Quasi indeterminati hujus Pronominis, *Quandam*, subsidio, ignorantiam suam celaret, & quod explicare non poterat, Vocis obscuritate tegeret. Verùm, tantùm abest, ut Pronomen istud, Substantiæ imprudenter adderet, quinimò vix citra confusionem omitti potuit. Nam cùm Substantiam definiret, cui nihil est, cum cæteris Rebus creatis commune, *Quandam* appellavit, cui scilicet specialia Attributa competerent, & eam ab omni alio Ente amolirentur. Hinc *Gassendus* Dubitatione septima ad tertiam Meditationem: *Benè, inquit, dicis, quandam, ut quæ prorsus talis non sit, quales sunt prorsus omnes, quæ à nobis intelliguntur aut intelligi putantur Substantiæ: quæ non substet ulli Accidenti, quæ nulli planè substat rei; quæ propriè Substantia non sit, quæ potiùs supersubstantia sit, quæ sit aliquid longè excellentius, quam quicquid Substantiam intelligimus. Quæ deniq; sit aliquid, quod intelligere non possumus.* Non imprudenter igitur Cartesius, Dei nomine intellexit Substantiam *Quandam* Infinitam,

nitam, Independentem, Potentissimam, &c. Cùm Substantia illa singularis sit & individua, & positiva solius Dei perfectio, ac proinde per vocem illam, *Quandam*, demonstranda.

IX. *Deus nosci non potest per aliquam speciem corpoream.*

VERUM, nihil effecero, ni cuidam illi Substantiæ Differentiam præscribam, ostendamque an materialis sit, an incorporea: *Dicas itaque, inquit, Corporea, an incorporea sit; si corporea; istuc unde clarè & distinctè noveris; si incorporea; istuc, quid sit, nobis clarè & distinctè explices. Obscuræ (mihi crede) & difficiles sunt primæ istæ rerum notiones. Etsi experiare, nihil magis arduum invenies, quàm quo pacto res, quæ corpore vacua sit, à corporea mole distinguatur.* Tanto certè molimine opus non est, ad cognoscendum an Dei *Substantia* corporea sit, an incorporea. Rem paucis perficiam, si unam ex duabus his partibus seligam, ostendamque Dei Substantiam nullatenus corpoream esse posse. Nam hoc probato, infallibili consecutione infertur, Deum *Immaterialem* esse & Incorporeum. Apud omnes, qui quid per Dei nomen importetur, intelligunt, in confesso est, Deum Ens esse omnium, quæ concipere possumus, perfectissimum: Sed in Re Corporea, non omnes inveniuntur perfectiones: Nam etsi Corpus prout tribus dimensionib' constare intelligitur, longitudinem sine latitudine, & latitudinē sine quadam profunditate habere non queat,

non tamen necessariò talem ac tantam longitudinẽ sine tali ac tanta latitudine includit. In Deo verò, talis ac tanta *Sapientia*, à tali ac tanta *Potentia* dividi nullatenus potest, nec ullum Dei Attributum summè perfectum, ab alio etiam summè perfecto separari potest; non est igitur Dei Substantia corporea. Deinde. Rem materialem clarè & distinctè apprehendere possumus, quantum ad quæstionem *Quid est*, quamvis eo ipso non percipiamus *An sit*; Sed Deum rectè definire non possumus, nisi in ejus definitione *Existentia* includatur, quandoquidem Existentia Dei conceptum ingreditur, nec ejus Essentia citra illam intelligi potest.

X. *Deus cùm materiæ proprietates non habeat, dici nequit Corporeus.*

Si objicias, Deum ens esse maximè *singulare* ac proinde impropriè cum Corpore in genere comparari. Respondeo ex ejus collatione cum Corpore singulari, magis utriusque diversitatem patescere. Omne enim Corpus *singulare*, ex variis partibus componitur, varios subit motus, variis instruitur figuris, quæ à se mutuò separari & disjungi possunt: Hinc Rerum materialium *corruptio*, *alteratio*, *diversitas* oritur. At Deus Immortalis est, nullis mutationibus est obnoxius, quamcumque varietatem refugit. Si igitur Deus Materiæ vicissitudines non subit, nullasque ejus proprietates admittit, non illa, ex qua constat Substantia Corporea dici potest, sed ut incorporea sit, necessum est. Dico itaque, me *clarè ac distinctè* cognoscere

Dei

Dei *ſubſtantiam eſſe Incorpoream*, quamvis illius imaginem in phantaſia mea depictam non inveniam, imò in me inveniri poſſe impoſſibilem exiſtimem.

XI. *Ii rectè Philoſophari non poſſunt, qui ſuam cognitionem à ſenſibus & imaginatione tantum habent.*

AT *cum Philoſophi quidam ſunt*, inquit Vir Eximius, *iique non indocti, qui quicquam præter phantasmata, menti advenire inficiantur, atq; hinc factum, ut in ſurdo nato nulla ſit vocis Idea, neque in cæco lucis, quod primi occludantur aditus, per quos illarum phantasmata ad phantaſiam pervenirent. Si autem nullas Ideas habeamus, niſi quæ extrorſum advenere, nihil aliud ſunt omnes, niſi Imaginationis phantasmata.* Sunt equidem, qui ita cenſent Philoſophi, ſed quales nobis narrat, eos nimirum, qui toti Carni immerſi, præjudicia Infantiæ pro *Axiomatibus* habent, qui Res cortice tenus, hoc eſt earum, quibus indicantur, verba contemplantur, & quî ratio regenda ſit, ignari, rerum Spiritualium notiones è mente ſua deturbant. Quid? ita Cognitio noſtra à *Senſibus* initium ducit, ut nihil Menti occurrat, quod per illos non ſubierit? Nihil ab *Intellectu* percipitur, quod in Cerebro non delineatum ſit, aut in Imaginatione inſculptum? Quis dicet Sapientiam, Beatitudinem, Juſtitiam, Amorem, cæterosq; animi Affectus per phantasmeta repræſentari? Cùm Vir Clariſſimus ſe vivere non dubitet, certusque ſit ſe cogitare, ſe multa contra Carteſianam Philoſophiam moliri, an putat ſuæ

Existentiæ & Cogitationis Ideam, *Corporeum* esse simulachrum? Id si arbitretur, precor, ut quo colore afficiantur nobis aperire non dedignetur: dicat quem ejus Auribus sonum imprimunt; quibus Qualitatibus imbuantur, frigidæne sint, an calidæ? Nihil minus: nam licet *Sonus*, aut *Vox* cogitationem & existentiam exprimant, & earum species cum harum Idea conjungatur, non est tamen Cogitationis, de qua sit quæstio, imago.

XII. *Multa sunt secundum Augustinum, quæ sola mente, seu Intellectu percipiuntur.*

ID animadvertit *Augustinus*, dum libro sexto de Musica ita loquitur: Tria sunt Rerum genera, quæ videntur: Unum Corporalium, sicut hoc *Cælum* & *Terra*, & quicquid in eis Sensus cernit & tangit; Alterum simile Corporalibus, sicut sunt *ea*, quæ spiritu cogitata imaginamur, sive recordata vel oblata, quasi corpora contuemur. *Tertium ab utroque discretum, quod neque sit Corpus, neque habeat similitudinem Corporis; sicut est Sapientia, quæ mente intellecta concipitur, & in cujus luce de iis omnibus veraciter judicatur.* Nihil enim magis Veritati adversatur, aut ejus acquisitionem arcet, quàm phantasmatum multitudo, & Rerum imagines, quæ per Sensuum organa in animum transmittuntur. Nam licet earum conscii sumus, & veluti præsentes intueri videamur, certi tamen esse non possumus, non vana esse somnia, quibus deludimur, & subreptitia figmenta, quæ in errorem nos

indu-

inducant. Adeò Cognitioni Rerum Spiritualium infesta est imaginandi Facultas, ut eas Mens ad modum Corporum concipiendo, earumq́ naturam alienet & corrumpat. Hinc *Idololatria* externa, qua effictà ab Hominibus simulacra coluntur, non aliundè originem habuit, quàm quòd *Deus*, qui solo Intellectu concipi potest, sub Imagine exhibitus sit, & exsculpta in Cerebro exemplaria, typo externo cuderentur. Mens humana igitur corporeis *speciebus* primùm exuenda est, ut veram Dei Ideam nanciscatur, & illi viriliter, pertinaci versus corporea inclinationi obluctandum, ut sibi aditum ad Spiritualium rerum contemplationem aperiat.

XIII. *Possunt in cæco nato esse ideæ colorum, & in infante in utero materno ideæ Dei & sui.*

AD id, quod de *Cæconato* subjungit, *quod nulla ei insit lucis Idea, aut in Surdo vocis.* Idem quod Philosophus olim *Gassendo* illud ipsum objicienti respondendum est; nullius prorsus esse momenti. Quî enim scit Vir Doctissimus, in Cæco nato nullam esse colorum Ideam? Cùm non rarò in nobis, etsi oculos claudamus, nihilominus Lucis & Colorum *Sensus* excitentur; & quamvis, quod ait, concedatur, nunquid ab eo, qui rerum materialium existentiam negat, dici potest, Cæcum natum non colorum Ideas habere, quia oculis est privatus? Concludimus igitur, nihil eorum, quæ Deo attribuuntur, ab objectis externis, tanquam ab exemplari proficisci posse, quia nihil in Deo iis simile

simile est, quæ in Rebus externis, hoc est, Corporeis observatur. Hinc *Cartesius* alio in loco, eidem opponenti verè dixit. Quia tam ingenuè interrogas, qnas putem Mentem meam habituram fuisse Dei & sui Ideas, si ex quo infusa est in Corpus mansisset hucusque in eo clausis oculis, & absque ullo aliorum sensuum usu: ingenuè & candidè Respondeo, me non dubitare (modò ipsam in cogitando non impeditam à Corpore, ut neq; etiam adjutam supponamus) quin easdem, quas nunc habet, Dei & sui Ideas fuisset habitura, nisi tantùm quòd multò puriores & clariores habuisset: Sensus enim *ipsam* in multis impediunt, ac in nullis ad illas percipiendas juvant: & nihil obstat, quominus Homines easdem se habere æquè animadvertant, quàm quia in rerum Corporearum imaginibus percipiendis nimiū occupantur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Ostenditur Cartesium Divinæ Substantiæ Cogitationem seu Ideam habuisse.

I. *Secundùm D. Parkerum nulla est in nobis idea, quæ non sit in Imaginatione depicta.*

CUm eximius Doctor omnes Cogitationes suas ab Imaginatione mutuetur, nullamq; Ideam agnoscat, quæ priùs in Cerebro non fuerit depicta, mirum non est, si Rerum *Intellectualium* notiones repudiet, palamque fateatur, Deum à Mente humana attingi non posse. Quippe si necessum est, ut Intelle-

ctus ad *Phantaſmata* ſe convertat, quatenus aliquid intueatur, quo pacto Deum ſibi obvium efficiet, qui Corpore deſtituitur, & nihil cum materiali ſpecie affinitatis habet? Hinc eadem Sectione decima nona, diſtinctis verbis, mentem ſuam aperit: *Quanquam enim diſtinctas Intellectus facultates eſſe conceſſerint, non tamen diſtinctas Ideas; ſed cùm Mens ipſa quicquam percipit, aut de quopiam dijudicat, illius non novam & diſtinctã Ideam effingit, ſed ſolam Ideam in imaginatione depictam intuetur. Nullius itaq; ſubſtantiæ Idea intellectui obverſatur, niſi quæ priùs phantaſiam afficiat, quam cùm Natura divina movere nequeat, nulla illius idea in nobis eſſe poteſt.*

II. *Nomine Dei audito aliud præter vocis ſonum menti ingeritur.*

VERUM, quid ſi dum à ſe Dei *Ideam* eliminare videtur, eam hoc ipſo admittat, & quod inter Cerebri *Phantaſmata* reponit, ejus menti inſideat? An non Dei nomine audito, aliquid præter ſonum ſibi repræſentat? Aliàs quî fieri poſſit, ut tam multa de Deo demonſtremus; ut quòd Unus ſit, Omnipotens, Æternus, Sapiens, &c. quandoquidem nihil eorum in hoc *ſono*, Deus, includitur, ſed in Idea duntaxat, quam de Deo habemus, & quam huic ſono adſtrinximus. Deindè, ſi hac voce pronunciata, nulla nobis eſt Dei Idea, nihil igitur de illo concipimus, quàm quatuor has litteras D, E, V, S, & dum illum colimus & veneramur, in nihil aliud, quàm in earum Sonum noſter

ſter cultus ac veneratio dirigitur. Quod an aliquid effingi poteſt abſurdius, ipſimet Viro Theologo diſcernendum relinquo. Annon quis jure ipſum ſeveritatis inſimulabit, quòd tantopere in Atheos invehatur, & eos perverſitatis & ſtultitiæ reos faciat? Quippe ſi Dei negatio, unius duntaxat Vocis negationem importat, & Deum è Mundo deturbando, unam tantùm dictionem ipſi amoliantur, quorſum tanta Acerbitas? Cur tot in in Inſontes minæ, qui nomen abigunt, cujus ſignificationis cùm rudes ſint, nullam ejus Ideam animo concipiunt? Annon *Paganis* immeritò Vir Clariſſimus ſuccenſet, qui Divinitatis vocabulum Falſis Numinibus aſſignant, cùm id illis ſolummodò *materialiter*, ut loquuntur Logici, conveniat? Quid linguæ Latinæ perito ad Pietatem, ad devotionem conducet, quòd nomen, *Deus*, pronunciari audiat, magis quàm Synagogam ingreſſus, Hebraicæ autem linguæ planè ignarus, *Adonai*, aut *Eloha*, efferri audiat? Cum ex utroque pronunciato nullum conceptum ſibi efformet, & non niſi à quodam ſyllabarum murmure afficiatur? Neceſſum igitur eſt, ut Dei ipſius notionem habeamus, dum illi Attributa aſſignamus, & quid nomen illud ſignificet, nobis manifeſtum ſit, ut cæteris Rebus extraneum eſſe judicemus.

II. *Omnes gentes in Dei notione conveniunt.*

CERTE, cùm diverſæ gentis Homines, variis nominibus Deum exprimant, quî fit, ut om-

ut omnes ſimilem de illo conceptum efforment? Annon *Gallus* & *Germanus*, diſſimilibus utentes verbis, cùm de Deo loquuntur, eandem de eo cogitationem efformant? Quî fit, ut de illius Majeſtate, Potentia, Sapientia, Æternitate idem cenſeant, niſi quia à vocabulis cogitationis ſuæ identitatem non habent, ſed potiùs ipſis eadem *Notio* Dei occurrit, & ſimilis Idea in eorum mentibus correſpondet. Enimverò quomodò ſummo Honore Deum eſſe colendum decernerent? Quomodo Dei opera admirarentur? Quomodo Dei miſericordiam ejus juſtitiæ præponerent? Quomodo denique Dei amore contemnenda eſſe omnia prædicarent, niſi Dei cogitationem haberent, & alias Ideas ad illa nomina ſpectantes mente gererent, quàm quæ diverſorum Sonorum Phantasmatibus tribuuntur. Putatne Clariſſimus Vir, dum Athei Deum eſſe inficiantur, aut ſaltem, ne pejus quàm par eſt, de illis judicem, Mundo exulem optant, ut liberiùs vitia ſectentur, & impunè voluptati indulgeant; putatne, inquam, nihil prorſus per hoc nomen, *Deus*, intelligere? Si affirmet, non igitur Athei culpandi ſunt, quandoquidem non niſi nihili exiſtentiam denegant, aut ſaltem illius Rei, quæ nullam ſui notionem eorum Intellectui exhibet. Si præter *litteras*, quibus hoc vocabulum, *Deus*, componitur, quicquam ſignificare ajat, cùm Res per illud ſignificata, ejus Menti

Menti insinuetur, ut illius quoque Ideam habet, necessum est; cùm nequaquam fieri possit, ut aliquid verbis exprimere possumus, id intelligendo, quod dicimus, quin hoc ipso certum sit in nobis illius Ideam esse, quod verbis illis significatur.

IV. *Deus per Ideam à nobis cognoscitur.*

ID Eximio Doctori necessarium non videtur, sed sufficit secundùm eum, ut Deus percipiatur, quòd Ratio adhibeatur, non autem Idea. *An ergo Deum esse non percipimus?* inquit, *Imo quidem ratione, non Idea.* At quomodo asseverabit, se rem nosse, cujus nulla *Idea* ejus Menti obversatur? Cùm per Ideam id omne intelligitur, quod alicujus perceptionis est forma, adeò ut Idea aliud non sit, quàm Mentis conceptus, sive res Mente concepta & intellecta. Nam si quicquid perspicuè & distinctè cognoscimus, verum est, & tota evidentia & distinctio rei, ab Ideis non nostris pendeat, certi nunquam erimus, eorum cognitionem, quæ extra nos sunt, habere, nisi per Ideas, quas in nobis invenimus: Cùmque Vir Clarissimus, nullam Dei notionem se Mente gerere asserat; quidni audacter inferamus, nullam prorsus Dei perceptionem habere, ac proindè, si *non Idea*, neque etiam *ratione* Deum cognoscere, quandoquidem Idea sit id ipsum, quod ratione evincitur, ut & alia, quæ quolibet modo percipiuntur. Sic *Philosophus respons. ad Tert. Object.* Ego passim ubiquè, ac præcipuè hoc

ipſo in loco, oſtendo me nomen *Ideæ* ſumere pro omni eo, quod immediatè à Mente percipitur, adeò ut cùm volo, & timeo, quia ſimul percipio me velle, & timere, ipſa volitio, & timor inter Ideas à me numerentur; uſusq; ſum hoc *nomine*, quia jam tritum erat à Philoſophis, ad formas perceptionum Mentis Divinæ ſignificandas, quamvis nullam in Deo phantaſiam agnoſcamus; & nullum aptius habebam. Satis autem puto, me explicuiſſe Ideam Dei pro iis, qui ad meum ſenſum volunt attendere: Sed pro iis, qui mea verba malunt aliter quàm ego intelligere, nunquam poſſum ſatis.

V. *Veteres non potuerunt Deum definire, priùs ejus Ideam habuerint.*

ITA nihilominus proſequitur Doctiſſimus Vir; *Quanquam enim quendam eſſe ſummæ cùm potentiæ tum ſapientiæ novimus, quæ tamen ſit illius eſſentia, omnem captum humanum non modò ſuperat, ſed & prorſus fugit. Cum ejusmodi ſit naturæ, ut menti, quamdiu Carni immerſa ſit, obverſari nequeat.* Si Dei natura, ſeu eſſentia ita Homines latet, ut ejus nulla *Notio*, in hac Vita comparari queat, quî contigit ut veteres tum *Philoſophi*, tum *Theologi* eum definire aggreſſi ſunt? Cùm Definitio aliud non ſit, quàm clara & diſtincta Rei Idea; quæ certè de nulla re haberi poteſt, niſi vocabula, quib, conſtat, ab Intellectu evidenter apprehendantur, & eorũ ſignificatio innoteſcat. Unde cùm dixerunt, Deum eſſe *Ens*, quo majus, aut melius

melius cogitari non poteſt: vel *Actum* eſſe omnis poteſtatis expertem : vel primam & ſempiternam *eſſentiam*, ex qua eſt omne, quod eſt, quatenus eſt : vel denique, *Ens* ſummè *perfectum*; haud dubiè Dei cogitationem Carteſiano ſenſu habebant, & quid per nomen Dei ſignificatur, per hujuſmodi deſcriptiones, animo tenebant. Etenim quo alio pacto Rei alicujus Idea oſtendi poteſt, quàm ejus definitionem tradendo, & Attributa, quibus conſtat, explicando? Quod cùm circa Dei cognitionem Veteres Philoſophi præſtiterint, negari non poteſt, quin de Deo Cogitationem habuerint.

VI. *Non poteſt fieri ſermo de Deo, niſi ejus idea habeatur.*

NIHIL ſolentius inter Theologos, quàm Curſum ſuum, quem *Theologicum* vocant, à Dei naturæ examine ordiri; ac inter primas Quæſtiones proponere, *An Deus ſit*, ſive an Ens ſit Infinitum, Æternum, ſummè potens, à ſe ipſo exiſtens, &c. Dici nequit, hanc Quæſtionem de nomine, ſeu *voce* materiali, hoc eſt, de duabus Syllabis, quæ Dei vocabulum componunt, agitari; ſed de ipſa Dei Exiſtentia, de qua Quæſtio moveri aut intelligi poterat, niſi Dei conceptus haberetur, hoc eſt, niſi animo apprehenderetur ſubjectum, de quo inveſtigatur. Nihil præclaro Theologo proderit adferre, *Quendam eſſe ſummæ cùm potentiæ tum ſapientiæ, ſed illius eſſentiam omnem captum humanum excedere*. Quia eo ipſo, quo tale Ens dari affirmat, cùm ejus conſcius ſit, quod aſſe-

asserit, cogitationem sive notionem habet de tali ac tanto Ente, quod existere affirmat. Quia, quemadmodum loquitur Philosophus *prima parte princip. Artic. 19.* Quamvis summas Dei perfectiones non comprehendamus, quia scilicet est de natura Infiniti, ut à nobis, qui sumus finiti, non comprehendatur: Nihilominus tamen ipsas clariùs & distinctiùs, quàm ullas res Corporeas intelligere possumus, quia Cogitationem nostram magis implent, suntque simpliciores, nec limitationibus ullis obscurantur.

VII. *Ex Scriptura & Ratione ostenditur, Dei notionem in nobis reperiri.*

Et profectò si quis Theologos consulat, deprehendet omnes propemodum asserere, Dei Existentiam non modò naturali ratione posse manifestari; verùm etiam ex sacris literis inferri ejus perceptionem multis, quàm quæ de creatis Rebus habetur, faciliorem esse, imò ita comparatu facilem, ut qui ea destituuntur, culpandi sint. Quod ex Sapientiæ decimo tertio Capite manifestum est: *Nec his debet ignosci: si enim tantùm potuerunt scire, ut possent æstimare seculum, quomodo hujus Dominum non faciliùs invenerunt.* Et D. Paulus ad Romanos cap. 1. Eos *inexcusabiles* esse proclamat, atque ibidem paulò post; *Quod notum est Dei, manifestum est in illis.* Quibus verbis sat admonemur, Deum maximè intelligibilem esse, & solis naturæ viribus manifestissimum. Enimverò cùm Veritas Mentem respiciat, &

illud ſit circa quod Intellectus potiſſimum verſatur, id Intellectum maximè afficiet, quod maximè Veritas eſt, ſive quod eſt ipſa *Veritas* originaliter & eſſentialiter: Sic quoniam Deus præcipuum eſt humani Intellectus objectum, ſequitur, quòd Homines naturali inſtinctu ad Deum cognoſcendum primò & maximè ferantur: Quia quæcumque Operatio, ea ratione ad præſtantiſſimum objectum dirigitur, à quo perficitur, & in quo ſolo quieſcit: Sed ſumma Intellectivæ Facultatis perfectio ſive Veritas, in nullo alio objecto, quàm in Deo poſita eſt, cùm illud Infinitum ſit, humanique Intellectus capacitatem expleat; ſequitur igitur, quod Homines ad eum intelligendum maximè propendeant.

VIII. *Oſtendit Auguſtinus obſtare Corporea, ne Spiritualia attingamus.*

VERÙM longè aliter ſentit Vir Clariſſimus, dum ait: *Et quidem multum intereſt inter illius* (Dei) *exiſtentiam, an Ideam intelligamus; in exiſtentiæ enim notitiam, rerum omnium pulchritudine ducimur; Ideam verò quî aſſequi poſſumus non intelligo, niſi ipſe ſe coram ſiſtat; atque quaſi videndum & palpandum ſe exhibeat, cùm nullæ ſubſtantiarum Imagines ad Mentem, niſi per ſenſus advenire poſſint.* Dederint Superi, ut Doctor Eximius, priuſquam hæc ſcriberet, D. *Auguſtini* Confeſſiones evolviſſet, advertiſſet enim *lib. 6. cap. 10.* illuſtriſſimum Eccleſiæ Doctorem, infælicem ſuum ſtatum, ante ſuſceptam Evangelii Doctrinam, deflere,

flere, atque errorum ſuorum Cauſam in hoc rejicere, quod Mens ejus Corporeis Imaginibus obtenebrata, ſpiritualia capere non poſſet. *Et quoniam, inquit, cùm de Deo meo cogitare vellem, cogitare niſi moles Corporum non noveram: Neque enim videbatur mihi eſſe quicquam, quod tale non eſſet; ea maxima & propè ſola Cauſa erat inevitabilis erroris mei. Et lib. 4. cap. 15. Et converti me ad Animi naturam, & non ſinebat falſa Opinio, quam de Spiritualibus habebam, verum cernere. Et irruebat in oculos meos ipſa vis Veri, & avertebam palpitantem Mentem ab Incorporea re, ad lineamenta & colores, & tumentes magnitudines. Et quia non poteram ea videre in Animo, putabam me non poſſe videre Animum meum.*

ENIMVERO quî Dei Ideam unquam affequi poterimus, quamdiu illa ad rerum materialium Imagines, quæ in phantaſia formantur, reſtringetur? Non enim effigies in Cerebro depicta, Ideæ nomen ſortitur, ſed omne illud, quatenus habet tantùm eſſe objectivum in Intellectu; quemadmodum Tertio Opponenti dicit *Philoſophus:* Cum additur non dari Ideam animæ, ſed ratione colligi, idem ac ſi diceretur, non dari ejus Imaginem in phantaſia depictam, ſed dari tamen illud, quod ego Ideam vocavi. Nam quis ille eſt, qui non percipit, ſe aliquid intelligere, dum has voces pronunciat: *Deus eſt Res omnium, quas concipere poſſumus,* perfe-

IX. ***Imago in Cerebro depicta non habet rationem Ideæ.***

perfectissima? Hoc enim est, quod apud omnes Homines Dei nomine venit. Si verò dicat Eruditissimus Doctor, se non intelligere quid significent voces omnium mortalium ore tritæ; dico hanc omnium, quæ fingi possunt, maximè impiam esse confessionem, quod de seipso profiteatur, nullam eo sensu, quo accepit Cartesius, Dei Ideam habere. Hoc enim non solùm est palam insinuare se illum ratione naturali non cognoscere, sed etiam nec Fide, nec ulla alia via, quicquam de illo posse attingere. Quia si nullam Ideam, hoc est, nullam perceptionem habeat, quæ hujus vocis, *Deus*, significatui respondeat, quantumvis Deum esse se credere profiteatur, istud perinde est, ac si diceret, se *nihil* esse credere, & ita in Impietatis & extremæ Ignorantiæ abysso demersum jacere.

X. *Cognitiones humanæ non ita à Sensibus pendent, quin absque illis haberi queant.*

SED quorsum tam obstinatè Dei perceptionem haberi posse negat Vir Clarissimus? An fortè Ideæ nomen, quo Cartesius utitur, displicet? An nimis ineptum, quàm ut Dei notionem seu conceptum significet, existimat? Nequaquam, sed quia *nullæ substantiarum Imagines ad mentem, nisi per sensus advenire possunt.* Itane cognitiones nostræ eam à Sensibus dependentiã habent, ut quicquid per illos non subierit, Intellectum nostrum fugiat? Quid! ita Mens nostra *Corpori* involuta est, ut nisi Sensus consulat, in nullius

Rei

Rei notitiam deveniat? Mirum; quod Insignis Theologus Rei alicujus Cogitantis conscius est, nihili omninò conscius sit; quòd dum affirmat, aut negat, idipsum, quod affirmat vel negat, illi ignotum sit, & nullam ejus Ideam prorsus habeat, quoniam esse conscium, assentiri, dissentiri Rei Spiritualis Operationes sunt, & quæ nullis corporeis Sensibus innituntur. Statuendum igitur est, omnes cogitationes nostras, non à Sensibus initium ducere, & plurima Menti nostræ obversari, quæ sine ulla Rei materialis similitudine intuemur.

XI. *Nulla ratio ad probandum Dei existentiam efficacior quam Cartesiana.*

HINC manifestum est, quàm verè dixerit Cartesius, de Rationibus, quas à Mente sua, pro Dei Existentia desumpsit, eas tales esse, *ut non putet ullam viam humano ingenio patere, per quam meliores inveniri unquam possint*: Quia cùm Mens humana de sui existentia certa sit, & eo ipso, quo de Rebus cæteris ambigit, eam firmet ac stabiliat, sequitur, quòd ex se probè inspecta & explorata, Deum existere demonstrando, à maximè notis & perceptis procedit; Quippè constat, Conclusionem eo notiorem evadere, quò certiores, & magis homogeneæ fuerint præmissæ. Igitur si nihil humanæ Menti evidentius est, quàm ipsa sibi, Mens à se pro Dei Existentia argumentum petendo, Conclusionis veritatem infallibiliter deducit. *Quoniam, ut probè animadvertit Marsilius Ficinus in Alcib. 1. Perfectum &*

absolutum Hominis officium est, primò quidem ut naturam suam animadvertat, deinde ab illa, tanquam ab Imagine & effectu ad Divinam Mentem & exemplar ejus & Causam convertatur. Magna enim in hoc Existentiam Dei probandi modo, inquit *Cartesius prima parte princip. Artic. 22.* per ejus scilicet Ideam, est prærogativa; quòd simul quisnam sit, quantum naturæ nostræ fert infirmitas, agnoscamus: Nempe ad ejus Ideam nobis ingenitam respicientes, videmus illum esse Æternum, Omniscium, Omnipotentem, omnis Bonitatis Veritatisque fontem, &c.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

Ingenitam esse omnibus Hominibus de Deo cogitandi Facultatem.

I. *Cùm Dei Idea non à Sensibus provenìat, à solo Deo Menti nostra imprimitur.*

DEMONSTRATO, quod Dei Idea in nobis sit, sive quòd illius notio Mentibus nostris insideat; haud immeritò quæri potest, à *quo* proficiscatur, & quæ ejus origo sit & exemplar; nam non illam à *Sensibus*, ut satis probatum est, hausimus, & quæ per *Imaginationem* nobis repræsentantur, rerum Materialium sunt simulachra; alia istius Ideæ causa investigenda est, quæ à prædictis differat. Et certè alia assignari nequit, quam ipse Deus, qui illam Animis nostris impressit, & illos produ-

producendo, indidit. Adeò ut illa nobis insita sit, & veluti nota tanti Artificis ejus operibus exarata. Ita Philosophus *Meditatione Tertia:* Neque enim Ideam istam Sensibus hausi, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent Rerum sensibilium Ideæ, cùm istæ res externis Sensuum organis occurrunt, vel occurrere videntur, nec etiam à me efficta est. Nam nihil ab illa detrahere, nihil illi superaddere planè possum, ac proinde superest, ut mihi sit innata. Quemadmodum etiam mihi est innata Idea mei ipsius. Et sanè non est mirum, Deum me creando, illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota Artificis operi suo impressa.

II. *Quid per innatam Ideam Dei intellexerit Cartesius.*

NON tamen per illam impressionem ita intelligendum est, quasi *actu*, & reipsa Idea illa menti nostræ semper obversetur, quoniam tunc nos semper de Deo cogitaremus; sed per illam impressionem intelligimus Facultatē Homini à Deo concessam, qua Dei Ideam, absque aliarum Idearum præsidio, elicere potest. Quippe cùm Cogitationes se comitentur, & una aliam expellat, fieri nequaquam potest, ut iisdem perpetuò Cogitationibus inhæreamus. Dicimus igitur Dei Ideam nobis *innatam* esse, ad eum modum, quo innatam quibusdam familiis *generositatem* dicimus, & aliis quosdam morbos, ut *Calculum*, vel *Podagram*: non quòd ideò istarum familiarum Infantes, Morbis istis in matris utero laborent; sed quod cum qua-

dam dispositione, sive Facultate ad illos contrahendos nascantur, & in lucem edantur.

III. *Non innata Idea rejicienda, quia illis aliqui abusi sunt.*

AT quid ad hæc Vir Eximius? Nihil, quod huic cogitationi faveat, expectes. *Quanquam*, inquit Sectione decima-septima, *hanc disputandi ab innatis notionibus rationem adhiberi hac præcipuè causa nollem, quòd ea maximè utuntur omnes, qui Deum solùm jocandi causa induxerunt.* Id illi gratis largiamur, quod nonnulli Philosophi, inter quos *Epicurum* potissimum recenset, Dei nomine abutantur, atque illud ad ficta & evanida quædam numina transferant. An ideò è philosophorum Scholis amandandum est Dei vocabulum? Quidam reperti sunt, qui *innatas* notiones non nisi ad jocosos de Deo sermones fingendos desumpserunt, quid tum! Abigenda est igitur penitus è mente nostra Dei Idea? Nihil amplius de Deo loquendum est? Aut quicquam de ejus perfectionibus, Justitia, Bonitate, Sapientia cogitandum? Quis ignorat, qui Ciceronem legit, *Velleium* quondam existimasse, à natura nos omnes habere, omnium gentium, speciem nullam aliam nisi humanam, Deorum? *Quæ enim alia forma unquam aut vigilanti cuiquam aut dormienti occurrit?* inquit. Certè nihil in natura adeò sacrum reperies, quod non temeratorem interdum habeat, aut quicquam Mortalium omnium ita *Animis* insitum, quod non à quibusdam vile fiat & contemnatur.

VERUM,

IV. *Tria dantur Idearum genera, Adventitiæ, factitiæ, & ingenitæ.*

Verum, cùm nullam ideam Eximius Theologus admittat, quæ non sit in Cerebro insculpta, & cùm Divina *Substantia* illud movere non possit, quid aliud ex illius mente concludendum est, quàm quod à nobis efficta sit; & ad modum Entium, quæ rationis vocamus, & formata: *Putasne enim*, inquit, *te illius simulachrum, exemplar, imaginem mente depictam habere? Si nonputas, nihil aliud Ideæ nomine intelligis; Sin putas, omnem simulachri istius delineationem, quam intus habes, nobis quoque externa descriptione exhibere potes; ut quidem nunquam Dei Ideam tibi inesse persuaseris, donec istius picturam, & delineationem nobis descripseris, quòd cùm omninò fieri nequeat, planè sequitur, nullam esse istiusmodi Ideam.* Ut hæc Idea meliùs describatur, & qualis revera sit, evidentiùs innotescat, haud parum animadvertere proderit, *Ideam* posse in tria genera dispesci. Quædam enim *Adventitiæ* sunt, quæ à Rebus extra nos positis adveniunt, qualis est Idea, quam de *Sole* habemus, quæ ideò tales vocantur, quoniam experimur quòd Res quædam externæ efficiunt, ut hoc tempore potiùs, quàm alio, id genus cogitationes animo præsentes habeamus. Aliæ *factæ* vel *factitiæ*, quæ à nobis effinguntur, in quantum Cogitationes Adventitias componimus, seu conjungimus; ut dum *Montem aureum* nobis repræsentamus, aut Corpus, quod sit summè perfe-

perfectum fingimus. Aliæ denique *Innatæ*, quæ à Deo immediatè proficiſcuntur, & Mentibus noſtris ſunt inditæ, ut Idea *Dei*, *Mentis*, *Corporis*, *Trianguli*, & generaliter omnes, quæ aliquam veram, immutabilem & æternam eſſentiam exhibent.

V. *Dei Idea inter eas, quæ nobis ingenitæ ſunt, numeranda eſt.*

AD Ideas ingenitas, *Dei* Idea maximè referenda eſt, cùm nec Senſuum ope, nec per diviſionem, aut compoſitionem factam, nobis adveniat, ſed inſita nobis ſit, hoc eſt, â natura nobis *potentia* inſit, qua Deum cognoſcere poſſumus. Quia Deus nos creando, iſtam de ſe cogitandi facultatem nobis impertiit, qua inter alia, abſolutam ipſius Immenſitatem & unitatem cuncta alia Attributa complectentem ſic nobis repræſentamus, ut nullum eorum exemplum alibi reperiamus.

VI. *Idea Dei non efformatur ad modum univerſalium.*

AD id, quod aliqui dicunt, Dei Ideam in Mentibus noſtris ad modum Generis, & reliquorum Univerſalium efformari, quæ tantùm Entia ſunt rationis; Reſpondeo, *Univerſalia* ex eo duntaxat fieri, quòd una & eadem Idea utamur, ad omnia *Individua*, quæ inter ſe ſimilitudinem habent, cogitanda. Ut etiam unum & idem nomen Rebus omnibus per Ideam iſtam repræſentatis imponimus, quod nomen eſt *Univerſale*. Verùm, quis dicet aliquid Deo par, aut ſecundum reperiri, ut inde Generis conceptus formetur? Aut Dei Ideam objectivè conſideratam, tantùm eſſe, cogitandi modum, ac ni-

ac nihil præterea reale in illa contineri? Deinde nullam omninò perfectionem Unitas illa Universalis involvit, cum è converso summa Dei Simplicitas, sive Unitas, una est ex præcipuis Dei *Perfectionibus*, quas in illo deprehendimus. Aut si velint hanc Dei Ideam aliud non esse, quàm *Ens Rationis*, non obluctabor, si per Ens rationis aliud non concipiūt, quàm Intellectus operationē, hoc est, ens à ratione productum: quia hoc pacto totus Mundus Ens rationis Divinæ dici potest, hoc est, Ens per simplicem Divinæ Mentis actum productum.

VII. *Unde quidam abnuunt, se experiri in se Dei Ideam.*

Si fortè quis Clarissimi Doctoris partes tuitus, urgeat plures *Theologos* ac *Geometras* reperiri, qui hanc Ideam ut inanem exsibilant, sponteque fatentur, quantumvis mentem à Rebus corporeis abstraxerint, nullam in se innatam Dei notionem animadvertere: Unde omnes illos sibi imponere pronunciant, qui hac *Idea* se frui opinantur; sat intimasse sufficit, nihil inter Homines solentius, quàm sciendi methodum pervertere, & de Rebus judicare, priusquàm eas clarè & distinctè perceperint. Tam enim sæpè animadverti, ea, quæ Homines judicabant, ab iis, quæ intelligebant, dissentire; ut quamvis non dubitem, quin omnes in se *Dei* Ideam habeant, saltem implicitam, hoc est, aptitudinem ad ipsam explicitè percipiendam in se habeant, non mirer

mirer tamen, quòd illam se habere non experiantur, sive non advertant. Sic cùm decernunt *Spatium*, quod Inane appellant, nihil esse, illud nihilominus ut Rem positivam intelligunt: Sic cùm *Accidentia* realia esse arbitrantur, ipsa tamen tanquam Substantias sibi repræsentant, quamvis Substantias non esse judicent: ac sæpe aliis multis in rebus, Hominum judicia ab ipsorum perceptione dissentiunt. At quicumque nullum unquam judicium ferunt, nisi de Rebus, quas clarè & distinctè concipiunt, non possunt uno tempore aliter, quàm alio de eadem re judicare.

VIII. *Nulla est Natio, quæ non supremum aliquod numẽ agnoscat.*

CLARISSIMUS Parkerus, etsi certò non afferat, dari in Mundo Homines, adeò Rerum spiritualium ignaros, qui omni Divinitatis sensu destituantur, nonnullorum tamen meminit Sectione decima octava, *qui integras Hominum gentes sic immanitate efferatas esse ferunt, quæ omni Numinis sensu & suspicione caruerant. Quod de quadam inter novi orbis incolas Urorum gente narrat Josephus Acosta quodq; de Touvoupinambulis, de Caribum Insulis, aliisque populis Americanis alii narravere.* An tales Historici fidem mereantur, se planè nescire fatetur, non modò quod alii aliquantò post de iisdem populis contrarium scripserunt; verùm etiam quod ipsi rem, de qua narravere, non possent satis exploratum habere. Imò ipsemet Josephus Acosta, de Proc. Ind. Sal. lib. 5. 479. apertè

apertè inculcat, omnibus barbaris vulgare esse, supremum aliquod numen agnoscere. *Hoc commune apud omnes Barbaros est, inquit, ut Deum quidem omnium rerum Supremum & summè Bonum fateantur; Spirituum autem quorundam perversorum non obscura Opinio sit, qui à nostris Barbaris Zupay vocari solent. Igitur & quis ille summus, idemque sempiternus rerum omnium Opifex, quem illi ignorantes colunt, per omnia doceri debent, mox quantum ab illo, illiusque fidelibus ministris Angelis absint gens pessima Cacodæmonum.*

IX. *Non dantur nationes, quæ penitus sint Divinitatis ignaræ.*

QUIA verò Historici, quarundam nationum mentionem faciunt, quæ nullam veri Dei notionem habent; sed *Idola* venerantur, concludi posset, non omnium mentibus insculptam esse Divinitatis Ideam. Ad quod dupliciter responderi potest. *Primò* cum efferæ, omnisque humanitatis expertes gentes habeantur, nequidem seipsos, hoc est, *Mentis* suæ naturam concipiunt, cùm tamen insitam à Natura habeant illius notitiam: dubitari nihilominus non potest, quin gentes quantumvis barbaræ, & ab omni humaniore disciplina alienæ, in Dei notitiam, per naturæ contemplationem, & Mentis suæ proprietatum intuitum deduci queant, in quibus sedulò intentæ, & Deum & Mentem suam clarè deprehendent. Respondéri potest *secundò*, Gentes illas non omni prorsus Dei cognitione destitui; Quia licet

licet vice Dei, Idolum usurpent, atque nomen Dei rejiciant, rem tamen per illud significatam admittunt. Cùm certum sit, illos non *Idolum* colere, nisi quia Ens summè perfectum esse existimant; ac proinde necessum est, ut aliquam Divinitatis Ideam habeant. Non tamen putat *Philosophus* istam Ideam, esse ejusdem naturæ cum Imaginibus rerum materialium in phantasia depictis, sed esse id tantùm, quòd Intellectu sive apprehendente, sive judicante, sive ratiocinante percipimus. Unde Homines nunquam in ista Dei Idea rectè concipienda aberrarent, si tantum ad Entis summè perfecti naturam attenderent: Sed quia aliqui alia simul miscent, fit ut pugnantia loquantur, & *chimæram* Dei notionem esse effingant.

X. *Deus etsi ratione attingi possit, non tamen tam clarè ac per Ideam.* QUAMVIS Vir Clarissimus nullos in Mundo Homines esse putet, adeò suæ Originis immemores, ut se, cæterisque rebus spectatis, ad Dei notitiam & cognitionem non deducantur, id tamen non per ingenitam Ideam fieri contendit, sed per rationem, sive, quantum conjicio, per ratiocinationem & discursum. *Sic verò firma omnium de Deo consensio, neque esse dubito, an igitur insculpta & innata sit necesse est? Cur non potiùs ipsa rei perspicuitate omnes se percipere sibique assentiri cogat?* Ne nimium in confutandis Viri Eximii effatis rigidi simus; demus Deum ratione, ut alibi ipse loquitur, percipi,

cipi, an tantam ex Ratiocinio adfuturam Menti suæ evidentiam arbitratur, quantum ex *Idea* eliceret? Nequaquam. Quæ enim *discursu*, & rationum ambagibus comparantur, tamdiu solummodò manifesta sunt, quamdiu eorum claritas à nobis animadvertitur; Illa autem evanescente, eorum quoque certitudo corruit, nec ampliùs de Conclusionis veritate, quam antea amplexi sumus, nobis constat. Illa autem, quæ per Ideam nobis obversantur, consensum à nobis extorquent, nec de illis dubitare possumus.

XI. *Cur de primis principiis non liceat dubitare.*

HINC oritur, ut *prima* principia, & quæ per se nota sunt, ita Intellectum & judicium afficiunt, ut de iis ambigere, accedente etiam *Voluntatis* imperio, non possumus. Cum igitur Res, quæ per Ratiocinium investigatur, desinente Meditatione, nullam ampliùs perspicuitatem sortiatur, neque ea pro Indubitatis admittamus, nisi quia nobis memoria occurrit, eorum nos claram & manifestam *Demonstrationem* habuisse, non autem quia suo lumine efficiunt, ut de iis dubitare non possimus. Et cùm ea, quæ isthoc pacto attinguntur, vera esse, certò cognoscere non valemus, ni priùs de Dei Existentia certi simus, cujus natura est, ut nunquam fallat, nec decipi nos patiatur, in iis, quæ clarè & distinctè percipimus; sequitur, nos circa illa, quæ ratiocinatione deprehendimus, nunquam fore securos;

 quam-

quamdiu Deum non constat, ac proinde de Deo ambigere posse.

XII. *Ex consideratione suæ mentis, Cartesius Dei Existentiam intulit.*

QUANTUM ad id, quod de Sole addit, quem in Cœlo lucere omnes animadvertunt: *Num itaque illius Ideam Natura omnium Mentibus impressam esse concludemus? An non potiùs ea vi longè latèque collucere, ut omnes, qui oculos habent, eum à se visum fateri cogantur? Quidni ergo similiter nobis impressa sit Numinis notitia, ita scilicet, ut cùm ipsam Solis conversionem intueamur, ipse rei aspectus se sine Opifice confici non posse judicaret?* Quantum ad id, inquam, nihil habet, quod *Cartesio* adversetur. Id ipsum enim in fine Meditationis Tertiæ docuit, dum ex consideratione Mentis suæ, Dei Existentiam infert. En ejus verba: Dum in meipsum Mentis aciem converto, non modò intelligo, me esse *Rem* incompletam, & ab alio dependentem, remque ad majora & majora, sive meliora indefinitè adspirantem; sed simul etiam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia non indefinitè & potentia tantùm, sed reipsa infinitè in se habere, atq; ita Deum esse. Totaque vis Argumenti in eo est, quòd agnoscam fieri non posse, ut existam talis naturæ, qualis sum, nempe Ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existeret; *Deus*, inquam, ille idem, cujus Idea in me est, hoc est, habens omnes illas perfectiones, quas ego non comprehendere, sed quocumque modo attinge-

tingere Cogitatione possum, & nullis planè defectibus obnoxius. Tota enim Argumenti efficacia in eo posita est, quòd vis de Deo cogitationem formandi, in Intellectu ejus esse non posset, si Intellectus humanus tantum finitus esset, ut revera est, nullamque sui causam haberet, quæ Deus esset; sive quòd quis agnoscat fieri non posse, ut talis naturæ, qualis est, existat, nisi etiam revera Deus existeret.

XIII. *Rerum Creatarũ consideratio non juvat ad Dei notionem obtinendam.*

Quod si verò velit Clarissimus Theologus ex *Solis*, rerumque aliarum Materialium intuitu, Ideam seu notionem Dei formari posse, non minùs contra Rationem loquitur, ac si quis affirmaret, nullam audiendi Facultatem nobis inesse, sed ex sola Colorum *visione*, in Sonorum notitiam devenire. Quippe plus analogiæ ac similitudinis inter colores & Sonos fingi potest, quàm inter res Corporeas, & *Deum*; ac proinde ex rerum creatarum perfectionibus, quantumvis ampliatis, nulla Idea formari potest, quæ ad Deum nos dirigat. Nam cùm Creaturarum perfectiones *finitæ* sint, & certis limitibus coerceantur, quo pacto majoris perfectionis Ideam, seu conceptum nobis conciliabunt? Cùm cuique manifestum sit, Dei *Ideam* non successivè, & per gradus formari, sed uno quasi intellectus aspectu, Ens Infinitum à nobis concipi, sive apprehendi; atque ampliatio illa Infiniti notioni tantùm adversatur, quàm si illud

idem infinitum, per Imaginationem nobis exhibere vellemus. Et licet in entibus Creatis, graduum acceſſus inveniri poſſit, id tamen Ideæ, quam de Deo habemus, repugnat, cùm ſit *Ens* ſummè *perfectum*, ut ultra id, quod eſt, extolli non poſſit.

XIV. *Ex Dei Idea, quã habemus, rectè concluditur, eum exiſtere.*

HINC ab illa Dei notione, ſeu Idea, quæ Mentibus noſtris obverſatur, ipſum exiſtere rectè concludimus; quia cùm de Deo *conceptum* habeamus, & conceptus ille, quædam ſit Entis perfectiſſimi repræſentatio, *cauſam* Efficientem exemplarem habere debet, in qua omnis illa perfectio objectivè, & tanquam in Imagine, *actu* reperiatur, ut in Archetypo & exemplari: ſed in tota rerum Univerſitate, nulla res occurrit, quæ talis ac tantæ perfectionis ſit, Exemplaris cauſa, quanta in Dei Idea continetur: Igitur ejusmodi cauſa *Deus* eſſe debet. Deus, inquam, ſive Res illa ſummè perfecta, cujus notio, ſeu conceptus Menti noſtræ inſidet; ac ideò Deus exiſtit. Et quamvis vi illius Axiomatis, *Nihil eſſe poteſt in Effectu, quod non præextiterit in Cauſa,* non ex qualibet Rei notione, actualem rei conceptæ exiſtentiam manifeſtari poſſit, ex illa tamen *notione*, ſeu conceptu, qui majus ac melius repræſentat, quàm in concipiente, & aliis quibusvis Rebus conceptis invenitur, clarè oſtenditur: quoniam conceptus ille nullam aliam habere poteſt Cauſam, præter Rem illam Animo repræſentatam, Maximam ſcilicet,

licet, summè Potentem, Æternam, Immensam, & ut verbo dicam, Realissimam.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

De Dei Veracitate, & quod Hominibus imponere nullatenus posit.

I. *Asserit Parkerus non posse à nobis ullam haberi de Dei perfectionibus Ideam.*

POSTQUAM Vir Eximius omnem Dei conceptum è Mentibus nostris expellere conatus est; eo nimirum Argumento nixus, quòd omnis Idea, quæ nobis obversatur, phantasiam afficiat: Eadem rationum vi, ejus perfectiones humano ingenio ignotas esse asserit, & nullo conceptu repræsentabiles. Unde Sectionem vigesimam sic orditur: *Cùm autem nullam (quantum intelligis) divinæ substantiæ Ideam habueris, quæ, quæso, est, quam de illius perfectionibus habere te dicis? Primùm esse infinitam. Tune verò infiniti Ideam cognitam & comprehensam habes? Nimium tibi assentaris.* Quasi hujus Sectionis initio, monitum vellet, frustra quempiam ad Dei Attributorum perceptionem aspirare, qui ejus naturam non priùs deprehenderit, & cum nullius Substantiæ notio occurrat, in vanum ad ejus perfectiones attingendas contendit. Eam ob causam, statim Dei Infinitatem obtrudit, quæ cùm ab Intellectu humano comprehendi nequeat, sic etiam neque ab eo cognosci posse decernit.

II. *Nostra Cognitionis certitudo à Dei veracitate dependet,*

SED quia tota Cognitionis nostræ certitudo, à Dei Veracitate dependet, & hæc Regula: *Quicquid clarè & distinctè percipio, verum est*, ex hac Dei perfectione eruitur, priùs de illa agendum esse existimo, ob rationes, quas Capite septimo tetigi. Quoniam, ut prudenter animadvertit Cartesius *prima parte princip. Artic. 29.* primum Dei Attributum, quod hîc venit in considerationem, est, quòd sit summè verax, & dator omnis luminis; adeò ut planè repugnet, ut nos fallat, sive ut propriè ac positivè sit caussa Errorum, quibus nos obnoxios esse experimur. Quòd autem Veritas ab eo in nobis evidenter & distinctè percipientibus dependeat, ita concludit *Artic. 30.* Atque hinc sequitur, lumen Naturæ, sive cognoscendi à Deo nobis datum, nullum unquam objectum posse attingere, quod non sit Verum, quatenus ab ipso attingitur, hoc est, clarè & distinctè percipitur.

III. *Non committitur circulus in probando cognitionis nostra certitudinem per Dei existentiam, & Dei existentiam ex clara nostra cognitione.*

CLARISSIMUS Vir Sectione decima quinta, ubi hanc doctrinam de Dei Veracitate potissimum impugnat, dubium movet, quomodo hæc duo, intemerata manente ratiocinii essentia, se comitari queant; quòd scilicet perceptionis nostræ evidentia, Dei Existentiam necessariò inferat; & vice versa, ex Dei Existentia nostræ cognitionis certitudo concludatur: sive manifestum nobis esse, quia id clarè & distinctè percipimus, & quæ clarè & distinctè percipimus vera esse,

esse, quia Deus est. *Sicut igitur*, inquit, *facultates veraces esse ipse non intelligendum statuit, nisi Deum prius esse intelligamus: Ita Deum esse nullo modo intelligi potest, nisi prius facultates veraces esse intelligantur.* Ubi certè Circulus committi videtur, qui passim à receptis argumentandi legibus deflectit. *Cartesius* ad quartas Objectiones distinguit id, quod reipsa clarè apprehendimus, ab eo, quod recordamur, nos antea evidenter percepisse. *Primum* enim nobis constat, inquit, Deum existere, quoniam ad Rationes, quæ id probant, attendimus. Postea verò sufficit, ut recordemur, nos aliquam Rem percepisse, ut ipsam veram esse simus certi; quod non sufficeret, nisi Deum esse & non fallere sciremus. Quamvis enim plurima Dei *Attributa* ratiocinatione tantum & discursu nobis innotescant, quorum per consequens ea est natura, ut nobis evidentia appareant, nisi cùm Rationes, quæ nobis eorum veritatem persuaserunt, animo præsentes sunt: non inde tamen sequitur, in Dei Existentia probanda *Circulum* committi: quia alio modo in Dei Existentiæ, quàm in ejus Attributorum notitiam devenimus. Nam in Dei, ejusque Existentiæ cognitionem devenimus non ratiocinio & discursu; sed attenta solummodò ejus *contemplatione*, quæ naturæ lumine, & ita per se manifesta est, ut nihil inveniatur, unde lumen mutuari possit, cujus subsidio, ejus ve-

ritas nobis efficacius insinuetur. Et ita statuimus per se notum esse, Deum existere.

IV. *Ut Dei attributa detegimus, & cur Deus decipere non possit.*

POSTMODUM Dei Ideam exactiùs perpendendo, alia *multa* in Deo detegimus, & per discursum ei convenire ostendimus, quæ à prioribus per se manifestis dependent, & cum eis connexa sunt: Quemadmodum in *Trianguli* Idea, quam nobis insitam antehac diximus, contingit, de qua ambigere non possumus, an *Figura* sit tribus Angulis comprehensa; quamvis Geometræ *Trianguli* rationem postmodum accuratiùs animo volventes, plurima per Demonstrationem, Triangulo consentire probent, quæ ipsos antea latebant. *Philosophus* igitur ut Dei Veracitatem assereret, Argumentum ab ejus perfectione desumpsit: quia cùm Deus sit Ens summè perfectum, & in quo nihil intelligitur, quod aliquem defectum, aut perfectionis limitationem involvat, ei deceptio, aut fallendi Voluntas attribui non potest, cùm omnis fraus à defectu pendeat, & non nisi ex *metu*, vel *malitia* proficiscatur. Quippe Metus potestatis diminutionem arguit; Malitia verò Bonitatis privationem supponit, & cùm neutrum in Deum cadere possit, infert *Philosophus*, nullam Fraudem, aut fallendi Voluntatem, Enti summè Bono, & summè potenti esse adscribendam.

V. *Notio perfectionis, veritatis, &c. est nobis à natura indita.*

AT, quid ad hæc Vir Clarissimus; *Cùm autem Deum esse invenerim, unde sciam non esse deceptorem? Quòd sit summè perfectus.*

At qui ſciam quid ſit perfectum, quid imperfectum? quid mentiri, quid verum dicere; cùm fieri poſſit, ut quod ſummè perfectum putem, ſit ſummè imperfectum; ut mentiri ſit verum dicere; ut nihil ſit mendacio meliùs, veritate nihil deterius: ut denique perceptionibus noſtris ſemper contrariæ ſint ipſæ rerum Notiones? Si ad conceptus, qui ejus Menti obverſantur, Doctiſſimus Theologus attentè animadverteret, non modò *adventitias* Cogitationes, & quæ à Rebus externis derivantur, deprehenderet; ſed plurimas alias *innatas*, quæ illi ab exordio impreſſæ ſunt, & quas non Senſuum auxilio, aut Hominum inſtitutione formavit, ut quod intelligendo quid ſit *Res*, quid ſit *Perfectio*, quid ſit *Veritas*, quid ſit *Mendacium*, ſibi repræſentet: Quoniam hæc non aliundè poſſunt, quàm à ſua, hoc eſt, mentis ſuæ natura, utpote quæ eſt res vera, & quidem Cogitans. Enimvero quem latet quid ſit mentiri, quid verum dicere? Cùm illæ notiones adeò ſimplices ſunt, & per ſe notæ, ut qui eas Logicis Definitionibus explicare aggrederetur, non tam eis evidentiam, quàm obſcuritatem conciliaret. Quem fugere poteſt, quid ſit *Perfectum*? An non quilibet experitur ſe intelligere & velle perfectionem? Eſſe Juſtum, Clementem, Bonum, Veracem, eſſe perfectionem; Vitia autem, & quæcunq; Virtutibus ſunt oppoſita, eſſe imperfectionem? Id quisque à na-

tura edocetur, & propterea experitur, se facultatem habere Ideas illas ex proprii ingenii viribus, absque ullo Sensuum experimento eliciendi.

VI. *Certius est Deum mentiri non posse, quàm Solem interdiu lucere.*

Verbis immediatè sequentibus prosequitur Eximius Doctor: *An verò Cartesi, Deum mentiri non posse tam certò te scire putas, quàm Solem interdiu, noctu lunam lucere, aut te oculos, te manus, te corpus habere?* Quasi verò tanta certitudine agnoscamus Solem interdiu splendescere, ac nobis evidens est, quòd Deus non mentiatur, non fallat, non Erroris sit causa? An ita implicat decipi nos, dum Solem oculos radiis suis ferire arbitramur, ac dum Deum Ens omnimodè perfectum esse intelligimus, & cui proinde ut Deceptor sit, repugnat? Quoties in Sensu fallaciam deprehendimus? Quoties *Hydropicus* sitim patitur? Quoties *Ictericus* Nivem flavam esse spectat? Quoties qui membro, exempli causa, pede carent, se dolorem in digitis sentire conqueruntur? Ea enim est Corporis nostri constitutio, ut nulla ejus pars, ab alia parte aliquantum remota agitari queat, quin etiam eodem modo, ab iis, quæ interjacent, moveri possit, remotiore etiam quiescente. In exemplum *Funis* proponatur in quatuor partes distinctus A, B, C, D. Cujus si quarta pars D trahatur, non aliter prima A movebitur, quàm moveri etiam posset, si secunda pars B, vel tertia C traheretur, & quarta

quarta D, immota maneret. Simili prorsus ratione, cùm pedis *dolorem* sentimus, docere nos potest Physica, Sensum illum, nervorum per *pedem* sparsorum adminiculo excitari, qui inde ad Cerebrum funiculorum instar extenduntur, imò ex Cerebro in omnes Corporis partes educuntur. Hi ergo *nervi* dum in pede trahuntur, (quemadmodũ in ponderum elevatione & torturis contingit) eopse momento, intimas Cerebri partes, ad quas terminantur, trahunt, & aliquem *motum* in illis partibus producunt, qui secundum Naturæ ordinem, Mentem *dolorem* percipere facit, tanquam in pede existentem.

VII. *Potest sentiri dolor in una parte corporis, in qua nullus est.*

At quoniam necesse est, Nervos illos per *tibiam*, *crus*, *lumbos*, *dorsum* & *collum* transmitti, à pede ad Cerebrum ut perveniant, facile accidere potest, etiamsi ea Nervorum extremitas, quæ in pede est, non tangatur, sed aliqua tantùm ex interjacentibus in tibia, crure, cæterisque partibus, ut idem ille motus in Cerebro oriatur, qui aliàs à pede malè affecto proficiscitur. Hinc autem necessariò sequitur, Mentem tunc dolorem tanquam in *pede* existentem sentire, qui tamen non à pede, sed ab aliis inter Cerebrum & pedem interjacentibus *partibus* dependet. Et similis naturæ fallacia, in reliquis omnibus Sensuum perceptionibus locum habet.

S 2

VIII. *Repugnat Deum posse nos decipere.*

Si igitur ita nobis Sensus imponunt, quidni & cùm *Solem* intueri videmur, decipi possumus? Cum Somno oppressis idem nobis contingat, ut multa cernere, audire, palpare videamur? Quare cum majori certitudine asseverare possumus, *Deum mentiri non posse, quàm Solem interdiu, & Lunam noctu lucere, aut nos oculos, manus, corpus habere.* Quia cùm Deus sit supremum Ens, non potest non esse etiam summum Bonum & Verum; atque idcirco repugnantiam involvit, ut ab eo aliquid proficiscatur, quod in *falsum* positivè tendat: atqui cùm nihil reale nobis contingere possit, quod ab ipso tanquam omnis perfectionis fonte non manet: realem autem in nobis facultatem ad verum cognoscendum experiamur, & illud à Falso distinguendum, concludendum est, Deum Veracem esse, & mentiri nullatenus posse. Aliàs non summè perfectus optimo jure diceretur, hoc est, si propriè & efficienter causa Errorum foret, quibus nos obnoxios esse experimur. Hinc Cartesius *prima parte Epistolarum*, Epist. LXXXII. Omnem fraudem à defectu pendere, mihi est lumine naturali manifestum; quia *Ens*, in quo nulla est imperfectio, non potest tendere in non ens, hoc est pro fine & instituto suo habere non ens, sive non bonum, sive non verum, hæc enim tria idem sunt. In omni autem Fraude esse falsitatem manifestum est, falsitatemque esse aliquid non

verum, & ex consequenti non ens, & non bonum.

Quod si fortè Eximius Theologus, in suæ rationis probationem adferat, cum plurimorum Theologorum turba, *Dæmones* & damnatos Homines, per Ignis torquentis ideam, sibi à Deo inditam decipi, ita ut firmissimè sibi persuadeant, manifestèque se percipere arbitrentur, se ab *Igne* cruciari, quamvis revera nullus adsit Ignis, qui illos torqueat. Huic Objectioni occurrit Philosophus Responsione ad sextas Objectiones, his verbis: Quod autem repugnet Homines à Deo decipi, clarè demonstratur ex eo, quòd forma deceptionis sit *non ens*, in quod non potest ferri summum Ens. Et in hoc omnes Theologi consentiunt, omnisque Fidei Christianæ certitudo ex hoc pendet. Cur enim à Deo revelatis crederemus, si nos interdum ab ipso decipi arbitraremur? Et quamvis vulgò Theologi affirment Damnatos igne torqueri, non ideò tamen censent ipsos decipi per falsam Ideam Ignis torquentis sibi à Deo inditam, sed potius ab Igne verè torqueri, quia *ut viventis Hominis incorporeus spiritus tenetur naturaliter in Corpore: sic facilè per Divinam Potentiam teneri potest, incorporeo igne, &c. Vide Magistr. lib. 4. sent. dist. 44.*

IX. *Non decipiuntur damnati, dum putant, se ab Igne torqueri.*

Alia ratio, quæ Cartesium adegit, ad Dei Veracitatem affirmandam est, quòd cùm ad Fallaciam pertexendam duo concurrere ani-

X. *In Deo neque est potentia, neque voluntas decipiendi.*

animadverteret, *Potentiã* scilicet decipiendi, & decipiendi *Voluntatem*, & cùm utrumque imperfectionem implicet, neutrum in Deum cadere posse statuit. Nam quamvis fallendi potestas, nonnullum ingenii argumentum apud Homines videatur, quatenus aliquam in Intellectu subtilitatem ostentat, si illa tamen propiùs inspiciatur, imbecillitas potiùs, & impotentia dicenda est. Nam quid aliud aliis imponendi Facultas indicat, quàm à Vero posse deficere? Quod certè *Perfectioni* adversatur. Decipiendi autem *Voluntas* non aliundè, quàm ex metu, vel in Affectibus pravitate provenire potest, quod utique ab Ente summè perfecto alienissimum esse putat, quisquis Dei naturam percipit.

XI. *Deus uti deceptione uti non potest, etiam ea, quæ committitur citra delictum.*

CLARISSIMUS Vir autem Deum fallere posse tuetur, modò in illa deceptione absit delictum, & citra alicujus injuriam committatur. *Si putas*, inquit (certò Deum mentiri non posse te scire) *mihi solum probes quodvis in deceptione delictum esse, nisi cum injuria copuletur; si enim non noceat, peccatum esse nego.* Id est, inter nostras Cogitationes, & Dei Veracitatem ordo, tantaque est illarum ab hac dependentia, ut nullam prorsus *Certitudinem* sortiantur, nisi de illo Dei Attributo nobis primùm constiterit. Quia cùm Deus omnis luminis Naturalis, seu claræ perceptionis largitor sit; sequitur hanc cognoscendi facultatem, utpote

pote à Deo nobis datam, nullum unquam objectum posse attingere, quod non sit verum, quatenus ab ipsa attingitur, hoc est, quatenus clarè & distinctè percipitur. Verùm, an non damnum nobis inferri censet Doctissimus Theologus, si postquam Deus *promisso* se adstrinxit, Cogitationes nostras modo speciali recturum, nos postmodum circumducat, & in Errorem præcipitet? Non enim inter hujus Veracitatis objecta, promissa duntaxat reponuntur, quæ Deus vocibus, vel literis se tuiturum significavit: Verùm etiam, quicquid Signis, Testimoniis, Ideis quibuslibet, ut certa Menti exhibuit, seu per interposita Corpora, seu immediatè per suas ipsius cogitationes. Nam cùm Rerum omnium sit Opifex, omnia exequitur, quæ se facturum pollicitus est. Unde hæc notitia, Quisquis *facultate* cognoscendi rectè utitur, is Veritatem offendit; seu rectè *Intellectu* utenti Veritas occurrit, quam Deus Mentibus nostris ita infixit, ut de illa ambigi non possit; est veluti primum *promissum*, quod Deus sine injuria infringere non potest; cùm Verax sit, hoc est, dator omnis luminis, Fons veræ cognitionis, &c. Quod enim absoluto suo imperio Mentibus nostris præsens, vel futurum esse voluit, haud putandum est, ut id aliquando improbet, & priori Voluntatis actui alterum opponat.

XII. *Deus non ad formale actus, sed materiale tantùm concurrit.*

Si dicas, Deum Errori patrocinari, cùm ad *actus* Voluntatis eliciendos concurrat, judiciisque nostris adsit, in quibus decipimur. Id liberè conceditur, si ad *Materiale*, non autem ad *Formale* attendatur. *Actus* enim boni, & veri sunt, si in ordine ad Deum spectentur, à quo dependent; & major in nobis quodammodò perfectio reputatur, quòd à nobis elici possint, quàm non elici. *Privatio* verò, in qua sola formalis Veritatis ratio consistit, nullo Dei auxilio indiget, quia non est *Res*, neque ad illum ut Causam relata, privatio, sed *Negatio* tantummodò appellari debet.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Deus quamvis Infinitus, per Ideam finitam à nobis cognosci potest.

I. *Infinitum etsi à Mente humana comprehendi non possit, potest tamen intelligi.*

Cum Deus Res Summa sit, & omnes perfectiones undique infinitas complectatur, objiciendi, seu potiùs dubitandi occcasionem Viro Clarissimo præbuit; an Deus à Mente humana attingi posset, præsertim cùm Infinitus sit, & nullis limitibus circundatus; *Quæ quæso est Idea*, inquit Sectione vigesima, *quam de illius perfectionibus habere te dicis? Primùm esse infinitam. Tunè verò infinito ideam cognitam & comprehensam habes? Nimium tibi assentaris.* Inficiari non possum, quin ille sibi assentaretur, nimi-

ùmque

úmque ingenio ſuo daret, qui *Infinitam* Subſtantiam ſe poſſe comprehenſam habere arbitraretur. Quippè Infinitum, qua tale, humanæ cogitationis anguſtias tranſgreditur, & nullatenus comprehendi poteſt. Nihilominus non obeſt, quin à nobis percipi queat, in quantum clarè & diſtinctè intelligimus, aliquam Rem hujuſmodi eſſe naturæ, & nulli planè limites in ea reperiri poſſint; Et id eſt clarè intelligere Rem illam eſſe Infinitam. Unde illud inter *Infinitum* & *Indefinitum* diſcrimen ſtatuimus, quòd *Infinitum* propriè tantùm nuncupemus, in quo nulla ex parte terminos, ſeu limites reperiamus, quo ſenſu ſolus *Deus* Infinitus eſſe dicitur. Illa verò, in quibus ſub aliquo tantùm reſpectu finem non agnoſcamus; ut *Spatii* ultra Cœlos protenſi Extenſio; *Partium* in Corpore Diviſibilitas, & ſimilia, *Indefinita* quidem vocamus, non autem Infinita, quia non omni ex parte, fine deſtituuntur. At quo pacto illa Diſtinctio nobis innoteſceret, niſi Infiniti Ideam haberemus, & ni illud clarè & diſtinctè apprehenderemus?

Verum ſi Viro Eximio credimus, nihil de Infinito noſcimus, niſi illud undequaque noſcamus, hoc eſt, comprehendamus: Cùm verò Mens noſtra imbecillis ſit, & non niſi ad pauca extendatur, quî Infinitum ſibi repræſentabit? *Quanta enim cumque Mens ſis, finita es. Dic ergo, quî finitæ facultatis*

II. *Aliud eſt Infinitum apprehendere, & aliud comprehendere.*

tatis modulo infinitum comprehendas? Si non comprehendis, finita est, quamcumque habes Ideam; & si finita ipsa sit, finitum est, quodcumque repræsentat. Certè aliud est conceptum & notionem Infiniti habere, & aliud ipsum Infinitum comprehendere: quia etsi *finita*, & ad ingenii nostri modulum accommodata cognitione, Infinitum attingamus, non autem perfectè & adæquatè illud intelligimus. Hanc enim cognitionem nemo habet, non modò de *Infinito*, sed nec de minima etiam Re alia, quam concipiendam aggreditur. Quis enim *Pulvisculi*, exempli causa, notitiam perfectam habet? Quis eorum omnium, quæ illi insunt, aut esse possunt, conscius est? Assignet, qui id asserere præsumit, omnes ejus particulas, ejus motus, gradus & modos enumeret, ejus figuras metiatur, & illa præcisè determinet, quæ illum à cæteris corpusculis dirimunt. Clarè quidem omnia, quæ ad hoc corpusculum spectant, Deus intuetur, & peculiares modos, quibus affici potest, distinctè pervadit. At cùm nulla assignari queat ratio, qua ad credendum adigamur, conceptus nostros, Divinæ Cognitioni æquiparari, incassum præsumimus, Ideas nostras posse Rei alicujus esse adæquatas. Interim quanquam non nisi imperfectè Corporea à nobis apprehendantur, non inde sequitur, non dari Corporum notitiam; Ita nihil obest, quominus infinitum

à no-

à nobis percipiatur, quamvis non adæquata & comprehensiva cognitione.

III. *Deus magis est intelligibilis quàm quodvis aliud creatum.* Imo licet Deus ob perfectionum suarum exuberantiam, magis humano Intellectui incomprehensibilis sit, quàm quodlibet aliud Ens Creatum, nihil tamen obest, quominus magis ab eodem cognoscibilis dicatur: ad eum modum, quo *Sol* licet suo splendore oculus offuscet, nihilominus validius se ipsis ingerit, quàm nebulosæ Stellæ, quæ suis radiis eos debiliùs lacessunt. Uti enim luminis copia ad Visionis claritatem confert; ita ubi plus entitatis, seu perfectionis reperitur, plus conceptibilitatis seu cognoscibilitatis exurgit.

IV. *Ut Infinitas & res infinita sunt in nostro intellectu.* Urget Vir Clarissimus; *si non comprehendis, finita est, quamcumque habes Ideam, & si finita ipsa sit, finitum est quodcumque res repræsentat.* Mihi, quod respondeam, in promptu est; nec Infinitatem, nec Rem ipsam, quæ Infinita est, in cogitatione nostra residere; imò nullum est Dei Attributum, quod in Mente isto modo versatur; aliàs cogitatio mea Deus dicenda esset, quandoquidem quælibet ejus perfectio àb eo realiter non distinguatur, & res eadem sit cum Deo. Sunt igitur tantummodò in cogitatione nostra certæ quædam *delineationes*, & umbratilia indicia, è quibus Rem Infinitam, hoc est, Deum existere deprehendimus. Non tamen necessum est, ut delineamenta ista, iisdem perfectionibus instruantur,

tur, quas Res illa possidet, quam Menti exhibent; alioquin non Imagines & tabulæ forent, sed ipsum Exemplar. Nec dici debet, à Dei Infinitate alienum esse, ut alio modo, quàm perfectissimo repræsentetur; imò maximè consentaneum est, ut per Rem *aliam* ab ipsa diversam perfectissimè non exhibeatur; quoniam hoc dato, duo Dii forent assignandi, sive duæ Res perfectissimæ, quod implicat.

VI. *Deus non potest per Cogitationem perfectissimè repræsentari.* SUSPICOR quid contra hoc repositurus sit præclarus Theologus, nempe hanc quæstionem moveri de Re Infinita, *objectivè* modo perfectissimo repræsentanda, non autem *subjectivè*; quæ duo se patiuntur, nec sese in rebus diversis tollunt, aut adversantur. Etsi id cum quadam Veri specie objici posse videatur, dico tamen falsum esse. Nam quis, ubi de Rebus Cogitantibus sermo instituitur, dixerit, hæc cognitio perfectissimam & infinitam Cogitationem modo perfectissimo repræsentat? planè idem est, ac si diceret, hæc cogitatio est perfectissimè *cogitans*, hoc est, est ipsamet Cogitatio perfectissima & infinita; ac proinde perfectè objectiva Infiniti imago, seu repræsentatio, reperiri non potest, nisi in Re, quæ revera est Infinita. Unde Christus, qui à D. Paulo *Splendor paternæ gloriæ, & imago Substantiæ illius* vocatur, Deus quoque est subjectivè, quoniam perfectissima Dei imago est, & vice illius.

CUM Cartesius, ut similium argumentorum, quæ contra claram & distinctam Infiniti notitiam, à Theologis, aliisque Philosophis proposita sunt, vim eluderet, ingessisset que ad perfectam Rei cognitionem habendam, non necessarium esse, ut adæquata sit & comprehensiva, sed sufficere, si pauca intelligantur, quamvis cætera in Mentis conspectum non veniant, subjecit Eximius Doctor. *Itane? Infiniti igitur Ideam non habes, sed solum finiti; cùm, si non omnia, quæ in infinito sunt, partem tantùm infiniti apprehendis: at infiniti pars non est ipsum totum infinitum.* Cartesius suæ assertionis sensum dilucidiùs explanaturus, distinguit inter rationem *formalem* Infiniti, sive infinitatem, & *Rem*, quæ est infinita; nam quantum ad *Infinitatem*, etiamsi illam intelligamus esse quàm maximè positivam, non tamen nisi negativo quodam modo intelligimus, ex hoc scilicet, quòd in *Re* nullam limitationem advertamus: ipsam verò Rem, quæ est infinita, positivè quidem intelligimus, sed non adæquatè, hoc est, non totum id, quod in ea intelligibile est, comprehendimus; sed quemadmodum in *Mare* oculos convertentes, etsi non totum visu attingamus, nec immensam ejus vastitatem metiamur, dicimur tamen illud videre. Pari modo, etsi *Montis* alicujus valdè excelsi magnitudo non patiatur, ut brachiis totum illum complectamur, nihil tamen obstat,

VI. *Infinitas à re, quæ infinita dicitur distinguenda.*

quominus illum manu tangamus, & ſenſu adeò evidenti, ut clarè & diſtinctè illud nobis innoteſcat.

VII. *Cognitio, quam de Deo habemus, finita eſt.*

At quantumcunque diſtinxeris, addit Vir Eximius, *nihil proficies, niſi quod id ipſum diſtinctionibus tollas, quod antea argumentis poſueras: ut cùm priùs Deum Infinitum eſſe, quod de eo infinitam Ideam haberes, concluſeris, te nunc excuſatum putas, quod omnem infiniti Ideam finitam eſſe inquias; & tamen quanquam iſtâ tuâ excuſatione præmiſſas ſuſtuleris, à concluſione dimoveri nolis.* Sed vereor, ne his verbis aliquid Philoſopho imponat, quod ab ejus Mente prorſus alienum eſſe exiſtimo: Deum ſcilicet *Infinitum* eſſe, quod de eo *infinitam Ideam* habuerit. Loca precor adferat, ubi *Carteſius* ſe infinitam Rei Infinitæ Ideam habere aſſerit; cùm implicet, ut ante monui, ut Infinitum ipſum, aut ipſa infinitas in *Intellectu* noſtro verſentur, niſi quis ei Divinitatem aſſignet, & Deum à conceptu non diſtinguat. Admittit quidem *Philoſophus*, ſe Entis ſummi & perfectiſſimi Ideam habere, ſed illam infinitam eſſe, hoc eſt, ſummam & perfectiſſimam eſſe abnuit. Imò Reſponſione ad primas Objectiones, expreſsè teſtatur, eam, quam de Deo habet cognitionem finitam eſſe & inadæquatam. Ego, inquit, ubicumque dixi, Deum clarè & diſtinctè poſſe cognoſci, non niſi de hac *finita*, & ad modulum ingenii noſtri accommodata cognitio-

nitione intellexi. Et ad ſecundarum Objectionum *Authorem*, qui Dei Ideam, quemadmodum numeri infiniti, aut lineæ infinitæ, haberi non poſſe obtendebat, reſpondet *Philoſophus*: Cùm dicitur Deus *incogitabilis*, intelligitur de Cogitatione ipſum adæquatè comprehendente: non autem de illa inadæquata, quæ in nobis eſt, & quæ ſufficit ad cognoſcendum ipſum exiſtere. Imò ea eſt *Infiniti* natura, ut planè repugnet, ut ſi quid comprehendam, id, quod comprehendo, ſit infinitum. Idea enim infiniti ut vera ſit, nullo pacto comprehendi debet, quoniam ipſa *Incomprehenſibilitas* in formali ratione Infiniti continetur, & nihilominus manifeſtum eſt; Ideam, quam Infiniti habemus, non tantùm aliquam ejus *partem*, ſed revera totum Infinitum repræſentare, eo modo, quo per humanam Ideam exhiberi poteſt, in quantum ſcilicet omnium perfectionum eſt complementum.

VIII. *Non requiritur ad Rem cognoſcendam ut omnes ejus proprietates noſcantur.*

NAM dum ejus *Potentiam*, exempli cauſa, cogitamus, etſi de illius objectis quicquam determinare non valeamus, agnoſcimus tamen tantam eſſe, ut nihil ei reſiſtere queat; Et ita de cæteris Dei Attributis diſſerendum eſt, quorum notiones ſatis in nobis perſpicuæ ſunt, ut judicemus illa in eo realiſſima, ſimpliciſſima, adeòque infinita eſſe. Non tamen inficias eo, quin alia Dei notio multò hac ſit perfectior, hoc eſt, accuratior & diſtinctior, aut ab ipſo

Deo, aut ab alia Natura Intelligente haberi poſſit, eadem ratione, qua dubium non eſt, quin *Geometriæ* imperitus, totius *Trianguli* Ideam habet, cùm Figuram tribus lineis comprehenſam intelligit; etſi à Geometris alia multa de eodem *Triangulo* cognoſci posſint, atque in ejus conceptu animadverti, quæ ab illo ignorantur. Quemadmodum enim intelligere ſufficit *Figuram* tribus lineis contentam, ad habendam totius Trianguli Ideam: ita quoque ſatis eſt, *Rem* intelligere nullis limitibus comprehenſam, ut genuina & integra totius Infiniti Idea habeatur.

IX. *Duo in Idea conſideranda ſunt, formale & objectivũ.* Explosa igitur à Mente humana, infinita Entis perfectiſſimi Idea, inadæquatam impugnare aggreditur Vir Clariſſimus, oſtendendo neceſſarium non eſſe, ut finita Idea à Re ſumma producatur; ſed quamcumque cauſam ad illam efformandam ſufficere. *Si verò finita ſit Dei Idea, infinitam cauſam non exigit, etſi non exigat, finitâ produci potuit; & ſi potuit, ruit tota demonſtratio, quæ huic ſoli principio innititur, infinitæ Ideæ infinitam cauſam eſſe oportere, quod tantumdem ad minimum eſſe debeat realitatis formalis in cauſa, quantum reperitur objectivæ in Idea, atque idcirco cùm Ideæ objectiva infinita ſit, cauſæ quoque, quæ eam produxit, infinitam formalem eſſe.* Animadvertendum eſt, duo in quacumque notione, ſeu Idea conſideranda eſſe. *Unum*,

Pro-

Proprium ſeu formale, quatenus eſt Mentis operatio ſeu cogitandi Modus. Alterum, Objectivum ſeu vicarium, in quantum eſt rei apprehenſæ Imago, ſeu quatenus eſt vice illius. Licet Idea quatenus Mentis noſtræ *operatio* eſt, nullam aliam, præter Mentem noſtram cauſam exigat, quia cùm ſit Res Cogitans, talem operationem eliciendi par eſt. Aliam talem exigit, quatenus talis eſt, ſive quatenus ab omnibus aliis Cogitationibus diſtinguitur, & quatenus Idea *Dei*, exempli cauſa, Subſtantiam Infinitam, Independentem, ſummè Intelligentem, ſummè Potentem nobis repræſentat. Et certè talis Idea neque à Mente noſtra, neque à quacumque Cauſa alia *finita* proficiſci poteſt. Nam licet ipſe ego, exempli cauſa, Ideam Subſtantiæ in me habeam, ex hoc ipſo, quòd ſim Subſtantia, ac proinde cauſa Exemplaris eſſe poſſim illius Ideæ ſecundum eſſe vicarium ſpectatæ, nequeo tamen iſtius Ideæ exemplar eſſe, quatenus mihi *Infinitum* exhibet, quia hoc eſſe objectivum, non ſe habet ut vicarium mei eſſe tanquam alicujus principalis. Quare neceſſum eſt, ut ab aliqua cauſa, quæ revera Infinita eſt, procedat. Unde patet Dei Ideam, quamvis finitam, Cauſam Infinitam exigere, & *Finitâ produci* non poſſe.

X.
Quo ſenſu intelligitur Infinitas eſſe quid negativum.

ETSI Diſtinctio, quam ſupra tetigimus, inter Subſtantiam Infinitam, & ipſam Infinitatem, cuique Philoſopho ſit obvia, aſſen-

tiri tamen præclarus Theologus nequit, quòd Res Infinita quàm maximè *positivam* intelligatur, Infinitas verò, non nisi ut quid *negativum* concipiatur, quandoquidem eo concesso, nihil ad Infinitam Substantiam stabiliendam suppeditetur. *Cúmque mones, (etiamsi nihil demonstrant monita) positivam esse rei Infinitæ Ideam, Infinitatis negativam; quid agis, nisi quod fatearis rei, quæ reipsa fortè infinita est, solam finitam Ideam te assequi? Cùm itaque tuo sensu infinitam esse dicis, te nihil intelligere fateris, quid enim aliud est negativa Idea, quàm Ignorantiæ confessio?* Non sequitur ex eo, quòd in Re Infinita nullam limitationem advertamus, quòd limitationis negatio in *Finiti* cognitionem ingrediatur: quoniam illud, per quod Infinitum Finito discrepat, *positivum* est, & reale: E diverso limitatio; qua Finitum ab Infinito distinguitur, est *non ens*, sive entis negatio. Manifestum est autem apud omnes Philosophos, id quod non est, non posse nos in illius notitiam adducere, quod est. Sed contra ex Rei cognitione, ejus negatio percipi potest. Quando igitur dixit *Cartesius*; quantum ad Infinitatem, etiamsi illam intelligamus esse quam maximè positivam, non tamen nisi negativo quodam modo intelligimus, ex hoc scilicet, quòd in Re nullam limitationem advertamus; vulgarem loquendi modum secutus est, quemadmodum & Infi-

niti nomen retinuit, quod tamen rectiùs *Ens Amplissimum* vocari posse alicubi existimat, si omnia vocabula Rerum naturis conformia esse vellemus; quoniam verò usus invaluit, ut Infiniti nomen per *limitationis* negationem exprimatur, tanquam si ad Rem maximam designandam, non parvam esse, seu nihil planè parvitatis includere, dicere sufficeret.

XI. *Infinitum non includit in sua natura negationem limitationis.*

AB hoc loquendi ritu deflectere noluit Cartesius, quanquam nullibi scripserit *positivam* Infiniti naturam per *negationem* cognosci, Imò Meditatione Tertia, attendendo Ens Infinitum idem significare, quod *perfectissimum*, ita loquitur: Nec putare debeo me non percipere Infinitum per veram Ideam, sed tantum per negationem finiti, ut percipio *quietem*, & *tenebras*, per negationem motus & lucis; nam contra manifestè intelligo plus realitatis esse in Substantia Infinita, quàm finita, ac proinde priorem quodammodo in me esse perceptionem Infiniti, quàm finiti, hoc est, Dei, quàm mei ipsius: qua enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omninò perfectum, si nulla Idea entis *perfectioris* in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem?

XII. *Deus clarè & distinctè à nobis attingitur, etsi illum non comprehendamus.*

SIMILITUDINEM quoque, quam à Maris intuitu Philosophus desumsit, ad ostendendam claram & distinctam haberi posse

posse notitiam, licet Rei non sit adæquata & perfecta, rejicit Vir Clarissimus, & veluti ipsi adversam inculcat: *Quam denique affers similitudinis rationem, cum scilicet in mare oculos convertimus, etsi* non totum visu attingamus, nec immensam ejus vastitatem metiamur, dicimur tamen illud videre: *Nonne vides contra te valere, cùm quicquid videre dicamur, non tamen videamus? Sed aliquousque intenditur oculorum acies, & nihil ulterius intuentur.* Quid tum! An propterea mare non intuemur, quia totum *Mare* non discernimus? *Deum* mente attingo, ergo nisi illum comprehendam, hoc est, omnia, quæ in Deo sunt, cogitandi actu capiam ac teneam, non Deum percipere dicendus sum? Quis abnuet ex sola depicta *faciei* Imagine, Hominem distinctè cognosci, quamvis Corporis reliquum occultetur, & nulla pectoris, crurum, &c. delineatio adsit? Nihil in rem facit, si dicatur, per humani vultus delineationem, non totum Hominem exhiberi, sed ex *parte* depicta, in Totius notitiam ratiocinando deveniri: Quia cùm Deus partibus careat, & tantùm Attributa, sive perfectiones illi insint, non potest aliqua ejus pars, per ejus Ideam repræsentari; sed ex unius Divini Attributi notitia in alterius notitiam discurrendo deduci. Unde postquam *Philosophus* dixit *Mare* videri posse, etsi totum oculis non perlustretur, immediatè subjunxit:

Et

Et quidem ſi eminus reſpiciamus, ut quaſi totum ſimul oculis complectamur, non videmus niſi confusè, ut confusè imaginamur *Chiliogonum*, cùm omnia ſimul ejus latera complectimur; ſed ſi cominus in aliquam Maris partem obtutum defigamus, talis viſio poteſt eſſe valdè clara & diſtincta, ut etiam imaginatio *Chiliogoni*, ſi tantùm ad unum, aut alterum ejus latus ſe extendat.

SIMILI ratione, Deum ab humana Mente capi non poſſe, cum omnibus Theologis concedo, & nequidem etiam diſtinctè poſſe cognoſci ab iis, qui totum ſimul conantur animo complecti, & tanquam è longinquo reſpiciunt. Quo ſenſu dixit *Sanctus Thomas*, Dei cognitionem ſub quadam tantùm *confuſione* nobis ineſſe: Qui autem ad ſingulas ejus perfectiones attendere, illaſque non tam capere, quàm ab ipſis capi, & Intellectus ſui vires omnes in *iis* contemplandis occupare conantur, illi profectò multò ampliorem facilioremque materiam claræ & diſtinctæ cognitionis in eo inveniunt, quàm in ullis Rebus *Creatis*. XIII. *Deus clarè & quoad ſingulas ejus perfectiones perſpicuè intelligi poteſt.*

PROGREDITUR Clariſſimus Theologus: *Ita cùm Deum infinitum intelligere dicimur, aliquouſque intelligendo progredimur, at quicquid revera intelligimus, finitum eſt, & cùm illius perfectionem latiùs patere intelligamus, quàm ut ulla Intellectus acie aſſequi poſſumus, infinitum eſſe dicimus,* XIV. Ex rerum progreſſu deveniri non poteſt ad Dei cognitionem, quod nem,

quod quanquam conceptus nostri, nullum tamen illius finem agnoscamus. Nihil penè objicit, ad quod priùs Philosophus non responderit; quippè Responsione ad primas Objectiones, profitetur se argumentum suum non desumpsisse ex eo, quod videret in *Sensibilibus* esse ordinem sive successionem quandam Causarum efficientium: Tum quia *Deum* existere multò evidentiùs esse putaret, quàm ulla res sensibiles: Tum etiam, quia per causarum istarum *Successionem*, non aliò devenire posse videbatur, quàm ad imperfectionem Intellectus sui cognoscendam, quòd nempe comprehendere non posset, quomodo infinitæ tales Causæ sibi mutuo ab æterno ita successerint, ut nulla fuerit prima. Nam certè ex eo, quòd istud comprehendere non posset, non sequitur, aliquam primam esse debere, ut neque ex eo infinitas *Divisiones* in quantitate finita comprehendere non valeam, sequitur aliquam dari ultimam, ita ut ulterius dividi non possit, sed sequitur tantùm Intellectum meum, qui est finitus, Infinitum capere non posse. Id quoque insinuare videtur Eximius Vir verbis sequentibus: *Cùm sane cuivis liceat perfectissimam, quam pro suis viribus fabricare possit Ideam, & cùm longiùs progredi se non possè sentiat; exclamare infinities perfectiorem essè & fabricari possè, quanquam ipse præ captus angustia non possit omnem illius amplitudinem complecti.*

NEGARI

NEGARI non poteſt, quin in Mente noſtra *Facultas* ſit, ad Rerum Ideas ampliandas, ſed quantumvis earum perfectiones augeantur, nunquam cò devenient, ut cum Divinis eſſentialiter conveniant, ac proinde ut per illarum Ideas, Dei Idea in nobis oriatur. Nam quot velis gradibus *Creatam* perfectionem amplifices, nunquam idcirco Divina evadet, niſi impetu, ut ita dicam, & veluti ſaltu infinito, una vice à perfectione *creata*, ad aliud quid omninò diverſum tranſitus fiat. Unde longè dilucidiùs *Philoſophus* rem aperit Meditatione Tertià, quàm hic Vir Clariſſimus. Dum in me ipſum Mentis aciem converto, inquit, non modò intelligo, me eſſe rem *incompletam*, & ab alio dependentem, remque ad majora & majora, ſive meliora indefinitè aſpirantem: ſed ſimul etiam intelligo Illum, à quo pendeo, majora iſta omnia non indefinitè & potentiâ tantùm, ſed re ipſa infinitè in ſe habere, atq; ita Deum eſſe. XV. *Per rerum ampliationem perveniri non poteſt ad Dei existentiam.*

POSTQUAM ſat exſpatiatus eſt præclarus Doctor in oſtendendo imparem eſſe Mentem humanam, ad omnes Perfectiones Divinas adæquatè concipiendas, quod illi ultrò concedimus, ſe ipſum alterius nomine interrogat. *An igitur, inquies, nullum habemus infiniti conceptum? Habemus ſanè, atqui eo modo, quo dixi, non quòd abſolutam & infinitam illius Ideam habeamus, ſed ſolum* XVI. *Nullatenus Deus adæquatè cognoſci poteſt.*

lùm quòd tale quidpiam esse, qualemcumque fuerit, ratione concludamus. Sufficienter in præcedentibus monui, adæquatum Dei conceptum à Mente humana haberi nullatenus posse; ac proinde frustra illius mentionem ampliùs fieri, ut ostendatur, Deum per absolutam & *infinitam* notionem nobis repræsentari. Nam quis perfectam Rei, etiam minimæ, notitiam habet? Prodeant Metaphysici, *Ens* in genere sibi ita notum existimant, ut primum cognitum apud omnes censeatur, nemo tamen eorum, opinor, omnia Entis *Attributa*, quatenus Ens est, se explicitè cognoscere asseret: Ita quid Deus sit, manifestè quidem percipiunt, licet innumera in Divinarum perfectionum abysso latentia non attingant.

XVII. *Absq; Idea Deus nullo modo apprehendi potest.* Quo pacto igitur in Dei notitiam deveniemus? *Non quod absolutam, inquit, & infinitam illius Ideam habeamus, sed solùm quòd tale quidpiam esse, qualecumque fuerit, ratione concludamus.* Hinc præter Viri Clarissimi Mentem, infero; nos veram Dei Ideam habere. Nam quî Rem aliquam existere Ratione concludam, si ejusdem Rei nulla in me Idea sit? Sive si illa Menti meæ non obversetur? Nam cùm Mens *simplici* intuitu Rem contemplatur, tum illius Rei speciem, seu imaginem efformat; ubi judicat, duas aut plures *Imagines* connectit; ubi discurrit, vel in motu circulari acta, primas Ideas cùm posterioribus copulat; At qui

qui nullam Dei Ideam animo volvit, quomodo Deum exiſtere percipiet, judicabit, aut ratione inferet? Quomodo *illud* qualecumque fuerit Infinitum dari concludet, ſi ignotum ſit, hoc eſt, ſi nulla ejus Jdea, notio, conceptus Menti exhibeatur? Id aliàs Reverendo Domino decernendum relinquo.

XVIII. *Poſſumus claram & diſtinctam Dei Ideã habere, etſi non Deum comprehendamus.*

ALIUS, qui eum remoratur ſcrupulus tollendus eſt, quî nimirum ſit, ſi comprehenſivam Dei cognitionem habere non poſſumus, ut clarum nihilominus & diſtinctum Divinæ Ideæ conceptum conſequamur. *Si Dei Ideã enim non adæquatè, neque clarè & diſtinctè: omnis enim imperfecta cognitio (qualis eſt inadæquata) pro ſuo imperfectionis gradu, obſcura eſt & confuſa. Cum itaque tam longè abſit, adæquatam, ut tu vocas, ſive ut ego, claram & diſtinctam Dei Ideam habeamus, tuis principiis, utcumque diſtinxeris, confecta res eſt, & tollitur omnis illius exiſtentiæ certitudo.* Quamvis eadem pluries repetere, penè ad nauſeam coacti fuerimus, quia tamen quicquid alicujus *difficultatis* ſpeciem præ ſe fert, non intactum relinquere ſtatui, & ad hanc aliquid etiam reponere viſum eſt. Quando igitur clara & diſtincta Rei Idea nobis ineſſe dicitur, non ita accipiendum eſt, quaſi in Re, quam clarè & diſtinctè cognoſcimus, omnia Attributa, omneſque ejus proprietates intelligamus; talis enim conceptio planè repugnat.

Nam ut ſumpto anteà *Carteſii* exemplo utamur; poſſum perſpicuam & diſtinctam Trianguli Ideam habere, quamvis omnes Trianguli proprietates, quas de eo Mathematici demonſtrant; ut quòd *Angulus* externus in *Triangulo* ſit æqualis duobus rectis internis & oppoſitis: Quod omnes tres Anguli duobus rectis ſint æquales: quòd major Angulus in *Triangulo*, ſemper à majori latere ſubtendatur, &c. Quemadmodum itaque intelligere ſufficit figuram tribus lineis comprehenſam, ad habendam *Trianguli* Ideam; Sic etiam ſatis eſt, Rem nullis limitibus comprehenſam intelligere, ut vera, integra totius Infiniti Idea habeatur. Quod inde evidens apparet; Nam ſicuti nullæ proprietates de *Triangulo* probari poſſunt, quæ ab illa Trianguli Idea alienæ ſunt, quam priùs de Triangulo quis habuit: ſimiliter nullæ de Deo Perfectiones demonſtrari queunt, quæ in Idea, quam de Deo habuit, concluſæ non fuerunt.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Realitas objectiva, ſive Cogitationum noſtrarum eſſe objectivum non eſt nihil, verùm aliquid in ipſis reale & perfectum.

I. *Objicitur quod objeva realitas nihil ſit.*

UT in congenitam Dei notionem tutiùs Vir eximius invehatur, & *Carteſii* argumentum ex Infiniti idea deſumptum, ad Dei exiſtentiam proban-

bandam fortiùs convellat, Realitatem objectivam, seu Artificium objectivum è medio tollere conatur, tanquam nomen inane, & *ens* à sola *Cartesii* mente depromptum. Quippè ubi inadæquatum Rei conceptum cum evidentia stare non posse, tota *Sectione vigesima* contendit, & confusionem individuam esse imperfectæ cognitionis comitem: tandem ex hoc labyrintho elapsus, in alterum sequenti Sectione devolvitur, ut scilicet Ideam sua perfectione exuat, & nihil prorsus ab objectis mutuari demonstret. Sed hoc opus, hic labor est. *At quid quæso*, ita Sectionem vigesimam primam incipit, *est ista realitas tua objectiva, quam ubique tanto strepitu evehis & miraris?* Et cùm scripsisset Cartesius Ideam esse ipsam rem cogitatam, quatenus objectivè est in Intellectu. *Præclarè*, subnectit, *At quid est esse objectivè in Intellectu?* Et Cartesium respondentem introducens, id aliud non esse, quàm esse in Intellectu, eo modo, quo objecta in eo esse solent. Ad hæc simulata admiratione, *Quam diffugiunt tenebræ, quàmque perspicua fiunt omnia! Quis responsum clarius ex ipso Sibyllæ antro expectaret, quàm Objecta in intellectu eo modo esse, quo esse solent, hoc est, in Intellectu eo modo esse solere, quo esse solent?*

II. *In Idea duo sunt attendenda, ipsa Mentis operatio, & ipsa rei repræsentatio.*

Imo & diffugerent *Tenebræ*, & perspicua fierent *omnia*, si duo in omnibus Cogitationibus considerasset: *Unum*, quòd quæ-

dam ſint Mentis noſtræ operationes, ſive, ut ante dictum eſt, operandi Formæ, in hanc illamvè faciem velut conformantes: *Alterum*, quòd ſint Repræſentationes, ſive quædam picturæ illarum rerum, quam nobis exhibent. Certum autem eſt, quòd ſimplices cogitandi Modi, alia ratione in Mente noſtra non verſentur, quàm ipſæ rerum Jmagines & picturæ, quæ peregrina objecta repræſentant. *Priores* enim à Mente utpote Re Cogitante promanant, eique pari modo inhærere videntur. *Poſteriores* verò magnum nanciſcuntur diſcrimen, prout ad Res diverſas, quas exhibent, referuntur. Quare mirum non eſt, ſi dixit *Carteſius*, Rem cogitatam in Intellectu eſſe, eo pacto, quo objecta eſſe ſolent. Nam cùm Eruditus quidam fœderati Belgii Theologus objeciſſet; objectivè eſſe in Intellectu, aliud non eſſe, quàm denominationem extrinſecam, & nihil rei; Reſpondet *Philoſophus* Theologum ad Rem ipſam, tanquam extra Intellectum poſitam reſpexiſſe, cujus ratione, eſt ſanè denominatio extrinſeca, quòd ſit objectivè in intellectu; illum autem de *Idea* loqui, quæ nunquam eſt extra Intellectum, & ratione cujus, eſſe objectivè non aliud ſignificat, quàm eſſe in Intellectu, eo modo, quo objecta in illo eſſe ſolent.

III. *Ut objecta dicuntur* ITA exempli cauſa, ſi quis quærat, quid *Soli* accidat, ex eo quòd ſit objectivè in meo Intel-

Intellectu, optimè respondetur, nihil ei accidere, nisi extrinsecam denominationem, quòd nempe intellectus operationem per Modum Objecti terminet: Si autem de Idea Solis quæratur quid sit, & respondeatur, illam esse rem cogitatam, quatenus est objectivè in Intellectu, nemo intelliget illam esse ipsum *Solem*, quatenus in eo extrinseca est denominatio: neque ibi, *Objectivè esse in Intellectu*, significabit ejus operationem per modum objecti terminare, sed in Intellectu, eo modo esse, quo solent ejus objecta; adeò ut Idea Solis sit ipse *Sol* in Intellectu existens, non quidem formaliter, ut in Cœlo, sed objectivè, hoc est, eo modo, quo objecta in Intellectu esse solent. Quid clarius efferri potest, ad ostendendum, quo pacto res in Intellectu resideant, sive ut earum Ideæ Menti obversentur? *esse in Intellectu exemplo Solis ostenditur.*

IV. *Objicitur, Cartesium existimasse objectivam realitatem esse tantum nomen inane.*

SED quia Vir Clarissimus se supra Sensus erigere non vult, & omnes Ideas ad solas Imagines in phantasia depictas restringit, vanam esse putat Objectorum in Intellectu repræsentationem. Quod ut validiùs persuadeat, iis Cartesium comparat, *qui quanquam ingenti hiatu nugas ridiculas parturire se viderint, magnum tamen aliquid se peperisse clamant.* Prætermitti hæc Comparatio à Viro Eximio poterat, cùm omnibus Doctis satis notus sit Cartesius, qui tantum abest, ut ejus rationes nugas ridiculas existiment, ut eorum plurimi illas commen-

 dent,

dent, atque tanquam veras ac certas Discipulis suis, aliisque *Veritatis* amatoribus proponant. Sed venia Viro Eruditissimo danda est, qui Philosophi doctrinæ subtilitatem aspernatus, non sat illi errores impingere autumat, ni & illum eorum conscium fuisse, ut crederemus, efficeret. *Vidit Cartesius*, inquit, *realitatem objectivam, nomen inane esse, tamen quòd magnum aliquod de eadem promiserat, etiam convictus, ne ipse Mens non foret, fateri noluit, cùm ad nauseam usque interrogatus, tam frigido responso quicquam aut sibi, aut aliis satis factum esse putaret.*

V. *Quid est Realitas objectiva Ideæ.*

SED ubi id vidit Cartesius? cur locum, cur Meditationem non assignat? Cur illius verba non prodit? Si putavit Realitatem objectivam aliud non esse, quàm *inane nomen*, ita iniquuus fuit, ut non aliis modò, sed & sibi ipsi imponeret? Quis de Viro modesto, sapienti, Philosopho hoc credat? Contingere quidem potuit, ut non omninò plenè, & ad omnium captum, Objectivam Realitatem explicuerit, dum dixit, esse objectivè in Intellectu, est esse eo modo, quo objecta in eo esse solent. Verùm poterat Vir Clarissimus apertiorem hujus rei explicationem ex *Geometricis* ejus Rationibus, ubi de illa ex proposito agit, mutuari, ubi ita loquitur: Per Realitatem objectivam Ideæ, intelligo entitatem Rei repræsentatæ per Ideam, quatenus est in Idea; eodem modo dici potest

teſt *Perfectio Objectiva*, vel Artificium objectivum, &c. Nam quæcumque percipimus tanquam in Idearum objectis, ea ſunt in ipſis objectivè. Adeò ut Realitas objectiva aliud non eſt, quàm Perfectio, ſeu entitas rei cognitæ, quatenus eſt in Idea, in qua tanquam in Imagine fulget.

VI. *Eſſe objectivum Ideæ eſt aliquid reale.*

An quis talem perfectionem fictitiam eſſe dicet, & inane nomen duntaxat? Quomodo igitur fit, ut talis *Perfectio* Cauſam realem exigat, & una ab altera realiter diſtinguatur? Nam quòd quædam Cogitationes ſublimes & excelſæ dicantur, aliæ autem humiles & abjectæ; quòd quædam de Deo, aliæ de Creaturis, exempli cauſa, de *Sole*, de *Cœlo*, de *Terra* habeantur, quatenus ſcilicet tales aut tales res referunt, id non à reali Mentis actu ſortiuntur, quoniam Ideæ, quatenus *Modi* ſunt cogitandi, nullam habent inæqualitatem, & omnes à Mente ſimili ritu procedere videntur: Ergo neceſſum eſt, ut ab altera alia reali cauſa proficiſcantur. Si enim illud nihil eſſet, haud dubiè tantam differentiam inter eas procreare non poſſet, nec nobilior perfectiórve foret de *Sole*, aut alio Sidere cogitatio, quàm de viliſſimo Terræ *pulviſculo*. Cùm autem non ens, neque diſcrimen, neque convenientiam, neque quicquam aliud efficere poſſit; oportet ut Cogitationes à Cauſa aliqua reali proveniant. Et hanc eſſe *Carteſii* Mentem ex illius verbis, Meditatione Ter-

tia, luce clarius colligi poteſt: Nempe quatenus Ideæ iſtæ cogitandi quidem *Modi* tantùm ſunt, non agnoſco ullam inter ipſas inæqualitatem, & omnes à me eodem modo procedere videntur: ſed quatenus *una* unam Rem, *alia* aliam repræſentat, patet easdem eſſe ab invicem valdè diverſas. Nam procul dubio illæ, quæ *Subſtantias* mihi exhibent, majus aliquid ſunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in ſe continent, quàm illæ, quæ tantùm *Modos*, ſive Accidentia repræſentant: Et rurſus illa, per quam ſummum aliquem Deum Æternum, Infinitum, Omniſcium, Omnipotentem, rerumque omnium, quæ præter ipſum ſunt, Creatorem intelligo, plus profectò realitatis objectivæ in ſe habet, quam illæ, per quas finitæ Subſtantiæ exhibentur. Unde à nobis paſſim ſciſcitari ſolent Homines, quomodò in talem Cogitationem inciderimus? Quo modo talem conceptum formare potuerimus? Ubi non de cauſa Ideæ, prout Mentis *actus* eſt, quæritur, ſed prout habet tale *eſſe vicarium*: quæritur enim, unde ſit expreſſa; quod exemplar talis Imaginis,

VII. *Realitas Ideæ eſt quid diſtinctum ab ipſa objecti realitate.*

SUPPOSITO, quod tales revera dentur in Mente cogitationes, ita præclarus Theologus proſequitur: *Sint verò in Mente tua Ideæ, ſuamque realitatem objectivam habeant: Quid autem rei eſt iſta realitas, an res ipſa in te procreata? Si non ſit, nullam iſtius rei realitatem habere potes. Si ſit, Dei*

Ideæ

Idea Deus alter erit, ut enim Deus formalis est, qui extra te, ita objectivus, qui in te existit. Quis unquam somniavit ipsam objecti Realitatem in Mente reperiri? An quia esse cognitum aliquid reale in Intellectu est, necessum est, ut objecti realitas, in ipso quoque Intellectu inveniatur? Ineptè quis dubio procul sic argumentaretur: Pictura est Rei imago, pictura est aliquid reale; Ergo pictura est ipsa objecti realitas. Ita non magis à Ratione deviaret, qui ex eo, quòd Idea sit realis quædam Rei in Mente pictura, statim inferret; igitur Idea est ipsa rei realitas seu perfectio. At si ista rei realitas in Idea non est, nulla istius rei realitas haberi potest. Quid tum? nullus unquam Philosophorum asseruit, Ideas Rerum, quas Intellectui exhibent, ipsammet rerum realitatem involvere: sed pro illis supponi, sive ipsarum vice & loco esse. Ergo, inquies, si *Res* ipsa in te *procreata non est,* nullam istius Rei realitatem habere potes; Distinguendum est, non erit *formalis* realitas, quæ tanquam Rei inhærens apprehenditur, concedendum est; non erit ipsa Rei realitas in Mente *cognita,* negandum est. Nam etsi Idea formalem objecti realitatem non involvat, non tamen penitus nihil est, sed aliquid est, quatenus est Rei cogitatæ Imago, seu vice illius: quemadmodum pictura loco illius rei est, quam repræsentat. Certè esse in Mente, esse objectivè, esse cognitum, amplius est, quàm omnino non esse, Aliàs

modo Idea rei loco esse posset? Quomodo alicujus vicem, à quo infinitum distat, præstaret? Sed esse vicarium Idearum, est esse in mente, esse objectivè, esse cognitum: Ergo illud aliquid reale est, quamvis non sit ipsa Rei realitas.

VIII. *Habemus rei veram ideam, etsi res ipsa non sit in mente nostra.*

Si *non sit*, instat Vir Eximius, *nullam istius Rei realitatem habere potes.* Illud ipsi lubentes largimur, modò istius realitatis *formam* in Intellectu nos habere concedat, fateaturque Mentem, dum unam Ideam potius, quàm aliam in se producit, ab aliqua causa determinari. Nam sicuti *Pictor* Angliæ Regem coloribus illustrare non potest, nisi eum intuitus sit, aut ejus saltem *Imaginem* aspexerit; quia suum Exemplar quælibet pictura postulat: Ita Mens humana Dei Ideam effingere non potest, nisi priùs Deum contemplatus sit, aut certè ad ejus Imaginem, quam in se ipsa invenit, attenderit. Unde totum argumentum corruit, quo præclarus Doctor probare moliebatur, data objecti Realitate in intellectu depicta, Naturam Divinam multiplicari debere, ac tot fieri in Mundo numina, quot sunt Homines, qui Realitatem Dei objectivam in se habent. Quia cùm Idea sit tantùm Rei pictura in Mente, à formali objecti realitate differt, nec unquam ejus perfectiones assequitur.

IX. *Perfectio objectiva*

Sed quid demum erit esse objectivè in Intellectu, si nihil reale ipsi contingit, & quæ

quæ ipsi obversatur Imago, nullam ei perfectionem conciliet? Respondet Vir Clarissimus; *Si quid itaque fortè sit objectivè in intellectu, non est ipsa res, sed conceptio rei, quæ nihil magis reale est, quàm intellectus actio; ut esse objectivè in intellectu, nihil aliud sit, quàm esse intellectionis objectum, quod nullam aliam causam exigit, quàm ut intellectus suam cogitandi facultatem exerat; cùm enim de quavis re meditari velit, fit res ipsa absque quavis novæ realitatis productione, ejus Meditationis objectum.* Si per Rei conceptionem intelligat *Ideam*, seu Rei repræsentationem, manus dat, & in nostram sententiam etiam obluctans trahitur: quoniam illa repræsentatio, ut aut antea diximus, aliud non est, quàm *Perfectio*, sive rei cogitatæ entitas, quatenus in Idea, velut in Imagine elucet. Sin verò per *Rei conceptionē*, Mentis operationem intelligat, qua res extra se positas contemplatur, nihil contra *Cartesium* movet, qui in omni conceptu duplicem realitatem, seu perfectionem agnoscit; Formalem seu propriam, quatenus est Mentis operatio; alteram Objectivam, seu vicariam, quatenus est Rei cognitæ Imago, qua Rem apprehendimus, veluti res ipsa esset. Et de hac ultima *Perfectione* quæstio agitatur, an scilicet Cogitatio, quæ viva quædam est Rei pictura, causam exigat, in qua Ideæ realitas objectivè contineatur, & illam

debet habere causam, à qua proficiscatur.

illam afferit contineri debere formaliter vel eminenter in ejus causa.

X. *Oportet ut realitas objectiva Idearum nostrarũ, causam habeat.* QUAMVIS id inficias eat Vir Clarissimus, arbitreturque esse objectivè, nullam aliam Causam postulare, *quàm ut Intellectus suam cogitandi Facultatem exerat*, dicimus adeò necessariò admittendum esse realitatem Objectivam Idearum nostrarum, causam requirere, in qua eadem ipsa Realitas non tantùm objectivè, sed formaliter vel eminenter contineatur, ut ab hoc principio, omnium Rerum tam sensibilium, quàm insensibilium cognitio dependeat. Unde enim scimus, exempli causa, Cœlum existere? An quia illud videmus? At ista visio Mentem non attingit, nisi quatenus Idea est, Idea, inquam, Menti ipsi inhærens, non autem Imago in phantasia depicta: Nec ob hanc *Ideam* possumus judicare *Cælum* existere, nisi quia omnis Idea Causam suæ realitatis objectivæ habere debet realiter existentem; quam Causam judicamus esse ipsum *Cælum*, & sic de cœteris. Unde evidens est, plus requiri, ut aliquid sit Intellectionis objectum, quàm ut Intellectus suam cogitandi Facultatem exerat. Nam à quo alio, quàm ab ipsis Rebus oritur, quod quædam Ideæ mihi Rem undequaque *Perfectam*; aliæ finitam & *creatam* exhibeant? Aliæ Corpus, aliæ Mentem repræsentent? Quæ est inter istas Ideas discriminis causa? Nam licet differentia, quam inter Ideas nostras

ani-

animadvertimus, in relatione duntaxat ad Res objectas consistat, talis tamen respectus adeò Ideis, in quantum *rerum* sunt Imagines, essentialis est, ut maximam inter Cogitationes differentiam constituat. Et quamvis in Rebus extra Mentem nostram positis, nihil reale ponat, necessum est tamen, ut quid realitatis in ipsis Ideis ponat; imò talem realitatem, quæ non solùm inter se, verum etiam ab aliis Qualitatibus & actionibus distinguatur.

XI. *Esse Ideale seu objectivum involvit aliquam perfectionem.*

At *nondum Cartesii fastus*, subdit Eximius Theologus, *flecti potest, sed vult, quicquid obnitimur, aliquid reale nosci.* Et quidni esse invicem opponi, & quendam diversitatem; objectivum, seu ideale aliquid reale esse vellet *Cartesius*? Cùm videamus conceptus, sibi præ se ferre. At quis dicet, id nihil esse, per quod aliqua differunt? imò tanto discrimine à se mutuò avellantur, ut contrariorum nomina habeant? Nec quispiam debet hanc doctrinam tanquam peculiarem Cartesio adscribere, eam longè antè *Aristoteles* professus est in *lib. Categ. cap. de Qualitate*; ubi Scientiam inter Qualitates enumerans, ita *loquitur: Nihil aliud est Scientia in Anima, quàm intentio & imago Rei cognitæ, repræsentans rem, quæ extra animam est.* Scientia igitur, secundum Aristotelem, ens reale est, & quandam perfectionem involvit.

VERUM

XII. *Ideæ in Deo idem sunt cum ejus essentia.* VERUM, quia mihi cum præstantissimo Theologo res est, rationibus Theologicis obiter uti liceat, ad hanc veritatem, Veritatis Discipulo persuadendam. *Dei Filius* in Sacris Codicibus, Imago patris, & character illius personæ appellatur: sed quomodo id constabit, si *Ideæ* secundùm esse objectivum, nihil omninò sint, & esse signum, esse imaginem, nihil reale importat? Præterea docent passim Theologi, Ideas non quicquam esse à Deo diversum, sed ipsummet *Deum* esse, quemadmodum explicat *August. lib. 82. Quæst. Sunt Ideæ principales formæ quædam, vel rationes rerum stabiles atq; incommutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ, atque eodem modo se habentes; quæ in Divina Intelligentia continentur, &c.* Unde sic infero: Quod in Intellectu Divino est ipse Deus, id in nostra Mente non pro nihilo haberi potest, præsertim cùm Dei *Imago* & similitudo in eo etiam consistat, quòd Mens humana res objectas sibi exhibeat, quemadmodum Deus sibi prorsus omnes, & nunquam non præsentes sistit, quæ actu sunt, quæ elapsis temporibus extiterunt, aut aliquando futuræ sunt.

XIII. *Ideæ sunt aliquid reale in Mente, & quandam* SED vereor ne id frustra præclaro Theologo inculcemus: Nam cùm ipsemet *Cartesius*, desumpto à *Sole* exemplo, explicuisset, dixissetque Solem *objectivè* esse in Intellectu, aliud non esse, quàm Solis ideam in intel-

intellectu existentem, non quidem formaliter, ut in Cœlo, sed objectivè, hoc est, eo modo, quo objecta in intellectu esse solent; illico exclamat: *Utinam foret, ut tenebras, quas tibi ipse offundis, discuteret.* Profectò nulla caligne involvi *Cartesium* opinaretur, nisi quia ipse præjudiciorum vi adhuc obruitur, & nondum *Infantiæ* cogitationes deposuit. Pluribus enim causa erroris fuit, quod illa, quæ spiritualia sunt, ipsi nihil esse arbitrentur, cùm tamen res sint: Nam uti dantur Substantiæ *incorporeæ* & spirituales, quæ verissimæ sunt Substantiæ: ita Accidentia dantur *spiritualia*, quæ veram habent entitatem. Imò cum veritatem habeant Ideæ, & aliæ aliis veritate anteponantur, habent quoque realitatem, seu perfectionem aliæ aliis majorem. Sed ut omnis caligo circa hanc materiam penitus evanescat, annotandum est, cum *Claubergio*, has species seu intentiones, quas in Anima esse diximus, esse aliquid *reale* & *intentionale* simul: Nam respectu objecti, quod repræsentant, & cujus dicuntur species, habent *esse intentionale*, at respectu subjecti, in quo inhærent, habent *esse reale*, ut Scientia in Anima: quod quidem ex hoc discrimine cognosci potest, quia *lapis* in anima tum substantia est, tum accidens: nam secundum se formaliter est Accidens de genere qualitatis, & est Substantia per repræsentationem; movere autem ani-

veritatem includunt.

ma di-

ma dicitur & cognoſci, non ſecundum eſſe formale, ſed ſeundum eſſe ſuum repræſentatum: quando enim cognoſcimus *Lapidem*, Subſtantiam cognoſcimus, non ipſam ſecundùm ſe qualitatemillam, &c.

XIV. *Magna eſt differentia inter Ideam, & rem per illam repræſentatam.*

His igitur tenebris, Rationis lumine diſcuſſis, quid ſequatur, videamus? *An verò te ſolem ipſum*, ſubjungit Vir Clariſſimus, *in te habere putas? Habeo, inquis, objectivum, non formalem. Atqui Sol objectivus Sol realis eſt, etſi ſit, quamobrem minus in te, quàm in Cœlo luceat! At, inquis, Solis formalis munus eſt lucere, non objectivi. Nego, omnis Sol lucet, etſi non luceat objectivus, Sol non eſt. Si igitur ipſum Solem in intellectu tuo haberes (ut habere te ais) certè niſi craſſiſſimis tenebris obducatur, luceret; cùm itaque non luceat, non habes.* Fatigor toties idem repetere, at quî vitari id poteſt, ubi penè eadem ſub diverſis nominibus continuò objiciuntur. Aliis igitur verbis quoq; utendum eſt, & ne carere reſponſo videar, lector etiam attentus fallendus eſt. Quamvis Idea objecto ſimilis ſit, & in cognoſcente ejus locum ſuppleat, non tamen omnis perfectio, quæ in re repræſentata reperitur, ipſi Ideæ attribuitur. Quippe experimur *ſolidum* illum & efficacem exiſtendi modum, qui in Rebus repræſentatis deprehenditur, ab Ideis abeſſe; ac proinde non neceſſum eſſe, quòd ſi Solis lucidi Ideam in nobis habeamus, non minus in

nus in

nus in Mente nostra quàm in Cœlo Sol fulgeat. Fundamentum enim ab esse Idearum intentionali & umbratili distinguitur, atque perfectione, seu realitate discrepat. Hinc *Cartesius* Meditatione Tertia, actualem seu *formalem* entitatem, quæ Rebus tanquam fundamentis competit, ab *objectiva*, quæ in Ideis intelligitur, separat, & tanquam duo entia à se invicem dirimit. Causa Ideæ, inquit, nihil de sua realitate actuali, sive formali in Ideam transfert, &c. Quantumvis imperfectus sit iste existendi modus, quo res est objectivè in intellectu per Ideam, non tamen profectò planè *nihil* est; ac proinde à nihilo esse non potest. Hæc enim sufficere videntur, ut quis sibi persuadeat, dum Solis imaginem in Mente complectitur, haud opus esse, ut Solem ipsum in se habere putet, nec ad illam Imaginem pertinere, ut *lucem* emittat, nisi crassissima caligine obducatur.

XV. *Nihil docet Cartesius, quod non sit omnibus philosophis commune.*

Huius Sectionis vigesimæ reliquum Vir Clarissimus impendit, in fingendo *Cartesium* se supra cæteros Homines evehere, oracula fundere, responsa dare, quæ sua perspicuitate omnium assensum extorqueant; ac proinde mirum non esse, si alios Philosophos, quos à Cartesio è Terra satos vocari simulat, fugiant, iisqve solùm detegantur, qui è Cœlo delapsi, mentium instar & differunt & philosophantur. Unde his verbis Cartesium alloquitur, *Tu verò si sectam affe-*

XII. *Ideæ in Deo idem sunt cum ejus essentia.* VERUM, quia mihi cum præstantissimo Theologo res est, rationibus Theologicis obiter uti liceat, ad hanc veritatem, Veritatis Discipulo persuadendam. *Dei Filius* in Sacris Codicibus, Imago patris, & character illius personæ appellatur: sed quomodo id constabit, si *Ideæ* secundùm esse objectivum, nihil omninò sint, & esse signum, esse imaginem, nihil reale importat? Præterea docent passim Theologi, Ideas non quicquam esse à Deo diversum, sed ipsummet *Deum* esse, quemadmodum explicat *August. lib. 82. Quæst. Sunt Ideæ principales formæ quædam, vel rationes rerum stabiles atq; incommutabiles, quæ ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ, atque eodem modo se habentes; quæ in Divina Intelligentia continentur, &c.* Unde sic infero: Quod in Intellectu Divino est ipse Deus, id in nostra Mente non pro nihilo haberi potest, præsertim cùm Dei *Imago* & similitudo in eo etiam consistat, quòd Mens humana res objectas sibi exhibeat, quemadmodum Deus sibi prorsus omnes, & nunquam non præsentes sistit, quæ actu sunt, quæ elapsis temporibus extiterunt, aut aliquando futuræ sunt.

XIII. *Ideæ sunt aliquid reale in Mente, & quandam* SED vereor ne id frustra præclaro Theologo inculcemus: Nam cùm ipsemet *Cartesius*, desumpto à *Sole* exemplo, explicuisset, dixissetque Solem *objectivè* esse in Intellectu, aliud non esse, quàm Solis ideam in

intellectu existentem, non quidem formaliter, ut in Cœlo, sed objectivè, hoc est, eo modo, quo objecta in intellectu esse solent; illico exclamat: *Utinam foret, ut tenebras, quas tibi ipse offundis, discuteret.* Profectò nulla caligne involvi *Cartesium* opinaretur, nisi quia ipse præjudiciorum vi adhuc obruitur, & nondum *Infantiæ* cogitationes deposuit. Pluribus enim causa erroris fuit, quod illa, quæ spiritualia sunt, ipsi nihil esse arbitrentur, cùm tamen res sint. Nam uti dantur Substantiæ *incorporeæ* & spirituales, quæ verissimæ sunt Substantiæ: ita Accidentia dantur *spiritualia*, quæ veram habent entitatem. Imò cum veritatem habeant Ideæ, & aliæ aliis veritate anteponantur, habent quoque realitatem, seu perfectionem aliæ aliis majorem. Sed ut omnis caligo circa hanc materiam penitus evanescat, annotandum est, cum *Clabergio*, has species seu intentiones, quas in Anima esse diximus, esse aliquid *reale* & *intentionale* simul: Nam respectu objecti, quod repræsentant, & cujus dicuntur species, habent *esse intentionale*, at respectu subjecti, in quo inhærent, habent *esse reale*, ut Scientia in Anima: quod quidem ex hoc discrimine cognosci potest, quia *lapis* in anima tum substantia est, tum accidens: nam secundum se formaliter est Accidens de genere qualitatis, & est Substantia per repræsentationem; movere autem anima di-

veritatem includunt.

ma dicitur & cognoſci, non ſecundum eſſe formale, ſed ſeundum eſſe ſuum repræſentatum: quando enim cognoſcimus *Lapidem*, Subſtantiam cognoſcimus, non ipſam ſecundùm ſe qualitatemillam, &c.

XIV. *Magna eſt differentia inter Ideam, & rem per illam repræſentatam.*

His igitur tenebris, Rationis lumine diſcuſſis, quid ſequatur, videamus? *An verò te ſolem ipſum*, ſubjungit Vir Clariſſimus, *in te habere putas? Habeo, inquis, objectivum, non formalem. Atqui Sol objectivus Sol realis eſt, etſi ſit, quamobrem minus in te, quàm in Cælo luceat! At, inquis, Solis formalis munus eſt lucere, non objectivi. Nego, omnis Sol lucet, etſi non luceat objectivus, Sol non eſt. Si igitur ipſum Solem in intellectu tuo haberes (ut habere te ais) certè niſi craſſiſſimis tenebris obducatur, luceret; cùm itaque non luceat, non habes.* Fatigor toties idem repetere, at quî vitari id poteſt, ubi penè eadem ſub diverſis nominibus continuò objiciuntur. Aliis igitur verbis quoq; utendum eſt, & ne carere reſponſo videar, lector etiam attentus fallendus eſt. Quamvis Idea objecto ſimilis ſit, & in cognoſcente ejus locum ſuppleat, non tamen omnis perfectio, quæ in re repræſentata reperitur, ipſi Ideæ attribuitur. Quippe experimur *ſolidum* illum & efficacem exiſtendi modum, qui in Rebus repræſentatis deprehenditur, ab Ideis abeſſe; ac proinde non neceſſum eſſe, quòd ſi Solis lucidi Ideam in nobis habeamus, non minus in

nus in Mente noſtra quàm in Cœlo Sol fulgeat. Fundamentum enim ab eſſe Idearum intentionali & umbratili diſtinguitur, atque perfectione, ſeu realitate diſcrepat. Hinc *Carteſius* Meditatione Tertia, actualem ſeu *formalem* entitatem, quæ Rebus tanquam fundamentis competit, ab *objectiva*, quæ in Ideis intelligitur, ſeparat, & tanquam duo entia à ſe invicem dirimit. Cauſa Ideæ, inquit, nihil de ſua realitate actuali, ſive formali in Ideam transfert, &c. Quantumvis imperfectus ſit iſte exiſtendi modus, quo res eſt objectivè in intellectu per Ideam, non tamen profectò planè *nihil* eſt; ac proinde à nihilo eſſe non poteſt. Hæc enim ſufficere videntur, ut quis ſibi perſuadeat, dum Solis imaginem in Mente complectitur, haud opus eſſe, ut Solem ipſum in ſe habere putet, nec ad illam Imaginem pertinere, ut *lucem* emittat, niſi craſſiſſima caligine obducatur.

Huius Sectionis vigeſimæ reliquum Vir Clariſſimus impendit, in fingendo *Carteſium* ſe ſupra cæteros Homines evehere, oracula fundere, reſponſa dare, quæ ſua perſpicuitate omnium aſſenſum extorqueant; ac proinde mirum non eſſe, ſi alios Philoſophos, quos à Carteſio è Terra ſatos vocari ſimulat, fugiant, iisqve ſolùm detegantur, qui è Cœlo delapſi, mentium inſtar & diſſerunt & philoſophantur. Unde his verbis Carteſium alloquitur, *Tu verò ſi ſectam affe-* XV.

Nihil docet Carteſius, quod non ſit omnibus philoſophis commune.

claveris, Cœlum redeas ubi fortasse tuam denominationum extrinsecarum philosophiam acriùs intelligunt; Nos autem Terræ filii, ea est indolis nostræ hebetudo, tam subtiliter philosophando nos non esse fatemur. Neque Sectám *Cartesius* affectavit, nec unquam laudem ex Opinionum suarum novitate venatus est; cùm pâlam profiteatur, se nullo uti *principio*, quod ab *Aristotele*, omnibusq; aliis omnium seculorum philosophis admissum non fuerit; adeò ut philosophiam suam non ut *novam*, sed omnium maximè antiquam & vulgarem sequacibus suis proponeret. Adde etiam, quemadmodum ipse Epistola ad P. *Dinet* scribit, quod fortè videbitur esse paradoxum, Nihil in ea philosophia esse, quatenus censetur *Peripatetica* & ab aliis diversa, quod non sit novum; nihilq; in mea, quod non sit vetus: Nam quantum ad *Principia*, ea tantùm admitto, quæ omnibus omninò philosophis hactenus communia fuere, suntque idcircò omnium antiquissima, & quæ ex eis deduco, jam ante in ipsis contenta & implicita fuisse, tam clarè ostendo; ut etiam antiquissima, utpote humanis Mentibus à natura indita, esse appareat. Contra verò principia philosophiæ *vulgaris*, eo saltem tempore, quo ab *Aristotele*, aliisque inventa sunt, erant nova, nec jam meliora putari debent, quàm tunc fuere; Nihilque ex iis deducitur, quod non sit controversum, & ex more Schola-

rum

rum à singulis Philosophis mutari possit, ac proindè quod non sit maximè novum, cùm quotidie adhuc renovetur.

CAPUT DECIMUM NONUM.

Realitas Objectiva Ideæ Dei etiamsi Formalem non æquet, tamen Dei Existentiam optimè concludit.

EX dictis plus æquo manifestum est, Ideam à Re concepta, aut simili pendere, cùm re vera aliud non sit, quàm rei repræsentatio, sive *Imago*, ad cujus imitationem expressa est; quia tamen Eximius Theologus hujus conformationis adhuc dubius manet, eodemque, Sectione vigesima secunda, Dilemmate utitur ad probandum, nihil ex *objectiva* Realitate inferri posse, nisi formalem includat, denuò statuit, hoc concesso, plures Deos in Mundo dari debere, & Naturam Divinam pro Intelligentium numero esse multiplicandam. *Tanta verò sit realitas tua objectiva, quantam esse velis; an tamen formalem ejusdem rei realitatem naturæ perfectione æquare censes? Si æqualis sit utriusque conditio, plura denuò fiunt Deorum Numina, cùm res diversæ sint, extra Intellectum una, intus altera, quæ infinita naturæ perfectione, cæteris omnibus antecellunt; at quicquid perfectionum infinitum est, Deus est.* Certè etsi hanc rationem Vir Clarissimus magni ducat, rem-

I. *Dato realitatem objectivâ Ideæ esse formali similem, non sequitur Deorum pluralitas.*

que confeciſſe ſibi videatur; ſi tamen attentiùs diſcutiatur, prorſus evanida apparebit, & ad trahendam, quam meditatur, Concluſionem, inepta; cùm plusquam luce meridiana evidentius ſit Ideam eſſe quid à re, quam exhibet, diſtinctum.

II. *Realitas objectiva duplicem includit dependentiam, quæ in Deo non reperitur.*

SED demus exercitii cauſa, Realitatem objectivam & Formalem paris eſſe conditionis, an propterea plura fient Deorum *Numina?* Nihil minus. Quippè aut illæ in eadem eſſentia Divina convenient, aut non; ſi non conveniant, *plures* igitur Dii non ſunt. Si verò Divinam eſſentiam pari modo participant, neque etiam tunc plures Dii ſunt, ſed unus Deus: Cùm in Ente ſummè perfecto eſſentia & exiſtentia individualis ſit, & unius exiſtentia omnem realitatem, ſeu perfectionem exhauriat, atque complectatur. Præterea, Dei Idea, eſt Idea Entis perfectiſſimi, Omnipotentis, ab omni alio Independentis, &c. Realitas autem illa *objectiva*, quæ eſt intra Intellectum, duplicem dependentiam involvit, *unam* à Concipiente, ſive Cogitante Intellectu, quatenus eſt ejus operatio; *Alteram* à Re concepta, ſeu cognita, quatenus ejus Imago eſt, & pro illa ſumitur. Quî igitur talis Realitas pro Deo haberi poteſt? Quo modo cæteris rebus, infinita naturæ perfectione antecellet?

III. *Imago eſt ignobilior ipſa re, quam repræſentat.*

SI *vero realitas objectiva*, refert Clariſſimus Doctor, *è ſumma perfectione quoquo modo deficiat, infinita non eſt: Si ergo finita, cauſam*

causam infinitam non exigit, etsi non exigat, à causa, quæ quoque ipsa finita sit, proficisci potuit. Monui non semel in præcedentibus haud necessarium esse, ut perfectio secundùm esse vicarium, principalis sui perfectiones prorsus adæquet, seu eas in omnibus repræsentet. Nam ut benè animadvertit *Philosophus* in responsione ad quintum Opponentem, non est de ratione Imaginis, ut in omnibus eadem sit cum Re, cujus est Imago; sed tantum ut illud in aliquibus imitetur. Hinc *Aristoteles Topic. lib. 6. cap. 2.* Imaginem definit, id esse, quod per imitationem efficitur, sive cujus natura ab Imitatione dependet. Imitatio enim si probè quid sit spectetur, per se aliud dici nequit, quàm conformatio rei imperfectioris ad perfectiorem, ac proindè implicat, ut Imago suum exemplar perfectione excedat, aut illi par sit.

IV. *Signa non omnia referunt, quæ in signatis inveniuntur.*

QUAMPLURIMA *Signa* sunt, quæ evidenter ac distinctè signata sua manifestant, quamvis non omnia, quæ in eis reperiuntur, non exprimant? Tibi *vocabula* elige, quæ ad Res significandas maximè idoneas judices; an non poterit *Vox* rem totam perspicuè indicare, ni priùs ab omnibus Rei partibus & attributis desumpta fuerit? Plurimarum certè Rerum claram & distinctam Ideam habemus, etiamsi plurimas earum proprietates, attributa, perfectiones nos lateant. Non tamen sequitur, quòd si realitas

litas *objectiva* integram Dei naturam non exhibeat, hoc est, non sit infinita, quòd Causam Infinitam non postulet; ac proindè à Causa Finita proficisci queat. Quia *finitum* esse, si probè consideretur, Infiniti absentiam & negationem denotat: unde fit, ut dum Mens nostra tanquam quid finitum se percipit, *Infiniti* notionem in se habere supponatur, non quod istius Ideæ causa sit exemplaris; sed quod sui conceptum quodammodo negativum habere non possit, ni antè saltem naturæ ordine, positivam omninò Infiniti Ideam in se habeat. *Nam uti præclarè observat Boetius: Omne quod imperfectum esse dicitur, id diminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quo fit, ut si in quolibet genere Imperfectum quid esse videatur, in eo perfectum quoque aliquid esse necesse est. Etenim sublata perfectione, unde illud, quod Imperfectum perhibetur, exstiterit, nec fingi quidem potest. Neque enim à Diminutis Inconsummatisque, Natura Rerum cepit exordium; sed ab integris absolutisque procedens, in hæc extrema, atque effœta delabitur.*

V. *Idea Dei à re procedere debet, quæ verè est Infinita.*

MENS igitur nostra *Infinitæ* Substantiæ Ideam habere nòn potest, nisi hæc Idea à Substantia Infinita proficiscatur; quia aliud Exemplar, ex quo desumpta est, habere non potest: cùm summæ perfectiones, quæ per Dei Ideam exhibentur, nec formaliter, nec eminenter in ulla alia Re, quàm in *Deo*, actu

actu inveniuntur. Unde mordicùs tenendum est, quemadmodum & Clarissimus Theologus ipse ibidem insinuat, tantumdem ad minimum debere esse realitatis formalis in Causa, quantum est objectivæ in Effectu: & cùm Idea infinitæ perfectionis Menti nostræ occurrat, erit quoque *Formalis* Causa Infinita. Nam quæso undenam posset assumere realitatem suam nisi à Causa? Et quomodo ei illam Causa dare posset, nisi etiam haberet?

Huic Ratiocinio lubens Vir Clarissimus acquiesceret, nec ampliùs tam manifestæ Veritati renitens, ultrò fateretur, *objectiva* realitatis perfectionem à principio, quod illam formaliter continet, debere procedere, ni scrupulum *Cartesius* injecisset, dum in Responsione ad primas Objectiones ita loquitur: Quanquam modus essendi Objectivus longè imperfectior sit, quàm ille, quo Res extra Intellectum existunt, non idcirco planè nihil est. Ad hæc subjungit præclarus Doctor: *Si verò longè imperfectior sit, tantundem realitatis formalis in sua Causâ non exigit, quantum objectivæ in se habet: Cùm isto pacto longè imperfectiore realitate formali æquari aut superari possit, adeò ut eam ipsa, quanquam Infinita non sit, efficere valeat.* Certè illum à sententia dimovere non debet, quod is existendi modus, quo Res in Mente repræsentantur, *imperfectus* est, quia id relatè tantummodò intel-

VI. *Modus, quo res est in Mente, imperfectior est eo, quo est extra Mentem.*

 ligen-

ligendum eſt, eo nimirum ſenſu, quo ille eſſendi modus, quo Rex in *tabula* depictus eſt, illo imperfectior dicitur, quo idem Rex Londini, aut alio quovis loco degit. Quis neſcit picturam ſuo Exemplari in perfectione cedere? Sufficit quod non nihil, ſed *reale*, & perfectum, ut Cauſam poſtulet, & à nihilo eſſe non poſſit.

VII. *Res perfectior ab ignobiliori tanquā à cauſa procedere non poteſt.* LICET itaque Cogitatio ſecundùm *eſſe vicarium* imperfectior ſit, & formalem objecti dignitatem non æquet, Cauſam tamen exigit, in qua tantumdem ſit ad minimum perfectionis originaliter, quantum eſt in Cogitatione repræſentativè: Et cùm *Idea*, quam de Deo habeo, ſummum aliquod Ens, Infinitum, Omniſcium, ſummè Potens mihi exhibeat, non poteſt ab alia Cauſa, quàm Infinita proficiſci. Nihil enim quod finitum eſt, illius conceptum, qui Infinitum repræſentat, Exemplar eſſe poteſt. Nam ſicuti nulla Res, nec ulla rei *Perfectio* actu exiſtens, poteſt habere nihil, ſive rem non exiſtentem pro Cauſa ſuæ exiſtentiæ: Ita quod magis perfectum, ſive quod plus *realitatis* complectitur, ab eo produci nequit, quod minus reale & perfectum eſt. Ac proinde neceſſum eſt, ut Idea, quæ Deum talem ac tantum repræſentat, ab eo promanet, & ab alia Cauſa *finita* effici non poſſit; cùm in notione Rei finitæ, Subſtantiæ Infinitæ notio non contineatur. Quòd autem nihil ſit in Effectu, quod ſimili, vel eminentiori aliquo

modo

modo in Caufa præextiterit, prima notio eft, qua nulla clarior habetur: Hæcque vulgaris, à *nihilo nihil fit*, ab ea non differt: quid fi concedatur aliquid in *Effectu* effe, quod in *Caufâ* non fuerit, concedendum quoque erit, hoc aliquid à *nihilo* factum effe; nec patet cur nihil poffit effe Rei Caufa, nifi ex eo, quod in tali Caufa non effet idem, quod in effectu.

HINC haud probè concludit Vir Clariffimus, quòd nifi realitas *objectiva* omnino Formali fimilis fit, & par fit in utraque Perfectio, de *Cartefii* Demonftratione conclamatum effe. *Quo demum fit, ut nifi modum effendi objectivum formali omnino æqualem effè dicat, fe, fuamque demonftrandi viam planè prodat; fin dicat, quid planè fequitur, jam ante diximus.* Idea enim, quantumvis tenuis ac exiguæ entitatis, habito ad fundamentalem Rerum exiftentiam refpectu confideretur, Caufa nihilominus exemplaris Rei *faciendæ* effe poteft, aut certè conditio ad producendum neceffaria; uti ab omnibus paffim conceditur: Ergo faltem ejus perfectionis imbecillitas non obftabit, quin Caufam aliquam requirat: Cùm fanè majus fit Rei cujusquam *principium* effe, quàm à principio procedere: ad aliquid efficiendum *activè* concurrere, quàm ab altero caufari, & *paßivè* dependere. Ac proindè rectè dixit *Cartefius:* Quanquam igitur objectivus effendi modus longè imperfectior fit, non

VIII. *Entitas objectiva, quantumvis tenuis, caufā requirit realem.*

non tamen idcirco nihil eſt: Quia intentionaliter eſt ipſum Objectum; Ens autem intentionale realitatem in genere non excludit, quemadmodum Ens Rationis, quod eſt Reali oppoſitum; ſed in ſpecie, illam duntaxat, quæ propriè fundamentalis dicitur, & in ipſis Rebus repræſentatis reperitur.

IX. *Objectiva Realitas aliquid eſt in Mente exiſtens.* At quid ad hoc Doctor Eximius; *Quàm autem pudet poſt tantum Thraſoniſmū in tam abjectam puſillanimitatem incidiſſe! Cùm enim primo ingreſſu tanta de realitate tua objectiva jactaveras, ut nulla cauſa, niſi ipſa, quæ Omnipotens fuerit, produci poſſit, nunc dimiſſo vultu, & ſtomacho, ſaltem ut nihil non ſit demū imploras.* Quorſum dicere puderet Imaginem in ſpeculo *nihil non eſſe*, quamvis Rei repræſentatæ perfectiones non æquet? Regis picturam *nihil non eſſe*, quamvis Rex nobiliori modo ſe habeat, quàm ejus Effigies coloribus adumbrata? Signum *nihil non eſſe*, etſi ad Signati dignitatem, aut valorem non accedat? Satis enim eſt, ut Imago, Pictura, & Signum realia ſint, & verè exiſtant, quatenus *nihil non eſſe* dicantur, & inter Entia perfecta numerentur. Similiter quamobrem Philoſophum puderet aſſerere Ideam *nihil non eſſe*, etiamſi non niſi quid umbratile ſit, & illius tantùm ſimilitudo exiſtat, ad cujus notitiam nos deducit? Quantumcunque imbecillis res *Idea* fuerit, opus eſt, ut ab aliquo principio oriatur, nec poſſi-

possibile est, ut quod aliquid est, à nihilo pendeat. Una enim quæque Res, pro natura sua Causam exigit, & ex varia cujusque conditione, diversum quoque principium colligitur. Exempli gratia, si Theologis credimus, alia ratione *Virtus* à causa proficiscitur, quàm *Peccatum:* Nec eodem modo, si Medicos audias, Morbus initiũ habet, quàm Sanitas. Ita si attendatur, quæ causa sit Ideæ productiva, seu unde manet illud *esse vicarium*, & quid illud constituat, non alia occurret, quàm quæ Rei repræsentatæ assignatur; quoniam tota illius vicariæ Realitatis natura, quæ in Idea deprehenditur, in tali repræsentatione posita est, quæ certè *non nihil est*, cùm Exemplar assignari possit, unde ejusmodi Repræsentatio pendeat, & à quo mutuatur, quod talis in Mente existat.

X. *Quicquid quantumvis debile causam requirit si Res est.*

PERGIT igitur Vir Eximius, & veluti *Cartesio* favens, Ideam nihil non esse supponit: *Euge ergo, bono sis animo, nihil non sit; quid inde, an quod quoque nihil mus non sito semper sit montibus parturiendum? Cùm itaque res tam exiles sint Ideæ, ut nihil tantum non sint, non opus est, ut aut ad graviditatem Jovis, aut ad partum Lucinæ opem invoces, cùm tam exilia non duriori enixu, quàm spontè orta nascantur.* Quemadmodum necessarium non est, ut si *Mus* nascatur, è Montium penetralibus erumpat; sed tantùm si edatur, ab aliqua *Causa* profluat, quia nulla perfectio, qualis est existentia, à *nihilo*, sive à Re non

non exiſtente provenire poteſt. Similiter etſi ad *Jovis* graviditatem recurrendum non ſit, aut *Lucinæ* auxilium implorandum, quatenus Ideæ efformentur, & Rerum vice ſubſtituantur; non propterea ultrò pullulant, & citra *Cauſam*, ſuum eſſe vicarium obtinent. Nam ſicuti Intellectus cauſa eſt Efficiens conceptus, uti operans ſuæ operationis eſt principium: Pari modo, Res concepta, vim Cauſæ Exemplaris habet, ad illum producendum, ad quem ſimili ritu refertur, quo Archetypon ad Ectypon, & vicarium ad ſuum principale. Quis autem dicet Entia illa, quæ hoc pacto producuntur, *ſpontè* oriri, hoc eſt, quantum Viri Clariſſimi Mentem interpretari valeo, absque ulla Cauſa, nulloque præcedente principio? Nam id inſinuare videntur illius verba Sectionis præcedentis: *Ut eſſe objectivè in Intellectu, nihil aliud ſit, quàm eſſe intellectionis objectum, quod nullam aliam cauſam exigit, quàm ut Intellectus cogitandi facultatem exerat: Cùm enim de quavis re meditari velit, ſit res ipſa absque quavis nova realitatis productione, ejus Meditationis objectum.*

XI. *A nobis non pendet, ut res aliter cogitentur, quàm ſunt.*

VERUM quidem eſt, nos pro lubitu agere, hoc eſt, nos Cauſas Idearum liberas eſſe, quatenus illæ *eſſe formale* habent in Intellectu, & illius ſunt Operationes: non tamen quidvis de objectis cogitare valemus; ſive Libertas Contrarietatis, & ad actus ſpecificationem nobis deeſt: Nam cùm Ideæ

cauſa

causa secundùm *esse vicarium* spectatæ sit necessaria, ad certam objecti Naturam concipiendam nos determinat, & de illa aliter nobis cogitare non licet. Exempli causa, *Ternarium*, qui numerus est, ex Binario & Unitate conflatus, pro arbitratu considerare non possumus, ita compositum, aut non ita compositum: Sed necessariò sub priori ratione; sicut sive talis Numerus extra Mentem nostram existat, sive non existat, ejus Definitio certa sit, quæ ejus essentiam, seu formalem rationem exprimit, & cui neque addi, neque detrahi à nobis quicquam possit. Nam quòd *Ternarius* ex tribus unitatibus componatur, quòd ter sumptus novem conficiat, & quòd in se ductus viginti septem, &c. ita in Ternario contineri perspicuè & distinctè deprehendimus, ut à Mente nostra non pendeat; sed *Ternarium* illis Proprietatibus insigniri concipimus, sive tales esse velimus, sive nolimus. Simili modo in potestate nostra non est, *Ens* summè *Perfectum* ut existens, aut ut non existens cogitare: aut Omnipotens, aut imbecille, aut Sapiens, aut ignarum; sed necessario semper existens, summè potens, summè sapiens à nobis cogitatur. Adeò ut Ideæ, quæ rerum sunt Repræsentationes, non *spontè* nascantur, ut Clarissimo Viro placet, sed à Rebus, quarum Ideæ sunt, proficiscuntur. Et illud est, quod docet Philosophus initio Meditationis Quintæ: *Invenio*

venio apud me innumeras Ideas quarundam Rerum etiamsi extra me fortasse nullibi existant, non tamen dici possunt nihil esse: & quamvis à *me* quodammodò ad arbitrium cogitentur, non tamen à me finguntur, sed suas habent veras & immutabiles naturas.

XII. *Id manifestum fit exemplo Trianguli.*

EXEMPLI causa, cùm *Triangulum* imaginor, etsi fortasse talis Figura nullibi gentium extra Cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quædam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis & æterna, quæ à me efficta non est, nec à Mente mea dependet, ut patet ex eo, quòd demonstrari possint variæ proprietates de isto *Triangulo*, nempe quòd ejus tres Anguli sint æquales duobus rectis: quòd maximo ejus Angulo maximum latus subtendatur; & similes, quas velim nolim clarè nunc agnosco, etiamsi de iis nullo modo antea cogitârim, cùm *Triangulum* imaginatus sum, nec proindè à me fuerint efficta.

XIII. *RectèCartesius à sua Mentis cognitione ad Dei notitiam pervenit.*

REPETIT postmodum præclarus Theologus, quo pacto Dei Idea *Cartesio* advenerit, sumpto scilicet à Mentis suæ argumento. *Cùm enim Substantiam quandam esse te deprehendas, quadam Naturæ Perfectione præditã, quodammodo stabilem, aliquamdiu duraturã, quædam intelligentem, atque efficere potentem; harum omnium perfectionum meditationi si diu incubueris, sex dierum spatio, aut saltem*

tem

tem quanto ovis gallinæ incubant, substantiæ infinitæ, æternæ, independentis, omnisciæ, omnipotentis Ideam facile conficias. Enimvero quidni Mentem suam intimiùs considerando, in Substantiæ cujusdam Infinitæ, Æternæ, Independentis, &c. notitiam deveniret? Qnomodo enim se existentem spectare valet, ni & illicò in suæ originis *Principium* assurgat? Nam à quo Mens ipsa foret, ni *Deus* illam procreasset? An fortè ejus est virtutis, ut à se oriri possit? Sive an ea est Mentis humanæ natura, ut ad existendum nulla Causa indigeat? Si ita esset, nec dubitaret, nec optaret, nec quicquam omninò illi deesse animadverteret. Omnes siquidem *Perfectiones*, quas clara cognitione assequeretur, sibi concederet, atque ita ipsamet *Deus* esset. Quippe cùm *Res Cogitans* in Bonum evidenter sibi cognitum immota voluntate tendat, non potest non illas perfectiones, quibus destituitur, sibi statim largiri, si penes illam sunt, hoc est, si illas obtinere potis est. Verùm, cùm Mens experiatur, se quibusdam Perfectionibus acquirendis imparem esse, imò imbecillitatis ingenitæ conscia sit, summum Opificem agnoscit, cujus *Ideam* in se reperit, tanquam Imaginem in tabula inscriptam. Lumine enim naturali notissimum est, Rem illam, quæ aliquid perfectius se novit, à se non esse, sed ab alio.

ALTE-

XIV. *Objicitur per Cognitionis augmentum posse ad Dei cogitationem perveniri.*

ALTERAM Difficultatem Eximius Theologus ingerit circa Dei *Ideam*, quam ex nostris Perfectionibus efformari posse autumat, juxta id, quod sibi solvendum proponit *Philosophus* Meditatione Tertia. Experior, inquit, jam cognitionem meam paulatim augeri, nec video quid obstet, quominùs ita magis & magis augeatur in infinitum; nec etiam cur sic aucta cognitione, non possim ejus ope, reliquas Dei perfectiones omnes adipisci; nec denique cur potentia ad istas perfectiones, si jam in me est, non sufficiat ad illarum Ideam producendam. Ita *Cartesius*. Clarissimus Vir autem in eundem sensum, quamvis verbis dissimilibus, sic objicit: *Cùm enim tuæ Naturæ perfectioni, quousq; potes, alios, aliosque perfectionis gradus accumulaveris, rei, quam concipis, Ideam, infinitam apellas, solummodò quod nullum meditandi finem invenias? atque isthæc unica infinitatis Idea est, quod quantumcunque adauxeris, semper tamen deficias, atque aliquid ultra quàm quòd tu cogitare potes, addi posse fatearis.* Respondet Cartesius, nihil horum esse posse: Nam *primò*, ut verum sit Cognitionem meam gradatim augeri, nihil tamen horum ad cogitationem de Deo pertinet, utpote in qua nulla includitur perfectio, quæ tantùm *possibilis* sit, sive quæ esse possit, & revera nondum sit præsens: Sed contrà omnes Dei perfectiones in ea Cogitatione mihi exhibentur, tanquam *actu* semper Deo præsentes,

ſentes, atque ita præſentes, ut earum nulla unquam poſſit, vel ad momentum temporis abeſſe. Atque hoc ipſum alia perfectione gradatim augeri, ſive melius ac majus paulatim fieri, certum eſt Imperfectionis & mutabilitatis indicium, quæ in Ente ſummè perfecto, & mutabilitatis experte cogitari non poſſunt.

PRÆTEREA conceſſo, quòd *Cognitio* mea usque & usque augeatur, majorque & major indies evadat, nihilominus intelligo, nunquam *actu*, ſeu revera fore ut infinita ſit, quoniam nunquam tanta erit, ut non ſit majoris incrementi capax. Eodem modo quo me docuerunt *Arithmetici*, numerum poſſe usque & usque augeri, eumque ideò potentia Infinitum eſſe, addentes, nullum tamen eſſe tantum, quin Unitatis adjectione, major fieri queat. E contrario Deum non ſic *Potentia* tantùm Infinitum judico, ut numerum, & id genus alia, quæ Indefinita appellantur, quod finis in iis non deprehendantur; ſed *actu*, revera, & propriè Infinitum dicitur, quia omnibus rebus finem habentibus, innumeris modis majorem cognoſco, hoc eſt, ſic Infinitum, ut nihil omninò ejus perfectioni addi poſſit; nam Infinitum tantumdem valet ac *perfectiſſimum*, hoc eſt, quo majus ac melius cogitari nihil poteſt.

XV. *Omnis Cogitatio, ſola de Deo cognitione excepta, poteſt ſemper augeri.*

CAPUT VIGESIMUM.

De clara & distincta Dei Attributorum notitia, & quòd hæc à Parentibus, aut ab Institutione non proveniat.

I. *Dei Attributa ab essentia Divina, nec à se invicem sunt separabilia.*

UT effossis Fundamentis, facilè quod superstruitur Ædificium corruit, & Radice avulsa, *arbor* in Terram spontè delabitur; Ita Eximius Doctor, è Mentibus nostris Dei Ideam abegisse ratus, nullo Molimine opus esse arbitratur, ut eas quoque illius Attributorum cognitione exuat, persuadeatque, quæ eum comitantur perfectiones, non tam ab humano Intellectu attingi, quàm ab eo pro arbitratu effingi. Etenim si omnia Dei *Attributa* aliud non sunt, quàm tot partiales, & inadæquati unius & ejusdem Entis Summi *conceptus*, qui ob humani Intellectus imbecillitatem, simul & semel apprehendi non possunt; rem peregisse sibi visus est Vir Clarissimus, ubi Deum per Ideam concipi non posse ostendit, ac proinde tales esse ejus perfectiones, ut Intellectum quemcumque Creatum fugiant. Omnia siquidem in Deo Attributa, non aliter à nobis considerari possunt, quàm & ab ejus *Essentia* inseparabilia, & à *se* invicem prorsus individua. Quippe nec Optimam Voluntatem à Potentia Efficacissima, nec Misericordiam à Justitia, nec Sapientiam ab Infinitate, nec denique ullam perfectionem ab alia ejusdem perfectione, ulla ratione divellere ac separare possumus. SED

SED quia *Æternitas* præcipuum eſt Attributum, quod ante omnia conſiderandum venit, nullam illius notionem nobis occurrere prætendit. *Cum deinde*, inquit eadem Sectione vigeſima ſecunda, *æternam dicis durationem, eam, quæ nunquam exorſa, aut deſitura eſt, animo comprehenſam non habes, ſed ſolùm agnoſcis quotcunque annorum millia tecum cogitaveris, durationis neque initium, neque finem cogitare te poſſe, atque iſthæc tua Æternitatis Idea.* Primùm, in propria perſona loqui debuiſſet Clariſſimus Doctor, hoc pacto: *Cùm deinde æternam dico durationem, eam, quæ, &c.* Quia nullibi quod ſciam Philoſophus Æternitatem *Durationem* nominavit, quæ nunquam exorſa, aut deſitura eſt: Hæc enim duo Conceptibus diſcrepant; cùm unum Eſſentiæ, aliud Exiſtentiæ duntaxat attributum ſit. Eſt enim *Duratio* Attributum, ſub quo Rerum creatarum Exiſtentia, prout in ſua actualitate perſeverant, concipitur. Cum qua nihil prorſus commune habet *Æternitas*, quæ Attributum eſt, ſub quo Infinitam Dei Exiſtentiam intelligimus. Omnis enim Duratio Succeſſionem involvit, ſive effluxum à præterito per præſens in futurum, ob Rei, cui competit, dependentiam, quæ talis eſt, ut omnes ejus Realitates, quas animo agnoſcimus, non omnes ſimul ponantur, ſed unæ poſt alias, prout ſummo omnium Moderatori viſum eſt.

II. *Duratio non ingreditur conceptum Æternitatis.*

III. *In Duratione plus imperfectionis quam perfectionis includitur.*

AT quis non videt, in tali Durationis *Successione*, plus imperfectionis, quàm perfectionis includi? Quippe quod præteritum est, esse desiit; quod futurum est, adhuc non est; & solum volucre quoddam momentum superest, quo Res istis subjecta actu fruitur. Quomodo autem *Successio*, & effluxus in Deo concipietur, cùm omnia, quæ illius sunt, *unum* sint, & sub perfectissima & Independenti Cogitatione comprehendantur. Quàm à Ratione alienum est, quòd Æternitas infinitorum momentorum series constituatur, quæ principio carentia, ita cursum suum peragant, ut nullum fluendi terminum adipiscantur? An non hoc pacto *Imperfectiones* Deo adscribuntur? Nam cui Successio competit, omnia in eo simul & semel esse non possunt, ac proindè limitatæ sint naturæ necessum est. Quod enim distendi, ac prolongari concipitur, haud necessariò existit, sive non absolutè est, sed tantum sub conditione, ut reproducatur, qua sublata, in nihilum relaberetur. Cùm igitur Dei Existentia in præteritum devenire nequeat, cùm sit perfectissima, neque talis est illius præsens status, qui re aliqua ad postmodum existendum indigeat, nulla ei *Duratio* convenit, sed Æternitas, qua Deum, seipsum, seu Essentiam suam totam independenter, & perfectissimè *semel* possidet.

IV. *Æternitas Deo competere demonstratur.*

AT *talem æternam Durationem*, inquit Clarissimus Vir, *quæ nunquam exorsa, aut desi-*

desitura est, animo comprehensam non habes. Quanquam ob Mentis nostræ imbecillitatem, ejusq; naturæ imperfectionem, *adæquatam* & perfectam Æternitatis Ideam habere nequeamus, ambigi tamen non potest, quin aliqua ejus Notio occurrat, quamdiu de illa demonstrare possumus, quòd ad Substantiam aliquam pertineat, eamque solam, quæ perfectæ ac immutabilis est Naturæ. Quia certè posito quod jam *unus* existat Deus, hoc est, Ens summè perfectum, sive Infinitum, efficace prorsus, & immutabili consequentia, inferri videmus, eundem illum Deum, & ab æterno exstitisse, & in æternum permansurum. Nam quid hac *Demonstratione* clarius: Deus est Res summè perfecta, cùm nullum defectum, sive perfectionis limitationem involvit, ex quo sequitur illum necessariò existere? Si enim limitata Existentia illi assignetur, ejus Existentiæ limites necessariò si non à nobis, saltem ab ipso Deo intelligi debent; quia est summè Intelligens; quare Deus ultra illos limites, hoc est, *Ens* summè *perfectum* non Existentem intelliget, quod est absurdum; quandoquidem Deus ex sola ejus Naturæ consideratione cognoscatur: Ergo Deus non limitatam, sed Infinitam habet Existentiam, quam Æternitatem vocamus: Deus igitur est Æternus. Quis enim animo non capit, in eo, qui maximè Ens est, sive Ens simpliciter, initium, aut finis reperiri non posse;

ac proindè mera existendi Æternitas in eo intelligi necessum esse. Quoniam qui *Initium* apprehendit, primum in eo non esse, dein esse intelligit, & qui Finem mente concipit, is intelligit non esse post esse, sic ut illud quodammodo comitetur: Verùm, in Ente simpliciter, nullum non esse agnosci potest, sive ante, sive post statuatur esse: Ergo, &c.

V. *Clarè cognoscitur summam Intelligentiam Deo convenire.*

Uti nullum Æternitatis conceptum haberi posse Doctissimus Theologus inficiatur; ita neque summam Intelligentiam, & Omnipotentiam, de Deo nullatenus demonstrari posse declarat. *Quod idem de Omnipotentia, Omniscientia, aliisque quibuscunque perfectionibus, quas tuæ Numinis Ideæ tribuis, dicendum est.* Profectò Deum summè Intelligentem esse, adeò lumine Naturali evidens est, ut de illo Cogitationem habere non possumus, quin & illud Attributum occurrat. Nam cùm *Intelligentia* perfectionem includat, & Deus Ens perfectissimum sit, nullaque perfectione carere possit, *Scientia* summo gradu erit Deo assignanda; talis scilicet, quæ nullam Ignorantiam, sive Scientiæ privationem supponat; quia tunc in ipso Attributo, sive in Deo imperfectio reperiretur. Hinc sequitur, Dei Intellectionem ab ejus Essentia haud distingui, cùm perfectissima sit cogitatio, ac proindè eam ipsi esse naturalem, ut nullis rebus Creatis communicari possit, cùm tantæ perfectionis

nis capaces non sint: Sed id omne Deum esse, qui Deum comprehendit, seu adæquatè intelligit. Quòd si quædam *alia* à Deo noscantur, non tamen ab illo necessariò noscuntur: sed à libera ejus *Voluntate* pendet, quod illa attingat, quandoquidem fieri potuerit, ut illa non nosceret, qualiter ab illo nunc intelliguntur.

SIMILI modo de Dei Omnipotentia disserendum est, cùm fieri nequaquam possit, ut Deum omni perfectione instructum consideremus, quin & summè *potentem* quoque agnoscamus. Est enim in nobis Idea tantæ potentiæ, ut certi simus res omnes vi ejus *placiti* existere; sive quia summo numini visum est, eas non tantùm veras constituere, aut earum Ideas concipere: sed ut omnem suam *realitatem* ab eo mutuarentur, & velut umbras ac repræsentationes sui placiti se exhiberent. Quippe Rationes omnes, ut benè animadvertitit *Cartesius*, primo *Volum. Epist. Epistola Octava*, quæ Dei Existentiam probant, illamque primam esse, & Immutabilem Causam omnium effectuum, qui à libero Hominum arbitrio non pendent, mihi videntur probare illum etiam esse Causam *actionum* omnium, quæ à libero arbitrio pendent. Non enim potest demonstrari quòd existat, nisi consideretur ut Ens summè perfectum; non esset autem summè perfectum, si quid in Mundo fieri posset, quod ab illo omninò non procederet. Verum

VI. *Omnipotentia adeò Deo essentialis, ut nulla res concipi nequit, quæ ab eo non pendeat.*

rum quidem eſt, ſola Fide doceri nos, quid ſit *Gratia* illa, per quam Deus ad Beatitudinem Supernaturalem nos evehit: ſed ex ſola naturali philoſophia colligere licet, non poſſe animum humànum, vel minimam Cogitationem ſubire, quin velit Deus, & ab æterno voluerit, ut ſubiret.

VII. *Implicat utres ſummè perfecta non ſit Omnipotens.*

OMNIPOTENTIA enim adeò eſſentiale eſt Divinæ Cogitationi Attributum, ut à nemine in dubium vocari poſſit; niſi cui Animus pendet, an Deus omnes perfectiones includat, ſeu Enti, quod perfectiſſimum habetur, aliquid deſit. Nam etſi Rerum Creatarum eſſentiæ, ſeu potiùs *conceptus*, quos de illis habet Deus, illius rationem non ingrediantur, ac proindè eorum negatio, non neceſſariò Divinæ eſſentiæ negationem inferat: Ex ſuppoſitione tamen, quòd ſummè perfectus ſit, & Res hoc aut illo modo eſſe voluerit; ſequitur, aut eas ita eſſe, aut ſi non ſint, ſtatuitur eas noluiſſe, qui eas voluiſſe dicitur, quod *hypotheſi* adverſatur; aut ſi voluit, non eſſe Ens ſummè perfectum aſſeritur: quoniam hoc pacto ſtatuetur ei aliquid deeſſe, non quòd illi peregrina Entia deficerent, utpote quæ ad ejus Naturam non ſpectent: ſed quòd ejus *Voluntati* ad ea ponenda vis, & efficacia deeſſet, cui tamen propoſitum eſſet, ut extra ſe conſtituerentur. Enimverò quomodo illud perfectiſſimum cenſeretur, à cujus libertate non penderet, ut *Res* exiſterent, & quæ etiam

valdè

valdè imperfecta sunt, extra se ponere non valeret?

Ad id, quod subjungit Vir Clarissimus: *Quanquam ne nimium tibi assenteris, te tam prolixa, & profunda Meditatione Dei Ideam, quam tuam esse jactitas, ex imis tuis ipsius visceribus effodisse; Id quoque nego, eam enim diu ante te natum Viri docti expolivere, & ab eis nomina, quibus usi sunt, ipse accepisti, quid autem rei significent, an intellexeris, nimiam suspicionis causam dedisti, cùm ea nunquam explicare conatus sis, neque ut coneris, quavis importunitate induci velis.* Observavi in præcedentibus, *Cartesium* Doctrinæ novitatem non affectare; sed veterum potiùs vestigiis hærentem, nihil moliri, quod ab illis antè receptum non fuerit; queamadmodum ipsemet manifestat in Responsione ad septimas Objectiones: Neque ullam unquam, inquit, ex novitate mearum Opinionum laudem quæsivi: Nam contrà ipsas omnium antiquissimas puto, quia verissimas. Et nulli rei magis soleo studere, quàm simplicissimis quibusdam Veritatibus animadvertendis, quæ cum Mentibus nostris sint *innatæ*, statim atque alius admonetur, non putat se illas unquam ignorasse.

VIII. *Nihil docet Cartesius, quod non sit veterum opinionibus conforme.*

Sed quantumcunque id profiteatur Cartesius, quantoque Ingenii acumine præstiterit, ut cuicunque animum seriò applicuerit, ut loquitur præclarus Theologus, in illius naturam tantum, quantum fortassè quispiam alius

IX. *Dei Idea nobis à parentibus, aut magistris communicatur,*

alius penetrare posset; in animum tamen inducere non valet, quòd veram Dei *Ideam* unquam habuerit: sed quicquid de illo noverit, vel per Traditionem, vel per rerum Observationem hausisse. *Ut ut verò fuerit*, ait, *quicquid de Deo intelligendum est, id satis, superque tibi demonstravi, qui aut ab aliis discendo, aut propriam naturam contemplando, absque quovis Numinis afflatu Ideam fabricari potueris: & si possis, quid de tua tam jactata, & plusquam Mathematica demonstratione fiat, rursum tu ipse videas*. Certè talem Ideam à *Parentibus* depromere non potuimus; nam cùm illorum Natura à nostra non discrepet, non alia via, quàm nos comparare eam potuerunt: Et licet Doctrina, quâ à *Magistris* imbuti sumus, causa esse possit, ut res, quæ ad nos spectant, aut nobis extraneæ sunt, accuratiùs exploremus, atque ita ad Dei Ideam, quam Mentibus nostris ingenitam, anteà diximus, attendamus; ipsa tamen Institutio talem Entis Infiniti notitiam suppeditare nobis non potuit. Quia quamvis ante omnem *Institutionem*, in nobis Facultas esset, Rei Infinitæ conceptum excitandi, ea tamen est Naturæ nostræ imbecillitas, ut Infinitum concipiendi omninò impares essemus: quemadmodum nunc potentia intelligendi aliquam naturam destituti sumus, quæ cum Rebus jam productis nullam affinitatem habet, quantumvis *possibilis* sit, & à Deo creari queat. Longè enim minor Cognatio

natio intercedit inter naturam Dei Infinitam, & Creaturam finitam, quàm inter Ens jam productum, & à nobis cognitum, & naturam *possibilem*, sed à Rebus omnibus creatis distinctam; cùm nihil omninò sit, quod de Deo & Creaturis univocè prædicetur.

X. *Non ex Rerum observatione vel traditione agnosci potest qualis Deus sit.*

PRÆTEREA, unde illi, quì nos erudierunt, Dei conceptum sibi compararunt; cùm neque in *ipsis*, neque in toto universo deprehendatur, quod illos ad Infiniti notitiam deducat? Nam licet ex ingenti illa, quam contemplamur, Mundi *Machina*, dari Deum comprobetur, sed quis, & qualis ille Deus sit, de quo omnes conveniunt, id ex nullius Creaturæ intuitu deprehendimus: Imò ex hac Mundi Fabrica, nunquam ad illius Authorem Deum deveniremus, si Entis Infiniti Idea *innata* nobis non esset, & ab illo non dimanaret. Hinc Cartesius *Regio*, in quodam programmate statuenti *Ideam Menti insitam esse, vel ex Divina Revelatione, vel Traditione, vel rerum Observatione*, ita respondet, Illius assertionis *errorem* faciliùs agnoscemus, si consideremus, aliquid dici posse ex alio esse, vel quia hoc aliud est causa ejus *proxima* & primaria, sine qua esse non potest; vel quia est *remota* & accidentaria duntaxat, quæ nempe primariæ occasionē dat, suum effectū uno tempore producendi potius quàm altero. Sic *Artifices* omnes primariæ & proximæ operum suorum sunt Causæ; Qui vero jubent, vel mercedē promittunt,

tunt,

tunt, ut illa faciant, ſunt Cauſæ Accidentariæ, & *remotæ*, qui fortaſſis niſi juſſi non facerent. Non autem dubium eſt, quin *Traditio*, vel rerum Obſervatio, ſæpè remota Cauſa ſit, nos invitans, ut ad Ideam, quam de Deo habere poſſumus, attendamus, illamque Cogitationi noſtræ præſentem exhibeamus. Quod autem ſit Cauſa proxima iſtius Ideæ effectrix, à nemine dici poteſt, niſi ab eo, qui putat nihil à nobis de Deo unquam intelligi, niſi quale ſit hoc nomen, DEUS, vel qualis ſit Figura Corporea, quæ nobis ad repræſentandum Deum à *pictoribus* exhibetur.

XI. *Nihil Senſus nobis exhibere poſſunt, quod Deum referat.*

QUIPPE Obſervatio, ſi per *Viſum* fiat, nihil propria vi ſua, Menti præter picturas exhibet, & quidem picturas ex ſola motuum quorundam Corporeorum varietate conſtantes: Si per *Auditum*, nihil præter verba & voces: Si verò per alios *Senſus*, nihil in ea habetur, quod ad Deum referri poſſit. Et ſanè quòd Viſus nihil præter *picturas*, nec Auditus præter *voces* vel ſonos, propriè ac per ſe exhibeat, unicuique eſt manifeſtum: Adeò ut illa omnia, quæ præter iſtas voces, vel picturas cogitamus, tanquam earum ſignificata, nobis per Ideas repræſententur, non aliunde advenientes, quàm à noſtra Cogitandi Facultate, ac proindè cum illa nobis innatas, hoc eſt, *potentia* nobis ſemper inexiſtentes: Eſſe enim in aliqua Facultate, non eſt, eſſe *actu*, ſed potentia duntaxat,

taxat, quia ipſum Facultatis nomen nihil aliud quàm potentiam deſignat. Quòd verò de Deo nihil præter nomen, vel effigiem corpoream cognoſcere poſſimus, nemo poteſt affirmare, niſi qui ſe apertè Atheum, atque etiam omni Intellectu deſtitutum, fateatur.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

Cogitatio de Ente Infinito, à Mente noſtra, quæ Finita eſt, effingi non poteſt.

I. *Inveſtigatur quid ſit realitas objectiva Ideæ.*

SECTIONE vigeſima Tertia, Vir Eximius ad Realitatis *objectivæ* Ideæ Examen revertitur, ſe nihil adhuc effeciſſe arbitratus, ni illam ad interitum proſequatur, & deſumptis etiam ex *Carteſio* viribus, è medio tollat. Primùm itaque philoſophum interrogationibus adoritur, poſcitque, ut quid Objectivæ Realitatis nomine intelligat, manifeſtum faciat. *An Subſtantia?* inquit, *Atqui te priùs inficiatum eſſe audivimus. An ſubſtantiæ modus? id quoque negas. At ſi neutrum ſit, tenuiſſimum, & admodum exiguum quiddam eſſe neceſſe eſt. Quid ergo? an Mentis actio? neq; iſthac quidem. Jamdudum ad nihilum penè devenimus. Si autem neque ſubſtantia, neque illius aut modus, aut actio ſit; miror grande iſtuc quid tandem eſſe posſit. Ne itaque rumpamur, Oraculum edas. Auſcultate ergo; reſponſa dat Apollinis Sacerdos. Eſt mentis operationis modus.* SATIS

II.
Realitas objectiva non est modus operationis mentis.

SATIS attentè, quantum saltem Ingenii mei imbecillitas patitur, *Cartesii* opera legi relegique; verùm, hæc ultima verba, quæ Cartesii esse affirmat, nullibi me vidisse recordor. Imò Philosophus pluribus in locis contrarium tradit, dum ait *Objectivam* Ideæ Realitatem, esse entitatem Rei repræsentatæ per Ideam, quatenus est in Idea; Dum ait illam à Re concepta, tanquam ab Exemplari efficiente proficisci. Dum eam, *Perfectionem* Objectivam, vel Artificium objectivum appellat. Si igitur adeò agilis est Vir Clarissimus, ut per omnes, in quos correpit Philosophus, cuniculos sequatur, in quo antro hæc Realitativæ objectivæ Definitio, *Mentis operationis modus*, delitescit? Cum Cartesius ex professo, duplicem realitatem, seu perfectionem in omni Idea consideret: Unam *formalem*, seu propriam, quatenus est Mentis operatio. Alteram *objectivam*, seu esse vicarium, quatenus est Rei cogitatæ Imago, seu quatenus ejus loco est, & vicem ejus præstat. Et cùm inter Mentis operationes, nullum discrimen agnoscat, sed solùm inter Repræsentationes, seu picturas, quæ Res nobis exhibent, quomodo fieri potest, ut Realitas Objectiva Mentis operationis modus sit? Quandoquidem Idea, qua *Sol*, exempli causa, Menti obversatur, diversa sit ab Idea, quæ *Lapidem*, aut *Hominem* eidem objicit? Si Mentis operationis modus, ab alio mentis modo non

non diſtinguitur, non eſt igitur Realitas objectiva Mentis operationis modus: ſed potiùs Mentis perfectio, & tanto nobilior, quanto res meliores illi ſiſtit.

IV. *Mens finita non poteſt ex ſe habere, quòd rem Infinitam cogitet.*

Ita igitur mecum dubius cùm hærerem, quid præclarum Theologum ad tale quid *Carteſio* imputandum adegerit, fortè in Gaſſendi Inſtantias adverſus Carteſii Metaphyſicam incidi, in quibus me quicquam ſimile olim animadvertiſſe memoria ſuggerebat, nec feſellit, nam in Inſtantia prima poſt Dubitationem quintam tertiæ Meditationis, hæc verba offendi: *Jam verò Idea per te, eſtne ſubſtantia? Dicis manifeſtè eſſe modum, imò & modum dicis non ſubſtantiæ, ſed operationis, quæ ipſa eſt modus. Igitur ipſa Realitas erit quidem modus, ſed non poterit Realitas dici.* Dignum profectò fuit, ut Diſcipulus Magiſtri ſui placita ſequatur, & vera autumet, quæ verè dicta eſſe ab eo arbitratur. Unde mihi Animus non eſt, inutili ſermone, ad omnia reſpondere, quæ contra hunc modum, cumque, ut vocat, *tenuisſimum* proſequitur: ſit cuique uti cogitandi, ita & ſcribendi libertas. Non enim ut Virum Clariſſimum quacumque in re carpam, hanc Apologiam aggredior; ſed ut ſervatis ubique humanitatis legibus, Difficultates tollam, quæ *Carteſii* Doctrinam aliqua caligine aſpergere videntur.

IV. *Mens finità non potest ex se habere, quòd rem Infinitam cogitet.*

SED ad Rem à Viro Eximio, in hujus Sectionis titulo potissimum intentam revertamur. Ubi igitur diu pro arbitratu, Quæstionibus suis Respondentem philosophum constituit: *Bellè quidem!* inquit, *Annon mens ipsa plus perfectionis, quàm suæ operationes habet; suæque operationes, quàm earum modi? Quidni ergo suis viribus producat? etsi producere valeat, quid sodes opus est, cælo Deum evocare? An nondum vides quantum tibi subtilitate tua illuseris?* Nequaquam. Nam etsi Mens humana Operationibus suis supergrediatur, & *Modos*, à quibus afficitur, dignitate excedat, suis tamen viribus Ideam, quæ Deum, hoc est, Substantiam Infinitam repræsentet, producere non valet. Nam quamvis penes illam sit, ut de *Substantia* cogitet, cùm ipsa vera substantia sit, & verè existens: quòd autem de Substantia Infinita, hoc est, summè perfecta cogitet, non id à se obtinet, nec obtinere potest, cùm ipsa sit *Finita*. Nec in illa, utpote imperfecta, Rei perfectissimæ repræsentatio, sive imitatio, sive imago quæcunq; reperiri posset, nisi ab Ente summè perfecto, velut à Causa efficiente *exemplari* revera emanaret, ac proficisceretur.

V. *Sumpto à pictore exemplo ostenditur, mentem finitum non posse formare ideam rei infinitæ.*

RES fortè dilucidius exemplo declarabitur: pone *pictorem* dari, turpi ac inamœna facie, qui singularem *Veneris* vultum in tabula expresserit: quod pingat, habet ex eo quòd pictor est: quod humanam faciem perficiat,

ficiat, à suo vultu, per speculum conspecto mutuari potest: quod verò speciosissimam artificio exornet, cùm à sua id depromere non potuerit, quam inhonestam esse supponimus, necessum est, ut aliunde proveniat, nempe vel ab *Ingenii* præstantia, mentisque suæ perfectione; vel ex eo, quòd *Puellam* miræ speciei alicubi existentem intuitus sit; vel demum ex eo, quòd separatas in diversis faciebus *perfectiones* consideravit, & in una conjunxerit. Cùm verò Mens, quæ de Deo cogitat, nihil in se reperiat, quod perfectionem per suam Cogitationem exhibitam adæquet, multo minus excedat; neque ullas summas perfectiones, quas in Deo junctas animadvertit, nullis in Rebus sparsis reperiat; superest ut *Attributa* summè perfecta in aliquo revera existente, quem Animo apprehendit, inveniat. Imò Intellectualis visio talis Rei existentis, aliud non est, quàm Dei Idea, hoc est, summè perfecti in ipsa repræsentatio, ac proinde humana Mens, Ideam de Deo nulla ratione producere potest, hoc est, non potest esse Exemplar istius Ideæ, quatenus illi Rem infinitam repræsentat; quia hoc *esse objectivum* non se habet ut vicarium illius esse tanquam principalis.

VI. *Ex eo quod habeamus rei infinitæ ideam, non sequitur Infinitum nobis innotescere.*

FRUSTRA præclarus Vir cum quibusdam opponet Rem Cogitantem finitam, Substantiæ Infinitæ conceptum habere posse, etsi ipse à Substantia Infinita non proficiscatur: Quippe ex eo ipso, quòd se tanquam *Fini-*

tam quandam Substantiam agnoscit, per hoc necesse est, ut Substantiæ Infinitæ notionem habeat, utpote quam se non esse deprehendit: aliquid enim *finitum* esse agnoscere, idem esse videtur ac cognoscere, aliquid non esse Infinitum. Sicut è diverso concipere aliquid esse Infinitum, est concipere non esse finitum. Verum quidem est, si illud, *Finitum esse*, accuratè perpendatur, Infiniti absentiam & negationem denotare, ac propterea ex eo, quòd humana Mens, sub hoc titulo, quatenus Finita, se apprehendit, jam præsupponatur in se Infiniti quoque *notionem* reperire, non quòd Mens ipsa Ideæ exemplaris causa sit, seu quòd sui Ideam quodammodo negativam (in quantum scilicet plurimas perfectiones sibi deesse animadvertit) habere non possit, nisi positivam Infiniti Ideam, qua perfectissima quæque sibi repræsentat, in se prius habeat. Malè tamen quis inde inferret Infiniti conceptum, à *Finiti* conceptu pendere; quemadmodum neque positiva Entis intellectio, à negativa non entis intellectione pendet; sed potius è diverso, negativa hujus conceptio, à positiva illius conceptione, tanquam ex remotione Causæ Exemplaris proficiscitur.

VII. *Idea Cartesio probatur.* Et hanc fuisse *Philosophi* Mentem, ex illius verbis Meditatione tertia colligi potest. Manifestè intelligo plus realitatis esse in Substantia infinita, quàm in finita, ac proindè priorem quodammodo in me esse perceptionem

nem Infiniti, quàm finiti, hoc est, Dei quàm mei ipsius: qua enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omninò perfectum, si nulla Idea Entis perfectioris in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem? Nam licet Entis Infiniti *Idea*, hoc est, ejus Rei, quæ omnes prorsus perfectiones complectitur, Entis finiti, hoc est, ejus Rei, quæ aliquibus duntaxat perfectionibus instructa est, Ideam contineat, non autem vice versa, in Rei finitæ idea, Rei Infinitæ idea continetur.

VIII. *Unde fit, ut Dei Idea nostra mentis ideã præcedat, cum ex hujus existentia, illius existentia probetur.*

URGEBIT fortassis Vir Eximius: Si Dei *cognitio*, mei cognitionem antecedat, cur antea, ex Mentis meæ contemplatione, Dei existentiam deduxi, cùm *præmissæ* priores notioresque esse debeant, quàm quæ ex illis colligitur Conclusio.

RESPONDEO, Mentem nostram *Temporis* ordine, priùs se positivo quodam modo apprehendere, in quantum ex positivis *Intellectionis, affirmationis, &c.* actibus, qui ad Cogitationem referuntur, suæ Existentiæ certitudinem adipiscitur. Mox verò ubi ingenitam hisce actibus imperfectionem deprehendit, *negativa* quadam ratione se cognoscit, & demum notitiam præstantiæ, & *Naturæ* ordine, positiva Dei conceptio antecedit, utpote Entis primi ac perfectissimi. Nihil certè inter Theologos frequentius, quàm *Sacras Scripturas*, priùs quàm Dei naturam

explicandam suscipere; quamvis Dei cognitio illarum intellectionem præcedat, & ipsis vim, authoritatemq; conciliet. Quidni igitur pari ratione Menti nostræ, cui inscriptam Dei *Imaginem* experimur, ejus existentiam demonstrare liceat, etiamsi Deus non solum Menti anteponatur, sed etiam aliqua Dei perfectio, cuidam Mentis nostræ perceptioni præferatur.

IX. *Formale & esse vicarium Ideæ non ab eadem causa proveniunt.*

CUM Vir Clarissimus, *objectivam* Ideæ Realitatem, ab operandi Modo non distinguat, & utramque hanc rationem in idem principium releget, mirum non est, si quemadmodum proprium & formale à Mente produci, ita & ejus vicarium, seu objectivum ab eadem provenire asserat. *Dicas ergo*, inquit, *an re ipsa discrepant? Non, inquis: bene ergo se res habet. Quidni enim ipsa causa, quæ formalem producere valet, valeat & objectivam? Quo jam te vertes? si enim ipsius Ideæ realitas à sola Intellectrice mentis facultate proveniat, Mens cùm fueris acutissima, distinguas, qui quoquo modo objectiva, si (ut ipsa definiveris) eadem fuerit, ab eadem provenire non possit.* Optandum foret, ut Vir Eximius verba ipsa, quæ ex Cartesio immediatè ante adduxit, paulo attentiùs perpendisset. Quippe nihil, meo judicio, potest illi esse magis adversum. Nempe quatenus Ideæ istæ tantum cogitandi quidem *Modi* sunt, inter ipsas nullam inæqalitatem agnosco, sed quatenus una unam rem, alia aliam repræ-

repræſentat, eaſdem ab invicem valdè diverſas eſſe patet, diverſasque, pro diverſa *Objectorum* perfectione, perfectiones obtinere; atque adeò ſecundum *eſſe formale* ab Intellectu, at ſecundùm *eſſe objectivum*, à ſolo Deo fieri potuerunt. Quid clarius adferri poteſt, ad Mentis operationem, à Rei repræſentatione diſcernendam? Quî ſecundùm Philoſophum eſſe formale Ideæ, cum ejus eſſe objectivo confundetur, cùm expreſſè doceat, diverſos eſſe Realitatis ſive entitatis gradus: Nam *Subſtantia*, prout in eodem loco obſervat, plus realitatis involvit, quàm *modus*, & Subſtantia Infinita, quàm finita.

OBIECTIVA enim Idearum noſtrarum Realitas Cauſam requirit, in qua eadem ipſa realitas, non tantùm objectivè, ſed formaliter, vel eminenter contineatur. Ex quo concluſit Philoſophus, Subſtantiam Cogitantem finitam, Ideam Subſtantiæ Infinitæ habere non poſſe, niſi hæc Idea à Subſtantia, quæ reverà Infinita eſt, proveniat: quia aliud *Exemplar*, ex quo deſumpta eſt, habere non poteſt, cùm ſummæ perfectiones, quæ Menti noſtræ per Ideam exhibentur, nec formaliter, nec eminenter in alia Re, quàm in Deo *actu* inveniuntur. Nam ſi quis ſciſcitetur, undenam *Homo* ſuæ Cogitationis & Corporis ideas habeat, nemo non videt, illum eas ex ſe formaliter nimirum omne, quod Ideæ objectivè continente, habere.

X. *Idea ſubſtantia Infinita à Subſtantia Infinita procedere debet.*

Quare si Homo aliquam ideam haberet, quæ plus realitatis *objectivæ* complecteretur, quàm ipse *formalis*: Necessariò naturali lumine impulsi, aliam Causam extra Hominem ipsum, vestigaremus. Nec ullius unquam aliam præter hanc Causam assignavit, quam æquè clarè & distinctè conceperit. Quia cùm Realitatis gradus, quos in Ideis deprehendimus, non in Ideis sint, quatenus tanquam cogitandi Modi considerantur, ut dictum antea est; sed quatenus *una* Substantiam, *alia* Modum tantùm Substantiæ repræsentat, seu uno verbo, quatenus ut rerum Imagines considerantur: hinc clarè sequitur Idearum nullam aliam primam Causam dari posse, præter illam, quam omnes lumine naturali perspicuè & distinctè intelligere, modò ostendebamus, nempe in qua eadem ipsa Realitas, quam habent objectivè, formaliter vel eminenter continetur.

XI. *Res à Cartesio considerantur prout sunt in mente.*

UNDE quæ Vir Eximius subjungit, nullo nituntur fundamento, nam aliud est rogare *cur Triangulus è tribus Angulis, & quadratum è quatuor constet? Cur bis ter sex efficiant, cur ligo ligo sit, & denique Davus Davus, non Oedipus*: quàm quærere, *quid efficiat hanc Ideam hoc objectivum potiùs, quàm quodvis aliud repræsentare?* Quia non hîc agitur de Rebus extra *Intellectum* positis; sed de ipsis, prout in Mente per Ideam repræsentantur; quibus licet Causa opus non sit, ut extra Cogitationem nostram existant;

ipsis tamen causa opus est, ut concipiantur, & de hac sola Quæstio movetur. Nam quemadmodum *Regis* effigies Coloribus expolita, causam Exemplarem exigit: Pari modo Rei cujusque Imago, seu exhibitio in Mente, Exemplar aliquod postulat verum, & reale. Aliàs si quicquam in Cogitationibus nostris reperiatur, quod in illius causa *Exemplari* non fuerit, id igitur à *nihilo* proveniret, quod contingere impossibile est: cùm nulla Res, neque ulla perfectio actu existens, potest habere *nihil*, sive rem non existentem pro suæ existentiæ Causa, seu principio. Unde rectè concluditur, quòd si Realitas repræsentativa alicujus ex meis Cogitationibus tanta sit, ut exploratum habeam, eam in Mente mea nec formaliter, seu æquè perfectè, nec eminenter, seu perfectiori modo esse, nec proindè me ejus ipsius Cogitationis causam Exemplarem esse posse; hinc necessariò sequi, me non solùm in Mundo esse, sed *Ens* aliud, quod Cogitationis istius *Exemplar* sit, etiam existere.

MANIFESTUM igitur evadit, Ideam, quæcumque illa sit, ab aliqua Causa Reali proficisci, atque objectivam suam perfectionem ab illa depromere: ac idcirco haud satis ad illud attendisse Eximius Theologus videtur, dum ait: *Si enim penes Mentis imperium sit, quales vult, actiones elicere, cur non etiam & suarum actionum modos? Cùm nihil aliud sit, quàm de re quaque suo modo* XII. ***Causa exemplaris nihil transmittit in Ideam.***

 cogi-

cogitare. Nisi velis, cùm de Machinâ quavis, si placet, ipse cogitaveris; ipsam machinam sui Ideam, ut Deum sui in te transfusisse. Adeò ut si novum fortè Horologii artificium inveneris, id ab ipso Horologio acceptum esse velles: Si velles, quî se in te efficere posset neque intelligere; neque dicere posses. Necessarium non est, ut Cogitationis causa Exemplaris, aliquid in *eam* transfundat, quemadmodum *Sol*, exempli gratia, calorem suum Corporibus nostris impertit; quoniam ea est Cogitationis, quatenus Mentis operatio est, natura, ut ejusmodi perfectionem à Mente cogitante habeat, qualem calor à *Sole* calefaciente obtinet, hoc est principalem, seu originalem, in quantum verò Rei cognitæ *Imago*, cogitatio est, nullam realitatem à Mente sortitur, sed eam habere debet ab aliqua Causa, in qua tantumdem sit ad minimum perfectionis realis, quantum ipsa continet objectivæ. Quare siquis in intellectu *Machinæ* alicujus, puta *Horologii* affabrè exstructi Ideam habeat, meritò quæri potest, quænam ejus Ideæ sit causa: non tali quæstioni satisfaciet, qui dicet, Intellectum ipsum esse ejus Causam, nempe ut suæ operationis (quatenus illi Ideæ dat esse formale & proprium) de hac enim *re* non dubitatur; sed tantum de causa *Artificii Objectivi*, quod in ea est. Nam quòd hæc Idea Machinæ tale Artificium objectivum potiùs contineat, quàm aliud, hoc est,

quòd

quòd hoc potiùs, quàm illud repræſentet, hoc profectò ab aliqua Cauſa exemplari, vel Exemplaris vicem præſtante habere debet; eſtque reſpectu hujus Ideæ artificium objectivum, quod reſpectu Ideæ Dei eſt Realitas objectiva.

Et quidem hujus Artificii Cauſa varia aſſignari poteſt: Vel enim eſt realis aliqua talis *Machina* priùs viſa, ad cujus ſimilitudinem Idea iſta facta eſt; Vel magna *Mechanicæ* ſcientia, quæ eſt in illo Intellectu: Vel fortè magna *Ingenii* ſubtilitas, cujus ope, etiam ſine prævia ſcientia potuit illam adinvenire. Notandum quoque eſt, quod omne Artificium, quod in talis Machinæ Idea eſt tantum objectivè, neceſſariò debere eſſe in ejus cauſa, qualiſcumque tandem illa ſit vel formaliter, vel eminenter; & idem etiam de Realitate objectiva, quæ eſt in Idea Dei eſſe putandum. In quonam verò hæc ita erit, niſi in *Deo* realiter exiſtente? Sive in qua Cauſa, ſumma illa perfectio per Ideam Dei in Mente exhibita, niſi in Deo continebitur, cùm in nulla Re aliquid eſſe poſſit, ſummis perfectionibus eminentius, nec poſſint ſummæ perfectiones, niſi in *Ente* ſummè *perfecto* reperiri.

XIII. *Varia poteſt eſſe cauſa machinæ in intellectu exhibitæ.*

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

Existentia Dei, ab Essentiæ Divinæ conceptu rectè infertur.

I. *Ex summæ Dei perfectionis consideratione infertur Deum existere.*

CUm Rerum veritates à nostris cogitationibus potissimum desumamus, nihilque aliud ad probandum certas proprietates cuidam Rei competere requiratur, quàm ut eas in illius conceptu clarè & distinctè contineri percipiamus, rectè intulit *Cartesius*, Deum actu existere, sive in ejus Idea, utpote entis summè perfecti *necessariam* ac perfectam Existentiam involvi. Argumentum ab eodem in hac fera forma proponitur: Quod clarè & distinctè intelligimus ad alicujus Rei veram & immutabilem naturam, seu essentiam pertinere; Id potest de ea Re & verè & certò affirmari: Sed postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus, clarè & distinctè intelligimus ad ejus veram & immutabilem Naturam pertinere ut existat: Ergo tunc & constanter verè possumus de Deo affirmare, quòd existat. *Major* adeò evidens est, ut vix aliter manifestentur, quæ per se nota sunt: Nam licet perceptio mea, causa non sit, cur aliquid tale sit, est tamen causa cur *tale* esse judicem, cùm revera aliter judicare non debeam, quàm intelligo. Verùm, causa, cur hoc ita percipiam, est ipsa Rei natura, quæ Intellectum meum sic determinat, & impellit. Id quod assumitur, ex Dei Idea, sive

ſive Definitione, quæ eſt hæc, *Ens ſummè perfectum*, probatur. Quippe Rem ſummè perfectam Mente concipere non valemus, quin eam exiſtere omninò intelligamus, quandoquidem Exiſtentia maxima eſt perfectio; imo nihil à nobis diſtinctè percipi poteſt, niſi id exiſtentiam ſaltem poſſibilem habere intelligatur.

II. *In Dei conceptu necessaria existentia includitur.*

At, quid ad hoc Argumentum Vir Clariſſimus? *Alterum*, inquit, *jam ſupereſt ſubtilius quid ejusdem Sophiſma, quod quinto deinceps die excogitavit. Sic igitur quinto die meditatur: Per Ideam Dei clarè & diſtinctè intelligo Ens ſummè perfectum, &c.* Sed quibus fallax & Sophiſticum hoc Argumentum apparet, iis ſolùm profectò, qui Exiſtentiam in Deo, ab ejusdem Eſſentia ſecernunt, & quæſtionem *quid eſt*, à quæſtione, *an eſt*, ſeparant. Sed eos animadvertere decet illam quidem diſtinctionem in omnibus Rebus creatis valere, quæ eſſe, & non eſſe queunt, ſemperque aliundè pendent; at talis Diſtinctio ad Deum, hoc eſt, ad Rem Increatam & Independentem applicari non poteſt, cùm citra *Exiſtentiam*, absque aperta in conceptu contradictione cogitari non poſſit. Qui enim Deum Ens eſſe perfectiſſimum dicit, non modò ejus *Eſſentiam* animo concipit, ſed ſimul in eodem conceptu incluſam *Exiſtentiam* intelligit. Quippe ſi exiſtentia deſtituatur, id, quod omnem perfectionem

nem complectitur, aliqua perfectione carebit, quod contradictionem implicat.

III. *De ratione entis summè perfecti est ut existat.*

QUARE igitur sicuti à nobis concipi non potest, *Mons* sine valle, aut *Numerus ternarius*, negata ejus imparitate: Ita Deus, hoc est, Ens, cui omnes insunt perfectiones, mente apprehendi non potest, exclusa existendi æternitate, hoc est, cui desit hæc perfectio. Quæ quidem tam aperta Intellectus apprehensio fortissimè nos impellit, ut Deum necessariò, & semper existere asseramus, neq; aliter judicare aut possumus, aut debemus, nisi rationem exuere, aut nobis ipsis adversari, judicio à perceptione diffidente, velimus. Hinc *Cartesius* Dissertatione de Methodo, pag. 25. Quamvis satis viderem si supponamus, exempli causa, dari aliquod *Triangulum*, ejus tres Angulos necessariò fore æquales duobus rectis; nihil tamen videbam, quod me certum redderet, aliquod *Triangulum* in Mundo esse. At contra cùm reverterer ad Ideam Entis perfecti, quæ in me erat, statim intellexi *existentiam* in ea contineri, eadem ratione, qua in Idea *Trianguli* æqualitas trium ejus Angulorum cum duobus rectis continetur; vel ut in Idea *Circuli*, æqualis à Centro distantia omnium ejus circumferentiæ partium, vel etiam adhuc evidentius; ac proinde ad minimũ æque certum esse Deum, qui est illud Ens perfectum, existere, quàm ulla *Geometrica* demonstratio esse potest.

EA

Ea eſt hujus Argumenti vis, ut nullam ei rationem Vir Clariſſimus opponat, ſed veluti ei aſſenſum præberet, optat duntaxat, ut *Philoſophus*, à Rebus Creatis potiùs ad Ens ſummè perfectum viam feciſſet, quò paratius ad illius exiſtentiam perveniret. *Et quidem*, ait, *ſi res finitas gradum quendam, & aditum ad perfectiones infinitas poſuerat, me averſum, aut reclamantem non habuiſſet, cùm iſta via facilè ab imo ad ſummum perfectionis gradum pervenire poſſumus. Sume enim rem quamlibet, quæ facta ſit, unde interrogo, an à ſe? Atqui ita fuiſſet, antequam eſſet. An ab alio? Iſthuc igitur aut factum, aut infectum; ſi primum, idem rogo; ſi poſterius, rem ſummè perfectam attigi.* Quid hac differendi ratione Vir Eximius moliatur, non apprimè concipio. Nam quid illud adversùs *Carteſium*, qui eadem prorſus argumentandi ratione utitur Meditatione tertia; Icirco ſim Res Cogitans, ideamque quandam Dei in me habens, qualiscumq; tandem mei cauſa aſſignetur, illam etiam eſſe Rem Cogitantem, & omnium perfectionum, quas Deo tribuo, Ideam habere fatendum eſt: poteſtque de illa rurſus quæri, an ſit *à ſe*, vel *ab alia*; nam ſi *à ſe*, patet ex dictis, illam ipſam Deum eſſe, quia nempe cùm vim habeat per ſe exiſtendi, habet proculdubio etiam vim poſſidendi *actu* omnes perfectiones, quarum Ideam in ſe habet, hoc eſt, omnes, quas in Deo eſſe concipio. Si autem ſit *ab alia*, rurſus eodem modo, de hac

IV. *Poteſt ab attributorum in creatis ſimilitudine, ad Dei ideam perveniri.*

de hac altera quæretur, an ſit à ſe, vel ab alia, donec tandem ad Cauſam ultimam deveniatur, quæ erit Deus. Satis enim apertum eſt, nullum hic dari poſſe progreſſum in infinitum, præſertim cùm non tantùm de de *Cauſa*, quæ me olim produxit, hic agam, ſed maximè etiam de *illa*, quæ me tempore præſenti conſervat. Quid Viri Clariſſimi Argumento magis affine adferri poteſt? Quæ, obſecrò, inter utrumque diſparitas? niſi fortè quòd *Carteſii* argumentum apertiùs, validiusque concludat, & ad exiſtentiam Dei probandam magis conducat.

V. *Ut licet à perfectionibus creatis ad Dei perfectiones aſcendere.*

SI autem velit magnus Theologus à Rebus *finitis* ad infinitas perfectiones aditum parari; exempli cauſa, ex eo quod in nobis aliquid inſit *Sapientiæ*, *Bonitatis*, *Potentiæ*, *Quantitatis*, *&c.* Ideam Infinitæ vel ſaltem indefinitæ ſapientiæ, bonitatis, potentiæ, & aliarum perfectionum, quæ Deo tribuuntur, formare poſſimus, hoc totum lubentes concedimus, & forte alia non eſt in Idea Dei, quàm quæ hoc pacto formatur. Sed tota vis Carteſiani argumenti eſt, quod contendat ſe non poſſe talis eſſe naturæ, ut illas *perfectiones*, quæ minutæ in illo ſunt, in infinitum extendere queat per Cogitationem, niſi originem noſtram haberemus ab *Ente*, in quo actu infinitæ reperiantur; ut neque ex inſpectione exiguæ quantitatis, ſive Corporis finiti, quantitátem indefinitam concipere poſſemus, niſi Mundi

Magni-

Magnitudo etiam esset, vel saltem esse posset indefinita.

INTERIM miror, cur Vir Clarissimus, *Cartesio* tantum deroget, dum ait, illum ex sola summi Numinis perfectione, ejus Existentiam deduxisse; cùm eam ex eo, quòd Dei Idea in nobis sit, & ex eo, quod nos ipsi ejus Ideam habentes existamus, validissimis Rationibus demonstraverit. *Cùm verò Philosophus*, inquit, *viam contrariam ingressus fuerit, ut à sola summæ perfectionis ratione ad realem Dei Existentiam perveniret, neque initium, neque exitū invenit; sed antrorsum, retrorsum se versans, tandem ipsa sophismatis subtilitate se ipse perdidit.* Hæc quidem libera Viri Doctissimi assertio, sed citra probationem. Sed quia, sumptum à Dei naturæ consideratione Argumentum pro ejus existentia, quibusdam fallax & sophisticum videtur, ad hanc suspicionem firmandam, D. *Thomæ Aquinatis* authoritate utitur, qui Sum. part. 1. Quæst. 2. Artic. 1. inquirit, an Deum esse sit per se notum, secundùm nos, hoc est, an unicuique sit obvium? Quod negat, & meritò. Sed argumentum contra se objicit, & ita proponitur: *Intellecto quid significet hoc nomen Deus, statim habetur, quod Deus est, significatur enim hoc nomine id, quo majus significari non potest. Majus autem est, quod est in Re, & in Intellectu, quàm quod est in Intellectu tantùm: Unde cum intellecto hoc nomine, Deus sit*

VI. *Proponitur Argumentum ex D. Thomæ pro Dei existentia.*

ſtatim in Intellectu, ſequitur etiam quod ſit in re.

VII. *Suo argumento D. Thomas reſpondet.* *Ad quod reſpondens Angelicus Doctor, ita diſſerit: Dato, quod quilibet intelligat hoc nomine, Deus, quo majus cogitari non poteſt. Non tamen propter hoc ſequitur, quod intelligat id, quod ſignificatur per nomen Dei, eſſe in rerum natura, ſed in apprehenſione tantùm. Nec poteſt argui, quod ſit in re, niſi daretur, quod ſit in re aliquid, quod majus cogitari non poteſt: quod non eſt datum à ponentibus Deum eſſe: Qua Reſponſione arbitratur Vir Clariſſimus, Carteſii* Argumentum penitus evaneſcere: quia etiamſi Res ſummè perfecta, ſuo nomine ipſo, exiſtentiam inferat, non tamen ſequitur, quòd talis exiſtentia in rerum natura actu aliquid ſit, ſed tantummodò quod cum Idea Rei perfectiſſimæ, exiſtentiæ Idea conjungatur. Ex quo haud benè concluditur Dei exiſtentia actu quid eſſe, niſi Res illa perfectiſſima *actu* exiſtere ſupponatur.

VIII. *Rectè concludit Carteſius Dei exiſtentiam ex claro ejus conceptu.* SED reſpondet *Philoſophus*, Argumentum in forma peccare, cùm concludi tantum debuiſſet: Ergo intellecto, quid ſignificet hoc nomen, Deus, intelligitur ſignificari, Deum eſſe in re & intellectu: Atqui quod verbo ſignificatur, non ideò apparet eſſe verum; *Carteſii* autem Argumentum tale fuit. Qod clarè & diſtinctè intelligimus, pertinere ad alicujus Rei veram & immutabilem naturam, ſeu eſſentiam, ſive formam, id poteſt

de ea

de ea re cum veritate affirmari; Sed postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus, clarè & distinctè intelligimus ad ejus veram & immutabilem naturam pertinere, ut existat; ergo tunc cum veritate possumus de Deo affirmare, quòd existat. Ubi saltem Conclusio rectè procedit. Sed neque etiam *Major* potest negari, quia supponitur illud omne, quod clarè & distinctè intelligimus, verum esse. Sola *Minor* restat, in qua fateor esse Difficultatem non parvam: *Primò*, quia sumus tam assueti in reliquis omnibus Essentiam ab Existentiâ distinguere, ut non satis advertamus, quo pacto ad Essentiam Dei potiùs, quàm aliarum rerum pertineat. Ac *deinde* quia non distinguentes ea, quæ ad veram & immutabilem alicujus Rei Essentiam pertinent, ab iis, quæ non nisi per figmentum Intellectus ei attribuuntur, etiamsi satis advertamus, Existentiam ad Dei Essentiam pertinere, non tamen inde concludimus, Deum existere, quia nescimus, an ejus Essentia sit immutabilis & vera, an à nobis tantum efficta.

IX. *Existentia necessaria in solo Dei conceptu includitur.*

SED ut prima hujus Difficultatis pars tollatur, est distinguendum inter Existentiam possibilem & necessariam; notandumque in eorum quidem omnium, quæ clarè & distinctè intelliguntur, conceptu [illegible]e Idea, existentiam *possibilem* contineri: sed nullibi *necessariam*, nisi in sola Dei Idea. Qui enim ad hanc diversitatem, quæ est inter Dei Ideam, & reliquas omnes diligenter attendet, non dubito, quin sint percepturi, etiamsi cæteras quidem res nunquam intelligamus nisi tanquam *existentes*

stentes, non tamen illas existere inde sequi, sed tantummodo posse existere: quia non intelligimus necesse esse, ut actualis Existentia cum aliis ipsarum proprietatibus conjuncta sit. Ex hoc autem quod intelligamus existentiam actualem necessariò & semper cum reliquis Dei Attributis esse conjunctam, sequi omninò Deum existere.

X. *Objicitur existentiã tantum Deo competere sub conditione.*

Etsi hoc Attributum, *necessariò existens*, in subjecti hujus, Dei, definitione contineatur, & impossibile sit, ut quod summè perfectum est, non necessariò existat: vult tamen Vir Eximius hanc perfectionem, non nisi sub conditione competere, supposito nimirum, quòd actu existens sit. *Quanquam autem præcipuus Sophismatis nodus est, quòd cùm dicitur, res summè perfecta tectâ & occulta quadam enuntiatione, subjecto copuletur attributum, adeò ut rei summa perfectio non minus attribuatur, quã si aperte dicerem, esse rem summè perfectam, quatenus suppressa solum copulationis voce, rei isti summa perfectio tribuatur secundùm id, quod ut caveamus, monent Dialectici, complexum subjectum cujusvis propositionis semper esse assertionem hypotheticam. Ut res necessaria necessariò existat, hoc est, si sit res necessaria; Chimæra existens existit, hoc est, si sit Chimæra existens; ita res summè perfecta, si quippiam tale sit, existit.*

XI. *Cùm in Dei Idea existentia includa-*

Hæc propositio: Quod in alicujus rei Idea seu conceptu includitur, id ipsum de ea verum est, certissima est, quacumque etiam conditione submota. Id inductione probari potest. Nam si habere tres Angulos æquales duobus

duobus rectis, ad *Trianguli* naturam pertinet, affirmari potest *Triangulum* habere tres Angulos duobus rectis æquales. Si in Idea *Quinarii* duo & tria contineantur; ergo verum erit, quinque esse duo & tria. Si in *Totius* conceptu includatur, quod partes habeat: Igitur verum est, *Totum* partes includere, &c. Ergo similiter si in Idea Entis simpliciter, seu Entis Realissimi, essendi *necessitas* contineatur, verum est Deum necessariò existere. Nam si aliquando potuerit non existere, hoc est, si aliquando inter non entia recenseri potuerit, profectò non esset Ens maximè, sive simpliciter, quia perfectius cogitari potest, id nimirum, quod necessariò semper fuit, & necessariò semper erit. Unde sicuti in *Exemplis* assignatis, actualis Existentia non præsupponitur, sed *possibilis* duntaxat infertur, ita in hac Argumentatione: Quod in alicujus rei Idea continetur, id ipsum affirmari potest: atqui Existentia *necessaria* in Idea Dei continetur: ergo potest necessaria Existentia cum veritate de Deo affirmari: Non necessaria Existentia præsupponitur, sed infertur, ac proinde falsum est, quod in rei alicujus Idea continetur, id posse verè de illa affirmari, *præsupposito quod existat.*

tur, benè infertur Deum existere.

XII. SIMILITER non legitimè concludit præclarus Theologus, dum ait: *Atque adeò si rei cuilibet quodvis Attributum, quod existentiæ notionem aut exprimit, aut includit, adjunxeris, idem de eadem pari jure concluseris: uti si ipsi materiæ Attributum, Necessaria, aut à se existens, aut summè perfecta adjungas, an non*

Existentia necessaria non potest materiæ competere,

statim sequitur, ipsam materiam existere? Si illi respondeatur, ad *Materiæ* Ideam existendi necessitatem, aut necessariam existentiam non pertinere. Urget illicò Vir Clarissimus: *An verò non ad materiæ necessariò existentis Ideam? Ut enim tu summam perfectionem Numinis, ita nos existendi necessitatem Materiæ Attributum effecimus, quod cùm fiat, eadem qua tu via ad conclusionem ducit.* Advertendũ est cum Philosopho in Responsione ad primas Objectiones, illas Ideas, quæ non continent veras & immutabiles naturas, sed tantùm *fictitias*, & ab Intellectu compositas, ab eodem Intellectu non per abstractionem tantùm, sed per claram & distinctam operationem dividi posse, adeò ut illa, quæ sic Intellectus dividere non potest, proculdubio ab ipso non fuerint composita. Ut, exempli causa, dum cogito *Equum alatum*, vel *Materiam* actu existentem, vel *Triangulum* Quadrato inscriptum, facilè intelligo, me etiam ex adverso posse cogitare *Equum* sine alis, *Materiam* non existentem, *Triangulum* sine quadrato, & talia, nec proinde illa veras & immutabiles habere naturas.

XIII. *Existentia possibilis tantum ad Corporis naturam spectat.*

Si verò cogito *Triangulum*, vel *Quadratum*, tunc certè quæcumque in Idea Trianguli contineri deprehendam, ut quòd ejus tres Anguli sint æquales duobus rectis, &c. de *Triangulo* cum veritate affirmabo, & de *Quadrato* quæcumque in Idea Quadrati reperiam; etsi enim possim intelligere Triangulum abstrahendo ab eo, quòd ejus tres Anguli æquales sint duobus rectis, non possum ta-

men

men de eo id negare, per claram & diſtinctam operationem, hoc eſt, rectè intelligendo hoc quod dico. At ſi in Idea *Corporis* ſummè perfecti Exiſtentiam contineri conſiderem, concludere non poſſum Corpus illud ſummè perfectum exiſtere, ſed tantummodò exiſtere poſſe. Satis enim animadverto, Ideam iſtam ab ipſomet meo Intellectu omnes corporeas perfectiones ſimul jungente fuiſſe conflatam, exiſtentiamque ex aliis *corporeis* perfectio nibus non exurgere, quia de illis æquè poteſt negari atque affirmari. Quinimò ex eo, quòd ideam *Corporis* examinando, nullam in eo vim eſſe percipio, per quam ſeipſum producat, ſive conſervet, rectè concludo Exiſtentiam *neceſſàriam*, de qua ſola hîc quæſtio eſt, non magis ad Corporis, quantumvis perfecti naturam pertinere, quàm ad Montis naturam pertinet, ut Vallem non habeat; vel ad naturam Trianguli, ut Angulos non habeat duob⁹ rectis majores.

XIV. *Deus concipi non poteſt, niſi ut exiſtens.*

Nunc autem ſi quæramus non de *Materia* ſive Corpore, ſed de Re, qualiſcumque tandem illa ſit, quæ eas omnes perfectiones habeat, quæ ſimul eſſe poſſunt, an *Exiſtentia* inter illas ſit numeranda. Prima quidem fronte dubitabimus; quia cùm Mens noſtra, quæ Finita eſt, non ſoleat illas niſi ſeparatas conſiderare, non ſtatim fortaſſè advertet, quàm neceſſariò inter ſe conjunctæ ſunt. Atqui ſi attentè examinemus, an *Enti* ſummè potenti competat Exiſtentia, & qualis, poterimus clarè & diſtinctè percipere primò illi ſaltem *posſibilem* Exiſtentiam competere, quemad-

modum reliquis omnibus aliis Rebus, quarum distincta Idea in nobis est, etiam iis, quæ per Intellectus figmentum componuntur. Deinde quia cogitare non possumus ejus Existentiam esse possibilem, quin simul etiam ad immensam ejus potentiam attendentes agnoscamus illud propria sua vi posse existere, hinc concludemus ipsum revera existere, atque ab æterno extitisse: est enim lumine naturali notissimum, *id*, quod propria sua vi potest existere, semper existere. Atque ita intelligemus Existentiam *Necessariam* in Idea Entis summè potentis contineri, non per Intellectus figmentum; sed quia pertinet ad veram & immutabilem naturam talis Entis, ut existat: Necnon etiam facilè percipiemus illud Ens summè potens non posse non habere in se omnes alias *Perfectiones*, quæ in Dei Idea continentur, adeò ut illæ absque ullo Intellectus figmento, & ex natura sua simul junctæ sint, atque in Deo existant.

XV. *Athei rerum ignari apparent, dum existentiam necessariam materiæ tribuunt.*

NIHIL in Viri Clarissimi rem facit, quod Athei soli materiæ, cùm existendi necessitatem, tùm summam, quæ esse potest, perfectionem tribuendam esse arbitrantur. *Neque enim*, inquit, *naturalem aliam rei cujusvis perfectionem cogitari posse intelligunt, præter solidam ipsius substantiæ molem, & si quas alias esse putamus, factitias esse omnes inquiunt, quæ Materiæ motu, situ, & ordine oriuntur & occidunt.* Si *Athei* Entis summi nomen, prout omnem perfectionem significat, ad Ens Corporeum transferant, ut sensus sit, *Materiam* ens esse, in quo omnes perfectiones

reperi-

reperiuntur, ſe ejus naturæ rudes ac ignaros eſſe oſtendunt: quoniam ipſa Materiæ Compoſitio multas imperfectiones involvit: Ut quòd Corpus in partes diviſibile ſit; quòd unaquæque pars ejus ab alia diſtinguatur; quòd Materia ex partib⁹ integrantibus conſtituatur: Et ſimiles, quæ ſummæ, quæ eſſe poteſt, perfectioni tribui non poſſunt; cùm per ſe notum ſit, majorem perfectionem eſſe non dividi, quàm dividi, Ens ſimplex eſſe, quàm compoſitum, &c.

XVI. *Quod aliqui Carteſii rationibus non convincantur, id provenit, quòd ad earum ſeriem non ſedulò attendant.*

NON obeſt, quod nonnulli *Carteſii* Rationibus non penitus convincantur, imò illius argumentum ad Dei Exiſtentiam probandã, pro Sophiſmate accipiant, quemadmodum inſinuat Vir Clariſſimus; *Denique tametſi quædam fuiſſet in Argumento ſubtilitas & acumen, nemo tamen eſt, quin etiamſi nodum ſolvere non poterat, ſe illaqueatum potiùs & fraude captum, quàm ratione victum ſuſpicaretur.* At, unde id oritur? Non Argumenti vitio, aut imbecillitate, cùm reverà ſi probandi modus ſpectetur, ad *Mathematici* vim accedat, etſi qui ejus ſubtlitate illaqueatos ſe experiantur, id provenit, quod nimia claritate, mentis oculos, tanta luce nondum aſſuetos perſtringat, qui antea non niſi Rerum *Senſibilium* exemplis illuſtrati, conſuetudine & Regulis minùs rectis malè ducebantur. Unde Philoſophus tales in *Præfatiuncula* ad ſuas Meditationes, admonet, ſi aliquem fructum ex earum lectione conſequi volunt, ut Mentem à Rerum Corporearum contubernio immunem tueantur, & ad Rationum vim ac ne-

ac nexum sedulò attendant. Quin etiam nullis Author sum, inquit, ut hæc legant, nisi tantùm iis, qui seriò, mecum meditari, Mentemque à Sensibus, simulque ab omnibus præjudiciis abducere poterunt, ac volent, quales non nisi admodum *paucos* reperiri satis scio. Quantùm autem ad illos, qui Rationum mearum seriem & nexum comprehendere non curantes, in singulas tantùm Clausulas, ut multis in more est, argutari studebunt, non magnum ex hujus Scripti lectione fructum sunt percepturi: Et quamvis fortè in multis cavillandi occasionem inveniant, non facilè tamen aliquid, quod urgeat aut Responsione dignum sit, objicient.

JNDEX Prior Capitum, quæ in hac Apologia continentur.

JNDEX
Posterior Rerum Præcipuarum.

A.

nes tol-

M.

Meta

FINIS.

